TEORETICKÝ ČASOPIS ARMÁDY ČESKÉ REPUBLIKY

VOJENSKÉ ROZHLEDY

4

ROČNÍK 18 (50)

Ohlédnutí

Jsou výročí, která přímo vybízí k pozastavení se v tom spěchaném rytmu denního života. Ta chvíle umožní ohlédnout se a zamyslet nad těmi dvaceti léty, které uplynuly od sametové revoluce. Vždyť tolik let trvala i první republika. Udělali jsme vše, co jsme měli? Naplnili jsme očekávání státu a společnosti v tom převratném období našich dějin?

Byla to úžasná doba nepřetržitého reagování na vnější a vnitřní změny ke kterým bylo nutné přijímat významná rozhodnutí. Snad jen neúplný jejich výčet nám dnes připomene tu práci tisíců vojáků a občanských zaměstnanců rezortu, kterou odvedli ve složitých bezpečnostních, ekonomických a sociálních podmínkách. Bezprostředně v počátku devadesátých let šlo o kvalitativní změny v obranném systému státu, o přebudování armády na organismus úměrný bezpečnostní potřebě státu v podmínkách nedostatečné stability východoevropského a balkánského prostoru prosazení změn ve vnitřních personálních a funkčních strukturách, metodách, standardech a stylu práce a chování a nastartovat etapu přibližování se k armádám evropských demokratických států. V podstatě šlo o realizaci prvního zásadního politicko-bezpečnostního dokumentu – Vojenské doktríny ČSFR.

Jednotlivé kroky zahrnovaly především odsun sovětských vojsk z území státu, reorganizaci a redislokaci vojsk z území Čech na Slovensko a vytvoření nových operačních svazků po zrušení velitelství frontu, armád a v dalším divizí a přechod na brigádní struktury, radikální snížení bojové techniky a počtu vojsk na základě mezinárodních dohod o snížení konvenčních zbraní v Evropě (soustředění 6000 kusů těžké techniky do deklarovaných míst a jejich likvidace), redukce počtu vojáků o 27 % (v průběhu dvou prvních let bylo provedeno 52 000 personálních změn, z armády odešlo 121 generálů), zkrácení vojenské základní služby na 18 a později na 12 měsíců, zavedení alternativní civilní služby, zřízení vojenských záchranných pluků CO pro pomoc obyvatelstvu a národnímu hospodářství v krizových situacích. Mimořádný politický a bezpečnostní význam mělo rozhodnutí o účasti čs. vojáků na operacích v Perském zálivu a v mírových operacích v bývalé Jugoslávii.

Tím byla na mezinárodní úrovni viditelně potvrzena naše sounáležitost s demokratickými silami a s úsilím o perspektivní vstup do NATO. Závažným aktem historického odčinění křivd bývalého komunistického režimu byla rehabilitace politicky postižených vojáků a občanských pracovníků, zejména příslušníků zahraničního odboje z let 1948-89. Rehabilitováno bylo více než 9000 osob.

Další období bylo zaměřeno na základě politického rozhodnutí na rozdělení armády v rámci dělení státu. Šlo o citlivé řešení, které dík jasným rozhodnutím umožnilo ozbrojeným silám v duchu dlouholetých vazeb mezi českými a slovenskými vojáky a představiteli zorganizovat rychlé a bezkonfliktní rozdělení sil, prostředků, majetku a techniky. Počty Armády ČR byly sníženy na 98 000 vojáků a 25 000 občanských zaměstnanců, přesunuto mezi Českem a Slovenskem bylo 180 000 tun materiálu včetně munice bez jediné mimořádné události v průběhu poloviny roku. Byly vytvořeny nové řídící a organizační struktury a připravena mobilizační opatření. Armáda ČR přes tato snížení měla téměř 1000 tanků, více než 1000 BVP a OT, 1000 děl a více než 1000 PL prostředků, přes 4000 letadel, z toho 200 bojových.

Období po rozdělení státu lze charakterizovat snahou a konkrétními kroky ke zvyšování vnější bezpečnosti státu cestou značného politického a odborného úsilí o vstup do NATO a později i do EU cestou kvalitativní transformace ozbrojených sil jako systému. Politickým podkladem byly vládní dokumenty bezpečnostní a obranné politiky, nové branné zákonodárství a z nich vyplývající realizační dokumenty. To umožňovalo postupně, v možnostech které byly dány často se měnícími rozpočtovými zdroji, postupně realizovat přechod na nové, plně profesionalizované struktury, dílčí modernizaci a obměnu stále stárnoucího materiálu a techniky, jejichž skladba neodpovídala novým potřebám vojsk, zejména v rámci nasazení v zahraničních mírových operacích, které se staly pravidelnou činností ozbrojených sil.

Česká republika tak pevně zakotvila v NATO, které je stále rozhodující platformou naší bezpečnosti spolu s formováním bezpečnostních struktur a mechanismů v rámci Evropské unie.

Často to nebylo jednoduché. Cesta nebyla zdobena jen úspěchy, ale i pochybnostmi a chybami. O chybách je třeba vědět a neopakovat je. Budeme mít k tomu v budoucnu příležitost. Nepromeškejme ji.

Co tedy lze po dvaceti letech konstatovat:

- změny a opatření, ke kterým v ozbrojených silách docházelo, prokazují, že po celou dobu si armáda udržela svoji základní funkčnost v rozsahu dosažitelných lidských, materiálových a finančních zdrojů,
- armáda se přetváří pozvolna v moderní ozbrojené síly demokratického státu v souladu s jeho životními cíli a ambicemi jako součást bezpečnostních a obranných systémů NATO a EU a je schopna plnit závazky vyplývající z těchto vazeb,
- armádní organismus prokázal, že je odolný a hodně vydrží i ve složitých podmínkách.

A za to patří dík všem těm, možná dnes bezejmenným vojákům z povolání a jejich rodinám, vojákům základní služby a občanům, kteří mnohé překonali, ale především mnoho dokázali.

Vzdejme jim dnes zasloužený dík.

armádní generál v. v. Ing. Karel Pezl,
bývalý náčelník Generálního štábu Československé armády a AČR 1991-1993
a vojenský poradce prezidenta ČR Václava Havla

Ing. Vladimír Karaffa, CSc., PhDr. Miloš Balabán Ph.D., PhDr. Antonín Rašek

Vývoj bezpečnostní politiky a strategie ČR v období 1990-2009

Příspěvek byl zpracován s využitím studie s názvem „Development of Security Policy and Strategy of the Czech Republic 1990-2009" [1] prezentovaného na konferenci „The Prague Conference on the European Way of Security 2009", která se konala dne 8. 1. 2009 v Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR, a který lze nalézt na internetové adrese http://www.ceses.cuni.cz/CESES-65.html.

Konferenci zorganizovalo Středisko bezpečnostní politiky CESES FSV UK Praha ve spolupráci s Centre for Study of Global Governance London School of Economics and Political Science.

Bývalé Československo a ČR má od 17. listopadu 1989 za sebou dynamické dvacetiletí, tedy v podstatě stejnou dobu jako trvala první republika od skončení první světové války v roce 1918 až do svého faktického rozpadu po podpisu mnichovské dohody koncem září 1938. Vloni jsme oslavili devadesáté výročí existence naší republiky. Z toho jsme zhruba polovinu prožili v demokracii, druhou pak v nacistické totalitě a v komunistickém autokratickém režimu.

Změny po tzv. sametové revoluci byly proto velmi komplikované, musel být transformován jak politický a ekonomický systém, tak ozbrojené složky, jejichž součástí byly i části s výrazně represivním charakterem. Nejsložitější proto byly změny v rezortu ministerstva vnitra, a to zvláště pokud jde o státní policii (kontrarozvědku), tak rozvědku.

Jednoduchá situace nebyla ani v rezortu ministerstva národní obrany, v němž bylo 290 tisíc lidí, z toho 210 tisíc vojáků (cca 40 tisíc důstojníků, 20 tisíc praporčíků a 150 tisíc vojáků v základní službě) a 80 tisíc občanských pracovníků. Armáda měla 3500 tanků, 4900 bojových vozidel pěchoty, 3400 dělostřeleckých systémů a 687 letadel, tedy v některých zbraňových systémech více než leckterá z evropských velmocí.

Armáda měla patnáct vševojskových divizí, dvě letecké divize, dvě divize protivzdušné obrany, dělostřeleckou divizi a raketové a protiletadlové svazky. Sbor vojáků z povolání byl výrazně politicky infiltrován: všichni generálové, 82 % důstojníků a 51 % praporčíků z povolání bylo členy Komunistické strany Československa. Mít důstojnický průkaz do značné míry předpokládalo mít zároveň i průkaz stranický. Většina vojáků z povolání proto ani ztrátu svého stranického členství příliš nelitovala.

Přes všechny svízele se armáda postupně transformovala. Zprvu i pod vedením bývalých generálů, výrazněji poté pod civilní kontrolou, a to zvláště po přijetí vojenské doktríny v roce 1991. Při rozpadu státu na přelomu let 1992-1993 se armáda velmi disciplinovaně rozdělila. Nenásledovala tak osud armády jugoslávské a do určité míry ani sovětské.

Vliv na transformaci mělo především přijetí nové legislativy, obnovení činnosti Bezpečnostní rady státu, vstup do Severoatlantické aliance a Evropské unie, účast v zahraničních misích a profesionalizace armády. V tomto procesu sehrála pozitivní roli akceptace širšího pojetí bezpečnosti a jeho prosazování v praxi.

1. Východiska české obranné a bezpečnostní politiky

Když hovoříme o východiscích současného směřování české obranné a bezpečnostní politiky, je nutné alespoň krátce shrnout její vývoj a pozadí jejího vývoje. Tento vývoj je rámován

změnami legislativy, jež byla vytvořena ještě v době totality, střídáním vlád a změnami jejich programového směřování, přijímáním strategických dokumentů a jejich novelizací. Všechny tyto změny, kterými prošla oblast obrany a bezpečnosti Československa a od roku 1990 ČR, je pak třeba vidět v kontextu změn vnějších i vnitřních podmínek, v nichž se ČR nacházela.

1.1 Hlavní faktory ovlivňující vývoj bezpečnostní politiky

Československo od vzniku v roce 1918 a později i ČR procházelo ve vývoji složitými peripetiemi, které poznamenaly bezpečnostní politiku státu, zejména vztah občanů k bezpečnosti. Selhání politické reprezentace v letech 1938-1939, 1948 a 1968, nesplnění závazků a dokonce okupace republiky spojenci předznamenaly odtažitý vztah občanů ke státu a k jeho bezpečnostním strukturám. Česká společnost se však v době krizí dokázala vždy obdivuhodně semknout. Katastrofy, velké tragédie nebo válečné útrapy lidí kdekoliv ve světě doma vždy vyvolaly vlnu solidarity.

Období po rozdělení Československa v roce 1993 přineslo horečné hledání způsobu obrany nového českého státu. Příznivé bezpečnostní klima v Evropě vytvořilo vhodné podmínky pro rozvoj demokracie, transformaci ekonomiky a časový prostor pro hledání způsobu zajištění suverenity a územní celistvosti země. Brzy začal převládat názor, že hlavním pilířem bezpečnosti je NATO. Někdy dokonce zaznívala i naivní představa, že NATO je tou organizací, která nám dodá bezpečnost „na klíč" , tj. bez toho, že bychom pro to museli cokoliv udělat.

Tento vývoj máme za sebou, ČR je suverénním státem, plnohodnotným a platným členem Organizace Severoatlantické smlouvy a Evropské unie. Je však nutno dodat, že vztah k tzv. evropské bezpečnostní a obranné politice EU (ESDP - European Security and Defence Policy) je stále rozpačitý. ČR vstoupila do již rozjetého evropského vlaku ve kterém hledá svoje místo a bez významu není ani skutečnost, že výsledky ESDP jsou zatím víceméně jen obtížně uchopitelné.

Léta od listopadu 1989 do rozdělení Československa na přelomu let 1992-1993 jsou pro náš nový stát již sice historií, ale zároveň i stále působící realitou. Také vývoj posledních let ČR má zahraničně politické a mezinárodní souvislosti a důsledky. Nabyté zkušenosti jsou cenné nejen pro nás, ale i pro země, které se stále nachází v podobné situaci jako Československo před dvaceti lety. To si často ani neuvědomujeme. Nekrvavá transformace totalitního státu komunistického typu ve stát demokratický a později rozdělení státu na dvě samostatné republiky jsou bezprecedentní. Vcelku úspěšně jsme zvládli transformaci totalitní armády v armádu demokratického státu a její bezproblémové rozdělení při rozdělení státu a v neposlední řadě i postupné vytváření základních předpokladů pro tvorbu a realizaci bezpečnostní politiky.

- Současný vývoj bezpečnostní politiky a vztah české společnosti k této politice a konečně i k vlasti a bezpečnosti obecně je výrazně ovlivňován historickými zkušenostmi. To nás staví do relativně unikátní situace, přinejmenším v euroatlantickém prostoru.
- ČR od vzniku samostatného Československa v roce 1918 prošla složitým vývojem od demokracie přes období fašistické a komunistické totality zpět k demokracii, něco jako „tradiční hodnoty" nebo „národní bezpečnostní zájmy" se vždy jen těžce definovaly.
- Bezpečnost ČR byla vždy závislá na spojencích, kteří minimálně dvakrát totálně zklamali, proto členství v jakékoliv organizaci nebo koalici vnímá česká veřejnost vždy s nedůvěrou.
- Česká veřejnost se jen těžko přesvědčuje, že může sama v oblasti bezpečnosti něco ovlivnit, vědomí, že se nakonec vždy musíme přizpůsobit přání „velkého bratra" vyvolává u řady lidí rezignaci, falešný pacifismus nebo odpor vůči dominantním spojencům.

1.2 Vývoj strategických dokumentů a legislativy v oblasti bezpečnosti

Při zajišťování obrany ČR smí stát – výrazněji než je tomu v jiných společenských oblastech – činit pouze to, co mu ukládá zákon. Jen v mezích vymezených zákonem může exekutiva hledat prostor pro formulování obranné politiky a následně pro tvůrčí rozpracování opatření nutných k jejímu uskutečnění. Parlament ČR právně vymezil a ve zkoumaném období upravoval obrannou funkci státu schválením právních předpisů pro oblast zajišťování obrany státu, stanovil její věcný obsah a vytvořil nástroje k jejímu uskutečňování.

Pro vývoj bezpečnostní legislativy v České republice byla po celé hodnocené období charakteristická určitá kontinuita právního řádu s bývalým komunistickým Československem. To je dáno zejména faktem, že po rozpadu České a Slovenské Federativní Republiky k 31. 12. 1992. [2] se ČR stala nástupnickým státem po zaniklém Československu. Zásadní zákony, jimiž se ze začátku řídila branná a bezpečnostní politika ČR, pocházely sice z období 1949 až 1989, nicméně již v roce 1990 prošly novelizací v československém parlamentu, později došlo k nahrazení nevyhovujících zákonů zákony zcela novými.

Cílem tehdejších úprav bylo zejména odstranění odkazů na vedoucí úlohu komunistické strany, depolitizace ozbrojených sil a bezpečnostních sborů (policie, hasičů, celníků, vězeňské služby), humanizace služby v těchto bezpečnostních složkách a omezení moci zpravodajských služeb a jejich lepší kontrola. Radikální změny byly provedeny především v oblasti bezpečnostních složek.

Určitým paradoxem vývoje bezpečnostní politiky ČR byla dlouhodobá absence právní normy a ústředního koordinačního orgánu v oblasti bezpečnosti. Touto normou se v roce 1998 stal ústavní zákon o bezpečnosti ČR, který stanovoval základní pravidla činnosti bezpečnostního systému v různých krizových situacích a pojmenoval instituce podílející se na zajišťování bezpečnosti ČR. Zákon rovněž znovu ustanovil Bezpečnostní radu státu [3] jako poradní orgán vlády pro věci bezpečnosti a obrany, v jehož čele je předseda vlády.

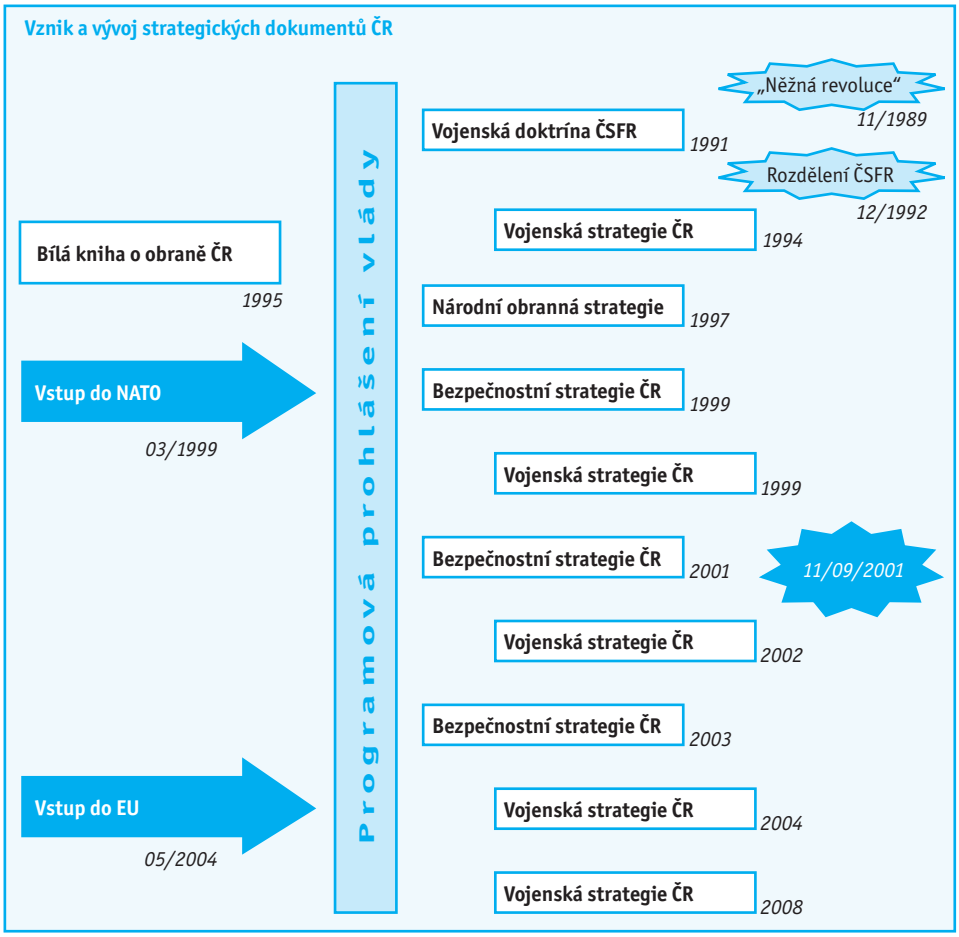
Již na počátku devadesátých let minulého století byl výchozí rámec pro formování obranné politiky ČR dán základními principy obsaženými v příslušných právních předpisech [4]:

- obrana vlasti je považována za vrcholnou povinnost a za věc cti každého občana,
- pro zajištění obrany jsou budovány ozbrojené síly, stanovuje se úkol zvyšování jejich bojové pohotovosti v souladu s požadavky soudobého vojenství, předpokládají se současně opatření k obraně v národním hospodářství a opatření v krajích a okresech, včetně opatření k ochraně před nepřátelskými vzdušnými útoky, a příprava občanů k obraně,
- obrana je založena na branné povinnosti, odvodní povinnosti a služební povinnosti, pro zvláštní případy se vytváří záloha,
- zaveden je zvláštní stav „branné pohotovosti státu“ – stát do branné pohotovosti vstupuje nařízením mobilizace ozbrojených sil, vyhlášením válečného stavu nebo vypovězením války,
- součástí obrany státu je civilní obrana zahrnující opatření k zabezpečení ochrany a obrany obyvatelstva – povinnosti ukládané zákonem v zájmu ozbrojených sil mohou být ukládány i ve prospěch spojeneckých ozbrojených sil.

Takto formulované výchozí základní principy byly následně, v reakci na reálný společenský vývoj a v mezích zákona, postupně upravovány.

1.3 Vývoj strategických dokumentů ČR

Československá a později česká politická reprezentace se snažila od začátku roku 1990 formulovat základní principy obrany státní suverenity a demokratického státu, a zároveň se zapojit do mezinárodního úsilí o globální a celoevropskou bezpečnost. Postupně se upravovalo legislativní prostředí a vznikala řada strategických dokumentů, jak je to znázorněno na obr. 1.

Obr. 1: Vznik a vývoj strategických dokumentů ČR od roku 1990 po současnost

Vojenská doktrína České a Slovenské Federativní Republiky (1991)

Po vzniku samostatné ČR v roce 1993 byla obrana řízena podle Vojenské doktríny České a Slovenské Federativní Republiky z roku 1991. [5] Je nutno říct, že z těchto principů vycházely všechny později vytvořené strategické dokumenty. Jednalo se o rozpracování následujících oblastí a principů:

- všeobecná obrana ústavního zřízení státu, jeho suverenity, jednoty a územní integrity,

- použití ozbrojených sil k zachování či obnovení suverenity státu a jeho územní celistvosti,
- přebudování ozbrojených sil v procesu odzbrojení, v závislosti na jeho výsledcích,
- odhodlání zúčastnit se akcí kolektivní obrany více zemí, dojde-li k jejich ohrožení,
- odhodlání nevlastnit a nevyrábět jaderné zbraně, ani jiné ZHN a nepřipustit jejich rozmístění na vlastním území,
- poskytnutí ozbrojených sil v rámci akcí mírových sil OSN a v případě katastrof,
- rozvíjení civilní obrany jako relativně samostatné součásti systému obrany státu,
- rozvíjení systému hospodářské mobilizace, vytváření státních hmotných rezerv a operační přípravy státního území,
- využití podpory vyplývající z evropského systému kolektivní bezpečnosti.

K naplnění základních lidských práv a svobod občanů byla zavedena civilní služba jako alternativa povinné vojenské služby. [6] Historický význam doktríny však spočívá zejména v deklarativním odklonu od strategických principů Varšavské smlouvy a předchozí komunistické vojenské politiky.

Národní obranná strategie ČR (1997)

Národní obranná strategie ČR schválená vládou ČR v roce 1997 [7] formulovala zásadní systémové změny přístupu k naplňování obranné funkce státu. Byl deklarován záměr vytvořit jednotný bezpečnostní systém v rámci komplexní strategie obrany, plné členství v NATO bylo prohlášeno za prostředek ke zvýšení bezpečnosti a obranyschopnosti ČR, formulována byla možnost vyslání jednotek armády mimo území státu (se souhlasem Parlamentu ČR). Prozíravý byl záměr směřující k vytváření účelových uskupení sil, např. protiteroristických úderných skupin a byl vytyčen cíl vybudovat integrovaný záchranný systém. Význam tohoto rozhodnutí nesnižuje ani fakt, že toto opatření bylo koncipováno pro stav ohrožení státu.

Bezpečnostní strategie ČR (1999) a Vojenská strategie ČR (1999)

Bezpečnostní strategie ČR 1999 [8] přinesla kvalitativní změny obranné funkce státu. Ty byly dále rozpracovány ve Vojenské strategii ČR 1999. [9] Základním nástrojem obrany se nově stalo věrohodné odstrašení, podpořené dostatečnou vojenskou kapacitou, přičemž za nástroj věrohodného odstrašení bylo považováno NATO. Znamenalo to přechod od samostatné obrany k obraně kolektivní při zachování schopnosti individuální obrany ve smyslu čl. 51 Charty OSN. ČR nově deklarovala odhodlání použít sílu při obraně území státu a spojenců jako podmínku pro odstranění jakékoli hrozby a současně předpokládala možnost přijmout spojeneckou pomoc. ČR deklarovala i odhodlání účastnit se mírových operací. K tomuto účelu, i na základě závazků vyplývajících z obranného plánování NATO, ČR budovala a připravovala síly pro působení ve vojenských operacích v rámci aliančních mnohonárodních uskupení.

Bezpečnostní strategie ČR (2001, 2003) a vojenské strategie ČR (2002, 2004) [8], [9]

Další systémové změny obranné funkce státu přinesly *bezpečnostní strategie ČR 2001 a 2003*, [10] následně rozpracované ve *vojenských strategiích ČR 2002 a 2004*. ČR nově deklarovala odhodlání přispívat i do mírových operací, které nevyplývají ze smluvních závazků

či přímého ohrožení, ale jsou v souladu se zájmy ČR. Byla konkrétněji definována problematika preventivního působení obranného systému. Novým prvkem se stalo zapojení do společné zahraniční a bezpečnostní politiky EU a v jejím rámci do ESDP. ČR deklarovala vůli vytvářet podmínky pro připojení k projektům či systémům proti ZHN. Zatímco v Bezpečnostní strategii 1999 byl deklarován záměr výstavby poloprofesionální armády, Bezpečnostní strategie ČR 2003 již vytyčila cíl výstavby plně profesionální, moderně vyzbrojené, vysoce mobilní a flexibilní armády, schopné účastnit se aliančních a případně jiných mezinárodních operací i mimo území ČR. [11]

Vojenská strategie ČR (2008)

Aktuálně je obsah obranné funkce státu dán *Vojenskou strategií ČR 2008* [12], v níž jsou formulovány základní principy obranné politiky. Výrazněji než předchozí strategické dokumenty zdůrazňuje skutečnost, že obrana ČR je založena na aktivním zapojení ČR do činnosti organizací, jichž je členem, zejména NATO a EU, dále OSN a OBSE. Z toho vyplývá i zvýraznění „expediční" funkce ozbrojených sil.

2. Praktická realizace bezpečnostní politiky

Koncepce bezpečnostní politiky Československa do roku 1989 vycházela z bipolárního rozdělení světa a jeho podřízenosti spojeneckým závazkům Varšavské smlouvy. Po listopadu 1989 se situace zásadně změnila. První kroky transformace systému obrany ČR začátkem devadesátých let byly poznamenány snahou o destrukci staré, minulostí poznamenané struktury a procesů. Nebylo to jednoduché.

Bezpečnostní systém na začátku devadesátých let minulého století tvořili lidé, kteří ve svém životě nepoznali jiný režim než komunistický. Přestože převážná většina z nich měla hned na začátku devadesátých let snahu o transformaci ozbrojených složek na instituce sloužící demokratické společnosti, chyběly jim zkušenosti. Odborníků z disentu nebylo mnoho, a navíc jejich zkušenosti odpovídaly praxi šedesátých let. Proto je logické, že obsah transformačních kroků byl v řadě oblastí poznamenán myšlením studené války a bipolarity. Tomu odpovídal i obsah prvních strategických a doktrinálních dokumentů, praktická politika, a konečně i myšlení drtivé většiny české populace. Je nutno poznamenat, že podobné problémy se řešily nejen v ČR, protože procesem hledání procházely i tehdejší „zkušené" demokracie – země NATO, které se najednou, a nutno říct že nečekaně, octly v nové bezpečnostní situaci.

Základním úkolem polistopadového období bylo vypracovat bezpečnostní politiku a z ní vycházející strategii jako syntézu mezinárodně politické koncepce, obranné koncepce a vnitřně bezpečnostní koncepce. Jen tato strategie se mohla stát východiskem, aby obrana nebyla záležitostí pouze armády a rezortu ministerstva obrany, ale celého státu a společnosti, všech občanů. [13]

V reakcích na bezpečnostní hrozby a rizika bylo možné identifikovat dva přístupy. První, silnější, pro který byla postupně i většina občanů, preferoval naše vztahy západním směrem, k NATO jako jedinému garantu evropské bezpečnosti. Druhý, „historický" přístup, varoval před jednostrannou orientací, poukazoval, že se nám nikdy nevyplatila: v roce 1938 pohřbily naši svobodu západní velmoci v Mnichově, v roce 1968 náš spojenec Sovětský svaz s dalšími armádami Varšavské smlouvy nás dokonce okupoval. Z toho se vyvozovaly dva závěry:

abychom při zajišťování bezpečnosti byli méně závislí a více spoléhali na sebe, a dále abychom se rovnoměrněji orientovali na všechny potenciální partnery v Evropě a na již existující bezpečnostní struktury.

Převážila orientace k NATO. Preferovala ji politická pravice (s výjimkou krajní pravice), dále střed i část levice. Proti byla Komunistická strana Čech a Moravy (KSČM).

2.1 Cesta ČR do NATO

Přistoupit do NATO znamenalo splnit řadu předpokladů, a to zdaleka nejen vojenských. Předstupněm k tomu bylo přijetí podmínek aliančního programu Partnerství pro mír (PfP - Partnership for Peace). Vyžadovalo to mj., abychom měli dostatečné prostředky na transformaci armády, která by vedla k větší kompatibilitě s armádami NATO. Při naší orientaci na NATO však nebylo možné opomenout, že tato organizace nejen garantuje naši bezpečnost, ale že s ní zároveň budeme muset sdílet všechny její bezpečnostní hrozby a z nich vyplývající rizika.

Vojenská strategie z roku 1994 [14] předpokládala, že ČR a její armáda musí být připravena čelit vojenskému napadení jakkoli silným protivníkem z kteréhokoli směru a za jakýchkoli podmínek s využitím možností mezinárodních bezpečnostních struktur a spojenců. Ukazovala se proto stále naléhavěji potřeba politicky vyjasnit úlohu, postavení a charakter armády z hlediska zájmů ČR.

Poslanecká sněmovna parlamentu, zejména její branný a bezpečnostní výbor, se však více soustřeďovaly na omezování moci armády, personální změny a kritiku. [13] Východisko spatřovala jednostranně v členství v NATO, od kterého se očekávalo že nám pomůže nalézt cestu k dalšímu zaměření činnosti armády. Vedoucí představitelé předpokládali brzký vstup ČR do NATO, což se přijetím a zejména realizací projektu PfP ukázalo jako nereálné. Mylný předpoklad, že ČR rychle vstoupí do NATO, byl jednou z příčin, proč nebyly včas rozvinuty práce na přestavbě Armády ČR. I v tom se ukázalo, že je třeba stanovit politickou koncepci bezpečnostní politiky.

Skutečné začleňování ČR do aliančních struktur se odehrávalo ve dvou základních rovinách či etapách. První z nich bylo bezesporu období příprav na členství, které bylo úspěšně završeno 12. března 1999. Tato etapa měla pro naši zemi životně důležitý význam, neboť spoluurčovala naše mezinárodně-politické směřování v období po studené válce.

Jenže, chtěli jsme být součástí „elitního" klubu, aniž jsme přesně věděli, co to ve skutečnosti obnáší. Chtěli jsme mít výhody členství v NATO, aniž bychom přesně znali povinnosti a závazky.

Dne 12. března 1999 vstoupila ČR do Severoatlantické aliance. Po rozpadu Varšavské smlouvy a odchodu sovětských vojsk šlo z bezpečnostního hlediska o další historicky klíčový krok v zajištění naší obrany. Okamžik vstupu do NATO lze v dlouhodobém horizontu považovat za skutečně zlomový bod pro bezpečnost ČR. Bylo to ovšem jen logické pokračování procesu, který začal již v době našich příprav na členství a formálním vstupem získal na nové kvalitě.

Druhá fáze našeho vztahu k Alianci je obsahově zcela jiná. Začíná rolí řádného člena, kdy se převzetím přímé odpovědnosti spolupodílíme na každodenní existenci Severoatlantické aliance v novém bezpečnostním prostředí. Zdaleka již nejde jen o ČR, ve hře je bezpečnost našich spojenců a širšího mezinárodního společenství.

Stále zřetelněji se ukazovalo, že členství v NATO se týká nejen ministerstev zahraničních věcí a obrany, ale že se musí promítnout do celé státní správy. Bylo nutné například připravit rozsáhlou změnu našeho branného zákonodárství. Jednalo se o zákon o zajišťování obrany či o zákon o ozbrojených silách ČR a o mnoho dalších.

Faktem zůstává, že zásadní změny se musely uskutečnit přímo v armádě, a to od základu. Z hlediska filozofie své výstavby byly ozbrojené síly ČR ozbrojenými silami sovětského typu. Tento koncept byl založen na předpokladu, že v případě mobilizace vytvoří profesionální důstojníci organizační jádro válečně vytvářených útvarů, které bude rychle doplněno branně povinnými vojáky. Tomuto konceptu odpovídalo také hodnostní složení vojenského profesionálního personálu. [15]

V prvé řadě bylo nutné změnit způsob uvažování důstojnického sboru i představitelů rezortu MO. Chystali jsme se vstoupit do nejúspěšnější politicko-vojenské organizace za uplynulých padesát let. Její charakter je mj. dán kolektivním způsobem zajišťování obrany, ale na základě poněkud jiné filozofie, než na který jsme si zvykli ve Varšavské smlouvě. Ta byla víceméně organizací vojenskou, s direktivním způsobem rozhodování. Rozhodovalo spojenecké velení v Moskvě, tady se pouze vykonávalo. Severoatlantická aliance je organizací politicko-vojenskou, kde se rozhoduje na základě politického konsenzu. Žádná direktiva shora, ale národní pozice s možností práva veta. Tento způsob uvažování se musel od základu změnit. Pamětníci říkají, že pro éru Varšavské smlouvy bylo charakteristické říkat „ONI" a myslelo se tím právě velení tohoto paktu, zatímco v současné době říkáme „MY" a opravdu se cítíme být součástí aliančních rozhodování.

Objevovaly se však i další problémy – souvisely s ochranou utajovaných informací a s tím spojenými bezpečnostními prověrkami osob, s jazykovými znalostmi vojáků, které neodpovídaly aliančním standardům. Tyto problémy se řešily jen velmi těžce a některé z nich nejsou dořešeny doposud.

2.2 Vývoj obranného rozpočtu

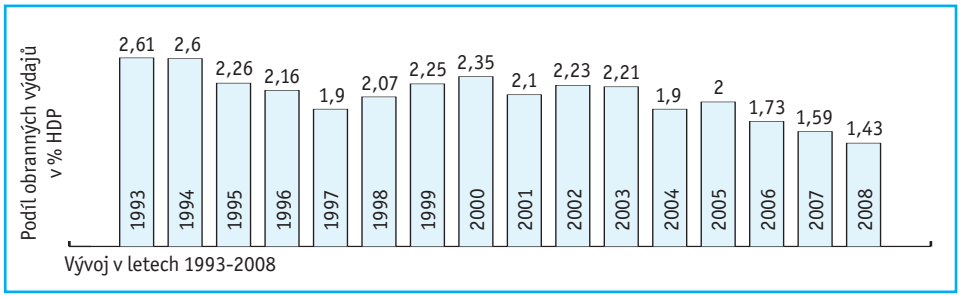
Jedním z faktorů, rozhodujících o životnosti jakékoliv strategie, je její ekonomické zabezpečení, jež musí být v souladu s uskutečňováním všech uvažovaných záměrů a opatření. Jde v tomto smyslu především o finanční zdroje státního rozpočtu, zbrojní akvizici, tvorbu a udržování průmyslové základny obrany a s tím spojený výzkum a vývoj.

Vývoj v této oblasti kopíroval vývoj veřejného mínění na pocit ohrožení vlastní bezpečnosti, a zejména názor české populace na potřebu ozbrojených sil. Přestože oficiální politická reprezentace, bez ohledu na zastoupení politických stran ve vládě a v parlamentu, od počátku devadesátých let deklarovala svou bezpečnostní a obrannou politiku s velkou vážností, musela se potýkat s tlaky na hledání prostředků pro řešení zejména ekonomických a sociálních aspektů rozvoje českého státu, které (a často z populistických důvodů) měly vyšší prioritu. Z tohoto hlediska je realitou, že sektor obrany a bezpečnosti se postupně dostával na okraj zájmu a často sloužil jako zdroj finančních prostředků pro řešení jiných potřeb. Obsah strategických dokumentů při rozhodování o vyčleňování zdrojů na bezpečnost přitom nebyl rozhodující; naopak, tyto dokumenty se formulovaly tak, aby odpovídaly aktuální realitě a prostředkům, které je vláda ochotna uvolnit.

Vztah politické reprezentace ČR k zajištění obrany a bezpečnosti lze dokumentovat na vývoji výše finančních prostředků, které rezort MO dostal přidělené v jednotlivých letech.

Z údajů uvedených v grafu na str. 13 lze interpretovat následující závěry:

- ČR se po vstupu do NATO snažila dodržovat platnou zásadu vyplývající z požadavků na obranné plánování v NATO, a sice obranné výdaje ve výši zhruba 2 % z HDP,
- impulzem pro další rozvoj a modernizaci ozbrojených sil se stalo rozhodnutí o jejich reformě v roce 2002,

Obr. 2: Rozpočtové prostředky Ministerstva obrany v letech 1993-2008 [16], [17]

- po roce 2003 vláda ustupovala od závazků a finanční prostředky z hlediska podílu na HDP postupně snižovala.

Současný vývoj veřejných financí v ČR je vzhledem ke světové finanční krizi pro rozpočet rezortu MO nepříznivý. Prioritou stále zůstává plnění mezinárodních závazků v zahraničních misích. Lze očekávat omezování výdajů na modernizaci ozbrojených sil i personálu. Tlak na rychlost realizace úsporných opatření však může mít nepříznivé důsledky na kvalitu některých strategických rozhodnutí a vyvolává otázky, zda rychlost přijímání úsporných opatření nezapříčiní některé nevratné změny.

Poslední, doposud platná **Bezpečnostní strategie 2003** [9] se jeví jako více deklarativní než exekutivní dokument. Skutečnost, že doposud nebyla zahájena její aktualizace nesvědčí o skutečném zájmu politické reprezentace o systémové řešení problémů, na které společnost i politické strany oprávněně poukazují. Modernizace ozbrojených sil se ve skutečnosti zpomalila a v některých oblastech prakticky zastavila, OS byly a jsou sice schopny naplnit část ambicí v účasti ve vojenských operacích NATO a EU, ale ve vztahu k plnění úkolů společné obrany (podle čl. 5 Washingtonské smlouvy) však o tom panují v odborné i laické veřejnosti mnohdy oprávněné pochybnosti. Jedním z argumentů běžně používaných pro snižování rozpočtových výdajů ČR na obranu je, že ministerstvo obrany není v praxi schopno přidělené prostředky v daném roce utratit. To je pravda jen částečně, protože to mnohdy akviziční systém platný v ČR ani neumožňuje.

2.3 Ozbrojené síly ČR

Ozbrojené síly ČR procházejí od roku 1990 procesem permanentní reformy a transformace. Má to svoji logiku. Musely se vyrovnat s řadou společenských změn historického významu: kolapsem komunistického režimu a zahájením budování demokratické společnosti, rozpadem Varšavské smlouvy, rozdělením Československa, vstupem ČR do NATO a EU. Uvážíme-li, že se permanentně transformuje i Severoatlantická aliance, je částečně omluvitelné, že za posledních dvacet let došlo k řadě rozhodnutí, které dnes lze považovat jako pochybení. To, co je jen už stěží omluvitelné, je skutečnost, že oficiálně neexistuje žádná analýza nebo studie, která by objektivně zkoumala příčiny chyb, které měly systémový charakter, a které se v mnohých případech opakují dodnes.

Rok 2003 byl pro ozbrojené síly ČR rokem k zahájení největší reformy za dobu jejich moderní historie. Jednotlivé kroky reformy byly rozděleny do etap až po rok 2014. Přestože se podařilo splnit řadu opatření, stále klesající zdrojový rámec způsobuje posun některých významných

modernizačních programů do dalších let. To je jedna z příčin, která je velmi často uváděna odpovědnými přestaviteli rezortu MO. Nelze však neupozornit ani na vážné nedostatky ve strategickém řízení, které zapříčinily, že reforma je dnes někde jinde, než se v to roce 2003 plánovalo.

Určitým kladem je, že ozbrojené síly v roce 2008 dostaly nejen aktualizované politické zadání ve vojenské strategii ČR, ale i v dlouhodobé vizi stanovené priority jejich rozvoje v horizontu přibližně 20 let. V obou dokumentech se zvýrazňuje jejich expediční charakter, což je českou veřejnosti kvitováno kladně, ale i kriticky. Schopnost působit v operacích mimo území státu je kladena do protikladu s její teritoriální funkcí. Je fakt, že tento problém není doposud dostatečně prozkoumán a v bezpečnostním systému ČR vyřešen. Rovněž citlivě je vnímán i předpoklad, že teritoriální funkce českých ozbrojených sil jsou deklarovány jen velmi neurčitě a že státní suverenita a obrana teritoria ČR by měla být téměř 100 % garantována zejména spojenci.

2.4 Vyzbrojování a průmyslová základna obrany

Záměr vyjádřený *Bezpečnostní strategii ČR 2003* o podpoře „obranně průmyslové základny", se daří v praxi realizovat jen s obtížemi. ČR nemá průmyslovou základnu obrany (defence industrial base), tak jak je chápána ve „starých" evropských zemích, zejména u členů bývalé Západoevropské unie (ZEU), a prosazována v evropském integračním projektu EDTIB (European Defense Technology and Industrial Base). Taková základna je založena na úzké součinnosti státu a vybraného průmyslového sektoru, vycházející z příslušné státní průmyslové politiky a koordinované vojenské akvizice. Ani takto koncipovanou průmyslovou politiku ČR stále nemá. V dosavadní praxi se v případech naléhavé potřeby přijímaly na vládní úrovni dílčí usnesení k armádnímu nákupu jednotlivých položek značného finančního objemu, převážně ze zahraničí. Tato mnohdy improvizovaná a sporná rozhodnutí neznamenají žádný koncepční akt a vývoj obranného průmyslového sektoru nijak neovlivňují. Důsledkem je roztříštěný průmyslový sektor, založený převážně na malých a středních společnostech, s limitujícími možnostmi rozvoje. [18]

Vzhledem k neuspokojivému vývoji českého zbrojního sektoru a současným nepočetným českým ozbrojeným silám zanikla v domácím průmyslu řada oborů. Navíc podniky ztratily své postavení finálních dodavatelů a podíl zbrojní produkce v jejich podnikatelských aktivitách stále klesá. Při armádních akvizicích v zahraničí jsou tak domácí zbrojní výrobci odkázáni na podružné kooperace a nahodilé technologické transfery, přitom jejich spoléhání na offsetová plnění je v měnícím se evropském prostředí stále problematičtější.

Dosavadní zbrojní vývoz byl donedávna živen převážně prodejem nadbytečné techniky a materiálu z likvidovaných armádních zásob do tzv. rozvojových zemí. Tento zdroj byl v podstatě vyčerpán a vývoz do zemí EU, který by svědčil o zapojování do evropské spolupráce, je (s výjimkou Slovenska) marginální. Nic na věci nemění ani úspěchy, které v oblasti obchodu s vojenským materiálem byly zaznamenány v roce 2008.

2.5 Obranný výzkum a vývoj

ČR zdědila po Československu relativně rozsáhlou výzkumnou a vývojovou základnu integrovanou do rezortu MO. Tato základna byla později reorganizována s cílem oddělit ji od přímého financování ze státního rozpočtu, umožnit její financování prostřednictvím příjmů získaných vlastní činností a umožnit jí nabízet své kapacity na trhu.

Činnost těchto rezortních zařízení byla doplňována činností zařízení mimorezortních, šlo-li o projekty obranného výzkumu a vývoje, které si vyžadovaly spolupráci s kapacitami

obranného průmyslu. Tyto kapacity byly postupně v průběhu devadesátých let 20. století zprivatizovány, čímž stát ztratil svůj monopol na realizaci obranného vývoje a výzkumu. Vlastní základna rezortu MO pro obranný výzkum a vývoj pak byla v důsledku rozpadu těchto tradičních vazeb a některých nesystémových strategických rozhodnutí postupně redukována. Kapacity pro technický výzkum a vývoj a zkušebnictví představované sítí vojenských technických ústavů si zachovaly svoje funkce, byť omezeně. Kapacity pro bezpečnostní a operační výzkum byly nejprve reorganizovány (např. bývalý Výzkumný ústav generálního štábu nebo Ústřední vědecko-informační středisko ČSLA) na nové instituce (Institut pro strategická studia, Institut pro výzkum operačního umění, potom Ústav obranných studií a Institut strategických studií Univerzity obrany), a na konec byly všechny, prakticky bez náhrady, zrušeny. [19]

Redukcí prošly i kapacity vojenských škol, když na půdorysu tří vojenských vysokých škol, Vysoké vojenské školy pozemního vojska ve Vyškově, Vojenské akademie v Brně a Vojenské lékařské akademie Jana Evangelisty Purkyně v Hradci Králové, vznikla Univerzita obrany.

Zatímco v devadesátých letech byly prostředky pro obranný výzkum a vývoj přidělovány nesystematicky, od roku 2000 nastal obrat k lepšímu, každoročně bylo vyčleňováno zhruba 500 mil. Kč, a to pro všechny subjekty v tržním prostředí, které jsou schopny realizovat požadavky na výzkum a vývoj jednotlivých uživatelů, tzv. správců schopností ozbrojených sil ČR. Výše přidělovaných prostředků v posledních osmi letech v podstatě stagnuje. [20] Počet projektů ve vojenství se proto snižuje a v širším konkurenčním prostředí se uplatňují jen zřídka.

2.6 ČR a mírové operace

ČR se výrazně angažuje při řešení krizí ve světě v místě jejich ohnisek. Ve srovnání s velkými zeměmi, se může zdát náš příspěvek k udržení míru a bezpečnosti malý. Vzhledem k počtu obyvatel a ekonomické síle státu je však v mnoha ukazatelích nadstandardní. Od počátku devadesátých let minulého století se demokratické Československo a po svém rozdělení ČR aktivně zapojovaly do mezinárodního úsilí o řešení krizí na Balkáně, ale i na Blízkém východě a jinde. Stručný přehled o této angažovanosti je uveden v tabulce na následující straně. [21]

Kromě účasti v humanitárních a stabilizačních operacích na řešení krizí mimo území ČR působili a někde dosud působí příslušníci ozbrojených sil ČR ve funkcích vojenských pozorovatelů OSN a OBSE: UNGCI (Irák), UNMOP (Chorvatsko), UNOMIG (Gruzie), UNAMSIL (Sierra Leone), MONUC (Kongo), UNMEE (Etiopie-Eritrea), UNMIK (Kosovo), UNMIL (Libérie), UNAMA (Afghánistán) v průměrném počtu asi 13-20 osob.

Pozornost si při posuzování vojenských výdajů zaslouží operace, tvořící významnou součást české účasti při plnění závazků vůči NATO a úkolům v ESDP. Graf na straně 16 (obr. 3) shrnuje náklady vynaložené z kapitoly ministerstva obrany na vojenské operace v zahraničí. ČR vynaložila za deset let na tyto operace 13,6 mld. Kč. Vynaložené prostředky vzrostly v roce 2008 ve srovnání s rokem 1999 o 178 %. Celkové výdaje ve srovnání roku 1999 a 2008 vzrostly o 227 %, přičemž výdaje na uvedené operace tvořily v roce 1999 celkem 3,8 %, v roce 2008 byl podíl necelé 3 %. V uvedeném desetiletí se ČR zúčastnila 26 operací, nejnákladnější byla účast AČR v SFOR (2,7 mld. Kč), KFOR (5,5 mld. Kč), „Trvalá svoboda“ a ISAF (2,6 mld. Kč).

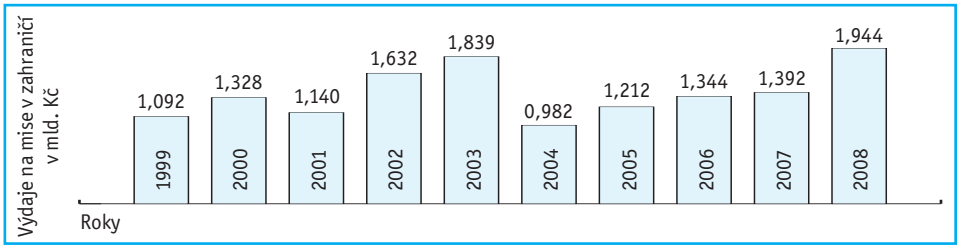
3. Veřejná diskuze o bezpečnostní politice

Vstup do NATO v roce 1999 a v roce 2004 do EU uzavřel vnější rozměr transformačního období a změnil postavení ČR v politickém a bezpečnostním prostředí de iure. Naše bezpečnost

Tab.: Účast ozbrojených sil ČR ve vojenských misích od roku 1990

Mise/Operace	Doba nasazených ozbrojených sil ČR	Max. počet nasazených ozbrojených sil ČR	Charakteristika nasazených sil	Poznámka
Desert Shield, Desert Storm Saúdská Arábie, Kuvajt	06/1990 – 07/1991	200 osob	□ speciální protichemická jednotka	speciální protichemická jednotka
UNPROFOR, UNCRO Chorvatsko, Bosna a Hercegovina	04/1992 – 12/1995, od roku 2004	500 osob, 1000 osob	□ monitorovací mise, odborná lékařská pomoc, humanitární funkce	zesílený prapor, polní nemocnice
IFOR / Joint Endeavour Bosna a Hercegovina	02/1995 – 03/1996	1000 osob	□ zabezpečení realizace daytonské smlouvy	zesílený prapor, štáby
SFOR / Joint Guard, Joint Forge Bosna a Hercegovina	01/1997 – 12/2001	600 osob	□ zabezpečení realizace daytonské smlouvy	mechanizovaný prapor, vrtulníky, štáby
AFOR / Allied Harbour Albánie, Kosovo	04/1999 – 09/1999	200 osob	□ odborná lékařská pomoc, péče o uprchlíky	polní nemocnice, jednotka civilní ochrany
KFOR / Joint Guardian Kosovo	07/1999 – dosud	200 – 800 osob	□ zajištění rekonstrukce a bezpečnosti	mechanický prapor
Enduring Freedom, Kuvajt	07/2002 – 12/2003	400 osob	□ monitorování a odstraňování následků použití ZHN, pomoc silám CO Kuvajtu	zesílený prapor chemické ochrany
Irák	04/2002 – 12/2003	250 osob	□ zdravotnická pomoc v rámci CIMIC	polní nemocnice
FINGAL, Afghánistán	05 – 12/2002	150 osob	□ zdravotnická pomoc v rámci CIMIC	polní nemocnice
EUFOR / Althea, Bosna a Hercegovina	01/2004 – 07/2007	do 100 osob	□ pomoc při rekonstrukci a stabilizaci	strážní, zabezpečovací a monitorovací jednotky
ISAF, Afghánistán	01/2006 – dosud	postupný nárůst, nyní 400 osob	□ řízení letiště (KAIA), zdravotnická pomoc; □ PRT Lógar	letečtí speciálisté, polní nemocnice, zabezpečovací jednotky
MNF-I, NTM-I, Irák	01/2004 – 12/2008	nyní 100 osob	□ strážní zajištění, výcvik příslušníků iráckých ozbrojených sil	strážní jednotka, Vojenská policie

Zdroj: www. army.cz

Obr. 3: Celkové výdaje státního rozpočtu v kapitole ministerstva obrany na vojenské/mírové operace [22], [23]

se tím zvýšila, zvýšila se i naše odpovědnost za tvorbu a realizaci takové bezpečnostní politiky, která ovlivní v krátkodobém i dlouhodobém horizontu nejen bezpečnost a obranyschopnost ČR, ale i jejích spojenců. Nutno dodat, že jsme se ocitli, aniž bychom si to v době vstupu do NATO v roce 1999 dokázali až tak jasně představit, mezi mnoha „mlýnskými kameny", které přinesl mj. dynamický světový a evropský vývoj. Ten se zrychlil v poslední dekádě minulého století, a zvláště v prvních letech století současného. Tato dynamika nás přitom překvapila, překvapuje, a někdy trochu i zaskočila. V takové situaci se těžko bezpečnostní politice vtiskává jasná a silná myšlenka. Měli bychom se o to ale nicméně pokoušet.

3.1 ČR ve vztahu k evropské bezpečnostní a obranné politice [24]

Bezpečnostní strategie EU (BS EU) je příležitostí k otevření širšího diskurzu o evropské bezpečnosti, kterého by se v ČR mohla ujmout bezpečnostní komunita, neboť BS EU představuje základ důležité debaty o strategické orientaci EU a jejích priorit. V centru pozornosti by mohly být např. otázky, zda BS EU může přispět k překonání bezpečnostní politiky definované národními zájmy, perspektiv přenášení odpovědnosti za bezpečnost na nadnárodní model nebo ke sdružování stávajících evropských obranných zdrojů a jejich účinného využívání. Stranou pozornosti by neměla být ani možnost přípravy evropské vojenské doktríny, vojenských aspektů evropské politiky sousedství a vytvoření strategie vnitřní bezpečnosti Evropské unie (vnitřní bezpečnost v unijní strategii absentuje).

Při hodnocení hrozeb bychom neměli podléhat jakémusi automatismu či strnulosti. Neměly by být jednostranně zdůrazňovány pouze některé hrozby, jako jsou např. terorismus, hrozba rozšiřování ZHN, bez náležitého vyhodnocení dalších sílících hrozeb, jako jsou např. podceňování diktátorských režimů, sociálně-ekonomické hrozby (extrémní chudoba), působení organizovaného zločinu, [25] korupce, technologické katastrofy, environmentální hrozby (globální oteplování), kulturní hrozby (růst nacionalismu, fundamentalismu), informační bezpečnost, zranitelnost finančních trhů apod.

Reakce na zmíněné hrozby otevírá problém adekvátní reakce. Např. se to týká pochopení faktu, že asymetrické hrozby ze strany teroristických organizací vůči státům, infrastruktuře, občanům, ale také ozbrojeným silám vyžadují i asymetrické reakce. Komplexnost vnějších i vnitřních bezpečnostních hrozeb, které mohou ohrožovat stabilitu společnosti, nastoluje potřebnost zdokonalovat **systém komplexního řízení bezpečnosti země.** Jedině takový systém může zajistit obranu proti útoku, který není primárně veden na území státu (v tradičním teritoriálním pojetí), ale na jeho infrastrukturu, podstatu jeho společnosti, fungování institucí a i na životní styl občanů.

Jedná se o složitý cíl, který má u nás historickou, politickou, ekonomickou, právní, i psychologickou dimenzi. Poslední dvě dimenze přitom mají v době respektující dodržování lidských práv klíčový význam – musí se hledat rovnováha mezi zajištěním bezpečnosti občanů a státu a zachováním občanských práv a svobod. To platí zejména v souvislosti s implementací evropského pojetí tzv. lidské bezpečnosti (human security).

3.2 Účast ČR v mírových misích [26], [27]

Účast ozbrojených sil ČR při řešení krizových situací v zahraničí nebyla a doposud není veřejností chápána jednoznačně. Na jednu stranu si občané ČR uvědomují nezbytnost podílet se na kolektivním úsilí ke zvyšování globální světové, a tím nepřímo i vlastní bezpečnosti. Na druhou stranu některé skupiny obyvatel a politické strany poukazují, že přílišná angažovanost v konfliktech mimo území ČR je možným zdrojem rizik pro vnitřní bezpečnost. Druhým

argumentem je ekonomické hledisko, kdy se zvýrazňuje, že zdroje vynaložené na úhradu nákladů spojených se zahraničními misemi lze uplatnit lépe. Existuje i méně významná skupina aktivistů, kteří odmítají jakékoliv formy použití násilí i samotnou existenci ozbrojených sil.

Oficiální zahraniční politika ČR až do roku 2008, přes změny politické reprezentace ve vládách od počátku devadesátých let minulého století a změnu rétoriky po přechodu do opozice, byla v podstatě konzistentní a kompatibilní s obecnými trendy. Znepokojivý vývoj jako důsledek vnitropolitické konfrontační politiky mezi vládní koalicí a opozicí vznikl v roce 2008. Za závažný precedens s negativními důsledky lze považovat parlamentní diskuzi o účasti ozbrojených sil v zahraničních misích. Souhlas se záměrem dalšího působení ozbrojených sil ČR v zahraničních misích byl podmíněn ústupky v marginálních otázkách souvisejících s reformou zdravotnictví.

Po celé hodnocené období je u nás preferován **humanitární akcent misí.** Českou veřejností je tradičně lépe hodnoceno vyslání českých vojáků k mírovým než k bojovým misím. Proto převládá vysílání zdravotníků, vojenských policistů nebo strážních a výcvikových jednotek zabezpečujících stabilizaci a další mírový rozvoj v krizových oblastech. Plnění bojových úkolů ofenzivního charakteru, přes relativně dobrou úroveň vycvičenosti jednotek, bylo a je ojedinělé.

Plnění úkolů v misích je jedním z hlavních faktorů růstu prestiže ozbrojených sil v očích české veřejnosti. Jsou oceňovány zejména případy humanitárních aktů jako pomoc uprchlíkům, ochrana civilistů, pomoc při výstavbě škol nebo záchraně životů civilistů a dětí působením českých polních nemocnic. Je kladně hodnocena i vzrůstající schopnost příslušníků ozbrojených sil spolupracovat se spojenci v rámci mnohonárodního systému velení a řízení.

3.3 Praxe řízení české bezpečnostní politiky [28]

V souvislosti s potřebností systému komplexního řízení bezpečnosti země je na místě otevřít i problém pojetí „lidské bezpečnosti". Jsme zřejmě na počátku přechodu mezi dvěma přístupy k jejímu zajišťování. V dosavadním „tradičním" modelu, kdy občan jako základní entita společnosti plní své povinnosti, přičemž stát má právo vyžadovat jejich plnění. Modernější pojetí počítá s občanem nejen jako se zákazníkem, jehož požadavky plní stát, nýbrž jako s partnerem, který nese odpovědnost za bezpečnost, ta se v daném případě stává veřejnou službou. Dvacet let po listopadu 1989 je takové konstatování možná malou revolucí, která bude vyžadovat hlavně posun v myšlení občanů. V konfrontaci s profesionalizací armády, která má z tohoto hlediska i své stinné stránky, se jedná o složitý úkol.

Přesto základní otázkou v tvorbě a realizaci bezpečnostní politiky zůstává schopnost promítnout její složitost do rozhodovacích procesů orgánů strategického řízení tak, aby bylo možné naplňovat hlavní cíl: v co největší možné míře zajistit bezpečnost země. V popředí stojí kapacity a kvalita rozhodovacích procesů v bezpečnostní politice, kam vstupuje celá řada subjektů – především vláda a parlament a dále politické strany, a do jisté míry, i když stále ještě ne dostatečně, bezpečnostní komunita.

Vývoj ukázal, že z tohoto hlediska klíčový význam má komunikace mezi subjekty, které se na tvorbě a realizaci bezpečnostní politiky přímo podílejí (vláda, ministerstva, parlament, politické strany). V našich podmínkách je schopnost dosahování politického konsenzu velmi složitou záležitostí, což proces tvorby a realizace bezpečnostní politiky negativně ovlivňuje.

Je možné vyjmenovat mnoho faktorů zapříčiňujících a stále ovlivňujících tento stav, z nichž je nutné zvýraznit následující:

- absence české „bezpečnostně-strategické kultury" která je daná především historicky,

- bezpečnostní politika, její tvorba a realizace je zatím nevýraznou součástí veřejné politiky a veřejné služby, její tvorba a realizace je determinována nižší mírou profesionality jejích aktérů a realitně nízkou mírou participace občanské veřejnosti,
- rozpolcenost české společnosti ve vztahu k bezpečnosti státu, která se projevuje pacifistickými postoji k opatřením a rozhodnutím ve vnitřní i zahraniční politice s bezpečnostní dimenzí, tyto postoje, které silně ovlivňují média jsou následně reflektovány i některými politiky a promítají se negativně do konkrétních politických postojů a rozhodnutí,
- politické spory o strategických prioritách bezpečnostní politiky mezi politickými stranami a uvnitř nich mají nejen politický a bezpečnostní, ale i ekonomický rozměr,
- absence kvalifikované odborné i veřejné diskuze o bezpečnostní politice a o jejích prioritách, což vede k tomu, že se problematika bezpečnostní politiky stává předmětem pouze (často i *ad hoc*) úzkého politického rozhodování,
- rezortismus v tvorbě bezpečnostní politiky, který se často projevuje v soupeření silových rezortů i uvnitř nich o kompetence při tvorbě bezpečnostních dokumentů a při realizaci bezpečnostní politiky,
- absence reálného civilního řízení ozbrojených sil, která nemůže být vnímána pouze skrze její formální projevy (civilista jako ministr obrany), ale především skrze reálné vstupy politické reprezentace do procesu strategického řízení obrany a ozbrojených sil, [29]
- v soustavě a v tvorbě bezpečnostních dokumentů jsou značné rezervy jak v teoretickém rozpracování problematiky, tak v jejich praktické aplikaci.

Uvedené faktory vedou k tomu, že jednotlivé subjekty podílející se na rozhodovacích procesech v bezpečnostní politice často postupují při rozhodování o bezpečnostních otázkách nejednotně a nekoordinovaně. V souvislosti se současnou bezpečnostní situací ve světě, aktuálními hrozbami a riziky, je pozitivní, že se začalo s vytvářením základů koncepce komplexního systému bezpečnosti země. [30] Zřetelně stojíme na začátku komplikované cesty k vytvoření takového systému.

V současnosti platná bezpečnostní strategie např. řeší problematiku obranné politiky pouze v kontextu prosazování bezpečnostních zájmů a stanovuje pouze její zásady. Není tak koncepčně rozpracována celková problematika obrany státu, a to jak po věcné stránce, tak jejího řízení.

Rozpačitý start reformy ozbrojených sil v roce 2003 (zejména pro podcenění reálné ekonomické kalkulace jejích nákladů a dopadů) ukázal důležitost i dalšího prvku v procesu tvorby a realizace bezpečnostní politiky, kterým je často diskutované „politické zadání". Primární odpovědnost za formulaci politického zadání leží na politicích. Limitem je však časová omezenost politického mandátu (poslanci i vláda ve čtyřletém cyklu), a tím i reálné možnosti zabývat se do hloubky danou problematikou. Z tohoto důvodu vlastně odpovědnost za přípravu a v konečném důsledku i formulování politického zadání tak v nemalé míře leží na vojácích, policistech a státních úřednících.

3.4 Bezpečnostní komunita a její úloha v teorii a praxi bezpečnostní politiky

Při diskuzi o politickém konsenzu a politickém zadání, není možné obejít působení bezpečnostní komunity jako významného faktoru ovlivňujícího tvorbu bezpečnostní politiky. Po téměř patnácti letech od počátků jejího konstituování je bezpečnostní komunita již více méně respektovaným partnerem především státní správy v diskuzi o bezpečnostně-

politických otázkách a v procesu tvorby bezpečnostní politiky. Její současnou podobu můžeme charakterizovat jako dobrovolné, neformální a relativně ustálené společenství zástupců odborné i laické veřejnosti, neziskového sektoru, univerzit, vědeckých a výzkumných institucí, aktivně se vyjadřujících k otázkám bezpečnosti státu a problémům bezpečnostní politiky.

Bezpečnostní komunita může být přirozeným spojencem vojáků, policistů a dalších státních úředníků usilujících o co nejvyšší efektivitu při zajišťování bezpečnosti země. V této souvislosti je nejvyšší čas uvažovat o zřízení relativně nezávislého analyticko-výzkumného pracoviště pro potřeby strategického řízení bezpečnostního systému ČR, které by spolupracovalo s vládou a bylo by vládou spolufinancováno. Takové analyticko-výzkumné pracoviště by nemělo nahrazovat struktury strategického rozhodování v rezortu ministerstev obrany a vnitra, toto pracoviště by je výsledky své práce podporovalo propracovanými podklady, které ministerstva, jako centrální orgány státní správy, v záplavě operativních úkolů objektivně nemohou připravit.

Bezpečnostní komunita by měla být ve větší míře i odbornou základnou pro řešení problematiky bezpečnostní politiky v parlamentu resp. pro poslance a senátory. Úzce to souvisí s ochotou a připraveností politických stran k modernizaci jejich vnitřního fungování, které mj. zahrnuje i zefektivnění činnosti expertního zázemí, které bude schopné vygenerovat nejen schopné a kompetentní politiky, ale i jejich poradce a asistenty. Po skončení mandátu politiků – poslanců, resp. jejich aktivní politické kariéry, by tak představitelé různých politických proudů mohli působit v zájmu společné věci: zvyšování občanského vědomí důležitosti bezpečnosti. To by mohl být účinný nástroj, jak ovlivňovat postoje decizní sféry k bezpečnosti na všech úrovních vládnutí.

Bezpečnostní komunita by měla být i platformou, která by sloužila k utváření většího konsenzu v oblasti bezpečnostní politiky. V každém případě jde i o to, aby se diskuze a spory o obsah a směřování naší bezpečnostní politiky neodehrávaly pouze v politické a ideové rovině, v níž se díky politické realitě může vytratit samotný předmět diskuze ve své věcné podobě - tj. skutečná efektivnost bezpečnostního systému a jeho jednotlivých součástí, ale aby fungovaly i standardní mechanismy, které budou schopny postihnout reálný stav a skutečné potřeby bezpečnostního systému.

Závěr

Posledních dvacet let rozvoje demokracie v mírových podmínkách lze hodnotit jako příležitost, která je z pohledu historie české státnosti relativně vzácnou možností, a která se v budoucnu již nemusí opakovat. Jen větší časový odstup ukáže, zda jsme při zajištění naši bezpečnosti udělali právě to, co bylo v daném okamžiku možné a pro budoucnost potřebné.

Jsme respektovanou součástí evropského, euroatlantického i celosvětového systému kolektivní bezpečnosti a máme v něm příležitost prosazovat svoje zájmy. Samozřejmě, úměrně naší velikosti a ekonomické síle. Zda v mezinárodním prostředí při prosazování ujasněných bezpečnostních zájmů dostatečně využíváme intelektuální potenciál našich lidí, to ponechávám na čtenářích.

Faktem je, že se od základu změnila armáda, policie i hasičský záchranný zbor. Zvýšila se důvěra občanů v tyto složky – někde více a někde méně. Bylo by však nesprávné hodnotit dosavadní vývoj pouze z hlediska současnosti. Jejich úkolem, stejně jako i úkolem celého

bezpečnostního systému ČR je připravenost pro adekvátní řešení bezpečnostních hrozeb budoucnosti.

Budoucí politický a bezpečnostní vývoj ve světě a v České republice bude zřetelně vyžadovat větší důraz na kvalifikovaný přístup k tvorbě a realizaci bezpečnostní politiky. Klíčovým přístupem při tvorbě nových bezpečnostních dokumentů by mělo být perspektivní myšlení (long term thinking). Takový typ myšlení vyžaduje širší a hlubší odbornou diskuzi mezi subjekty, které se na tvorbě a realizaci bezpečnostní politiky podílejí, a uvnitř těchto subjektů. Vysokou prioritu má i nutnost výrazněji se zapojit do diskuze v rámci mezinárodních struktur, včetně akademické. Opak by evidentně znamenal pokles naší schopnosti aktivně a efektivně vstupovat do procesu politické komunikace a rozhodování o bezpečnostních otázkách na nadnárodní úrovni, samozřejmě především v EU, ale i v NATO.

Ve stručnosti je možné shrnout a zvýraznit nejdůležitější podněty pro tvorbu a realizaci naší bezpečnostní politiky:

- Je zjevné, že nejde nadále pokračovat ve zpracování takových koncepcí a strategií, které jsou pro rozhodovací procesy v bezpečnostní politice příliš obecné, a stejně tak je nefunkční vypracovávat zcela konkrétní reformní koncepce, např. ozbrojených sil, bez obecnější představy o celkové podobě bezpečnosti.
- Novelizace Bezpečnostní strategie ČR je výzvou nejbližšího období. Měla by být primárním úkolem nejen ministerstva zahraničních věcí, ale i podstatně širšího fóra odborníků z ostatních, nejen relevantních rezortů a bezpečnostní komunity. Jako klíčová se ukazuje strategicko-koncepční a koordinační role Úřadu vlády ČR a kvalifikovaných pracovníků, kteří zde působí.
- Aktuálním úkolem pro příští Bezpečnostní strategii ČR je bezesporu plnohodnotná reflexe nové verze Bezpečnostní strategie EU o potřebě jejíhož přijetí se nyní vede politická a expertní diskuze v rámci EU a nové strategické koncepce NATO, která má být přijata na summitu NATO v Lisabonu v prosinci 2010 a úkolů, které z ní pro tvorbu a realizaci naší bezpečnostní politiky vyplývají.

Klíčovou prioritou je dosažení stavu, kdy budou přijímána kvalifikovaná rozhodnutí v bezpečnostní politice. Jednou z možností, jak toho dosáhnout, je iniciovat dva důležité kroky: vznik relativně nezávislého analyticko-výzkumného pracoviště působícího pro potřeby strategického řízení bezpečnostního systému ČR, které by spolupracovalo s vládou a bylo by vládou spolufinancováno, a vytvoření systému odborného vzdělávání aktérů bezpečnostní politiky, které zatím v ucelené podobě v ČR neexistuje.

Poznámky k textu a literatura:

[1] Na přípravě studie pro konferenci se podíleli i další spoluautoři: doc. PhDr. Jan Eichler, CSc., Ing. Josef Fučík, Ing. Vladimír Krulík, Ing. Vladimír Kváča, Ph.D., pplk. Ing. Bohuslav Pernica, Ph.D.

[2] Název Česká a Slovenská Federativní Republika byl zaveden 23. dubna 1990 po tzv. pomlčkové válce. Název je pravopisně nesprávný, část slovenských představitelů po listopadu 1989 požadovala také velké písmeno „S“ u „Slovenská“, coby kompromis byl nakonec název „Česká a Slovenská Federativní Republika“ schválen Federálním shromážděním jako ústavní zákon o změně názvu Československé federativní republiky, i když odporoval pravopisu obou jazyků.

[2] Původní Rada obrany státu byla zrušena v roce 1992 (v souvislosti se zánikem Československa), což později bylo uznáno jako chyba.

[4] Podrobnosti upravují příslušné zákony.

[5] *Vojenská doktrína České a Slovenské Federativní Republiky,* http://www.psp.cz/eknih/1990fs/slsn/usneseni/u0122.htm.
[6] Institut civilní služby byl využíván do roku 2004, kdy byla zrušena povinná vojenská základní služba.
[7] *Národní obranná strategie ČR,* http://www.army.cz/scripts/detail.php?id=5195.
[8] *Bezpečnostní strategie ČR* (1999, 2001, 2003), http://www.army.cz.
[9] Vojenské strategie ČR (1999, 2002, 2004), http://www.army.cz.
[10] Bezpečnostní strategie ČR 2003 je novelizací Bezpečnostní strategie ČR 2001.
[11] Vojenská základní služba byla v ČR zrušena 31. 12. 2003.
[12] *Vojenská strategie ČR* (2008), http://www.army.cz/scripts/detail.php?id=5195.
[13] RAŠEK, A. Nelehká přeměna armády a zrod bezpečnostní politiky. In *Bezpečnostní politika ČR – výzvy a problémy.* Sborník statí ke konferenci, Praha: MO ČR-AVIS, 2004.
[14] Usnesení vlády České republiky ze dne 21. prosince 1994 č. 732 k Vojenské strategii České republiky, http://kormoran.vlada.cz:80/usneseni/usneseni_webtest.nsf/0/B5DBA9A9AA4485C7C12571B6006F396B.
[15] PERNICA, B. *Profesionalizace ozbrojených sil: Trendy, teorie a zkušenosti.* 1. vyd., Praha: AVIS, 2007. ISBN 978-80-7278-381-6.
[16] Přílohy k zákonu o státním rozpočtu na jednotlivá léta, státní závěrečné účty o plnění státního rozpočtu v jednotlivých létech, www.mfcr.cz.
[17] *SIPRI Military Expenditure Databases,* http://www.sipri.org/.
[18] FUČÍK, J. Možnosti a limity využití dat o rozpočtových výdajích na obranu při analýze obranného potenciálu státu a strategickém plánování. In *Bezpečnostní politika ČR – výzvy a problémy.* Sborník statí ke konferenci, Praha: MO ČR-AVIS, 2004.
[19] MIKA, J., HREBÍČEK M. Výzkum strategie ve vojenských vědeckých a výzkumných ústavech v kontextu bezpečnostní vědy v Československu a České republice. *Obrana a strategie* 2/2006, Univerzita obrany-Ústav strategických studií, Brno.
[20] www.vyzkum.cz.
[21] http://www.mzv.cz/un.newyork/cz/ceska_republika_a_osn/index.html, http://www.army.cz.
[22] Základní ukazatele státního rozpočtu, kapitoly ministerstva obrany 1993-2004, www.army.cz.
[23] Vojenské výdaje podle druhů nákladů a směrů určení, www.czso.cz/csu.
[24] RAŠEK, A. a kol. *Polistopadový vývoj armády a bezpečnostní politiky ve vztahu k Evropské unii*. Praha: UK FSV CESES, Agentura VPK, 2004, 165 str.
[25] Mezinárodní povaha, rozsah a schopnost organizovaného zločinu podvracet řízení státu činí z něj pro každou demokratickou zemi skutečný problém národní bezpečnosti. Prorůstání organizovaného zločinu do politiky a společnosti je minimálně srovnatelné se samotným terorismem.
[26] ZŮNA, J. *Operace NATO na podporu míru.* Brno: Vojenská akademie v Brně, 2002. s. 127, ISBN 80-85-960-37-0.
[27] ZŮNA, J. Mírové operace. *Vojenské rozhledy,* květen 2007, č. 2., s. 41-45. ISSN 1210-3292.
[28] BALABÁN, M. Tvorba a realizace bezpečnostní politiky – historická reflexe a současné výzvy. In *Bezpečnostní politika ČR – výzvy a problémy.* Sborník statí ke konferenci, Praha: MO ČR-AVIS, 2004.
[29] Za 20 let se v čele rezortu ministerstva obrany vystřídalo šestnáct ministrů, tj. v průměru byl jeden ministr v úřadu necelých jeden a půl roku, bylo přijato a (většinou jen částečně) realizováno celkem osm transformací a reforem.
[30] Není jistě bez významu, že jeden z impulzů pro takový krok přišel i z akademické komunity vypracováním tzv. strategického tahu „Systém komplexního řízení bezpečnosti ČR" v roce 2002 v rámci CESES FSV UK (Centrum pro sociální a ekonomické strategie je součástí Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy) v Praze.

Další použité zdroje:

FUČÍK, J. *Filozofie a vývoj rozpočtových výdajů na obranu ČR v létech 1993-1997.* Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2000.
JANOŠEC, J. Potenciál obranného výzkumu v letech 1993-1997. *Vojenské rozhledy* 1/1998, Praha: AVIS.
PERNICA, B. *Reformy ozbrojených sil a jejich omezení reformami veřejných rozpočtů na příkladu vybraných zemí.* Praha: VŠE, ISBN 80-245-0677-7.
TŮMA, M.; PROCHÁZKA, J.; JANOŠEC, J. *Překonání důsledků studené války v některých oblastech obranné politiky Československé a ČR.* Brno: Univerzita obrany / ÚSS, 2007.
Bezpečnostní politika ČR – výzvy a problémy. Sborník statí ke konferenci, Praha: MO ČR-AVIS, 2004.

PhDr. Zdeněk Borkovec

Deset let od vstupu do NATO

Motto: Animus in Consulendo Liber (Free mind in consultation) - otevřená mysl pro konzultaci

Tento nápis může spatřit každý, kdo navštíví hlavní jednací místnost Severoatlantické rady NATO v jeho sídle v Bruselu. Vyjadřuje základní způsob práce v Alianci v cestě za společným cílem, ochranou společně sdílených hodnot svobody, demokracie a ochotu a schopnost přispět ke společné obraně.

V tomto roce jsme si připomenuli desáté výročí našeho vstupu do Organizace Severoatlantické smlouvy. Deset let uplynulo mávnutím proutku. Místo Československé republiky, která o členství začala usilovat, máme Českou republiku a místo Aliance roku 1992 tu máme Alianci roku 2009. Je to poněkud jiná organizace než ta, do které jsme se původně hlásili. Ale nejdříve –

Jak to začalo?

Začátkem devadesátých let minulého století, po zániku Varšavské smlouvy a rozpadu komunistického bloku, začínalo být jasné, že bezpečnostní vakuum, které ve střední a východní Evropě vznikalo, musí být nějakým způsobem vyplněno. Bylo nutné region nejen stabilizovat, ale dát mu také jasnou, transatlantickou perspektivu. Nejvhodnějším nástrojem byla Severoatlantická aliance – NATO, nejúspěšnější politicko-vojenská organizace v historii. Naším členstvím bychom nejen vytvořili bezpečnostní garance, jaké náš stát za dobu své existence (včetně tzv. první republiky) nepoznal, ale současně také zakotvili ve společenství zemí vyznávajících společné hodnoty jako jsou svoboda, demokracie, tržní ekonomika, dodržování lidských práv apod.

Zájem o vstup do NATO, resp. přistoupení Československa k Washingtonské smlouvě (jak se formálně správně nazývá tento akt), signalizovali vrcholní političtí představitelé našeho státu již záhy po změně režimu v roce 1989. Jeden z prvních ministrů obrany Luboš Dobrovský při každém setkání se svými zahraničními kolegy zdůrazňoval tuto naši zahraničně politickou prioritu. S určitým pocitem křivdy a překvapení jsme tenkrát registrovali více než váhavé, lépe řečeno zdráhavé reakce jak tehdejších členských zemí, tak představitelů Aliance samotné. Byli jsme totiž přesvědčeni, že na základě článku 10 Washingtonské smlouvy bylo již tehdy možné vyzvat nás k přistoupení ke smlouvě. Teprve o mnoho let později, při akcesních (přístupových) rozhovorech a následně v prvních letech členství, jsme pochopili pravý důvod těchto nejistých reakcí. O tom ale až později.

Prvním krokem na cestě k rozšiřování NATO bylo založení programu partnerství, tzv. Partnerství pro mír, ke kterému došlo na bruselském summitu v lednu 1994. Aliance tím nejen potvrdila, že je otevřena novým (evropským) členům v duchu článku 10 Washingtonské smlouvy, ale současně tak vytvořila nástroj jak pomáhat, poskytovat rady a informace státům, které

na členství v NATO aspirovaly. Dalším postupným krokem bylo zpracování Studie o rozšíření NATO v roce 1995. Jsou zde uvedeny zásady, které dodnes pro kandidátské země vytvářejí soubor kritérií, důležitých pro posuzování jejich připravenosti na vstup do Aliance, jako jsou demokracie, tržní ekonomika, dobré vztahy se sousedy, dodržování lidských práv, civilní kontrola ozbrojených sil, minimální interoperabilita. Je charakteristické, že ze šesti uvedených kritérií je pět politických a pouze jedno vojenské. Pro první kandidátské země – Českou republiku, Maďarsko, Polsko a všichni jsme tehdy doufali, že i Slovensko, se studie stala jakousi biblí.

Jak to pokračovalo?

Na základě rozhodnutí hlav států a vlád zemí NATO na summitu v Madridu v červenci 1997 byly nakonec ke členství v NATO pozvány první tři země. Začala tak fáze intenzivní přípravy na vstup do Aliance.

Zprvu bylo nutné čelit tendencím vidět ve vstupu do NATO pouze záležitost ministerstev zahraničí a obrany. Ostatních orgánů státní správy jako by se věc netýkala. Proto bylo nutné udělat nejdříve pečlivou rozvahu o tom, jaké struktury státní správy budou členstvím v NATO nejvíce dotčeny, jaké standardy obvyklé v zemích NATO mají ve svých oblastech splňovat, zjistit rozdíly, nedostatky a zpracovat harmonogram na jejich odstranění. To vše probíhalo pod řízením dočasných organizačních struktur, které byly pro přípravu na vstup do NATO zřízeny – vládního koordinačního výboru a koordinační komise ministerstva obrany.

Výsledkem výše uvedené rozvahy bylo nakonec definování šesti základních oblastí, ve kterých jsme jako stát nesplňovali, podle našich tehdejších znalostí, standardy zemí NATO: politická, legislativní, obranná (obranné plánování, interoperabilita, infrastruktura v rámci HNS, obranný průmysl), zdrojová (ekonomické i lidské zdroje), dále oblast bezpečnosti informací a veřejné podpory.

V politické oblasti šlo zejména o to docílit stavu, kdy členství v Alianci bude mít podporu napříč celým spektrem demokratických politických stran. Důvodem byla nejenom kredibilita našeho úsilí, ale také ta skutečnost, že veškeré přijímané závazky musí být kontinuálně akceptovány i příštími vládami. Jakékoliv narušení tohoto principu by mohlo mít fatální důsledky.

Legislativní oblast se týkala zejména řady mezinárodních smluv a dohod (tzv. NATO legal acquis) a připravenosti našeho právního řádu je akceptovat. V prvé řadě se jednalo o samotnou Washingtonskou smlouvu a v této souvislosti zejména její články 5 a 8. Ten první, a snad nejvíce populární je klíčový pro zajištění bezpečnosti členských zemí v rámci kolektivní obrany, kterou Aliance garantuje. Je ale nutné mít nejen schopnosti ho konzumovat, ale i plnit. V praxi to znamená takové ústavní aranžmá, které umožňuje rychlé přijetí spojeneckých sil a prostředků na našem území v případě ozbrojeného útoku proti našemu státu, ale i rychlého vyslání našich ozbrojených sil na pomoc kterémukoliv členskému státu (porovnej s doslovným zněním čl. 5 WS). V článku 8 naproti tomu prohlašujeme, že nemáme žádné mezinárodní závazky, které by byly v rozporu s Washingtonskou smlouvou. Zatím co první případ znamenal provést dílčí úpravu Ústavy ČR, druhý znamenal provedení důkladné revize všech našich tehdejších mezinárodních závazků. Vedle toho bylo například nutné uzavřít dohodu o statusu sil, tzv. NATO SOFA (Status of Forces Agreement), či přistoupit ke smlouvě ATOMAL, kterou musí mj. ratifikovat americký Kongres, a která opravňuje k seznamování se s informacemi souvisejícími s jadernými zbraněmi.

Snad nejvíce komplikovaná byla **oblast obranná**. Při každém rozšiřování Aliance se totiž dbá mj. i na to, aby ji vojensky neoslabilo. K tomu měl hlavně sloužit program plánování

a revize sil (PARP - Planning and Review Process), který se rozběhl jako součást PfP. Příslušné kandidátské zemi se v jejím rámci předepisovaly úkoly pro výstavbu sil, předurčených pro zapojení do operací NATO PfP. Nejednalo se tedy o všechny operační síly AČR, ale jen o její menší část. Byl to systém ne nepodobný existujícímu systému obranného plánování NATO s jeho cíli výstavby sil (Force Goals) tak, jak jej známe dnes. Cílem PARPu bylo a je a) posilování celkových schopností vyčleněných sil a b) dosažení jakési základní interoperability sil a prostředků, aby byly schopné nasazení ve společných operacích s ostatními silami členských států.

Jak se však později ukázalo, poněkud jsme své možnosti přecenili a zavázali se k většímu množství úkolů, než jsme reálně byli schopni splnit. Svoji roli sehrála jistě i snaha ukázat se v tom nejlepším světle a neudělat si ostudu.

Někdy jsme si dokonce realitu poněkud přikrášlili. Pravda se nakonec ukázala v plné nahotě ve chvíli, kdy jsme měli ke dni našeho vstupu do NATO – 12.3. 1999, splnit minimální vojenské požadavky. Najednou jsme zjišťovali, že např. instalace odpovídačů IFF (Identification Friend or Foe) na letouny Mi-21, vyčleněné pro zajišťování vzdušné ostrahy (Air Policing), zůstala jen na papíře a v reálu nebyl instalován ani jediný. Problémy jsme měli i v dosahování interoperability, v budování domácí infrastruktury pro tzv. Host Nation Support (HNS) či v restrukturalizaci obranného průmyslu a vybudování Národního úřadu pro vyzbrojování. Identifikace těchto oblastí jako problémových byla správná. To, co jsme však tehdy nedokázali odhadnout byl fakt, že tou jedinou možnou cestou k nápravě bude až naše členství v NATO. V zapojení do systému obranného plánování, v účasti na programu NSIP (NATO Security Investment Programme), který se soustřeďuje na budování infrastruktury nad rámec domácích potřeb obrany, v účasti na jednáních CNAD (Conference of National Armaments Directors) jsme nalézali ty správné odpovědi, které jsme jako nečlenská země neměli možnost jinak získat.

O zdrojových implikacích našeho vstupu do NATO byly popsány stohy papíru. Pesimistické prognózy, které předpovídaly závratné částky, které budeme muset platit nejen my, nové členské země, ale i staří členové Aliance, však byly liché. Je více než zřejmé, že individuální obrana je mnohem nákladnější než obrana kolektivní. Navíc nám členství v Alianci umožnilo provést redukci a restrukturalizaci ozbrojených sil, profesionalizovat armádu. Řadu vyzbrojovacích projektů (nadzvukové letouny, obrněné transportéry, modernizace tanků, pasivní sledovací systémy apod.) nelze spojovat se členstvím v NATO. Museli bychom je realizovat tak jako tak. Navíc se ukázalo, že řada tzv. „velkých" investorů, čekala až na náš vstup do Aliance, a tak příliv zahraničních investic po našem vstupu do Aliance znatelně zesílil.

Mluvíme-li dnes, tedy se zkušeností deseti let členství, můžeme rozdělit náklady, související s naším členstvím, do několika kategorií. **V prvé řadě** to jsou příspěvky do tří společných rozpočtů NATO – civilního, vojenského a infrastrukturního (ze kterého se financuje i výstavba společné infrastruktury na území jednotlivých členských států).

Dále se jedná o náklady na financování realizace cílů výstavby sil (Force Goals) v rámci ministerstva obrany na provoz stálé delegace ČR při NATO a zastoupení v integrované velitelské struktuře NATO. Určité finanční prostředky jsou nutné na oblast bezpečnosti informací. Spadá sem i provoz Národního bezpečnostního úřadu a náklady na provádění bezpečnostních prověrek.

V neposlední řadě je nutné počítat do tohoto „balíčku" i financování naší účasti v zahraničních operacích, která by v případě našeho nečlenství v NATO pravděpodobně nebyla na tak vysoké úrovni.

Vedle zdrojů finančních je však třeba zmínit se také o **lidských zdrojích.** Jedním z formálních závazků, které Česká republika přijala v průběhu akcesních rozhovorů v roce 1997 (ještě

o nich budeme hovořit), bylo nejen zřízení stálé delegace na velitelství NATO v Bruselu, ale i Úřadů národního vojenského představitele na strategických velitelstvích v Evropě (SHAPE) a v Norfolku v USA (SACLANT) a také obsazení příslušného počtu pozic v integrované velitelské struktuře NATO. V té době se jednalo o více než 100 míst.

Nebylo zcela bez problémů obsadit všechna tato místa kvalifikovanými lidmi s příslušnou bezpečnostní prověrkou a jazykovou vybaveností. Vedle toho bylo nutné mít stejně kvalitním personálem obsazeny i klíčové pozice v ústředí, zejména na ministerstvech zahraničí a obrany. Tehdy jsme začali chápat proč nás naši budoucí spojenci i pracovníci z mezinárodního sekretariátu NATO dlouho dopředu upozorňovali, že je důležité věnovat náležitou pozornost zejména přípravě personálu. Často nám také doporučovali, že nejlepší způsob jak vychovat kvalitní důstojníky, připravené zastávat i vyšší funkce v NCS (NATO Command Structure), je dvojí vyslání. Nejprve na nižší funkci, kde získá potřebné znalosti a zkušenost v práci v mezinárodním prostředí. A následně, po nějaké době strávené v ústředí, pak může být vyslán na některou z vyšších pozic. Je to vyzkoušený model, který se osvědčil v řadě spojeneckých zemích.

Jestliže je Severoatlantická aliance pokládána za nejúspěšnější politicko-vojenskou organizaci v historii, je nutné konstatovat, že **bezpečnost informací** patří k jednomu ze základních stavebních prvků tohoto úspěchu. Proto byl na tuto oblast kladen zvláštní důraz již v průběhu akcesních rozhovorů. Vzhledem k naší čtyřicetileté totalitní minulosti byla Aliance nejenom velmi opatrná, ale i důsledná pokud jde o naše plnění standardů NATO. Česká republika navíc tuto oblast poněkud podcenila, což se v průběhu rozhovorů ukázalo. Otáleli jsme se zřízením Národního bezpečnostního úřadu, a tak první osoby musely být prověřovány na základě přechodného vládního nařízení. Nicméně jsme situaci rychle napravili a vytvořili tak důkladný systém prověřování, že nám Aliance udělila na jeden rok výjimku a uznávala naše certifikáty na stupeň „důvěrné" jako by byly na stupeň „tajné". Později nás také dávala dalším novým členům za vzor, jak má vypadat prověřování osob. Nutno však přiznat, že v prvních měsících našeho členství jsme zápasili s nedostatkem prověřených osob.

Pro úplnost je nutné zmínit i poslední oblast, **veřejnou podporu našeho vstupu do NATO.** I když je rozhodnutí o členství v Severoatlantické alianci rozhodnutím veskrze politickým, které má zásadní dopad na zajištění bezpečnosti státu, je jeho podpora veřejností důležitým faktorem.

Česká republika na tom ještě na začátku roku 1997 nebyla s veřejnou podporou vstupu do NATO příliš valně. V průměru se pohybovala kolem 46 %. Většina dotázaných jako hlavní důvod udávala nedostatek informací. To vedlo tehdejší ministerstva obrany a zahraničí k realizaci řady informačních aktivit. Stranou nezůstaly ani občanské iniciativy. Nakonec to bylo přece jenom lepší. Ke dni vstupu 12. března 1999 se veřejná podpora pohybovala kolem 56 % a dnes, po více než deseti letech členství, je mnohem vyšší. Severoatlantickou alianci se podařilo oddémonizovat. Většina občanů chápe, že díky členství v NATO je obrana a bezpečnost našeho státu zajištěna jako ještě nikdy v historii. Rozumná alternativa neexistuje a individuální obrana by byla nepoměrně nákladnější a vyžadovala by mnohem větší armádu.

Akcesní rozhovory

Aneb rozhovory o přístupu k Severoatlantické smlouvě. Jedná se o rutinní záležitost, kterou absolvuje každá nově vstupující země. Struktura a obsah rozhovorů se liší podle stupně připravenosti kandidáta. Celé rozhovory jsou vedeny formálně, což znamená „on the record",

tedy na záznam. Ty naše se rozeběhly okamžitě po pozvání, které zaznělo na summitu NATO na začátku července 1997. Vedl je tehdejší náměstek generálního tajemníka NATO pro politiku (a pozdější velvyslanec Německa při NATO) Gebhard Moltke.

Na konci července již bylo první kolo. Zaměřilo se na **politické souvislosti členství**. Struktura jednání se odvíjela od jednotlivých článků Washingtonské smlouvy. Česká reprezentace se musela ke každému článku vyjádřit a vyslovovat politické závazky jejich naplňování. Náměstka Moltkeho navíc zajímala politická situace v ČR, názory celého spektra politických stran na členství, včetně veřejné podpory.

Washingtonská smlouva je klíčovým aliančním dokumentem a stala se i součástí našeho právního řádu. Každý by si ji měl občas znovu přečíst a připomenout si klíčové pasáže. Nejde jen o článek pět, důležité jsou všechny. Například článek tři, ve kterém se zavazujeme k neustálému zdokonalování a rozvíjení našich vlastních obranných prostředků nebo článek čtyři o možnosti konzultací kdykoliv se některá ze smluvních stran cítí ohrožena. Zapomínat bychom neměli ani na článek deset, který umožňuje další rozšiřování Aliance o kterýkoliv jiný evropský stát, který je schopen rozvíjet principy Washingtonské smlouvy a přispívat k bezpečnosti severoatlantické oblasti. Rozšiřování NATO tedy nelze *ad hoc* zablokovat jen proto, že si někdo myslí, že už má příliš mnoho členů.

Další kolo rozhovorů bylo věnováno **obranným a vojenským otázkám**. Byli jsme informováni o systému obranného plánování, který jsme již částečně znali z doby naší účasti v PfP a museli se zavázat k respektováni principu „konsenzus minus jedna". Používá se v situaci, kdy některý ze spojenců odmítá akceptovat přidělený cíl výstavby sil. V případě, že s jeho odmítnutím nesouhlasí všichni ostatní spojenci a dotčený spojenec zůstává osamocen (minus jedna), musí daný cíl akceptovat. Obdrželi jsme také zevrubnou informaci o integrované velitelské struktuře NATO a zavázali se k naplnění všech nám přidělených pozic.

Rozhovory o **zdrojích** byly zahájeny podrobným výkladem aliančních expertů o jednotlivých rozpočtech NATO (civilní, vojenský, infrastrukturní) a o způsobu výpočtu výše jednotlivých národních příspěvků. Pro Českou republiku byl navržen příspěvek 0,9 %. Základem pro výpočet byla výše HDP na jednoho obyvatele. Byli jsme také požádáni, abychom do ukončení rozhovorů formálně potvrdili náš souhlas s tímto návrhem.

Čtvrté kolo rozhovorů se týkalo **bezpečnosti informací.** Jak už bylo řečeno, věnuje Aliance této oblasti zvláštní pozornost. Zejména při rozšiřování NATO, kdy dochází ke zvýšené frekvenci výměny utajovaných informací, hrozí nebezpečí jejich diskreditace (úniku). Různé zpravodajské služby to velmi dobře vědí a snaží se této situace využít. Nejdříve to vypadalo, že toto kolo vůbec nezačne. Když totiž představitelé Aliance zjistili, že u nás ještě nebyl zřízen Národní bezpečnostní úřad, který by měl provádět prověřování osob pro styk utajovanými informacemi NATO, nechtěli v akcesních rozhovorech pokračovat. Ještě že byla naše tehdejší vláda velice rychlá a dokázala ve velmi krátké době schválit přechodný režim podle kterého se mohly prověrky rozeběhnout. V tomto kole jsme se mimo jiné dozvěděli, že základní podmínkou pro dodržování bezpečnosti informací je schopnost přijímat, zacházet s nimi a ukládat veškeré druhy informací – v písemné, hlasové a elektronické podobě podle standardů NATO.

Vedle toho nám také začínalo být jasné, z čeho měla vlastně Aliance v případě rozšiřování o nové členy z bývalého „východního bloku" takové obavy. Přesto, že od změny režimu uběhlo již sedm let, stále přežívaly obavy z infiltrace aliančních struktur tak zvanými „red-green officers". Toto označení jsme tehdy slyšely poprvé a jak se v pozdějších letech ukázalo, ne naposled.

Na konec jsme úspěšně propluli i úskalími bezpečnosti informací a mohli vstoupit do **pátého, závěrečného kola** akcesních rozhovorů. Ještě než jsme si ale všichni společně ťukli šampaňským, předali jsme vedoucímu delegace NATO G. Moltkemu tři významné dokumenty – dopis podepsaný předsedou vlády, kterým ČR formálně vyjadřuje zájem obdržet pozvání NATO přistoupit k Severoatlantické smlouvě (Letter of Intent), dále dopis ministra zahraničních věcí, informující o souhlasu vlády ČR přispívat do společných rozpočtů NATO navrhovaným podílem 0,9 % celkového objemu jednotlivých rozpočtů, a konečně dopis ministra zahraničních věcí potvrzující zájem ČR otevřít při NATO svoji misi. A pak už došlo na to šampaňské. Bylo co oslavovat a nejen z naší strany. I Aliance si určitě oddechla, že má za sebou historické první akcesní rozhovory se zeměmi z bývalého východního bloku a že nedopadly tak špatně.

Po deseti letech

Na úplném začátku našeho vstupování do NATO nás upozorňovali němečtí kolegové, že formální vstup do Aliance je jedna věc, ale být tzv. „full fledged member", tedy plnohodnotný člen, nějakou dobu trvá. Přibližně osm až deset let. S odstupem oněch deseti let je nutné dát kolegům za pravdu. Podpisem Washingtonské smlouvy teprve začíná období tovaryšského zrání. Přebíráte práva a povinnosti člena NATO, ale zkraje ani nevíte jak s nimi nakládat. Tak jako v každém kolektivu, tak i v Alianci funguje fenomén „zelenáče". Může sice mluvit a kázat zlato, ale přesto se na něj všichni dívají tak trochu skrze prsty. Ostruhy a respekt si teprve musí vysloužit. A to chce čas. Musíte se naučit všechny zvyklosti a rituály organizace, psaná i nepsaná pravidla. Musíte se učit co to znamená „consensus building" – dosahování konsenzu, a to zejména v situacích, kdy na začátku jednání jsou jednotlivá národní stanoviska od sebe na hony vzdálená, a jak tohoto procesu využít k prosazení instrukcí z ústředí. Učíte se jak v Alianci probíhá proces rozhodování, jak postupovat při prosazování národních zájmů, jak vytvářet neformální koalice, se kterými můžete některé věci předjednat a při formálních zasedáních se svými návrhy uspět.

Je třeba si neskromně přiznat, že se nám to podařilo. Stali jsme se respektovaným členem Aliance, jehož hlas je dostatečně slyšet a uznáván. Je však ale třeba i přiznat, že svůj díl na tom má i samotná Aliance se svým ohromným kultivačním potenciálem. Porovnáváme-li naše metody a způsoby jednání těsně po vstupu a nyní, je možné zaregistrovat znatelný rozdíl. NATO je organizace, která si velmi zakládá na formálních i neformálních procedurách. Zaváže-li se tedy některý členský stát k čemukoli, např. realizaci cílů výstavby sil či k vyslání svých vojáků do některé z operací, nikoho ani nenapadne, že to nesplní. Můžete sice své závazky měnit, i na to existují procedury, ale dochází tím i k erozi někdy tak pracně vybudované dobré pověsti.

Ještě je třeba zmínit jeden z podstatných rysů Aliance, a tou je soudržnost všech členů v kritických chvílích. Byli jsme toho svědky v době letecké kampaně na Balkáně, při teroristických útocích v USA v září 2001 a jsme toho opakovaně svědky v operaci ISAF v Afghánistánu. Všichni můžeme mít nějaké výhrady, ale v kritických chvílích jsou zapomenuty a Aliance stojí v jedné řadě. Kdybychom za této situace realizovali některé myšlenky na redukci či dokonce odchod z Afghánistánu, *de facto* bychom se exkomunikovali z tohoto spojeneckého svazku a získali tím pověst spojence, na kterého není spolehnutí. Nic horšího by se nám už stát nemohlo. Vlastně ano, to kdybychom z NATO vystoupili.

PhDr. Antonín Rašek

Zamyšlení nad transformací naší armády

Stať se zabývá polistopadovou transformací Československé armády a Armády České republiky. Vychází z obecných východisek transformace armády. Zabývá se charakteristikou polistopadových přeměn a jejich vlivem na armádu, její organizační struktury, styl řízení a velení. Specifická pozornost se věnuje vztahu veřejnosti k armádě a změnám v postavení vojáků v základní službě a vojáků z povolání.

V dvaceti devíti postkomunistických zemích, z původních devíti, se odehrával vývoj, jaký historie lidstva nezažila: **návrat k tržní ekonomice spojený s vytvářením základů demokratického státu.**

Situace v nich tu byla v základních východiscích v mnohém shodná, ve faktických výsledcích však již výrazně odlišná. Ve shodě s mnoha politology lze konstatovat, že nejlépe na tom v transformaci byla Česká republika spolu s Polskem, Maďarskem a Slovinskem a následně Slovenskem. Součástí přeměn byla také transformace národních armád. Úsilí o podstatné změny, nejdříve v československé a po třech letech v české armádě, stojí za hlubší zamyšlení. Odehrávalo se v zemi s jistými přednostmi ve srovnání s ostatními.

Obecná východiska transformace naší armády

Vývoj v Československu a následně v České republice je zdrojem určitých zkušeností a poznatků, a to zvláště pokud jde o celkovou transformaci státu se socialistickým režimem ve stát demokratický, o jeho rozdělení a o důsledky tohoto rozdělení státu na dva samostatné celky, a konečně také specificky pokud jde o transformaci armády a rozdělení jednotné federální armády a jeho sociálněpolitické, ekonomické, bezpečnostní a vojenské důsledky.

Vzájemné využití poznatků a zkušeností z transformace bylo minimální, kontakty mezi postkomunistickými státy a jejich armádami se teprve utvářely. V České republice s jistou rezervovaností, a to i ve vztazích k visegrádským partnerům. ČR spoléhala na individuální přístup, především ve vztahu k západoevropským seskupením. Vzájemné kontakty s armádami postkomunistických států se rozvíjely postupně. Umožňovalo to porovnávat zkušenosti, poučit se a vyhnout se alespoň zčásti možným problémům, a to zvláště v souvislosti s rozpadem třetiny postkomunistických států. Tato činnost se však děla nesystematicky.

Srovnání transformace v jednotlivých postkomunistických zemích muselo nutně vést k zamyšlení: **Proč v podstatě nejrazantnější změny v naší armádě ve srovnání s armádami ostatních postkomunistických států nevedly zároveň k výraznému zvýšení její důvěryhodnosti?**

Základním problémem transformace armády, především v oblasti personální práce, s největší pravděpodobností bylo, že nevycházela **z principu státnosti**, který je nadřazen zájmům jednotlivých politických stran. Cílem transformace bylo, aby se i Armáda České republiky stala armádou demokratického státu, zárukou jeho státní suverenity. Proto demokratizační proces v armádě bylo nutno chápat jako úsilí, aby se armáda stala ozbrojenou součástí

demokratického státu a vojáci v ní občany v uniformě. To se podařilo jen zčásti, protože jednotlivé politické strany, jak se postupně dostávaly k moci, prosazovaly zvláště v personální oblasti odlišné přístupy, což vedlo i k jisté deprofesionalizaci armády jako předpokladu výkonu funkcí.

Existenci armády determinovaly bezpečnostní hrozby z rozpadu postkomunistických států a z nich vyplývající rizika na jedné straně a respektování státní suverenity na straně druhé. Tento druhý faktor vysvětluje na první pohled existenci paradoxního jevu, proč tak klasicky neutrální země jako je Švýcarsko a Švédsko mají nejen své armády, ale věnují jim neustále výraznou péči. Třetím faktorem potřeby existence armády byl pak zvláště po vstupu do Aliance náš podíl na mezinárodní ochraně demokratických hodnot.

Československá armáda a následně pak Armáda České republiky po jistém období neutralizace zůstaly loajální složkou státu a proběhly v nich základní transformační procesy, a to především reorganizace, redislokace a vytvoření nové organizační struktury spojené s výrazným snížením počtů v relaci s velikostí armád sousedních států. Méně však pokud šlo o humanizaci podmínek v armádě, zvláště participaci, pracovní prostředí a sociální jistoty vojáků z povolání.

V souvislosti s transformací došlo k několikeré výměně jak vedení ministerstva obrany, tak velení armády. Po jisté počáteční tendenci řešit transformaci armády liberálněji, jako např. ve Španělsku po pádu Francova režimu, tzn. preferovat především předpoklady pro výkon vojenských funkcí před zúženým politickým personálním rozhodováním, byl přijat radikálnější a tím i necitlivější postup, a to zvláště u personálních změn. I ten byl dále zpochybňován paušálními tvrzeními radikálních politiků a publicistů, že se v armádě nic nezměnilo. Z vojenského hlediska tyto změny a jejich rychlost vedly ke snížení úrovně profesionality při řízení a velení, i celkově k nižší bojeschopnosti armády jako celku.

Bezprostředně po listopadových událostech se dařilo eliminovat přímý vliv politických stran a hnutí na armádu, ale tento vliv se v Armádě České republiky postupně začal zvyšovat po obsazování klíčových funkcí v ministerstvu obrany představiteli koaličních politických stran. Tato skutečnost byla vojáky z povolání přijímána nepříznivě. Zvláště byla kritizována nižší míra kvality rozhodovacích procesů, která vedla k neefektivnímu využívání vojenského rozpočtu.

Po jistých počátečních úspěších se nepodařilo významněji prosadit do života armády myšlenky a praxi participativní demokracie v rámci velitelských pravomocí, a to zvláště po výrazné redukci až eliminaci organizačních struktur strategického a sociálního řízení.

Po počátečních snahách demokratizovat a humanizovat armádu prvky občanské společnosti, tj. prostřednictvím společenských organizací a zájmových seskupení, zvláště reprezentujících vojáky základní služby, vojáky z povolání a občanské pracovníky, byla tato praxe opuštěna. Příčinou byl nezájem nových vedení ministerstva a velení armády a nízké individuální předpoklady představitelů těchto organizací se v takových podmínkách výrazněji prosadit.

Postupně se prohlubovala tzv. civilní kontrola armády, a to zvláště prostřednictvím narůstání civilního prvku ve vedení ministerstva obrany, projednávání a schvalování rozpočtu armády v parlamentu a v činnosti branného a bezpečnostního výboru. Nepodařilo se však zpracovat a realizovat ucelenou koncepci vojenské politiky jako politiky státní, vycházející z národních zájmů. V některých případech měla civilní kontrola problematický vliv na utváření nové personální struktury armády. Nepodařilo se prohlubovat kontrolu armády širší občanskou společností, spíše došlo k opačnému procesu, armáda se občanské veřejnosti uzavírala. Sdělovací prostředky sehrály při vytváření nové armády ambivalentní roli. Na jedné

straně ovlivňovaly proces transformace sice kriticky, ale pozitivně, na druhé straně neprokazatelnými kauzami zbytečně komplikovaly již tak složitou polistopadovou situaci a situaci po rozdělení státu.

Projevovala se výrazná tendence integrovat armádu do společnosti, aby se stala zárukou bezpečnosti a stability suverénního demokratického státu, a to zvláště otevřením se armády společnosti, především zlepšením informační činnosti. Neřízené zásahy do personální struktury armády pod politickými tlaky však vedly k prohloubení sociálních nejistot vojáků z povolání, což se negativně projevilo v tom, že se armáda začala opět uzavírat za jejich přispění.

Bezprostředně po listopadových událostech se spolu s úsilím o odchod sovětských vojsk a zrušení Varšavské smlouvy postupně posilovala naše orientace na vstup do Severoatlantické aliance, která se projevila aktivní činností v Radě pro spolupráci a vyvrcholila naší účastí v programu Partnerství pro mír. V našich úvahách a činnostech převažoval zájem o NATO jako garanta naší bezpečnosti, málo jsme se zabývali tím, jaký prospěch z našeho budoucího členství bude mít bezprostředně NATO. Prioritní byl náš národní zájem, co my potřebujeme.

Základním úkolem zajištění naší bezpečnosti bylo **vypracovat národní bezpečnostní obrannou a vojenskou politiku jako syntézu mezinárodně politické koncepce, vojenské koncepce a vnitřně bezpečnostní koncepce, jak byly její základy vypracovány v první polovině devadesátých let v Institutu pro strategická studia a v Ústavu mezinárodních vztahů.**

Jen tato strategie se mohla stát základem a východiskem, aby obrana republiky nebyla pouze záležitostí armády a rezortu obrany, ale celého státu a společnosti, jejich institucí a všech občanů. K tomu bylo nutno přijmout základní legislativní bezpečnostní dokument – zákon o obraně státu. Nezbytně to předpokládalo i činnost orgánu typu Rady obrany státu. Ta měla vytvořit především podmínky pro tvorbu vojenské politiky, strategii obrany, řešení krizových situací, hospodářskou mobilizaci, tvorbu strategických zásob, civilní obranu a ochranu. Tohoto ústavního zákona jsme se dočkali až v roce 1998.

Základní charakteristika polistopadových přeměn a jejich vliv na armádu

Polistopadové změny měly vážný vliv na armádu, která byla institucí úzce spjatou s bývalou tzv. sociálně ekonomickou formací a s existujícím režimem. I když byla připravena bránit komunistický režim, přesto její síla zneužita nebyla a samotná armáda zaujala k probíhajícím změnám neutrální postoj. Jak se však ukázalo, toto zjištění neznamená, že armáda nebyla do určité míry vnitřně diferencována. Existovaly síly, zvláště ve vyšších armádních funkcích, které byly ochotny se na záchraně systému podílet. Na druhé straně však byla značná část vojáků základní služby i mladých vojáků z povolání, kteří byli ochotni se proti zneužití armády postavit. Nebyli však rozhodující silou. Na konec o neutralitě a pozdější loajalitě armády rozhodli vojáci z povolání, kteří dospěli k závěru, že komunistický systém je neudržitelný. Již také vzhledem k tomu, že revoluční změny proběhly v ČSSR mezi posledními státy a ze změn kolem nás bylo jasné, že bránit není co, režimy se vzdávaly, až na výjimky (např. Rumunsko), dobrovolně. Vojáci z povolání delší dobu věděli, že existující politika není cestou k prosperitě. Z těchto důvodů byly útoky vůči armádě nespravedlivé.

Armádu výrazně ovlivnily změny související s vytvářením pluralitní demokratické společnosti, právního státu a tržního mechanismu. Tvorba demokratické společnosti vedla k výraznému podřízení armády civilní kontrole včetně obsazení rozhodujících míst na ministerstvu obrany civilisty, a to nejdříve převážně s vojenskými zkušenostmi, později politiky, kteří většinou vojenské zkušenosti neměli žádné.

Obsah Listiny základních práv a svobod jako základu právního státu se až na zákonem stanovené výjimky týkal i vojáků, což se projevilo v rozšíření nejrůznějších práv vojáků, zvláště základní služby (možnost civilní služby, delší dovolená ap.). Dobrá mezinárodně politická situace bezprostředně po listopadových událostech a výsledky odzbrojovacích jednání vedly k výraznému omezení rozpočtu rezortu obrany, který zajišťoval spíše pouhé přežití armády než rozvoj. Promítlo se to do snížení intenzity výcviku a uvolnění vojenské kázně.

K neutralizaci a k pozdější loajalizaci armády přispěly úzké kontakty významných představitelů polistopadové politické moci s představiteli armády, které vedly k jisté míře vzájemné důvěry. Zasloužili se o to zejména prezident Václav Havel, jeho poradce Jiří Křižan, poslanci Michal Kocáb, Jiří Šolc atd. V dalších etapách transformace byly tyto kontakty oslabeny a v mnoha případech i přerušeny a vytvořily se spíše vazby na branně bezpečnostní výbory parlamentu.

Ze zkušenosti lze konstatovat, že k loajalitě armády a její další demokratické transformaci přispělo v letech 1990-1992 zařazení více než tisíce bývalých příslušníků armády propuštěných po sovětské invazi, z nichž někteří zaujímali v armádě klíčová místa.

Vzhledem k těmto a dalším vlivům docházelo i ke změnám v politické orientaci vojáků z povolání, což se projevilo zvláště ve volbách v roce 1990 a 1992, kdy se jejich volební preference začaly postupně blížit preferencím občanské společnosti. Prokázaly to výzkumy volebních preferencí Ústavem sociálních výzkumů. Po vytvoření nového českého státu se však začaly objevovat tendence posunu preferencí doleva. Snižovala se tak možnost predikce chování armády jako významné instituce demokratického státu.

Hledáme-li příčiny těchto tendencí a posunů ve vědomí vojáků z povolání, měl na ně vliv nejen jejich dosavadní vývoj, ale také a především stupeň vzájemné důvěry mezi vedením ministerstva obrany a velením armády na jedné straně a vojáky z povolání na straně druhé. Tento faktor významně ovlivňoval orientaci vojáků z povolání. Podobně tomu bylo např. i ve složkách ministerstva vnitra. Jinak řečeno: **nelze úspěšně řídit bez jisté míry vzájemné důvěry mezi řídícími a řízenými.**

Druhou vážnou příčinou byl fakt, že v polistopadovém období nebylo nikdy přesněji stanoveno, jaká vlastně armáda má být, a to zvláště pokud jde o její celkovou sociálně politickou charakteristiku. A tak se představa a faktický profil armády rodily v politických střetnutích. Od radikálních představ, zastávaných extrémně pravicovými politiky a některými rehabilitovanými vojáky, že je nejlépe armádu rozpustit a začít ji budovat znovu (jako např. v Litvě), až po představu přijmout v podstatě kosmetické úpravy, příliš do struktury armády nezasahovat. Obě tendence byly extrémní a armádě v žádném případě neprospěly.

V polistopadové realitě se ukázalo, že bylo nutné propustit především všechny ty vojáky z povolání, kteří se provinili vůči svým spolupracovníkům po 21. srpnu 1968 a kteří se výrazně angažovali ve prospěch komunistického režimu. To se stalo v podstatě v letech 1989 až 1992. Poté měla být struktura armády budována na základě principu výkonnosti, tj. předpokladů pro službu v nové demokratické armádě. Tato druhá etapa úspěšně realizována nebyla, došlo k neřízenému personálnímu procesu, který měl vliv na oslabení sociálních jistot vojáků

z povolání a jejich neřízené odchody z armády. Jednou z příčin bylo zvýraznění technokratických tendencí v personální činnosti.

Z hlediska koncipování profilu armády není možné nekonstatovat, že se především budovala armáda poslušná, ne armáda s výraznými státními, demokratickými a participačními rysy, jejíž příslušníci se aktivně podílejí na tvorbě strategických dokumentů a jejich realizaci. Mnoho let přetrvával i strach.

Neřízený personální proces vedl i k tomu, že se nepodařilo vyřešit věkovou strukturu vojáků z povolání jako důsledku předcházejícího personálního modelu celoživotního povolání vojáků z povolání. Náhrada chybějících odborníků byla poté pro stát velmi nákladná. K enormnímu nefunkčnímu personálnímu pohybu, který byl zdůvodňován třídně politickým profilem vojáků z povolání, je nutné dodat, že ani v budoucnosti se zájemci o vojenské povolání nebudou rekrutovat z jiných než dosavadních sociálních vrstev, tj. z nejméně majetných, pro něž bude služba v armádě možností sociálního vzestupu. Uvedené sociální zdroje rekrutace nových vojáků z povolání ovšem nemusejí být, stejně jako v západních zemích, v rozporu s požadovaným občanským profilem nové armády.

Obecně lze k tehdejší personální politice v armádě dodat, že **bylo nutné redukovat armádu, a to jak pro celkové snižování počtů, tak vzhledem k tomu, že bylo nezbytné opustit model celoživotního výkonu vojenského povolání, ale způsob měl být volen jiný: po odchodu zjevně zkompromitovaných vojáků z povolání, bylo jedině možné obsadit plánované funkce v armádě na základě výběrového řízení s preferencí zvláště mladých schopných důstojníků.**

S odstupem let se dá říci, že byla v podstatě opuštěna myšlenka transformace armády jako vojáků – občanů v uniformě, což souviselo s opouštěním představy budování občanské společnosti, která sice byla v programu mnoha politických stran, ale jen málokterá pro to cokoli pozitivního udělala. Nebylo proto možné v tu dobu očekávat, že dojde ke zlomu v důvěře občanů v armádu. Pokud by nedošlo k událostem, kde by se armáda osvědčila jako garant demokratického rozvoje země.

Dosažení vyšší míry důvěryhodnosti bylo tedy dlouhodobým procesem. To se stalo až v přípravě a po vstupu do Severoatlantické aliance, profesionalizaci armády a účasti v zahraničních misích.

Vliv společenských změn na organizační struktury, styl řízení a velení v armádě

V polistopadovém období se podařilo vytvořit civilně správní úsek jako důležitý článek civilní kontroly armády. V dalším vývoji od roku 1993 však byl velmi oslaben úsek strategického a sociálního řízení. V podstatě eliminace tohoto strategického prvku v ministerstvu obrany vedla k oslabení strategického působení rezortu, což mělo v situaci, kdy se nikdo vážněji nezabývá strategickými bezpečnostními otázkami, výrazné negativní důsledky, a to zvláště pokud jde o tvorbu bezpečnostní strategie a vojenské koncepce, budování komplexní obrany, civilní obrany a ochrany.

Redukce sociálního řízení novým politickým vedením rezortu obrany po vzniku samostatného českého státu zpomalila proces transformace, demokratizace a humanizace armády. To vedlo mj. i ke zvýšení trestnosti a výskytu nejrůznějších forem šikanování vojáků v základní službě, což oslabovalo jejich vztah k vojenské službě. Na druhé straně, jak uznávali

i představitelé ministerstva obrany, se až příliš rozrostl aparát personální, který ale podstatněji nepřerostl úroveň výkonné složky.

Bylo zřejmé, že v tu dobu nejvážnějším problémem vedení rezortu obrany a zčásti i velení armády byla míra laicizace nebo nízké profesionality rozhodovacích procesů, která logicky začínala generovat i prvky administrativně byrokratického přístupu. Velení armády na toto nebezpečí upozorňovali již v roce 1990 představitelé britského ministerstva obrany, kteří doporučovali vytvořit si základy přípravy odborníků pro civilní řízení a kontrolu ozbrojených sil na tuto problematiku na vysokých školách.

Vztahy relevantního okolí k armádě

Základním problémem polistopadového období byla tedy skutečnost, že nově se tvořící moc neměla a ani vzhledem k více než čtyřicetileté existenci komunistického režimu nemohla mít odborníky na bezpečnostní otázky. Zčásti mohli být využiti vojenští odborníci, kteří odešli z armády po okupaci vojsky Varšavské smlouvy, ale ti kromě řady pozitivních předpokladů měli i mnohé negativní: vysoký průměrný věk, dvacetiletý odstup od vojenské problematiky a postupně se zvyšující nedůvěru části politiků k nim, pro kterou stále byli představiteli komunistického systému z padesátých a šedesátých let.

Nové civilní vedení ministerstva obrany se ne zcela překvapivě postupně stále více spoléhalo v řídící činnosti na vojenské představitele tzv. normalizační armády než na vojáky z povolání, kteří se s ní rozešli. Po vytvoření Armády České republiky pak podstatná část těchto vojáků i civilistů z armády odešla či z ní byla propuštěna.

Vzhledem k tomu, že představitelé nového demokratického systému dostatečně neznali bezpečnostní problematiku, byla spíše nadále na periferii zájmu. Primární bylo vytváření základů nového demokratického státu a ekonomická transformace. Iniciátory řady kroků jak legislativních, tak výkonových, musela být proto armáda. Odchodem řady odborníků se tato role armády snížila. Proto do konce devadesátých let minulého století neexistovala např. bezpečnostní strategie, zákon o obraně státu atd. Na druhé straně parlamenty věnovaly neúměrnou pozornost méně podstatným legislativním dokumentům, např. zákonu o civilní službě a jeho novelizacím.

Na vytváření lepšího obrazu rezortu obrany, ČSA a AČR v očích veřejnosti a prohlubování její důvěryhodnosti mělo vliv postupné otevírání se armády veřejnosti, lepší informovanost o její činnosti a konkrétně pak činnost rad pro spolupráci s armádou na všech stupních vedení a velení. I když zájem vedení rezortu o činnost těchto rad postupně slábl, v mnoha posádkách fungovaly přes nízkou oficiální podporu několik dalších let, než přestaly fungovat s konečnou platností.

O nízkém zájmu o problematiku bezpečnostní, obranné a vojenské politiky a o činnost armády svědčila i skutečnost, že se jen okrajově objevovala v programech politických stran a hnutí a obsah se v podstatě redukoval na obecné proklamace. Příčinou bylo podcenění role armády obecně. Vnější zásahy do armády, a to jak z parlamentu, tak např. prostřednictvím hromadných sdělovacích prostředků, měly často radikální charakter a nutily představitele rezortu obrany k neadekvátním rozhodnutím, které prohlubovaly problémy spojené s personální činností.

I když zásahy do armády byly u nás nejspíš nejradikálnější, ve srovnání s jinými posttotalitními a postkomunistickými státy se zdaleka nepodařilo podstatněji zlepšit důvěryhodnost armády v očích veřejnosti, což neustále dokumentovaly výzkumy

veřejného mínění. Nepřispěly k tomu ani některé iniciativy vedoucích představitelů ministerstva obrany.

Změny v postavení vojáků základní služby

Role vojáků základní služby stejně jako studentů vojenských škol v listopadových událostech skončila jejich odchodem do civilu, resp. ukončením vysokoškolského studia. Jejich pozitivní působení nebylo nikdy zvlášť oceněno. V samotné armádě, tj. v řadách vojáků z povolání, jich zůstalo minimum. Nové nastupující ročníky neměly s touto polistopadovou aktivitou jako formující životní zkušeností nic společného.

Přijetí zákona o civilní službě mělo ambivalentní důsledky. Na jedné straně umožnilo skutečným odpůrcům vojenské služby ji nevykonávat, ale na druhé straně bylo masově zneužito k tomu, jak se vyhnout vojenské službě bez oprávněných příčin. Narušilo to jak fungování armády, tak rozhodně nepřispělo k výchově mládeže k brannosti. Samotným mladým lidem způsobilo řadu vážných problémů, a to zvláště proto, že nastoupit k výkonu civilní služby nebylo jednoduché. Mnozí proto museli vykonat povinnosti civilní služby v délce 36 měsíců, i když vojenská služba již byla zkrácena na 12 měsíců. Proto musel být zákon o civilní službě novelizován.

Polistopadové změny měly v armádě i řadu negativních důsledků a vedly především ke snížení kázně a ke zvýšení trestnosti (v roce 1993 bylo v Armádě České republiky téměř čtyři tisíce trestných činů, z toho dvě třetiny svémocných vzdálení od jednotky). Příčinou byl i nižší zájem vojáků z povolání o výkon svých pracovně profesních rolí, který je podmíněn zvláště sociálními nejistotami vojenského povolání. Dále pak možností vyšších výdělků v občanských povoláních, novými prvky v hodnotové orientaci, poklesem kázně a morálky ve společnosti, neustálými kritickými výpady proti armádě.

Řešení vážných problémů ve výkonu základní vojenské služby nespočívalo v přijetí zásadních koncepčních opatření, ale spíše v administrativních krocích, tj. především zákazech (např. nošení civilního oděvu ap.). Složka, která mohla významně velitelům pomoci při výchově vojáků, tj. pracovníci sociálního řízení, byla redukována, aniž by byla nahrazena jinou formou. Důvodem kritického postoje k sociálnímu řízení bylo tvrzení, že je vlastně pokračováním činnosti bývalé Hlavní politické správy. Aniž by bylo dostatečně zdůvodněno, v čem tato kontinuita spočívá.

Zkrácení vojenské základní služby na dvanáct měsíců bylo předčasné, nebylo kompenzováno profesionalizací funkcí vojáků v základní službě, na které se nebylo možno během jednoho roku odpovědně připravit. Vojenští profesionálové si tento fakt uvědomovali, neměli však odvahu na něj vedení armády upozornit. Jisté tendence ke zmírnění šikanování se opět oslabily. Nejvážněji souvisely s výkonem funkcí vojáků z povolání na místech velitelů čet a rot, které byly navíc nedostatečně obsazeny.

Postavení vojáků z povolání

Pozice a role vojáků z povolání byla determinována faktem, že šlo o speciálně třídně politicky vybíranou, specificky formovanou a do určité míry i privilegovanou sociální a sociálně profesní skupinou. To následně významně podmiňovalo i pocit jejich sociální nejistoty i nevýrazný výkon pracovně profesních rolí.

Pokud šlo o strukturu vojáků z povolání, nepodařilo se delší dobu eliminovat důsledky personálního modelu celoživotního výkonu vojenského povolání. Naopak byla patrná tendence,

že u mladých se projevuje vyšší zájem o odchod z armády a zahájení kariéry v občanském povolání, kdežto u starších setrvat v armádě co nejdéle, nemuset již zahajovat kariéru druhou.

Nepodařily se změnit proporce v poměru důstojníků, praporčíků a poddůstojníků. Zatímco ve vyspělých armádách byl u armád s povinnou vojenskou službou jeden důstojník na tři praporčíky a u profesionalizovaných armád (např. americké) jeden důstojník na sedm dalších vojáků z povolání, v naší armádě byli naopak tři a později 2,2 důstojníků na jednoho praporčíka. Nepodařilo se naplnit ani plánované počty poddůstojníků z povolání.

Centrem kritické pozornosti se stala skutečnost, že armáda měla dobře fungující systém odchodu vojáků z povolání do civilu, ale v podstatě neexistoval žádný systém, jak udržet ty, které nutně pro vlastní fungování potřebovala. Vedení ministerstva obrany a velení armády nedostatečně reagovalo na to, že i vojáci z povolání a potenciální zájemci o vojenské povolání se ocitli na trhu práce, kterému armáda nebyla schopna adekvátně konkurovat. Navíc se ukázalo, že pochybnosti o kvalifikaci vojáků z povolání nebyly zdaleka pravdivé, protože byl o ně v civilních povoláních velký zájem a byli v nich převážně úspěšní. Zejména pak proto, že měli tři důležité předpoklady pro první kroky tržní ekonomiky: plnit přesně uložené příkazy, v práci nehledět na čas a umět se rozhodovat i při nedostatku informací a v zátěžových situacích. K tomu přistupovalo i samostatné a tvořivé myšlení, smysl pro týmovou spolupráci a organizační schopnosti. Tyto schopnosti se projevovaly zvláště u bývalých vojáků z povolání, kteří sloužili na vyšších stupních řízení.

Vážným problémem vojáků z povolání bylo, že vzhledem k souvislostem transformačního procesu se mohli jen minimálně věnovat tomu, k čemu byli určeni – zajišťování bojové pohotovosti, vojenskému výcviku a výchově podřízených. K jejich postavení nepřispěla řada nejrůznějších atestací, reatestací, mimořádných hodnocení apod., které navíc nebyly dostatečně připraveny, zvláště pokud jde o hodnotící kritéria. Stejně tak jejich paušální označování za vlastizrádce či plošné zásahy proti některým profesním skupinám v armádě. To vše oslabilo sebevědomí vojáků z povolání a mělo přímý vliv na jejich odchod z armády. Sekundárně to ovlivňovalo i nábor nových zájemců o vojenské povolání. Vojákům z povolání chyběl pocit, že jsou potřební, jejich práce je společensky užitečná, že všechno, co dělají, není zbytečné, že budou-li dobře pracovat, mají perspektivu. Většina personálních změn byla málo determinována kvalifikačně a osobnostními předpoklady a schopnostmi.

Závěry

Analýza polistopadového vývoje československé armády a do značné míry také její jedné z nástupkyň – Armády České republiky, ukazuje, že nejdůležitější byla potřeba **politicky vyjasnit úlohu, postavení a charakter armády z hlediska české státnosti a národních zájmů České republiky.** Bylo to povinností prezidenta, parlamentu a vlády. Parlament, zejména jeho branný a bezpečnostní výbor, se spíše soustředil na omezování moci armády, personální změny a kritiku. Východisko z existující situace bylo v členství v NATO, od kterého se očekává další zaměření činnosti armády. Vedoucí představitelé předpokládali brzký vstup České republiky do NATO, což se přijetím projektu Partnerství pro mír ukázalo během krátkého období jako nereálné. Předpoklad brzkého vstupu do NATO byl pravděpodobně jednou z příčin, proč nebyly rozvinuty práce na politické představě Armády České republiky. Členství v NATO zůstávalo nadále strategickým cílem, bylo soustředěno na činnost v Severoatlantické radě pro spolupráci a v projektu Partnerství pro mír. Realitou se členství stalo až v roce 1999.

Základní legislativa:

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava ČR, ve znění pozdějších ústavních zákonů.
Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základní práv a svobod, ve znění pozdějších ústavních zákonů.
Ústavní zákon č. 110/1998 Sb., o bezpečnosti ČR, ve znění pozdějších ústavních zákonů.
Zákon č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky.
Zákon č.124/1992 Sb., o Vojenské policii.
Zákon č. 114/1993 Sb., o Kanceláři prezidenta republiky.
Zákon č. 219/1999 Sb., o ozbrojených silách České republiky.
Zákon č. 220/1999 Sb., o průběhu základní nebo náhradní služby a vojenských cvičení a o některých právních poměrech vojáků v záloze.
Zákon č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání.
Zákon č. 222/1999 Sb., o zajišťování obrany České republiky.
Zákon č. 310/1999 Sb., o pobytu ozbrojených sil jiných států na území České republiky.
Zákon č. 240/2000 Sb., o krizovém řízení.
Zákon č. 241/2000 Sb., o hospodářských opatřeních pro krizové stavy.
Zákon č.170/2002 Sb., o válečných veteránech.
Zákon č. 585/2004 Sb., o branné povinnosti a jejím zajišťování (branný zákon).
Zákon č. 289/2005 Sb., o Vojenském zpravodajství.

Základní koncepční dokumenty:

Koncepce výstavby Československé armády do konce roku 1993.
Vojenská doktrína ČSFR 1991.
Vojenská strategie ČR 1994.
Akviziční plán AČR na léta 1995-2005.
Koncepce výstavby AČR do roku 1996.
Národní obranná strategie ČR 1997.
Záměr koncepce výstavby AČR do roku 2000 s výhledem do roku 2005.
Cíle výstavby sil AČR v rámci NATO.
Bezpečnostní strategie ČR 1999.
Vojenská strategie ČR 1999.
Koncepce výstavby rezortu obrany (do roku 2004 s výhledem do roku 2009).
Strategická revize obrany (SRO) 2000.
Vize výstavby a rozvoje AČR ve 21. století.
Bezpečnostní strategie ČR 2001.
Doktrína AČR 2001.
Vojenská strategie ČR 2002.
Základní strategické principy a cíle reformy ozbrojených sil 2001.
Koncepce výstavby profesionální AČR a mobilizace ozbrojených sil ČR 2002.
Koncepce výstavby profesionální AČR a mobilizace ozbrojených sil ČR přepracovaná na změněný zdrojový rámec 2003.
Bezpečnostní strategie ČR 2003.
Národní strategie vyzbrojování 2004.
Vojenská strategie ČR 2004.
Doktrína AČR 2004.
Transformace rezortu Ministerstva obrany 2007.
Dlouhodobá vize rezortu Ministerstva obrany 2008.

Ing. Josef Procházka, Ph.D.

Koncepční přeměny v armádě po roce 1989

V příspěvku jsou hodnoceny vybrané aspekty vývoje armády v procesu adaptace na změny globálního bezpečnostního prostředí a celospolečenské přeměny v zemi po sametové revoluci v listopadu 1989. Především se jedná o změny ve velitelské struktuře a struktuře sil, změny v oblasti organizace, hlavních vnitřních procesů (plánování a alokace zdrojů, akvizice, výcviku), početního vývoje personálu a modernizace. Autor posuzuje tyto přeměny z pohledu přijímaných strategických a koncepčních dokumentů, které tento proces zásadním způsobem determinovaly a zamýšlí se nad některými příčinami jejich úspěchů a případných selhání.

Úvod

V roce 2009 si připomínáme dvacáté výročí sametové revoluce, jejíž důsledky ovlivnily všechny oblasti našeho života. Mezinárodněpolitické změny na konci 80. let minulého století vedly k pádu totalitních režimů v zemích východního bloku a k rychlé změně globálního bezpečnostního prostředí (zánik blokové konfrontace mezi Východem a Západem). Komplexnost těchto změn zásadním způsobem ovlivnila rovněž přístupy k zajišťování bezpečnosti a obrany našeho státu a ovlivnily výstavbu a způsob používání armády jako jednoho z hlavních nástrojů bezpečnostní a obranné politiky ČR. V rámci adaptace systému obrany státu a armády na měnící se vnitřní a vnější podmínky je možné vymezit v podstatě čtyři období. Je to období demokratizace armády, období integrace do NATO, období armádních reforem a období další transformace.

1. Období demokratizace armády (1989-1992)

Toto období je možné považovat za zcela zásadní pro budoucí zajišťování obrany země. Nedá hovořit o období „rozvoje armády", ale o etapu zásadního omezování jejího potenciálu a akceschopnosti, ve kterém bylo překonáváno dědictví studené války. [1] Primárním cílem bylo vyloučit možnost zneužití armády proti demokratizačnímu procesu a podřídit armádu předcházejícího režimu civilnímu řízení a demokratické kontrole v souladu se západními modely. Úspěch demokratických přeměn ve společnosti závisel do jisté míry totiž i na tom, co udělá nejmocnější složka ozbrojených sil – armáda. [2]

Vlastní demokratizace Československé lidové armády (ČSLA) byla zahájena bezprostředně po listopadové revoluci. Již v průběhu roku 1990 byly vytvořeny legislativní podmínky pro zavedení civilního řízení a demokratické kontroly armády podle západních modelů. Je však pravdou, že některé negativní aspekty se projevovaly i v pozdějších obdobích, protože nově vznikající strany nedisponovaly dostatečným počtem odborníků v oblasti obrany a potýkaly se např. s problémem obsadit funkci ministra obrany civilní osobou a nevojákem. Rovněž hledání hranice mezi civilním řízením a odborným vojenským velením bylo velmi problematické a optimální model se nepodařilo implementovat do dnešních dnů.

I přes určité snahy ze strany komunistického vedení státu (příprava operací „Vlna" a „Norbert") nedošlo k zneužití armády. Na konci roku 1989 byla ČSLA vnímána ze strany veřejnosti

kriticky a viděna jako nástroj totalitního režimu. [3] Armáda se však postupem času stala garantem demokratizačního procesu. Přispěl k tomu její podíl při rozpuštění Varšavské smlouvy (1. 7. 1991), zajištění odchodu sovětských vojsk (červen 1991), bezproblémové rozdělení armády v rámci dělení státu, a také velmi úspěšné zapojení do operací v Perském zálivu a na Balkáně.

Možnost vytvářet samostatnou obrannou politiku státu otevřela prostor k rychlé depolitizaci armády, zrušení politického aparátu v armádě v prosinci 1989 a zákazu působení politických stran v armádě (82 % vojáků z povolání bylo členy komunistické strany). Byly provedeny personální změny na nejvyšších pozicích velení armády, zahájeny prověrky postojů důstojníků vůči nově nastupující moci a byli propuštěni politicky nejvíce zkompromitovaní generálové a důstojníci. Současně z armády mohli odejít i ti, kteří nechtěli sloužit v nových společensko-politických podmínkách. Do armády nastoupili rovněž rehabilitovaní vojáci, kteří byli nuceni opustit armádu v období normalizace (Pezl, Rašek).

Byl zahájen proces hledání způsobů optimálního zajištění bezpečnosti a obrany země. Byla zvažována rovněž případná neutralita země, prosazován názor na rozpuštění NATO a vytvoření kolektivního systému bezpečnosti na bázi bývalé Konference o bezpečnosti a spolupráce v Evropě (KBSE). Mnohem větší důraz byl však položen na hledání mezinárodních záruk pro budoucí zajištění obrany země při zachování věrohodné vlastní úrovně vojenských schopností.

Ekonomická transformace vedla k restrukturalizaci, privatizaci a konverzi zbrojní výroby. Obranný průmysl utrpěl velmi rychlým rozpadem jak zahraničního, tak i domácího trhu a celkovým radikálním útlumem poptávky po vojenské produkci.

Ve vazbě na koncepci výstavby [4] a obrannou doktrínu [5] byl zahájen proces početní redukce armády, [6] snižování počtu zbraňových systémů, omezování rozsahu nadbytečné obranné infrastruktury. [7] Byla zkrácena základní vojenská služba z 24 na 18 měsíců a zahájen byl proces redislokace armády rovnoměrně na celém teritoriu země. [8] V souladu s doktrínou měla být armáda schopna vytvořit obranné uskupení, které by čelilo napadení republiky z jakéhokoli směru proti neznámému agresorovi.

Reorganizace armády směřovala k vytvoření integrované protivzdušné obrany státu, zjednodušení systému polního velení a nové koncipování teritoriálních sil. Prioritní bylo vytvoření moderního a účinného systému řízení obrany státu a velení armádě.

V roce 1991 bylo zrušeno devět motostřeleckých a pět tankových pluků, reorganizovány byly vševojskové divize. V nové struktuře byly vytvořeny čtyři mechanizované, tři tankové, jedna motorizovaná a jedna pěší divize. Zbývajících šest divizí bylo ponecháno v původní struktuře. Byl zrušen armádní a frontový komplet druhů vojsk. Vytvořena byla velitelství Západ a Východ, která nahradila velitelství západního a východního vojenského okruhu. V letectvu a protivzdušné obraně byly zrušeny dva stíhací letecké pluky a vytvořen integrovaný systém protivzdušné obrany na území ČSFR s novou divizí protivzdušné obrany na území Slovenska.

V roce 1992 byla ukončena reorganizace zbývajících šesti válečně rozvinovaných vševojskových divizí. Letecký provoz se soustředil z dosavadních 16 na 12 stálých letišť. Na základě úkolů vyplývajících z *Programového prohlášení vlády ČSFR* z července 1992 [9] se proces transformace armády, především rozmístění vojsk a reorganizační změny, urychlil.

Původní početní stav vojáků v činné službě, který byl v roce 1989 přibližně 210 000 osob, se tak koncem roku 1992 snížil na tabulkový mírový počet 159 152 osob.

Cíle demokratizace armády se podařilo naplnit a politicky neutrální armáda, původně ovládaná jednou politickou stranou, se stala spolehlivým nástrojem celé společnosti reprezentované legitimními politickými elitami. [10]

2. Integrace ČR do NATO 1993-1999

Období je spojeno s úspěšným ukončením procesu dělení federace a armády na dva nové a zcela nezávislé celky k 1. 1. 1993. V této etapě se definitivně vymezila rovněž obranná politika státu, která byla orientována na západní politicko-vojenské demokratické struktury, tedy opětovně na kolektivní způsob zajišťování obrany státu. Po období neujasněných přístupů, které bylo ovlivněno negativními zkušenostmi členství státu ve Varšavské smlouvě, tak vítězí politický pragmatismus. Politická rozhodnutí byla v této době ovlivněna zhoršenou bezpečnostní situací na Balkáně. Cíle obranné politiky ČR byly vymezeny vydáním *Bílé knihy o obraně České republiky* v roce 1995. Období bylo zakončeno přistoupením ČR k Severoatlantické smlouvě v r. 1999. Parlament schválil soubor tzv. branné legislativy. Byly vypracovány a vládou přijaty základní strategické a koncepční dokumenty, především *Bezpečnostní strategie ČR* a *Vojenská strategie ČR*.

Proces integrace naší země do západních politických a bezpečnostních struktur začal mnohem dříve než 16. prosince 1997, kdy ČR obdržela oficiální pozvání k členství do NATO, a než do této organizace 12. března 1999 vstoupila. Již v září 1990 a následně na jaře 1991 navštívil generální tajemník NATO tehdejší ČSFR. Byla diskutována i otázka možného členství v této organizaci. V této době však ještě NATO nebylo připraveno k rozšiřování směrem na Východ ať již z politických, tak i vojenských důvodů. Velké obavy vzbuzovaly především možné negativní reakce Ruska.

Rozdělení ČSFR na dva demokratické státy představoval nový impulz pro formulování představ o efektivním způsobu zajišťování bezpečnosti a obrany země. Rozdělení vojenského potenciálu mezi dva samostatné státní útvary bez zásadních problémů v poměru počtu obyvatel 2:1 definitivně potvrdilo, že armáda již nepředstavuje destabilizující prvek a neohrožuje probíhající demokratické přeměny ve společnosti.

Až do roku 1997 existoval poměrně malý zájem politické reprezentace o řešení problémů spojených se zajišťováním obrany státu. Dokazuje to i skutečnost, že v souvislosti s rozdělením federace ukončila svou činnost Rada obrany státu, protože tento orgán a jeho status nebyl začleněn do nové české ústavy v r. 1993. Ke změně došlo až v r. 1998, kdy v souvislosti s aktuální možností začlenění země do Aliance byl článkem č. 9 ústavního zákona č. 110/1998 Sb. po téměř šestileté přestávce opětovně ustaven obdobný orgán pod názvem Bezpečnostní rada státu (dále BRS), v čele s předsedou vlády. [11]

Politické zadání pro armádu bylo dáno zákonem o Armádě České republiky z roku 1993, Koncepcí výstavby AČR do roku 1996 [12] vypracovanou v roce 1993, Bílou knihou z roku 1995 a Vojenskou strategii ČR z roku 1995. [13] Tyto dokumenty definovaly armádě hlavní úkoly a orientovaly ji ještě stále na obranu teritoria proti vnějšímu napadení ze všech směrů, tentokrát již při využití spojenců a splnění vlastních mezinárodních závazků. [14] Byla zahájena výstavba dvouúrovňových sil. Sil, které byly určeny pro obranu teritoria státu, a reakčních sil, které byly předurčeny k působení v zahraničních operacích. Prioritu z pohledu modernizace, výcviku a celkového zabezpečení získaly síly rychlé reakce.

V polovině 90. let minulého století byly definovány vojenské požadavky na modernizaci armády, které měly vyřešit problémy se zastaráváním postupně vysluhujících zbraňových systémů a vojenské techniky především sovětské provenience. Právě v této etapě vznikaly diskutabilní a kritikou opředené záměry na modernizaci vzdušných sil lehkými bojovými letouny a modernizaci tanku T-72. Při konečném rozhodování vlády byly zvažovány nejen vojenské požadavky, ale i zájmy skomírajícího obranného průmyslu, který byl negativně

ovlivněn omezenou poptávkou na domácím a zahraničním trhu. Vláda v tomto období usilovala o udržení výzkumných, vývojových a výrobních kapacit obranného průmyslu. Podle některých expertů, šlo většinou o chybná rozhodnutí.

Při integraci ČR do NATO **došlo k proměně** této organizace výhradně zaměřené na kolektivní obranu před jasně definovaným nepřítelem **v mnohem komplexnější nástroj globální bezpečnosti.** Jedním z prvních výsledků vnitřní přeměny NATO byl vznik programu Partnerství pro mír *(PfP - Partnership for Peace),* který byl iniciován USA a vyhlášen na začátku roku 1994 prezidentem Billem Clintonem. ČR vstoupila do tohoto programu 10. března 1994. Ještě před vstupem do programu PfP se ČR stala 1. ledna 1993 členem Severoatlantické rady pro spolupráci *(NACC - North Atlantic Cooperation Council)*. Členství v PfP představovalo pro ČR nástroj pro uskutečnění strategického zámyslu, který představoval vstup do organizace, která poskytne především záruky kolektivní bezpečnosti.

V přípravě na vstup do NATO plnila ČR tzv. minimální vojenské požadavky, které vytvořily předpoklad pro přijetí posilových sil spojenců v případě vzniku krize na území státu, zabezpečily potřebnou úroveň spojení a výměnu informací a přispěly k postupnému začlenění do integrovaného systému protivzdušně obrany NATO (NATINADS - NATO Integrated Air Defence System).

Proces výstavby armády zahájený v polovině roku 1993 se do roku 1996 realizoval podle *Koncepce výstavby AČR* (1993). Cílem koncepce bylo přejít z dosavadního čtyřstupňového systému velení (strategický – generální štáb, operační – vojenské okruhy, operačně taktický – sbory a armády, taktický – divize a brigády s podřízenými jednotkami) na třístupňový (strategický – ministerstvo obrany, operační – sbory, taktický – brigády). Pokračovalo snižování počtu vojáků na 65 000.

Velení armády usilovalo o stabilizaci armádní dislokace a optimalizaci počtu posádek využívaných armádou. V souladu se západním modelem zajištění armády potřebnými službami a materiálem byl realizován přechod k logistickému systému integrující technickou a týlovou službu. Koncepce počítala s implementací systému plánování, programování a rozpočtování. Důraz byl položen na zajištění potřebné úrovně interoperability armády se spojenci.

V průběhu roku 1993 byly k 31. prosinci 1993 ze sestavy AČR vyjmuty záchranné útvary Civilní ochrany, železniční vojsko, strážní jednotky zvláštní důležitosti, vrcholový sport a jednotky zabezpečení prezidenta republiky, ve kterých k 1. 1. 1994 celkově působilo 15 183 vojáků. Vojenské soudy a prokuratury byly do civilní sféry převedeny již k 1. 1. 1993. V roce 1993 byl reorganizován *strategický stupeň řízení*, představovaný ministerstvem obrany. V roce 1994 byla dokončena výstavba *operačního stupně* reorganizací vojenských velitelství Západ (Tábor) a Střed (Olomouc) na velitelství 1. a 2. armádního sboru. Na *taktickém stupni* byl zahájen přechod na brigádní systém reorganizací jedné mechanizované divize na mechanizovanou brigádu. V souvislosti se zkrácením vojenské základní služby na 12 měsíců přešla armáda na nový systém výcviku.

Na taktickém stupni byla v pozemním vojsku vytvořena brigáda rychlého nasazení, pět mechanizovaných brigád a 13 brigád územní obrany. Ve vojenském letectvu a vojsku protivzdušné obrany vzniklo pět leteckých základen (základny taktického, stíhacího, školního, vrtulníkového a dopravního letectva) a tři radiotechnické brigády. Zrušena byla velitelství 2. a 3. divize protivzdušné obrany, tři pěší a jedna motorizovaná divize a železniční vojsko. Velitelství logistiky převzalo odpovědnost za materiální zabezpečení všech součástí armády.

V roce 1995 byla vytvořena další mechanizovaná brigáda, brigáda územní obrany a byly tak stabilizovány organizační struktury. Při pokračující redislokaci vojsk došlo

k dalšímu podstatnému snížení počtu posádek (uvolněno bylo 24 velkých nebo středních a 37 malých posádek).

Armáda byla k 1. 1. 1996 organizačně členěna na orgány velení, pozemní vojsko, vojenské letectvo a vojsko protivzdušné obrany, logistiku, vojenské zdravotnictví a vojenskou policii. Organizační struktura byla tvořena dvěma armádními sbory, sborem taktického letectva, sborem protivzdušné obrany, velitelstvím logistiky a samostatnými svazky a útvary v přímé podřízenosti Generálního štábu. Pozemní vojsko se členilo na polní vojsko, síly rychlého nasazení a vojsko územní obrany. Vojenské letectvo bylo organizováno do leteckých základen a dělilo se na taktické, vrtulníkové, dopravní a speciální. Vojsko protivzdušné obrany bylo tvořené stíhacím letectvem, protiletadlovým raketovým vojskem a radiotechnickým vojskem. Je možné konstatovat, že v rozhodování o omezování velikosti armády chyběla politickým představitelům odvaha k progresivnějšímu omezení vojenského potenciálu, který byl stále příliš rozsáhlý a neodpovídal jak bezpečnostnímu prostředí, tak ani finančním možnostem země. [15]

V březnu 1997 schválila vláda *Národní obrannou strategii* (usnesení č. 177 z 26. března 1997) a *Záměr koncepce výstavby AČR do roku 2000 s výhledem do roku 2005* (usnesení č. 178 z 26. března 1997). Záměr vycházel z cílů národní obranné strategie, stanovil souhrn konkrétních a vzájemně propojených opatření směřujících k plnění úkolů v rámci předpokládaného členství v NATO.

Začátkem roku 1998 zpracoval rezort obrany *Koncepci výstavby AČR do roku 2000 s výhledem do roku 2005*, kterou vzala na vědomí vláda dne 29. června 1998. Dokument nebyl podložen schválenou *Bezpečnostní strategií ČR*, ani *Vojenskou strategií ČR* a ministr obrany přijal rozhodnutí k přepracování dokumentu. Nový materiál, zpracovaný jako *Koncepce výstavby rezortu obrany do roku 2004 s výhledem do roku 2009*, byl předložen vládě ke schválení v roce 1999. [16] Přijetí této koncepce vládou v červnu 1999 již předcházelo schválení *Bezpečnostní strategie ČR* (usnesení vlády č. 123 ze dne 17. 2. 1999) a *Vojenské strategie ČR* (usnesení vlády č. 257 ze dne 29. 3. 1999). Celkový početní stav rezortu neměl překročit v roce 2002 mírový limit 62 000 osob (vojáci z povolání, vojáci v základní službě a občanští zaměstnanci). Armáda měla být v souladu s koncepcí organizačně členěna na pozemní síly, vzdušné síly, síly územní obrany a podpůrné složky.

Pozemní síly se skládaly z Velitelství pozemních sil, kterému byla podřízena nově vytvořená mechanizovaná divize, jako nový prvek pro zabezpečení začlenění sil a prostředků do společných operačních uskupení Aliance, dále brigáda rychlého nasazení a výcvikové a mobilizační základny druhů vojsk.

Vzdušné síly se skládaly z Velitelství vzdušných sil a jemu podřízených orgánů a sil velení, řízení a průzkumu, vojenského letectva, organizačně uzpůsobeného do čtyř leteckých základen a protiletadlového raketového vojska, organizačně uzpůsobeného do jednoho svazku.

Síly územní obrany byly budovány k obraně teritoria státu a k ochraně významných objektů infrastruktury na území státu. V míru byly tvořeny Velitelstvím sil územní obrany, kterému byla podřízena teritoriální velitelství územní obrany, mobilizační základny a vojenské záchranné útvary.

Podpůrné složky byly tvořeny logistikou, vojenskou zpravodajskou službou, vojenskou policií, vojenským zdravotnictvím a přímo podřízenými útvary a zařízeními Generálního štábu.

Pro mezinárodní mírové operace měly být připraveny síly a prostředky v rozsahu do 1000 osob k plnění specifických úkolů v síle zesíleného mechanizovaného praporu, jednoho vrtulníkového roje a letecké dopravní skupiny. Dále měly být připraveny jednotky podpůrného typu (chemická, ženijní, zdravotnická apod.) v síle roty nebo odřadu (polní nemocnice).

Skutečné počty hlavních druhů výzbroje a ostatní techniky měly od 31. 12. 2002 činit 795 bojových tanků, 1252 bojových obrněných vozidel, 657 dělostřeleckých systémů ráže sto a více mm. V leteckých kategoriích měly národní úrovně činit 200 bojových letounů a 50 úderných vrtulníků. Plánované počty se měly snížit v tancích na 541 kusů a v letecké technice na 96 bojových letounů, 36 úderných vrtulníků, 18 vrtulníků bojové podpory a do 22 protiletadlových raketových kompletů středního a malého dosahu. Do výzbroje se mělo postupně zavést 72 podzvukových víceúčelových taktických letounů L-159 a v souladu s ekonomickými možnostmi státu až 24 nadzvukových víceúčelových taktických letounů. Podle údajů předaných za ČR v rámci Smlouvy o konvenčních silách v Evropě (S-KOS) činily skutečné počty hlavních druhů výzbroje a ostatní techniky k 1. 1. 2003: 541 bojových tanků, 1235 bojových obrněných vozidel, 528 dělostřeleckých systémů ráže sto a více mm, 125 bojových letounů a 34 bojových vrtulníků.

Při zabezpečení výstavby rezortu obrany koncepce vycházela v oblasti lidských zdrojů z předpokladu, že počet vojáků v základní (náhradní) službě bude sice postupně klesat, ale ještě v roce 2009 jich bude do 20 000 osob. Počet vojáků z povolání měl dosahovat do 22 500 osob. Nepočítalo se s vytvořením plně profesionální armády, ale armády poloprofesionální. Tento přístup vedl k pokračování ve výstavbě dvojkolejné armády, jedna část využitelná pouze pro obranu teritoria a druhá pro plnění úkolů v misích. S úplnou profesionalizací se počítalo pouze u jednotek a útvarů sil okamžité reakce s krátkou dobou připravenosti, zatímco u obdobných jednotek a útvarů s delší dobou připravenosti se v mírové organizační struktuře počítalo sice v menší míře, ale nadále s vojáky základní služby a občanskými zaměstnanci – vojáky v záloze.

Koncepce se v oblasti zajištění potřebných finančních zdrojů odvolávala na usnesení vlády ČR č. 478/1996, o záměru postupného zvyšování podílu vojenských výdajů na HDP zhruba o 0,1 % ročně tak, aby v roce 2000 dosáhl tento podíl zhruba 2 %.

Tuto koncepci se rezortu obrany nepodařilo v takto vymezeném rozsahu nikdy realizovat z důvodů příliš optimistického odhadu dostupných zdrojů. Na druhé straně byl rezort obrany stále omezován zastaralou vojenskou technikou, nadbytečnými a nepotřebnými zásobami a nevyužitelnou infrastrukturou. Velmi ambiciózní modernizace nevycházela z objektivních potřeb armády v budoucnosti a zatížila hospodaření rezortu obrany.

I přes určitou chaotičnost a především pomalost realizovaných změn po roce 1993 byl vstupem ČR do NATO završen jeden ze strategických cílů ČR, který se po roce 1989 postupně formuloval. Členství v NATO neznamenalo pouze garanci společného zajišťování obrany země, ale i závazek k této kolektivní obraně v rámci svých možností přispívat při spravedlivém sdílení společného břemene. Vstupem do NATO bylo vytvořeno skutečně smysluplné politické zadání pro armádu ve formě strategických bezpečnostních dokumentů. [17] Byly vytvořeny zcela nové podmínky pro další rozvoj armády.

Začleněním do Aliance tak byl vytvořen i předpoklad pro pokračování především ekonomického integračního procesu do Evropské unie.

3. Armádní reformy 2000-2006

Na začátku nového milénia se bezpečnostní a obranná politika demokratických států orientovala na ochranu bezpečnostních zájmů všude tam, kde byly ohrožovány. Armádní reformy byly ovlivněny výsledkem tzv. kosovské krize a teroristickými útoky na USA dne 11. září 2001. Během vojenského nasazení aliančních sil v rámci kosovské operace *Joint Enterprise* byly identifikovány závažné nedostatky v operačních schopnostech spojeneckých armád, a to

zejména evropského pilíře NATO. Byl tak zahájen proces přizpůsobování operačních schopností armád těchto zemí měnícímu se charakteru plněných úkolů a jejich pravděpodobnému způsobu použití. V podmínkách ČR směřoval k zásadní reformě armády. Reforma vycházela ze strategické revize obrany provedené v roce 2001. Přijaté koncepční dokumenty vedly k úplnému zrušení vojenské základní služby a vytvoření plně profesionální armády k 1. 1. 2005. ČR se stala členem EU 1. 5. 2004. První krok reformy byl ukončen dosažením tzv. počátečních operačních schopností na konci roku 2006.

V tomto období byly aktualizovány dokumenty Bezpečnostní strategie ČR i Vojenská strategie ČR. Oba dokumenty akcentovaly komplexní přístup k zajišťování bezpečnosti a obrany země ve spolupráci se spojenci.

Cílem reforem bylo vytvořit malé, mobilní, moderní a mladé síly, které budou schopny interoperabilního působení se spojenci. Reformní záměry byly orientovány na změnu kvalitativních parametrů armády a na zvýšení efektivnosti a výkonnosti rezortu obrany jako celku.

Na základě vládou schválených *Základních strategických principů a cílů reformy ozbrojených sil* ze srpna 2001, s cílem vytvořit plně profesionální armádu do roku 2006, vypracoval tým vládního zmocněnce pro přípravu reformy *Koncepci výstavby profesionální Armády České republiky a mobilizace ozbrojených sil České republiky*. Na realizaci byly vládou přislíbeny finanční zdroje ve výši 2,2 % z HDP.

Uvedenou koncepcí se završila druhá etapa přípravného období reformy ozbrojených sil ČR a uzavřela se tak strategická revize obrany, zahájená v listopadu 2000. Vláda schválila konečnou verzi této koncepce, předloženou tehdejším ministrem obrany J. Tvrdíkem, dne 13. listopadu 2002. Vynucený pokles zdrojového rámce (povodně 2002, reforma veřejných financí) již pro rok 2004 vedl k jejímu přepracování.

Návrh *Koncepce výstavby profesionální Armády České republiky a mobilizace ozbrojených sil České republiky přepracovaná na změněný zdrojový rámec* (listopad 2003), předložený novým ministrem obrany M. Kostelkou, [18] vláda schválila dne 12. 11. 2003.

Základním úkolem armády bylo bránit území ČR s maximálním využitím systému kolektivní obrany. Dále se jednalo o zabezpečení účasti v operacích mimo území ČR silami předurčenými pro operace pod vedením NATO, EU a jiných organizací a pro koaliční operace. Mezi další základní úkoly se řadilo střežení vzdušného prostoru ČR, zabezpečení přijetí sil NATO v případě vzniku nebezpečí vojenského ohrožení teritoria ČR nebo bezpečnosti Aliance a splnění úkolů při nevojenských ohroženích ČR a úkolů vyplývajících z platných zákonů ČR. Rozsah a způsob naplnění těchto úkolů měl vycházet z další orientace na specializaci ozbrojených sil v oblasti pasivních sledovacích systémů a ochrany proti zbraním hromadného ničení a z vyváženého rozvoje ostatních druhů vojsk.

Mírová struktura armády měla být schopna zajistit bezpečnost bez mobilizace a bez přijímání dalších mimořádných opatření. S připraveností na dosažení cílových operačních schopností AČR se počítalo v letech 2010-2012.

V operacích na prosazení míru mimo článek 5 Severoatlantické smlouvy se mohla armáda zúčastnit v síle brigády, nebo ekvivalentu brigády tj. do 3000 osob (bez rotace). Proti koncepci z roku 2002 tak došlo ke snížení o 2000 osob. Předpokládala se účast ve dvou paralelních operacích – v jedné operaci silou zhruba do 1000 osob a ve druhé, případ od případu, do 250 lidí.

Při omezeném ozbrojeném lokálním konfliktu mimo ČR se počítalo s účastí brigády pro operaci společné obrany nízké intenzity, která by měla být k dispozici od roku 2007. Toto působení brigády, nebo spíše praporu a specializované jednotky, by bylo bez rotace, maximálně po dobu šesti měsíců. V případě operace na udržení míru se počítalo s možností rotace jednotky.

V případě hrozeb nevojenského charakteru měla být armáda schopna nasadit v míru ve prospěch policie do 1000 osob na maximální dobu tří měsíců (koncepce 2002 předpokládala 2000 osob). Upravená koncepce také snížila původní záměr počtu poskytnutých příslušníků do integrovaného záchranného systému na 1200 po dobu jednoho měsíce.

Integrace MO a GŠ měla odstranit duplicity, zlepšit komunikaci mezi složkami a vedla ke snížení osob civilně-správní i vojensko-odborné části. Přes několikanásobnou reorganizaci MO se však nepodařilo systémově správně rozdělit působnost mezi jeho civilně-správní část a GŠ.

Společné síly soustředily nejdůležitější druhy sil s předpokládaným nasazením v různých operacích. Velitelství společných sil bylo zodpovědné za komplexní přípravu vojsk a fungovaly jako tzv. poskytovatel sil (force provider) pro případné operační nasazení.

Pozemní síly byly složeny ze dvou mechanizovaných brigád (původní koncepce předpokládala mechanizovanou divizi), dělostřeleckou brigádou se dvěma smíšenými dělostřeleckými oddíly, průzkumným praporem s možností jeho dalšího rozvoje, ženijní záchrannou brigádou s jedním nasaditelným praporem bojové podpory a pěti záchrannými prapory pro působení na teritoriu, brigádou logistické podpory s jedním praporem zásobování a jedním praporem oprav a praporem zabezpečení (zabezpečení velitelství).

Vzdušné síly zahrnovaly dvě základny nadzvukového a podzvukového taktického letectva, základnu vrtulníkového letectva, základnu dopravního letectva a brigádu velení, řízení a průzkumu.

Specializované síly byly tvořeny brigádou chemické a biologické ochrany (národní prapor chemické ochrany, prapor chemické ochrany NATO), střediskem odborné přípravy ochrany proti zbraním hromadného ničení, jednotkou postavenou okolo našich mobilních pasivních sledovacích systémů typu Věra, centrem civilně vojenské spolupráce a centrem psychologických operací.

Síly podpory a výcviku byly prvkem teritoriálního charakteru a působí převážně ve stacionárních zařízeních. Určeny byly zejména k poskytování personální, finanční, logistické, zdravotnické, komunikační a jiné podpory součástem rezortu MO a spojeneckým silám na území ČR při plnění úkolů HNS (Host Nation Support). Byly tvořeny Velitelstvím sil podpory a výcviku s Ředitelstvím logistické a zdravotnické podpory, Ředitelstvím personální podpory a Ředitelstvím pro výcvik a doktríny. Dále byly tvořeny základnou komunikačních a informačních systémů, střediskem bezpečnosti informací, 14 krajskými vojenskými velitelstvími (KVV), Agenturou vojenských informací a služeb (AVIS), vojenskými hudbami a praporem zabezpečení (przab).

4. Další transformace 2007-2009

Výstavba armády v tomto období reaguje na průběh transformace NATO po pražském summitu v roce 2002 a summitu NATO v Istanbulu v roce 2004. V roce 2007 se zásadním způsobem rozešly finanční zdroje uvolňované pro potřeby činnosti a rozvoje rezortu obrany s věcnými záměry, které byly nastaveny pro druhý krok reformy do roku 2010 až 2012. Po důsledné analýze [19] byl vypracován materiál další transformace rezortu MO, který přijala vláda 22. října 2007. [20] Cílem bylo vytvořit armádu s expedičním charakterem schopností pro působení v rámci mnohonárodních operací mimo území státu ve všech klimatických a geografických podmínkách a odlišném kulturním prostředí. V roce 2008 následovala aktualizace vojenské strategie ČR a vůbec první vypracování dlouhodobější představy o budoucích schopnostech celého rezortu obrany v podobě jeho dlouhodobé vize.

Schopnosti armády se v tomto procesu přizpůsobovaly změnám v jejím použití na základě zkušeností získaných v operacích v Afghánistánu a Iráku. Armádě se zásadním způsobem

rozšířilo spektrum plněných úkolů v asymetrických operacích respektive v operacích jiných než válka. Její použití nemělo pouze vojenský, ale mnohdy i nevojenský charakter.

Rezort obrany a armáda se nacházely v situaci, kdy pokračovalo snižování zdrojového rámce s negativními dopady na rozvoj schopností. Možné úspory byly viděny ve velkých teritoriálních strukturách a v centrálních prvcích velení a řízení, nadměrném počtu využívaných leteckých základen a zdrojově náročném systému mobilizace. Vedení rezortu v tomto období počítalo se zachováním celkového počtu osob, ale uvědomovalo si současně i potřebu změnit nepříznivý poměr sil nasaditelných do operací a stacionárních sil. U nasaditelných sil bylo ze strany Aliance doporučeno, aby se ČR soustředila na schopnost poskytovat především praporní úkolová uskupení při zachování schopnosti postavit brigádní úkolové uskupení. Úkoly plněné v rámci integrovaného záchranného systému se ve srovnání se západními spojenci jevily jako příliš široké a nadměrně zatěžující celý systém neúměrným odčerpáváním rozpočtových prostředků MO (záchranné prapory, jejichž příslušníci nedisponovali v souladu s mezinárodním právem válečným statutem kombatanta).

Vláda přijala svým usnesením č. 1194 ze dne 22. října 2007 dokument *Transformace rezortu Ministerstva obrany ČR* (dále jen *Transformace*), jehož cílem bylo přizpůsobit koncepční rámec realizace druhého kroku reformy vývoji bezpečnostního prostředí, omezenému zdrojovému rámci a novým přístupům k výstavbě operačních schopností. [21] Dokument se stal kompromisem mezi záměry pro další zkvalitňování schopností vojsk a omezeními vyplývajícími ze snižování úrovně původně predikovaných obranných výdajů. Změna zdrojového rámce, zcela nevyhnutelně znamenala úměrné prodloužení doby k realizaci některých potřebných akvizic a dalších projektů k dosažení požadovaných schopností. [22]

Transformace předpokládala, že se ČR nachází v příznivé bezpečnostní situaci a že možnost rozsáhlého vojenského napadení území ČR nebo dalších členských zemí NATO a EU je vysoce nepravděpodobná. Existovalo rovněž přesvědčení, že hrozba takového charakteru bude identifikovatelná s dostatečným časovým předstihem a že bude možné realizovat přípravu k její eliminaci ve spolupráci se spojenci. ČR tak mohla definitivně opustit koncepci samostatné obrany a úvahy o teritoriální obraně státu. Prioritou se stalo zajištění ochrany vzdušného prostoru. ČR tak směřovalo obrannou politiku k obraně svých a spojeneckých bezpečnostních zájmů mimo vlastní území, a to všude tam, kde by mohly být nebo budou ohroženy. Přičemž se nepočítalo s možností samostatného vojenského působení v těchto operacích, tzn. vždy ve spolupráci se spojenci.

Z pohledu zdrojových omezení vycházela *Transformace* z vývoje, kdy byl plánovaný rozpočet rezortu obrany v časovém období 2004-2010 ve srovnání s plánovanými finančními prostředky podle koncepce z roku 2003 omezen o cca 45 mld. Kč. Pokud bychom porovnali vývoj zdrojového rámce s koncepcí z roku 2002, byl by tento rozdíl ještě výraznější.

V souladu s transformací se předpokládalo pořídit lehká obrněná vozidla a dokončit obměnu obrněných transportérů a středních nákladních automobilů. Ke zvýšení efektivnosti působení vojáka na bojišti a posílení jeho ochrany se plánovalo realizovat projekt Voják 21. století. Ke zvýšení udržitelnosti sil bylo potřebné pořídit operační zásoby.

Transformace počítala s provozováním pronajímaných nadzvukových letadel Jas Gripen, s provozováním a modernizací podzvukových letounů ALCA L-159. Dále se předpokládalo modernizovat transportní a bojové vrtulníky. Pro zajištění operačního použití armády a zajištění vzdušné přepravy sil a prostředků měly být pořízeny taktické transportní letouny. Zajištění strategické vzdušné přepravy se předpokládalo řešit zapojením do mnohonárodních a mezinárodních projektů.

Prioritou bylo vytváření nasaditelných sil ke zvýšení schopností rychlého nasazení ve značné vzdálenosti od teritoria ČR a klimaticky i kulturně nezvyklém prostředí na úkor sil stacionárních. Realizovat výstavbu lehkých motorizovaných praporů, logistického zásobovacího praporu ve vazbě na reorganizaci ženijních a záchranných útvarů. Vycházelo se přitom z kalkulací, které počítaly s dosažením cílových počtů osob rezortu MO ve výši do 36 800 osob, to je okolo 26 200 vojáků, 8800 civilních zaměstnanců a 1800 čekatelů. V oblasti hodnostní struktury mělo dojít ke snížení počtu hodností se současným vytvořením poddůstojnického sboru. Vláda se zavázala financovat mimo rozpočet rezortu obrany náklady spojené s případným nasazením sil a prostředků armády vyčleňovaných do sil rychlé reakce NATO a EU.

V návaznosti na transformační dokument byla aktualizována *Vojenské strategie ČR* z roku 2004. Akceptovala určitá rizika spojená s výstavbou armády a zajišťování obrany státu. ČR tak nepočítala s vytvářením reálně existujících sil a prostředků pro globální válečný konflikt vysoké intenzity. Výstavba armády se orientovala na nejpravděpodobnější scénáře jejího použití. Měly být vytvářeny takové schopnosti sil, které umožní chránit bezpečnostní zájmy ČR především mimo vlastní území státu.

Obrana vlastního území byla orientována na zajištění ochrany vzdušného prostoru a podporu integrovanému záchranného systému v krizových situacích nevojenského charakteru. Systém postupného nárůstu sil pro eliminaci přímého vojenského útoku byl vzhledem k nízké pravděpodobnosti vzniku takovéto hrozby postupně omezován na nejnižší možnou míru.

Opatření směřující k nárůstu sil a prostředků v závislosti na zhoršování bezpečnostní situace ČR by měly být rozpracovány především koncepčně tak, aby byla zajištěna jejich funkčnost při minimalizaci zdrojové náročnosti. V tomto smyslu se předpokládalo přehodnotit další existenci výkonného systému pro zajištění mobilizace, rozsah udržované vojenské techniky, zbraní, munice a dalšího vojenského materiálu, přístup k udržování záloh (evidence a výcvik) a systém hospodářské mobilizace.

V aktualizované *Vojenské strategii* [23] byla vládou stanovena úroveň politicko-vojenských ambicí ČR k zabezpečení jak vlastní obrany, tak i k přispění ke kolektivní obraně podle čl. 5 Severoatlantické smlouvy.

Rezort obrany po delším období snah vytvořit dlouhodobější představu svého rozvoje vypracoval v roce 2008 tzv. dlouhodobou vizi, která byla vládou projednána a vzata na vědomí. [24] Dokument stanovil směry a priority pro rozvoj schopností, jejichž vytvoření bylo vnímáno za nezbytné pro efektivní realizaci obranné politiky ČR v horizontu příštích dvaceti let. Požadavky na dlouhodobý rozvoj schopností vycházely ze závěrů analýz dlouhodobých trendů vývoje bezpečnostního a operačního prostředí. Dlouhodobá vize definovala čtyři oblasti strategických priorit: výstavbu funkčního systému obrany státu, výstavbu nasaditelných a interoperabilních sil, zajištění efektivní organizace, řízení a velení, kompetentní a motivovaní lidé.

Závěr

Přeměnu armády lze vnímat jako rozsáhlý a dlouhodobý program, který měl masovou a zdrojově enormně náročnou armádu totalitního politického systému s rozsáhlým podpůrným systémem (infrastruktura, zbrojní průmysl), o jehož parametrech a použití se rozhodovalo primárně mimo politické struktury vlastního státu, transformovat do zcela odlišné podoby. Největším problémem, a pravděpodobně i největší slabinou tohoto programu byla právě mnohdy nejasná představa o jeho cílové podobě, o stavu, který se má dosáhnout a jaké

finanční prostředky bude potřebné na jeho realizaci uvolnit. Od roku 1989 až do dnešních dnů bylo vypracováno celkem 15 strategických a koncepčních dokumentů, ve kterých se politické a vojenské vedení rezortu obrany pokusilo nastavit strategický rámec výstavby a použití armády ve vazbě na měnící se vnitřní i vnější podmínky.

Realizace těchto dokumentů byla ovlivněna vlastní realističností a potřebností vymezených cílových stavů, schopnostmi řídících pracovníků ministerstva obrany a velení armády tyto záměry dále rozpracovat do konkrétních programů a projektů a v neposlední řadě i odhodláním ze strany všech příslušníků rezortu obrany přispět k jejich naplnění. Míra naplnění cílových představ o budoucí podobě armády byla zcela zásadním způsobem ovlivněna výší finančních prostředků, které byla konkrétní politická reprezentace ochotná v daném období pro tyto účely uvolnit. V průběhu celého období byl rozpočet ministerstva obrany velmi často vnímán jako určitá rezerva pro sanaci veřejných financí z důvodů hospodářských problémů, v případě odstraňování důsledků živelních katastrof nebo v případě reformy veřejných financí v rámci přístupu ČR ke společné měně EU. Výjimkou bylo krátké období na konci devadesátých let minulého století v souvislosti s přípravou na vstup do NATO.

I přes schválení koncepčních záměrů vládou se politické reprezentace necítily dlouhodobě vázány svými rozhodnutími nebo rozhodnutími svých předchůdců a zcela zásadním způsobem omezovaly finanční prostředky pro financování těchto koncepcí, které musely být následně korigovány k nové zdrojové realitě. V tomto smyslu byly obranná politika, strategie obrany státu a přístupy k výstavbě armády determinovány především měnící se ekonomickou realitou než objektivními potřebami obrany. K uplatnění těchto přístupů napomáhala rovněž velmi příznivá bezpečnostní situace země, kdy poprvé v historii státu nebyly jeho zájmy přímo vojensky ohrožovány ze strany sousedů. Politici měli tendenci vybírat tzv. mírové dividendy. Tento trend je možné zaznamenat nejen v našich podmínkách, ale i ve většině evropských zemí, a to po celou dobu 90. let minulého století.

Obranná politika státu neměla po celé období od roku 1989 nadstranický charakter. Chyběla shoda napříč politickým spektrem o přístupech k obraně země, koncepčních záměrech rozvoje armády včetně významných akvizic a způsobech jejího použití v zahraničních operacích. Rovněž časté změny na pozicích ministrů obrany nepřispívaly k vytváření potřebné stability pro dlouhodobý rozvoj armády a jejích schopností. Od roku 1989 se vystřídalo celkem 14 ministrů obrany. Nejdéle sloužícím ministrem byl Vladimír Vetchý, a to od 22. 7. 1998 do 4. 5. 2001 ve vládě sociálních demokratů Miloše Zemana.

Nutné je rovněž upozornit na objektivní erozi schopností rezortu obrany objektivně definovat své potřeby budoucího rozvoje, která byla spojena s odchodem zkušených pracovníků z ministerstva obrany a omezenými možnostmi jejich náhrady mladšími pracovníky, kteří nedisponovali potřebnými zkušenostmi a znalostmi v oblasti strategického řízení a plánování. Ztráta této schopnosti se projevovala v mnoha případech při nešťastné modernizaci armády, kdy byly pořizovány systémy, pro které bylo buď obtížně hledáno následné využití, nebo byl přehodnocován rozsah těchto dodávek.

I přes některé nedostatky a kostrbatý vývoj armády, navzdory nestabilitě financování koncepčního rozvoje a použití armády, pomíjivost zájmu politiků o problematiku obrany a zásadního omezování rozsahu vojenského potenciálu je obrana země a bezpečnost občanů zajištěna účinným systémem kolektivním obrany a využitelnými schopnostmi profesionální armády. ČR se daří úspěšně naplňovat její mezinárodní závazky a v rámci spravedlivého sdílení břemene se podílet na zajišťování míru a stability ve světě. Je zřejmé, že rozsah realizovaných změn byl značný a je jen velmi obtížné hodnotit míru jejich efektivnosti.

Poznámky a použitá literatura:

[1] *Bílá kniha o obraně České republiky*. Praha: MO ČR-Impuls, 1995, s. 21-29.

[2] RAŠEK, A. Nelehká přeměna armády a zrod bezpečnostní politiky. *Bezpečnostní politika ČR – výzvy a problémy.* Sborník statí ke konferenci 15 let vývoje bezpečnostní politiky a armády v Československu a České republice. Praha: MO ČR-AVIS, 2004.

[3] V roce 1969 byla armáda zneužita komunistickým režimem proti vlastním občanům, když potlačila násilným způsobem demonstrace proti vstupu vojsk Varšavské smlouvy u příležitosti prvního výročí této události.

[4] *Koncepce výstavby Československé armády do konce roku 1993*, schválena vládou v listopadu 1990.

[5] *Vojenská doktrína ČSFR* byla vyhlášena Federálním shromážděním dne 20. března 1991.

[6] Redukce armády probíhala v souladu se smlouvou o konvenčních ozbrojených silách v Evropě (S-KOS), kterou podepsala ČSFR na pařížském summitu Konference pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (KBSE) dne 19. 11. 1990 a ratifikovala dne 19. 7. 1991.

[7] Podobně jako armády ostatních aliančních států rovněž ČSLA byla budována a organizována podle vzoru armády Sovětského svazu a její charakter a způsob použití odpovídal politickým a vojenským ambicím Sovětského svazu. Armáda byla součástí prvního operačního sledu Varšavské smlouvy, což bylo dáno sousedstvím země s Německou spolkovou republikou, na jejímž území byly rozmístěny kromě německých jednotek i jednotky některých dalších členských států NATO. Hlavní bojovou sílu armády tvořilo 15 vševojskových divizí, 2 letecké divize, 2 divize protivzdušné obrany, 1 dělostřelecká divize, raketové a protiletadlové raketové svazky a útvary. Československá armáda k 31. prosinci 1989 provozovala 16 stálých letišť. Z hlavních druhů bojové techniky bylo ve výzbroji ČSLA na 4500 tanků, 4900 bojových obrněných vozidel, 3400 dělostřeleckých systémů ráže 100 mm a výše a 687 letounů. Celkový počet vojáků v činné službě dosahoval 210 000 osob. Z tohoto počtu bylo celkem 61 405 vojáků z povolání (41 715 generálů a důstojníků a 19 690 praporčíků) a 148 595 vojáků v základní službě. V armádě pracovalo okolo 80 000 občanských zaměstnanců.

[8] DOBROVSKÝ, L. Stručný nástin polistopadového vývoje zahraniční politiky a její vliv na formování politiky bezpečnostní, respektive obranné. *Bezpečnostní politika České republiky – výzvy a problémy.* Sborník statí z konference 15 let vývoje bezpečnostní politiky a armády v Československu a České republice, Praha: MO ČR-AVIS, 2004, s. 46, 47.

[9] Programové prohlášení vlády České a Slovenské Federativní Republiky ze dne 16. 7. 1992. *Československá zahraniční politika, Dokumenty 7/1992,* Federální ministerstvo zahraničních věcí, s. 544, 545.

[10] KŘÍŽ Z., Civilní řízení a demokratická kontrola armády v České republice. *Peripetie transformace vojensko-civilních vztahů po roce 1989*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, ediční řada Studie, svazek č. 34, 2004.

[11] ŠESTÁK O., PRSKAVEC K. Struktura a dosavadní činnost Bezpečnostní rady státu, *Vojenské rozhledy* 2/2001, Praha: MO ČR-AVIS, str. 23.

[12] *Vojenské rozhledy* 7/1993.

[13] *Vojenské rozhledy* 2/1995.

[14] *Vojenská strategie. Praha,* 1994.

[15] Šlo stále o zbytečně velkou armádu: již v roce 1993 byla v Institutu pro strategická studia připravena varianta modelu armády, která byla v podstatě přijata až za ministra Tvrdíka.

[16] Koncepce výstavby rezortu obrany. *Vojenské rozhledy* 4/1999, Praha: MO ČR-AVIS, s. 3-15.

[17] *Bezpečnostní strategie ČR 2001* a *Bezpečnostní strategie ČR 2003*.

[18] Koncepce výstavby profesionální Armády České republiky a mobilizace ozbrojených sil České republiky přepracovaná na změněný zdrojový rámec. *A report 24/2003*. Dosavadní sociálnědemokratický ministr obrany J. Tvrdík v souvislosti s nutností přepracovat koncepci, ze své funkce odstoupil. Odstoupení zdůvodnil zejména jeho osobní přílišnou spjatostí s původní verzí koncepce a jeho přísliby danými jak vojenské, tak civilní veřejnosti, zejména v místech posádek, které však v nových podmínkách nebude možné splnit.

[19] *Zpráva o stavu reformy.*

[20] *Transformace rezortu MO.*

[21] Transformace rezortu Ministerstva obrany ČR, *A report,* zvláštní číslo 2007, ISSN 1211-801x.

[22] MO ČR přehodnotilo rozsah zakázky na pořízení obrněných kolových transportétů ze 199 původně plánovaných kusů na 107.

[23] *Vojenská strategie,* Praha 2008. Rozhodnutí vlády č. 907 ze dne 23. 7. 2008. Dostupné na http://www.army.cz/images/id_8001_9000/8492/Vojensk__strategie__R-2008.pdf (cit. 10. 3. 2009).

[24] Dlouhodobá vize rezortu Ministerstva obrany. *A report* 20/2008; *Usnesení vlády č. 908* ze dne 23. 7. 2008. Dostupné na http://www.army.cz/images/id_8001_9000/8492/Dlouhodob__vize_resortu_Ministerstva_obrany.pdf (cit. 13. 3. 2009).

Podplukovník Ing. Bohuslav Pernica, Ph.D.

České dilema: Nutnost integrace národního bezpečnostního systému na základě transformace operačních schopností profesionálních národních bezpečnostních institucí

ÚVOD

Vstupem České republiky do NATO v roce 1999 a později i do EU v roce 2004 začala Česká republika sdílet rizika i hrozby bezpečnostního prostředí ve kterém se NATO i EU nacházejí. To postavilo národní sektor bezpečnosti [1] do nové situace; změnila se poptávka po schopnostech národních profesionálních institucí a rozšířil se geografický prostor pro jejich použití.

Ozbrojeným silám [2] se výrazně rozšířilo operační prostředí. Nyní musí být schopné expedičního nasazení jak kdekoliv na území státu NATO, tak i v rámci mezinárodního bezpečnostního systému mimo toto území. [3] Bezpečnostním sborům [4] operujícím nadále v národním prostředí se toto prostředí proměnilo v důsledku nárůstu teroristických aktivit vůči některým členským státům NATO i EU a liberalizací pohybu osob a zboží přes území České republiky. Tyto změny vyvolávají potřebu transformace jednotlivých národních bezpečnostních institucí vytvářejících základ bezpečnostního systému České republiky, určují transformaci jejich operačních schopností předjímaných na základě bezpečnostních scénářů [5] a jsou motivací pro dosažení většího stupně integrace národního bezpečnostního systému. [6]

S ohledem na omezený prostor pro časopisecký článek není cílem tohoto textu diskuze o tom, zdali je správné členit bezpečnost České republiky na vnitřní a vnější, ale ukázání některých aspektů problematiky transformace operačních schopností profesionální národní bezpečnostní instituce, a tím otevřít případnou diskuzi o sjednocení přístupu k jejich plánování napříč národním bezpečnostním sektorem, nikoliv jen v působnosti ministerstva odpovědného za vnější bezpečnost a vojenskou funkci českého státu, a tudíž za obranu, a ministerstev podílejících se na zajištění vnitřní bezpečnosti. Článek je jedním z výstupů projektu 7. rámcového programu EU č. 7E08070 – A New Agenda for European Security Economics „EUSECON".

1. Uspokojování poptávky po bezpečnosti ze strany státu

Při určení právní subjektivity státu v mezinárodním právu veřejném se vychází z toho, že plnohodnotným subjektem jsou jen ty státní útvary, u nichž je jasné, že: (1) jsou vymezeny vlastním státním území, (2) na kterém se nachází vlastní obyvatelstvo a toto území je (3) kontrolováno státní mocí. [7] Má-li stát získat a zachovat svou mezinárodněprávní subjektivitu, musí proto disponovat institucemi, prostřednictvím kterých je schopen zajistit bezpečnost:

- vlastního státního území proti jiným státům,
- vlastního obyvatelstva proti působení přírodních a sociálních jevů ohrožujících člověka na životě, zdraví nebo majetku,

- výkonu státní moci.

Každý stát tak disponuje vlastním institucionalizovaným bezpečnostním systémem, přičemž tyto systémy se mezi sebou liší v závislosti od místních podmínek, kultury, tradic apod. Podoba bezpečnostního systému, jeho funkčnost, způsob řízení atd. je určena na principu legality, tj. složení bezpečnostního systému, vztahy mezi jeho prvky, jejich vzájemná hierarchie, jejich účel apod. jsou určeny prostřednictvím zákona nebo množiny zákonů vytvářející tzv. bezpečnostní legislativu. [8] Zajištění činnosti a rozvoje bezpečnostního systému je předmětem výkonu státní moci a předmětem vládní bezpečnostní politiky. Jejím cílem je zabránění snížení dosažené úrovně bezpečnosti výše tří uvedených atributů státní subjektivity, případně zvýšení této úrovně, existuje-li po něm poptávka.

Požadovanou úroveň bezpečnosti lze v případě demokratických států vymezených na půdorysu tzv. smíšené ekonomiky chápat jako parametry veřejného statku, který má vláda buď přímo poskytovat daňovým poplatníkům, [9] nebo alespoň regulovat jeho poskytování jako soukromého statku tak, aby se soukromý sektor nestal zdrojem ohrožení státního monopolu na bezpečnost, a tudíž státu samotného. Centrální vláda tak jako jeden ze tří subjektů národní ekonomiky [10, s. 23-42] saturuje strukturovanou poptávku po bezpečnosti na jím kontrolovaném území. S pomocí těchto kapacit však může rovněž dočasně saturovat poptávku po bezpečnosti ze zahraničí, ze strany mezinárodního bezpečnostního systému, a na základě bilaterální nebo multilaterální mezinárodní smlouvy nebo pod mandátem některé mezinárodní organizace nahrazovat výkony bezpečnostního systému státu, jemuž je poskytována mezinárodní pomoc. Tímto způsobem dochází z pohledu veřejných financí k externalitám, když náklady produkce bezpečnosti nese subjekt, který nemusí mít prospěch z efektů pořízených činností jím financované profesionální bezpečnostní instituce. [11]

Tab. 1: Možnosti uspokojování poptávky po bezpečnosti

správní jednotka:	stát (národní ekonomika)			
druh moci:	veřejná moc (veřejná správa)		ekonomická moc	
část ekonomiky:	veřejný sektor		soukromý sektor	
ekonomický subjekt:	vláda		domácnosti	firmy
odpovědnost za uspokojení poptávky nese:	centrální vláda	místní (regionální) vláda (samospráva)	občan	podnikatelé
poptávku uspokojuje:	národní (profesionální) bezpečnostní instituce	lokální profesionální bezpečnostní instituce	svépomoc, dobrovolné (spolkové) aktivity	podnikatelské subjekty
působnost:	celostátní	místní	místní	celostátní
způsob zapojení pracovní síly:	donucení výkon povolání	– výkon povolání	– dobrovolnictví	– výkon povolání
druh zaměstnaneckého vztahu:	služební poměr	pracovní poměr	dobrovolník (pracovní poměr)	pracovní poměr
možnost působit v zahraničí:	na základě mezinárodní smlouvy, pod mandátem mezinárodní organizace	příhraniční spolupráce	na základě mezinárodní smlouvy, pod mandátem mezinárodní organizace	po získání povolení podnikat v daném státě

Jak lze vyčíst z tab. 1, poptávku po bezpečnosti jako veřejném statku mohou v rámci národního bezpečnostního systému uspokojovat:

- národní bezpečnostní instituce, které mohou využívat i principu donucení pro získávání pracovní síly potřebné pro operační schopnosti předpokládané scénáři jejich použití,
- lokální profesionální bezpečnostní instituce, tj. instituce zřizované vyššími samosprávnými celky a obcemi,
- občané samotní, a to zpravidla jejich organizováním se v různých spolcích, sdruženích a zájmových organizacích,
- podnikatelské subjekty, kterým stát dovolil působit v bezpečnostním systému, a tím jim umožnil podílet se na produkci veřejného statku bezpečnosti.

Žádoucí chování bezpečnostního systému v rámci vymezeného období ve kterém jsou platné předpoklady z kterých vychází výstavba tohoto systému, určuje centrální vláda cestou přijímání strategických dokumentů (koncepce, strategie). Takto je určována národní bezpečnostní politika, deklarace rozvoje národního bezpečnostního systému. V rámci tohoto systému má vláda možnost přímo ovlivňovat pouze chování národních (profesionálních) bezpečnostních institucí, které zpravidla tvoří jádro funkčního bezpečnostního systému státu. Chování lokálních profesionálních bezpečnostních institucí, dobrovolné aktivity nebo činnost podnikatelských subjektů může centrální vláda ovlivňovat pouze nepřímo, a to zpravidla právní regulací podmínek pro jejich fungování nebo finanční stimulací jejich činnosti prostřednictvím veřejných financí. Činnost podnikatelských subjektů v oblasti bezpečnosti je navíc vyloučena tam, kde existuje tržní selhání, tj. neexistuje trh s daným „druhem bezpečnosti" nebo vznik takového trhu není žádoucí z hlediska veřejného zájmu. [10]

V České republice jsou národní profesionální bezpečnostní instituce tvořeny vojenskými a nevojenskými bezpečnostními institucemi. Národní vojenské bezpečnostní instituce soustředí personál ve služebním poměru vojáka v činné službě, [2] v případě národní profesionální vojenské bezpečnostní instituce jde jen o vojáky z povolání. V závislosti od typu ozbrojených sil [12] a závažnosti událostí předpokládaných scénáři pro bezpečnost výše zmíněných tří atributů státní subjektivity se v národních vojenských bezpečnostních institucích připouští služba z donucení, tj. výkon povinné vojenské služby. Naopak služba v nevojenských národních bezpečnostních institucích bývá založena jen na dobrovolné službě, v případě České republiky na službě ve služebním poměru příslušníka bezpečnostních sborů. [4] Ve vyjmenovaných případech se připouští služba také mimo vojenské i nevojenské profesionální národní bezpečnostní instituce, např. na ministerstvu, rezortních školách apod. Současné složení systému národních profesionálních bezpečnostních institucí v České republice zachycuje tab. 2, přičemž některé jednotlivé bezpečnostní instituce lze dále seskupovat. To je případ ozbrojených sil České republiky vymezených zákonem č. 219/1999 Sb., *o ozbrojených silách České republiky*, ve znění pozdějších předpisů, a zpravodajských služeb definovaných zákonem č. 153/1994 Sb., *o zpravodajských službách České republiky*, ve znění pozdějších předpisů.

Účel a úkoly jednotlivých bezpečnostních institucí nebo jejich skupin jsou blíže specifikovány samostatnými zákony. Tato legislativa zpravidla předpokládá, že vojenské národní bezpečnostní instituce mimo období svého tradičního použití (válečný stav, stav ohrožení státu) svými operačními schopnostmi podporují nevojenské národní bezpečnostní instituce. Mají-li vojenské a nevojenské bezpečnostní instituce velmi podobné schopnosti, jako je tomu v případě zpravodajských služeb, pak mají povinnost spolupracovat. V ostatních případech vojenské bezpečnostní instituce poskytují, dodatečné, vlastní volné kapacity nevojenským bezpečnostním institucím. Jde např. o dopravní a přepravní kapacity, zdravotní péči, ženijní

Tab. 2: Národní profesionální bezpečnostní instituce České republiky

odpovědný člen vlády (orgán výkonné moci)	bezpečnostní instituce	
	nevojenské	**vojenské**
prezident republiky		**ozbrojené síly České republiky**
prezident republiky		Vojenská kancelář prezidenta republiky Hradní stráž
ministr obrany		Armáda České republiky
předseda vlády	**zpravodajské služby**	
předseda vlády	Bezpečnostní informační služba	
ministr vnitra	Úřad pro zahraniční informace a styky	
ministr obrany		Vojenské zpravodajství
vláda	**pořádkové, pátrací, vyšetřovací, záchranné, ochranné apod. sbory**	
ministr obrany		Vojenská policie
ministr vnitra	Policie České republiky	
ministr vnitra	Hasičský záchranný sbor České republiky	
ministr spravedlnosti	Vězeňská služba České republiky	
ministr financí	Celní správa České republiky	

a hasičskou techniku apod. Takto je zajištěna integrace sektoru bezpečnosti vymezovaného zpravidla na sektory vnitřní bezpečnosti a obrany.

V demokratickém státě se smíšenou ekonomikou jsou schopnosti nevojenských národních bezpečnostních institucí projektovány/programovány na základě poptávky občanů po výkonech bezpečnostních sborů. Nevojenské schopnosti národních vojenských bezpečnostních institucí jsou projektovány/programovány jako doplněk k výkonům bezpečnostních sborů vytvářený na základě jejich poptávky. Česká republika se nachází v přechodném období, kdy tyto schopnosti, v minulosti vybudované a udržované nikoliv na základě poptávky bezpečnostních sborů, ale na základě politického požadavku vládnoucího monopolu komunistické strany, postupně od ozbrojených sil plně přebírají bezpečnostní sbory. Tento trend se ještě více zvýraznil profesionalizací ozbrojených sil a jejich expedičním předurčením. [3] Tomuto trendu však nemusí doposud odpovídat příslušná bezpečnostní legislativa, není-li řešena z pozice celistvého systému národní bezpečnosti, ale jako dva autonomní subsystémy zahrnující oblast vnitřní bezpečnosti (bezpečnostní sbory) a oblast vnější bezpečnosti, obrany, vyhrazené ozbrojeným silám. To staví bezpečnostní sbory a ozbrojené síly do antagonie projevující tvrdou konkurencí v soutěži o veřejné prostředky, ačkoliv se jedná o dva subsystémy, které by se měly vzájemně podporovat a doplňovat.

2. Skrytý scénář použití bezpečnostní instituce a její operační schopnosti

Zákony stanoví působnosti institucí vytvářejících bezpečnostní systém, jejich účel a úkoly. Tím by měla být v rámci veřejného sektoru zaručena jedinečnost těchto institucí daná jejich specializací a měla by být minimalizována možnost vzniku duplicit v jejich činnosti a omezena

vzájemná konkurence. [13] Obecně závazné předpisy však nestanovují cíle činnosti národních bezpečnostních institucí, tedy jejich měřitelný očekávaný výsledek, jenž má být dosažen ve zvoleném časovém bodě. Zákony hovoří o „ideálních schopnostech" národních bezpečnostních institucí, nikoliv o schopnostech odpovídajícím scénářům a jejich použití.

Např. § 14 odst. 1, písm. b) zákona č. 219/1999 Sb., *o ozbrojených silách České republiky*, ve znění pozdějších předpisů hovoří o tom, že lze Armádu České republiky na dobu nezbytně nutnou použít i: *„...k plnění úkolů Policie České republiky při zajišťování ochrany státních hranic nebo k plnění úkolů služby pořádkové policie anebo ochranné služby, pokud síly a prostředky Policie České republiky nebudou dostatečné k zajištění vnitřního pořádku a bezpečnosti."*

Znamená to však, že má armáda vyčlenit více vojáků v době, kdy se Policie České republiky potýká s rekordním nedostatkem policistů? Je podmínka zajištění veřejného pořádku a bezpečnosti vztažena k okamžité potřebě, nebo jde období, kdy už bude Policie České republiky vyčerpána? Jaké úkoly tito vojáci mohou plnit, jestliže nemají a nemohou mít plnohodnotný policejní výcvik? Lze je nasadit se stejným vybavením jaké má Policie České republiky? Má být toto vybavení „umrtveno" v policejních skladech, nebo ho má mít „umrtvena" armáda ve vlastních zásobách?

Na tyto systémové otázky lze odpovědět teprve po určení scénáře použití armády pro plnění úkolů Policie České republiky. Takový scénář je zadáním pro výstavbu profesionální národní bezpečnostní instituce a přípravu (výcvik) jejího personálu. Scénáře určující výstavbu ozbrojených sil České republiky jsou např. naznačeny v Koncepci výstavby profesionální Armády České republiky a Koncepci mobilizace ozbrojených sil ČR.

Použití scénářů pro určení (plánování) požadovaných schopností národních bezpečnostních institucí je reakcí na podmínky nejistoty. [14] Ta stala důležitým faktorem pro plánování činnosti a rozvoje národních bezpečnostních institucí zejména v důsledku rychlého konce studené války, po kterém dochází k rychlému proměňování operačního prostředí.

To platí především pro ozbrojené síly jednotlivých států Evropy. Jejich historická role jako národní obranné síly byla v posledních dvaceti letech potlačena v důsledku postupného začlenění dřívějších protivníků do NATO, a také v důsledku samotné evropské integrace. Nové ambice NATO i EU jako globálních světových hráčů [15] na jedné straně stanovily kvalitativně nové požadavky na výstavbu a přípravu národních ozbrojených sil, na druhé straně tyto síly nebyly nijak zbaveny odpovědnosti za jejich úkoly v národním bezpečnostním systému. V důsledku angažování evropských států v systému mezinárodní bezpečnosti se do popředí dostala expediční funkce ozbrojených sil. Různorodost ozbrojených konfliktů vyžadující si angažmá OSN, NATO nebo EU a přítomnost vojenské síly jejich členských států je příčinou růstu počtu scénářů, na které musí být národní bezpečnostní instituce připraveny.

Jednotlivé evropské země tak musí věnovat odpovídající pozornost nejenom transformaci ozbrojených sil jako takových a jejich připravenosti na nové výzvy, ale také transformaci národního bezpečnostního sektoru jako celku. Vždyť expediční nasazení ozbrojených sil mnohdy vylučuje jejich tradiční použití na území mateřského státu ve prospěch posílení nevojenských profesionálních národních bezpečnostních institucí. Ani v rámci fungování NATO, ani v rámci realizace evropské bezpečnostní a obranné politiky [15] nepředstavují expediční schopnosti (profesionálních) ozbrojených sil jejich „extra-schopnosti", dodatečné schopnosti nad rámec jejich funkcí v obraně státu, ale jde o jejich hlavní způsob použití.

Schopnosti národní bezpečnostní instituce odrážejí jednotlivé scénáře a z nich vyplývající požadavky na rozsah a druh prostoru nasazení části národní bezpečnostní instituce nebo jako celku, intenzitu a délku takového nasazení, včetně činností, které mají být touto institucí

vykonány. Takto lze operační **schopnost národní bezpečnostní instituce** definovat jako **způsobilost dosáhnout specifických cílů při plnění úkolů definovaných v příslušných obecně závazných předpisech,** kde dosažení těchto cílů (určených scénáři) je vždy postupně podmiňováno čtyřmi faktory: [16]

- **síla/práce** – existuje část národní bezpečnostní instituce soustřeďující v dostatečném rozsahu zaměstnance nebo jiné osoby (dobrovolníci, branně povinní vojáci apod., tj. personál), schopné zvládnout přípravu na jejich nasazení i nasazení samotné tak, aby bylo dosaženo cílů příslušného scénáře,
- **modernizace/kapitál** – personál soustředěný v dané části příslušné národní bezpečnostní instituce je vybaven takovým druhem majetku (technické systémy, zbraně, dopravní systémy, zásoby apod.), který mu umožňuje dosáhnout cíle předjímaného příslušným scénářem,
- **připravenost/pohotovost** – personál soustředěný v dané části příslušné národní bezpečnostní instituce je schopen odpovídajícím způsobem používat příslušný kapitál, tak, aby pravděpodobnost dosažení cíle předjímaného příslušným scénářem a určeného dané části národní bezpečnostní instituce se blížila jistotě,
- **udržitelnost** – připravenost dané části příslušné národní bezpečnostní instituce je zaručena až do okamžiku jejího nasazení, čímž se maximalizuje pravděpodobnost, že požadovaná schopnost umožní plné dosažení cíle předjímaného příslušným scénářem.

Tyto faktory určují dnes tzv. vojenské operační schopnosti. Není však vyloučeno, aby prostřednictvím těchto faktorů, atributů existence operační schopnosti, byly definovány také nevojenské operační schopnosti ostatních částí národního bezpečnostního systému. To by umožňovalo komplexně plánovat operační schopnosti celého bezpečnostního sektoru a pružně programovat jeho transformaci tak, aby se omezovalo neefektivní používání veřejných prostředků na výstavbu a udržování schopností, které mohou být sice tradičními schopnostmi dané národní bezpečnostní instituce, ale jejichž použití není předjímáno žádným bezpečnostním scénářem.

Při přípravě případné transformace schopnosti se vychází z hodnocení vhodnosti dané části bezpečnostní instituce dosáhnout cíle určeného bezpečnostním scénářem. K tomu lze využít tzv. komplexní operační koncepty/koncepce, jež rozšiřují zmíněné čtyři atributy operační schopnosti a další faktory ovlivňující způsobilost části národní bezpečnostní instituce dosáhnout předjímaného cíle. Jedním z takových konceptů je koncept DOTLMS vyvinutý pro potřeby armády USA a hodnocení vhodnosti jejich operačních schopností pro potřeby vnitřní bezpečnosti USA a jejich integrace do soustavy národních bezpečnostních institucí operujících výlučně na území USA. [17]

DOTLMS je akronym složený z počátečních písmen slov: **D**octrines, **O**rganizations, **T**raining, **L**eadership, **M**aterial, **S**oldier systems. To jsou klíčové oblasti v kterých je možno v procesu plánování schopností prostřednictvím hodnocení identifikovat „mezery" ohrožující způsobilost daného organizačního celku (jednotky, útvaru, instituce apod.) poskytnout v požadovaný čas schopnost předjímanou daným scénářem.

Variantu hodnocení stavu operačních schopností národní bezpečnostní instituce (ozbrojených sil) podle DOTLMS zachycuje tab. 3. Při vhodně zvolených atributech vyhovující národním specifikům, která nebudou v kolizi s podobnými koncepty používanými v rámci NATO nebo EU, lze na základě zvolených scénářů zhodnotit vhodnost operačních schopností stávajících národních profesionálních bezpečnostních institucí vůči potřebám vyplývajícím z požadavků

EU. Na základě takového hodnocení celého bezpečnostního systému lze pak dosáhnout většího stupně integrace národního bezpečnostního sektoru a tento sektor programovat a transformovat jako celek. Tím by mělo dojít k omezení rizika toho, že budou některé schopnosti deficitní, nebo budou vynakládány veřejné prostředky na části národních bezpečnostních institucí, u kterých je nepravděpodobné, že jsou schopny garantovat existenci dané operační schopnosti.

Tab. 3: Hodnocení podle DOTLMS (varianta)

druh použití ozbrojených sil (scénář/operace)	D	O	T	L	M	S
operace 1						
operace 2						
operace ...						
operace n						

Legenda:

- bezpečnostní instituce (ozbrojené síly) v daném atributu vyhovuje „průměrně"
- bezpečnostní instituce (ozbrojené síly) v daném atributu přesahuje „průměr"
- bezpečnostní instituce (ozbrojené síly) v daném atributu nevyhovuje

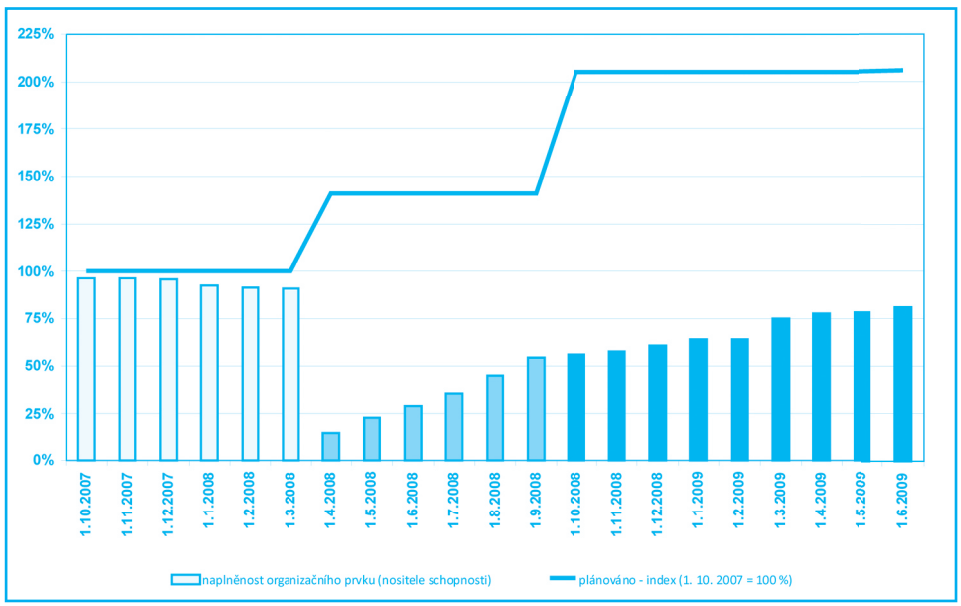
3. Riziko transformace schopností profesionálních bezpečnostních institucí

Ačkoliv se pohybujeme v oblasti bezpečnosti je výše naznačené chápání operační schopnosti bezpečnostní instituce chápáním ekonomickým. Výsledek činnosti bezpečnostní instituce je určen kombinací lidské práce vybavené kapitálem (ekonomické vstupy), kde výsledek (výstup) je představován nejdříve připraveností (pohotovostí) bezpečnostní instituce plnit cíl určený bezpečnostním scénářem, a posléze operačním nasazením takto připravené bezpečnostní instituce. Zatímco první druh výsledku má spíše psychologický význam a pro daňové poplatníky nese informaci o tom, že jejich poptávka po bezpečnosti je státem zajištěna, operační výsledek je dán skutečným průběhem události, na kterou byl připraven bezpečnostní scénář, a průběhem činnosti, ke které byla bezpečnostní instituce připravována. Ke škodě věci je první druh výsledku administrativně zmanipulovatelný. V případě uspokojování poptávky po bezpečnosti lze tak vytvářet pro daňového poplatníka *placebo efekt* podobný efektu, který dostáváme z hlediska ochrany našeho života, zdraví a majetku zapalováním hromniček při bouřce. [18]

Z ekonomického hlediska lze při znalosti hodnoty vstupů a výstupu sestavit tzv. produkční funkci příslušné instituce. [19] Otázkou však zůstává účelnost takového počínání. Činnost institucí veřejného sektoru založených na veřejném zájmu lze jen obtížně hodnotit stejnými kritérii jako činnost institucí soukromého sektoru, kde produkční funkce slouží k porovnání efektivnosti fungování srovnatelných produkčních subjektů. V rámci jedné národní ekonomiky, jednoho státu, jsou bezpečnostní instituce založeny jako monopol, proto si nekonkurují a nemají konkurovat. Konkurují si sice v soutěži o prostředky státního rozpočtu, [13] zde se však rozhodování řídí jinými pravidly než je efektivnost využívání zdrojů tou kterou bezpečnostní institucí.

V době, kdy státu byla vyhlášena válka, má se upřednostňovat přidělení prostředků policii před armádou, protože bylo prokázáno, že policie dokáže z jedné přidělené koruny vytvořit „hodnotnější" výstup, než armáda? Také použití produkční funkce pro srovnávání bezpečnostních institucí, např. v podobě počtu policistů připadajících na ochranu jednoho občana, mezi různými státy a bezpečnostními systémy je problematické, liší-li se bezpečnostní prostředí, ve kterém se bezpečnostní instituce pohybují. Struktura národního bezpečnostního systému a relativní zastoupení jednotlivých bezpečnostních institucí je výsledkem politiky v oblasti bezpečnosti a obrany formulované na základě národní poptávky po bezpečnosti.

Přesto nelze podceňovat ekonomický rozměr, které operační schopnosti jednotlivých národních bezpečnostních institucí mají. Operační schopnost předjímaná scénářem neexistuje, nejsou-li dostupné zdroje pro její vytvoření v čase předjímaném scénářem. Jak bylo ukázáno, je existence operační schopnosti primárně podmíněna dostatkem personálu, dostatkem faktoru práce. Zde existují zásadní omezení pro operační schopnosti profesionálních bezpečnostních institucí. To si lze velmi dobře uvědomit s pomocí obr. č. 1, kde je zachycena transformace záchranné schopnosti ozbrojených sil České republiky, využitelná jen na území České republiky, na vojenskou (expediční) schopnost. Jde o transformaci ženijních záchranných praporů na motorizované prapory. [20]

Pramen: MO ČR.
Obr. 1: Transformace záchranné schopnosti na vojenskou schopnost

Jak je patrné z obr. 1, transformace schopností profesionální národní bezpečnostní instituce, kdy dochází k reorganizačním opatřením, znamená vždy riziko dočasné ztráty příslušné operační schopnosti. [21] Toto riziko vyplývá jednak ze zákonitostí individuálního rozhodování personálu, jehož kvalifikace určuje danou operační schopnost, o své budoucí kariéře, jednak ji určují specifika služebního poměru, když služební poměr vykazuje znaky specifické profese, a jednak ji určuje dostupnost ekonomického faktoru práce na národním trhu práce.

Jak lze vyčíst z obr. 1, existovala záchranná schopnost, o jejíž transformaci vláda rozhodla svým usnesením 22. 10. 2007, [20] až do 31. 4. 2008, kdy k 1. 4. 2008 vzniklo organizační jádro budoucího motorizovaného praporu, který začal fungovat od 1. 10. 2008. Po přijetí rozhodnutí došlo k samovolné destrukci operační schopnosti, když začal odcházet personál, který se neztotožňoval s novým vojenským posláním transformovaného prvku. Tato destrukce byla dokončena vznikem organizačního jádra motorizovaného praporu, kdy se sice zvedl počet plánovaného personálu 1,4krát oproti původní velikosti, ale z původního personálu bylo ochotno zůstat v organizačním jádru pouze 1/5. Tak zanikla jedna schopnost, ale nová nevznikla okamžitě. K jejímu vzniku v předpokládaných parametrech nestačil ani jeden kalendářní rok.

To, že nedošlo k okamžitému vzniku vojenské operační schopnosti, nebylo dáno jenom individuálním rozhodnutím původního personálu ženijního záchranného praporu, ale především dostupností personálu na trhu práce a specifikou služebního poměru. Nový personál bylo možné získat víceméně na základě ochoty profesionálních vojáků z jiných vojenských útvarů jít sloužit do lokality dislokace nového motorizovaného praporu a náborem na trhu práce, tj. na základě ochoty občanů České republiky vstoupit do ozbrojených sil a vykonávat vojenskou profesi. Nový personál však byl dostupný až poté, co získá základní kvalifikaci pro výkon služebního poměru vojáka z povolání a složí vojenskou přísahu. To se děje v tříměsíčních cyklech tak, jak je organizován vojenský výcvik nových vojáků z povolání, kterým začíná jejich vojenská kariéra.

V tomto ohledu se liší profesionální národní bezpečnostní instituce od zaměstnavatelů, kde se zaměstnanecký poměr zakládá na pracovněprávním vztahu a zaměstnavatelé mnohdy přímo využívají dřívější kvalifikaci zaměstnanců najatých na trhu práce.

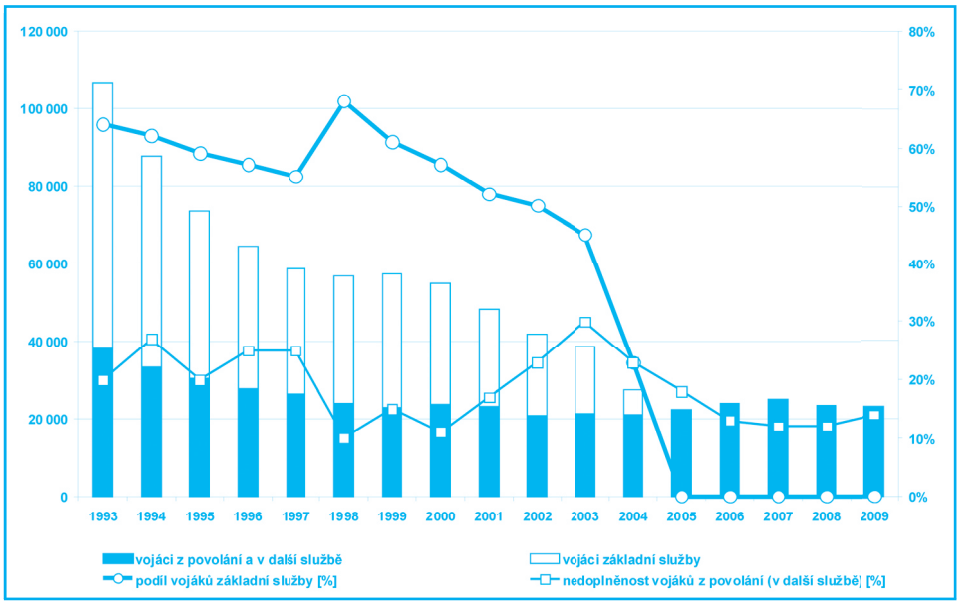
Požadavek zaměstnávat personál ve služebním poměru je oproti jiným zaměstnavatelům zjevnou nevýhodou profesionálních národních bezpečnostních institucí. Na druhé straně u některých bezpečnostních institucí existuje možnost, jak získat personál netržním způsobem a dosáhnout tak primárního atributu určujícího operační schopnost. Jde o uvalení daně v úkonech, branné povinnosti, na občana, aby sloužil v ozbrojených silách [22] a využití dobrovolníků pro vybrané činnosti jinak zajišťované bezpečnostními sbory. [23]

Typickým příkladem jsou *dobrovolní hasiči*. Na rozdíl od uvalení branné povinnosti je však využití dobrovolníků omezeno na čas mimo dobu výkonu jejich pracovní doby v rámci pracovního poměru. Možnost dobrovolné účasti na činnosti bezpečnostního systému umožňuje rovněž případné zapojení cizinců do činnosti bezpečnostního systému, což nebývá možné v případě národních bezpečnostních institucí doplňovaných osobami s národním občanstvím.

Jak branná povinnost, tak i dobrovolnost představují doplněk pro doplňování profesionálních národních bezpečnostních institucí personálem. Ovšem pro operační schopnosti ozbrojených sil ztrácejících svou konkurenční pozici na trhu práce může jít o důležitý doplněk, jak ukazuje obr. 2. Tu ozbrojené síly výrazně ztrácely v letech 2000 až 2003. Poté ji obnovily svým zmenšením a profesionalizací. Od roku 2007 opět začaly svou konkurenceschopnost ztrácet. Tentokrát však nebylo možné využít vojáků základní služby jako náhrady za profesionální vojenský personál potřebný pro plánované operační schopnosti. Počáteční operační schopnosti ozbrojených sil však oficiálně dosaženy byly. [20]

Závěr

Česká republika je už více než deset let součástí společenství ve kterém sdílí bezpečnostní hrozby a rizika svých partnerů, [15] a tato změna by se měla odrážet také v přístupu

Pramen: MO ČR.
Obr. 2: Ozbrojené síly ČR v letech 1993 až 2009 (k 1. 1.)

k programování a transformaci národního bezpečnostního sektoru. Tuto potřebu ještě zvýrazňuje přizpůsobování se proměnám EU a proměňování operačního prostředí ozbrojených sil a bezpečnostních sborů, které do plánování podoby národního bezpečnostního sektoru vnáší prvek nejistoty. Východiskem se může stát programování tohoto sektoru založené na komplexním plánování operačních schopností profesionálních národních bezpečnostních institucí tvořících jádro funkčního bezpečnostního systému státu a vycházející z bezpečnostních scénářů. Jejich změna, změna jejich cílů, vede k nutnosti transformace těchto institucí, transformace jejich operačních schopností. Rizikem této transformace je u bezpečnostního systému založeného výhradně na profesionálních ozbrojených silách a bezpečnostních sborech postupná ztráta potřebných operačních schopností způsobená ztrátou jejich konkurenceschopnosti na trhu práce.

Podcenění komplexnosti národního bezpečnostního sektoru a pokračování v jeho chápání a programování v autonomních okruzích vnitřní a vnější bezpečnosti státu pravděpodobně oslabí v podmínkách demografického stárnutí české populace operační schopnosti soustředěné v tomto sektoru. Jestliže si profesionální bezpečnostní instituce budou konkurovat na trhu práce, aby doplnily personál ve služebním poměru, který odešel v důsledku nedomyšlených reorganizací (transformace ozbrojených sil) a reforem (reforma Policie ČR), nedojde ke zmenšování mezer v operačních schopnostech národního bezpečnostního systému. Zvýšení účinnosti fungování českého bezpečnostního systému a omezení konkurence o stále vzácnější veřejné prostředky a lidské zdroje si vyžaduje sjednocení přístupu ke strategickému plánování schopností bezpečnostního systému prováděném státní správou.

Poznámky k textu a literatura:

[1] BALABÁN, M. aj. *Kapitoly o bezpečnosti*. 1. vyd., Praha: Karolinum, 2007. ISBN 978-80-246-1440-3.
[2] *Zákon č. 219/1999 Sb.*, o ozbrojených silách České republiky.
[3] Koncepce výstavby profesionální Armády České republiky a mobilizace ozbrojených sil České republiky přepracovaná na změněný zdrojový rámec. *A-report,* 2003, roč. [nezjištěn], č. 24.
[4] *Zákon č. 361/2003 Sb.*, o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů.
[5] ŠTALMACH, Pavel. Teorie bezpečnostního prostoru a její aplikace při optimalizaci bezpečnostních schopností. [návrh tezí dizertační práce]. Praha: 2008 [nepublikováno].
[6] ŠTALMACH, Pavel. Integrace bezpečnostního systému ČR: teze. [dokument pro diskuzi] Praha: 2009. [nepublikováno].
[7] MALENOVSKÝ, J. *Mezinárodní právo veřejné*, obecná část. Brno: Doplněk, 2002, 3. vyd., ISBN 80-7239-109-7.
[8] PERNICA B. Pojem bezpečnostní struktury a možnosti jeho využití pro potřeby bezpečnostní vědy. *Vojenské rozhledy,* 2007, roč. 16, č. 4, s. 26-29. ISSN 1210-3292.
[9] BUCHANAN, JM. *The Demand and Supply of Public Goods*. 1st ed., Indianopolis: Liberty Fund, 1999. ISBN 0-86597-222-2.
[10] STIGLITZ, JE. *Ekonomie veřejného sektoru*. 1.vyd., Praha: Grada, 1997. ISBN 80-7169-454-1.
[11] PERNICA, B. Vojenská politika, vojenské výdaje a porcování medvěda – případ České republiky. The XIVth International Conference *Theoretical and Practical Aspects of Public Finance* [CD-ROM + sborník abstraktů s. 79]. 1. vyd., Praha: Oeconomica, 2009. ISBN 978-80-245-1513-7. [14. mezinárodní konference Teoretické a praktické aspekty veřejných financí. Praha, VŠE 3. Až 4. 4. 2009].
[12] PERNICA, B. *Profesionalizace ozbrojených sil: Trendy, teorie a zkušenosti*. 1. vyd., Praha: AVIS, 2007. ISBN 978-80-7278-381-6.
[13] PERNICA, B. Problém konkurence mezi vojenskou a civilní částí veřejného sektoru na příkladu vojenských záchranných útvarů a složek integrovaného záchranného systému. In *Konkurence ve veřejném sektoru. Objektivizace dělby práce mezi státní správou a samosprávou v řízení veřejného sektoru*. 1. vyd., Brno: ESF MU, 2004. ISBN 80-210-3359-2, s. 214-222.
[14] DAVIS, PK. *Analytic Architecture for Capabilities-Based Planning, Mission-System Analysis, and Transformation*. 1st ed., Santa Monica: RAND, 2002. ISBN 0-8330-3155-4.
[15] HUNTER, RE. *The European Security and Defense Policy: NATO's Companion – or Competitor?* 1st ed., Santa Monica: RAND, 2002. ISBN 0-8330-3117-1.
[16] *Joint Publication 1-02*. Department of Defense Dictionary of Military and Associated Terms. Washington, DC: DoD, 2001 [04 March 2008].
[17] LARSON, EV., PETERS, JE. *Preparing the U.S. Army for Homeland Security: Concepts, Issues, and Options*. 1st ed., Santa Monica: RAND, 2001. ISBN 0-8330-2919-3.
[18] KRULÍK, O., PERNICA, B. STEJSKAL, L. et KASÍK, J. More Security Issues are Needed on the European Union Agenda: Beyond an Academic Concept of In/Security in the Era of Global Terrorism. *Economics of Security Working Paper Series,* 2009, Vol. 1, Nr. 7.
[19] COLE, D. *The Encyclopedic Dictionary of Economics*. 5th ed., Guilford: The Dushkin Publishing Group, Inc., 1991. ISBN 0-87967-884-4.
[20] Transformace rezortu Ministerstva obrany. *A-report,* 2008, roč. [nezjištěn], č. [zvláštní číslo]
[21] PERNICA B. Riziko ztráty lidského kapitálu při transformaci architektury bezpečnostního systému na příkladu českých zpravodajských služeb. *Vojenské rozhledy,* 2008, roč. 17, č. 1, s. 64-67.
[22] PERNICA, B. Některé aspekty státní politiky brannosti v pohledu teorie lidského kapitálu: případ České republiky. In The XIIth International Conference *Theoretical and Practical Aspects of Public Finance* [CD-ROM + sborník abstraktů s. 59]. 1. vyd. Praha: Oeconomica, 2007. ISBN 978-80-245-1188-7. [12. mezinárodní konference Teoretické a praktické aspekty veřejných financí. Praha, VŠE 13. až 14. 4. 2007].
[23] PERNICA, B. Dobrovolná milice – doplněk zajištění bezpečnosti územně samosprávných celků. In *Increasing Competitiveness or Regional, National, and International Markets Development – New Challenges*. 1. vyd. Ostrava: VŠB-TUO, 2007. ISBN 978-80-248-1458-2. [CD-ROM+sborník abstraktů s. 281] [mezinárodní konference Increasing Competitiveness or Regional, National, and International Markets Development – New Challenges, Ostrava, Ekonomická fakulta VŠB-TUO 4. až 6. 9. 2007].

PhDr. Miloš Balabán, Ph.D., PhDr. Antonín Rašek

Ubrání se Evropa bez Američanů? Úvahy o evropské bezpečnosti „dvacet let poté“

Před dvaceti lety jsme se nejen „navrátili do Evropy“, ale také začali usilovat o své místo v transatlantickém společenství, které pro nás symbolizovalo především členství v Severoatlantické alianci. Z časového hlediska se nám to podařilo za poměrně krátkou dobu deseti let. S odstupem dalších deseti let se ale zdá, že jsme v březnu 1999 vlastně vstupovali do ještě svým způsobem „starého NATO“ omlazeného o tři středoevropské členy. Jeho skutečný přerod začal až záhy po našem vstupu vojenskou operací v Jugoslávii, která fakticky odstartovala kaskádu změn v postavení, cílech a úkolech této nejsilnější vojenskopolitické organizace ve světě.

11. září 2001 bylo dalším symbolickým mezníkem. A v „postbipolárním“ světě to začalo v transatlantickém společenství mezi Spojenými státy a Evropou skřípat. Především od nástupu administrativy prezidenta George W. Bushe mladšího začali Američané dávat Evropě najevo, že se jim nezamlouvá, jak se staví ke světové bezpečnosti. Řečeno méně diplomaticky, vyčítají jí, že málo dotuje vojenské rozpočty a s čím dál menším nadšením posílá své vojáky do zahraničních misí.

Evropské země jim nezůstávají nic dlužny a k jejich vojenským aktivitám se často stavějí rezervovaně. Především v minulých osmi letech to ale nebylo ani tak projevem antiamerikanismu, jako spíše vyjádřením nesouhlasu s bezpečnostní strategií bývalého amerického prezidenta.

Nyní je George Bush a jeho tým s výjimkou ministra obrany Roberta Gatese mimo vrcholnou politickou scénu. Nová administrativa Baracka Obamy přesto stále usiluje o to, aby se Evropa a Evropská unie postaraly o bezpečnost svého kontinentu především samy. A to i proto, že hlavní americké zájmy dnes stále více leží v Asii. Konečně státní tajemnice Hillary Clintonová to svou první oficiální cestou ve funkci do Japonska, Indonésie, Jižní Koreje a Číny dala téměř bezprecedentně najevo.

Evropa to zatím bere na vědomí tím, že v nestabilním světě sází převážně na „soft power“, tedy hezky česky řečeno „měkkou sílu“, tzn. preferuje. nevojenské nástroje řešení konfliktů, jakými jsou rozvojová a humanitární pomoc, zajišťování „human security“ (bezpečnosti lidí a jejich životů) a odvracení bezpečnostních konfliktů řešením jejich sociálních, ekonomických, etnických, náboženských aj. příčin. Spoléhat se ale pouze na „soft power“ v dnešním konfliktním světě nestačí. Pro Evropu obklopenou zónami nestability na Blízkém východě a na Kavkaze a s jednou zónou bezpečnostní nestability přímo uvnitř sebe – v Kosovu, navíc konfrontovanou se stále aktuálním nebezpečím terorismu, to platí také.

Je Evropa těmto hrozbám a mnoha dalším i budoucím schopna čelit sama? A to v situaci, kdy Spojené státy, které byly významným garantem evropské bezpečnosti po celých šest desítek poválečných let, jsou ekonomickou a finanční krizí a konfliktem v Afghánistánu (včetně dosud neskončeného napětí v Pákistánu) a v Iráku oslabeny a navíc u nich dochází ke změně strategických priorit? Nezajímá je přitom logicky až tak moc Evropa jako spíš Asie, kde jsou konfrontovány se vzrůstajícím politickým, ekonomickým a vojenským vlivem Číny

a vynořující se (zatím) regionální velmocí Indií? Evropa se tak opravdu v oblasti bezpečnosti a obrany více než dříve bude muset spoléhat sama na sebe.

Neklidná sousedství

V útvaru perspektivních studií Evropské komise byla v roce 1999 jako výsledek dvouletého analytického, syntetického a prognostického úsilí osmi desítek odborníků zpracována v pěti scénářích vize o budoucnosti našeho kontinentu Evropa 2010. O svízelnosti jejich úsilí svědčí, že jako motto práce si zvolili výrok Argentince Jorge Luise Borgese, jednoho ze zakladatelů tzv. magického realismu v literatuře: *„Každá epocha je epochou přechodu. O budoucnosti, či spíše o budoucnostech, víme pouze jediné: nebude vypadat jako současnost."*

Evropa je na začátku třetího tisíciletí před mnoha problémy. Jednou z příčin je rychlá změna společenských hodnot a tradic. To vyžaduje i rychlejší a kvalifikovanější reakce na jejich řešení, optimalizaci rozhodovacích procesů, zvláště na vyšších úrovních řízení. Tomu ale neodpovídá kvalita analytických a prognostických činností. Cílem projektu Evropa 2010 bylo vytvořit soubor vzájemně souvisejících studií koherentních a k přemýšlení provokujících představ o budoucnosti Evropy. Jako zdroj problémů autoři uváděli hrozby a možnosti nových technologií. Speciálně se zabývali i charakterem bezpečnostních trendů: *„... vznik nových bezpečnostních hrozeb je odlišné povahy v tom smyslu, že jsou převážně důsledkem událostí způsobených člověkem, dochází k nim v určitém časovém momentu, a mohou proto být politickými rozhodnutími ovlivněny snáze."*

Riziková strategie jediné supervelmoci

Na změnu bezpečnostních hrozeb reagovaly na počátku 21. století Spojené státy novou **Národní bezpečnostní strategií USA (NBS).** Ta zachovávala kontinuitu americké zahraniční a bezpečnostní politiky i reagovala na posílení mezinárodního terorismu. Nebyla neočekávaná. Měla zajistit zvládnutí nových bezpečnostních rizik ohrožujících USA včetně prolínání vnitřní a zahraniční politiky s přijetím teorie preventivních válek, a zároveň udržet výjimečné postavení USA ve světě s důrazem na hodnotu svobody trhu. Měla zajistit, aby svět nežil ve strachu. Vycházela z vnímání bezpečnostní hrozby a aktivní reakce na ni. Bylo ji možné vyjádřit takto: **čím větší je hrozba, tím větší je riziko nečinnosti**. Důsledkem byla preference vojenské síly před diplomacií. NBS se stala výzvou evropským zemím, které vůči americkému unilateralismu a hegemonismu musely hledat cesty, jak zajistit návrat USA k multilaterálním vazbám. Muselo se to ovšem stát americkým rozhodnutím.

Přijetí nové NBS nebylo izolovaným činem. Došlo k negativnímu synergickému efektu, k němuž je nutné přičíst záporný postoj USA k zákazu nášlapných min, odmítnutí kjótského protokolu, rozhodnutí zrušit smlouvu s Ruskem o protiraketové obraně, snahu vyhnout se postihům amerických občanů Mezinárodním trestním tribunálem i neamerickými soudy, rychlé sbližování s tzv. *pivotními* státy v souvislosti s útokem na Afghánistán a Irák. Tedy s takovými státy, které nějak mohou ovlivnit výsledky těchto ozbrojených střetnutí, a to bez ohledu na jejich politické režimy. Tendence Američanů rozhodovat o strategických bezpečnostních otázkách samostatně posilovalo vědomí světa o „Pax Americana" nebo o „strong world leadership" – jejich „pevném vedení světa". Barack Obama se netají tím, že USA pod jeho vedením budou usilovat o totéž, ale jinou strategií a jinými metodami.

Evropská dilemata

Mementem pro Evropu se stal na sklonku minulého století konflikt v Jugoslávii. Ukázal, že Evropa není schopna vést velké vojenské operace, zvláště pokud jde o zpravodajské informace, prostředky komunikace a velení, použití leteckých sil, strategickou leteckou přepravu, logistickou podporu atd. To ve svém důsledku vedlo k posílení dominantního postavení USA v NATO, což bylo v rozporu se zájmy zvláště Francie a Německa.

Reakce EU byla jednoznačná: orientace na dostatečné vojenské kapacity, které by umožnily při mezinárodní krizi vlastní vojenskou akci bez nutnosti ji podmínit akcí NATO. Postupně byl vytvořen potřebný institucionální základ pro **evropskou bezpečnostní a obrannou politiku (EBOP)** v podobě zásadních politických rozhodnutí v Evropské radě, což se následně odrazilo ve vytvoření orgánů politicko-strategického vedení a v postupném formování vlastních vojenských sil EU. Tento proces je limitován politickými spory mezi členskými státy EU o způsobu řízení těchto sil a o jejich určení a neochotou reálně zvyšovat obranné výdaje nebo je alespoň ve vzájemné spolupráci efektivně využívat. Tato situace se mj. vytvořila i jako důsledek rozšíření EU o deset zemí střední a východní Evropy. Retardačním prvkem byla i byrokratizace procesu, tj. primárně vytváření institucí EBOP místo budování reálných vojenských kapacit. To se stalo teprve vytvářením EU Battle Groups (bojových uskupení).

Přesto mezi některými politiky a bezpečnostními a vojenskými experty trvá skepse k minulému i budoucímu rozšiřování unie. Jsou ochotni nanejvýš připustit přínos členství Polska, České republiky, Slovenska a Maďarska. Konečně s podobnými skeptickými soudy se můžeme setkat i pokud jde o rozšiřování Severoatlantické aliance.

Není prevence jako prevence

Jedenáct let po zahájení úsilí o větší vojenskou emancipaci se nicméně může integrovaná Evropa řídit strategickou vizí, jejímž základem je evropská bezpečnostní strategie schválená summitem EU v prosinci 2003. Představuje alternativu národní bezpečnostní strategii USA. EU nevyloučila větší použití vojenské síly ve srovnání s minulostí, ale zároveň zdůraznila nutnost řešit většinu bezpečnostních problémů ve světě na širším než jen vojenském základě. Preventivní zásahy ve srovnání s USA orientuje především na terorismus. Záměry EU pochopil Gustav Lindstrom, když zpochybnil mýtus, že Evropané váhají použít v boji terorismu vojenskou sílu; rozdíl ve skutečnosti spočívá v tom, že Evropané považují vojenské řešení za jedno z možných, ale ne za jediné nebo nejvhodnější.

Jak uvádí v interní studii o vztazích USA a Evropy historik Jan Eichler, zpracováním a schválením vlastní bezpečnostní strategie EU potvrdila odhodlání skoncovat s tím, že byla považována za velmoc ekonomického, ale ne bezpečnostního rozměru. Dala najevo odhodlání vystupovat jako svého druhu velmoc, která klade důraz na globální přístupy k zajišťování bezpečnosti, a proto svou bezpečnostní strategii nekoncipuje jako doktrínu vojenské intervence. Jasně se odlišila od USA, neboť „nesdílí americkou ideologii *rogue states* a osy zla, ani její posedlost vojenskými technologiemi jakožto odpovědí na nové hrozby". Klade naopak větší důraz na preventivní politické a ekonomické působení a na politické řešení konfliktů.

K pochopení rozdílů je možné uvést i názor Ivo Daaldera a Jamese Lindsaye z Brookingsova institutu, že Bushova vláda zvolila hegemonistickou a unilateralistickou politiku, která se zakládá na přesvědčení, že USA jsou natolik silné, že své zahraničněpolitické cíle mohou stanovovat a dosahovat bez ohledu na ostatní státy. Naproti tomu většina Evropanů se zaměřuje

spíše na globalismus, na mezinárodní spolupráci při dlouhodobém boji proti hrozbě terorismu. Martin Ortega z Institutu bezpečnostních studií EU uvádí, že USA kladou velký důraz na tvrdou linii a na použití ozbrojených sil, zatímco Evropané upřednostňují dialog, politická jednání a trpělivé hledání kompromisů.

Evropa má ale předpoklady být silná i vojensky. Vojenské rozpočty členských zemí EU dosahují částky 160 miliard euro. Je to sice podstatně méně než vydávají USA (nyní 607 miliard USD), ale Evropa je schopna efektivněji používat rozvojovou pomoc (podílí se na jejím poskytování v celosvětovém měřítku dvoutřetinově) k udržování a posilování globální stability především v ekonomice, životním prostředí, v sociální a zdravotní politice, migraci a kultuře.

Obává-li se řada politiků, odborníků a komentátorů, že pokud se Evropa bude více vojensky osamostatňovat, může to vést i k vyšším vojenským výdajům, a tím i k ohrožení sociálního státu, nemusí se tak nutně stát. Nejde ani tak o vyšší výdaje jako o jejich efektivní využití. Američané vydávají finanční prostředky pro tento účel až s pětinásobnou efektivitou. Evropě nechybějí peníze, ale jejich účelné využívání, což přetrvává již delší dobu. Na prvém místě se to týká výzkumu, vývoje a výroby zbraňových systémů, např. se pracuje na několika projektech stíhacích letadel a jiných zbraní. Podobně je tomu i při vytváření speciálních vojenských sil. K efektivnosti vojenských výdajů by přispělo vytvoření evropské armády, o jejímž vzniku hovořila i německá kancléřka Angela Merkelová. Může to znít jako science-fiction, ale právě ekonomická realita může dát procesu vytváření evropské armády jasné kontury.

Odlišný charakter evropské armády

Evropská armáda by měla poněkud odlišný charakter a strukturu, než mají národní armády současnosti. Vyplývá to z Doktríny lidské bezpečnosti pro Evropu, která byla zpracována v roce 2004 skupinou předních evropských bezpečnostních expertů pod vedením Marie Káldorové z London School of Economics na vyžádání Javiera Solany, vysokého představitele pro společnou zahraniční a bezpečnostní politiku EU. Doktrína konstatuje, že **občané Evropy se nemohou oddělit od bezpečnosti lidí kdekoliv ve světě,** a proto má EU zásadní zájem na rozvíjení kapacit a schopností, které by přispívaly ke globální lidské bezpečnosti.

Dokument mj. počítá se zřízením sboru rychlé reakce na podporu lidské bezpečnosti, jehož součástí by byly vojenské složky i složka civilní zahrnující policisty, právníky, osoby pověřené dohledem nad dodržováním lidských práv, daňové a celní úředníky, distributory humanitární pomoci, lékaře, zdravotníky atd. Primárním cílem jeho činnosti má být podpora postkonfliktní stabilizace v regionech. Jedná se o znovunastolení práva a pořádku, rekonstrukci státní moci, humanitární pomoc, odzbrojení, demobilizaci a reintegraci, zajištění přechodného výkonu spravedlnosti, budování institucí státu, podporu občanské společnosti, zajištění činnosti nezávislých médií a školského systému atd. Naplněním těchto úkolů se může podařit vyhrát nelehkou bitvu o „mysl a srdce" lidí v konfliktních regionech. Tento koncept se v současnosti fakticky krok za krokem realizuje ve formě provinčních rekonstrukčních týmů působících v Afghánistánu.

USA, Evropa a Rusko: společně při zajišťování bezpečnosti?

V úvahách o bezpečnosti Evropy je trvale přítomen i ruský faktor. Při posuzování role a vlivu Ruska se často prosazuje ideologický předsudečný přístup, což limituje seriózní analýzy bezpečnostních hrozeb. I přes vnitřně rozpornou roli Sovětského svazu, není možné přenášet tyto

postoje i na současné Rusko. Bývalý náčelník generálního štábu Jiří Šedivý před třemi lety napsal: „Rusové vědí, že jejich čas přijde – tím časem bude okamžik, kdy se začnou ve světě tenčit zásoby energií a kdy ten, kdo bude mít energie, bude mít v rukou zásadní trumfy." Tento proces plynule probíhá desítky let, nyní se zintenzivnil. Dvě plynové krize v roce 2006 a v roce 2009 při našem předsednictví v Evropské unii byly varováním, zvláště předvídá-li se jejich pokračování. Rusové mají přitom dostatek odběratelů nejen v Evropě. Jejich zákazníky jsou Čína a Indie, tedy dvě země, které se v příštích pěti dekádách stanou hegemony ekonomického růstu a jež by již dnes byly schopny spotřebovat v podstatě veškerou ruskou produkci ropy a plynu. Rusko však musí počítat i s tím, že se Evropa díky budoucímu technologickému rozvoji bez jejich plynu a nafty při hledání a využití náhradních zdrojů jednou obejde. Mějme ovšem na paměti, že podle studie „Globální trendy 2025: transformovaný svět", která byla vydána v listopadu 2008 Národní zpravodajskou radou Spojených států, k přestavbě „tradiční" energetické architektury nedojde dříve než za 25 let.

Pro Rusko představuje Evropa stále klíčového ekonomického partnera a zdroj technologických inovací. Na druhou stranu může v budoucnu znásobit svůj význam tím, že se více než dnes může stát pro Evropu spojovacím článkem na asijské, čínské a indické trhy. Ekonomická spolupráce může být zárodkem svého druhu „aliance civilizací", schopné řešit problémy současného krizového světa, mezi které na první místo patří především environmentální hrozby. S tím úzce souvisí i četné úvahy, které se objevily v poslední době o potřebě přehodnocovat tradiční rámec bezpečnostní architektury v transatlantickém a euroasijském prostoru. Vyjádřila to i zpráva společné komise republikánů a demokratů vedené bývalými kongresmany Gary Hartem a Chauckem Hagelem o politice Spojených států vůči Rusku určené pro Kongres a prezidenta Obamu z března 2009 ve které se jasně definuje rámec této nové bezpečnostní architektury. Spojené státy by měly podle zprávy vytvořit se svými evropskými spojenci jasná pravidla pro evropskou a euroasijskou bezpečnost založenou na sdíleném konceptu bezpečnosti, jenž zahrne i ruský pohled. Pravidla musí být realistická, široce podporovaná, vynutitelná a spolu s existujícími institucemi a dohodami by měla vytvářet základ nové regionální architektury. Tento pohled v podstatě sdílí i německý koncept „integrované bezpečnosti" („vernetzte Sicherheit") který počítá se Severoatlantickou aliancí jako s fórem politického dialogu mezi Evropou a USA, s posilováním civilního komponentu NATO, tzn. s větším uplatňováním politických, právních a ekonomických nástrojů bezpečnostní politiky a v neposlední řadě s posílenou spoluprací NATO a EU s Ruskem.

Oslabení Spojených států může vést ke globálním změnám

Za prezidenta Bushe Američané stále tíživěji zvládali světovou roli. Přestávali být úspěšní a ztráceli důvěru. Museli si proto uvědomit meze svých možností. Jsou sice jedinou supervelmocí a disponují polovinou světového vojenského potenciálu, Irák a Afghánistán však postupně vyčerpávaly a dále vyčerpávají jejich lidské a finanční zdroje, což mělo vliv na vznik ekonomické krize. Jejich vojenské akce nejsou vždy úspěšné. Korea, Vietnam, Panama, Haiti, Bosna, Kosovo, Afghánistán a Irák jsou příklady amerických vítězství, která se časem proměnila, proměňují nebo promění v prohru. Podobně tomu bylo u 250 válek, které USA vedly. Naprostý úspěch znamenala jen první a zejména druhá světová válka, zvláště podíl na porážce Německa, Itálie a Japonska. Zbylé operace neskončily nastolením demokracie.

Keneth J. Hagan a Ian J. Bickerton v knize Unintended Consequences (Nezamýšlené důsledky) napsali: „Náš výzkum ukazuje, že téměř ve všech případech byly výsledky válek

vedených Spojenými státy velice vzdálené původním cílům, vytyčeným před jejich vypuknutím... Ukazuje se, že američtí prezidenti, pokud jejich prohlášení skutečně odrážela stav jejich mysli, velice často zahajovali konflikt s malou znalostí toho, jaké důsledky může přinést." Američané vedli nejvíce válek za prosazení svých zájmů spojených s prosazením demokratického režimu, ne za dobytí území. Přesto trvá, co napsali američtí novináři Chris Hedges a Tom Engelhard: „My Američané jsme se po 11. září ztotožnili s představou, že s věcmi lze účinněji pohnout silou. A naši vládcové i četní z nás ji od té doby neopustili. Jako by ani nevadilo, že v Iráku či v Afghánistánu se to neosvědčilo."

V konečném důsledku se to projevilo i na stavu amerických ozbrojených sil. Předseda sboru náčelníků štábů admirál Mike Mullen nedávno prohlásil, že mise v Iráku a Afghánistánu tak vyčerpaly pozemní vojsko a námořní pěchotu, že nejsou schopny vést vojenské operace vysoké intenzity. I když v USA stoupá nezaměstnanost, což vede ke zvýšenému zájmu o vojenské povolání, přesto musí americká armáda přijímat nové přistěhovalce, jimž má vojenská služba dopomoci k tomu, aby získali americké občanství.

Před Spojenými státy se také objevuje nebezpečí „dedolarizace" světové ekonomiky. Právě prezident Obama s ním může s být konfrontován především ve svém případném druhém prezidentském období, pokud bude znovu zvolen ve volbách v roce 2012. O „dedolarizaci" stále více usiluje kvůli úpadku americké ekonomické kredibility především Čína a Rusko jí v tom sekunduje. Již jednou citovaný Chris Hedges v této souvislosti napsal, že pokud se tak stane, ztratí USA možnost financovat svůj vojenský rozpočet na úkor jiných zemí, které stačilo „zavalit" v případě potřeby navíc vytištěnými dolary.

Silný krok k bezpečnostní emancipaci Evropy: Lisabonská smlouva

Úsilí o větší samostatnost Evropy v bezpečnostní a obranné politice má i z těchto důvodů racionální základ. Promítá se to i do tzv. lisabonské smlouvy, která představuje další krok k posílení globální bezpečnostní role Evropské unie. Není proto od věci začíst se do těch jejich ustanovení lisabonské smlouvy, která se týkají společné zahraniční, bezpečnostní a obranné politiky EU.

V hlavě V lisabonské smlouvy, která představuje po ratifikaci všemi členskými zeměmi bezpečnostní budoucnost Evropy, jsou obecná ustanovení o vnější činnosti unie a zvláštní ustanovení o společné zahraniční a bezpečnostní politice. V kapitole 1 *Obecná ustanovení o vnější činnosti unie* se v článku 21 se uvádí: 1. Činnost unie na mezinárodní scéně spočívá na zásadách, které se uplatnily při jejím založení, jejím rozvoji a jejím rozšiřování a které hodlá podporovat v ostatním světě: demokracie, právní stát, univerzálnost a nedělitelnost lidských práv a základních svobod, úcta k lidské důstojnosti, zásady rovnosti a solidarity a dodržování zásad Charty Organizace spojených národů a mezinárodního práva. Unie usiluje o rozvíjení vztahů a budování partnerství se třetími zeměmi a mezinárodními, regionálními nebo světovými organizacemi, které sdílejí zásady uvedené v prvním pododstavci. Podporuje vícestranná řešení společných problémů, především v rámci Organizace spojených národů.

Z dalších ustanovení jsou důležitá:

Rozhodnutí Evropské rady o strategických zájmech a cílech unie se vztahují na společnou zahraniční a bezpečnostní politiku a na jiné oblasti vnější činnosti unie. Mohou se týkat vztahů unie s některou zemí nebo regionem, nebo mohou být zaměřena tematicky. Vymezují jejich trvání a prostředky, které mají poskytnout unie a členské státy. Pravomoc unie v otázkách společné zahraniční a bezpečnostní politiky se vztahuje na všechny oblasti zahraniční politiky

a všechny otázky týkající se bezpečnosti unie, včetně postupného vymezení společné obranné politiky, která by mohla vést ke společné obraně.

Společná zahraniční a bezpečnostní politika podléhá zvláštním pravidlům a postupům. Je vymezována a prováděna Evropskou radou a Radou jednomyslně, nestanoví-li smlouvy jinak. Vyžaduje-li mezinárodní situace operativní akci unie, přijme Rada nezbytná rozhodnutí.

V rozhodnutích jsou vymezeny cíle, rozsah, prostředky, které budou unii poskytnuty, podmínky jejich provádění, a je-li to nezbytné, doba trvání.

Společná bezpečnostní a obranná politika je nedílnou součástí společné zahraniční a bezpečnostní politiky. Zajišťuje unii operativní schopnost, která se opírá o civilní a vojenské prostředky. Unie je může použít pro mise vedené mimo území unie k udržení míru, předcházení konfliktům a k posílení mezinárodní bezpečnosti v souladu se zásadami Charty Organizace spojených národů. Plnění těchto úkolů je založeno na využití schopností poskytnutých členskými státy.

Společná bezpečnostní a obranná politika zahrnuje postupné vymezení rámce společné obranné politiky unie. Ta povede ke společné obraně, jakmile o tom Evropská rada jednomyslně rozhodne. V tomto případě doporučí členským státům přijetí takového rozhodnutí v souladu s jejich ústavními předpisy. Politika unie podle tohoto oddílu se nedotýká zvláštní povahy bezpečnostní a obranné politiky některých členských států a uznává závazky některých členských států uskutečňujících svou společnou obranu v rámci Severoatlantické smlouvy, které vyplývají ze Severoatlantické smlouvy a jsou v souladu se společnou bezpečnostní a obrannou politikou vytvořenou v tomto rámci.

Pro provádění společné bezpečnostní a obranné politiky dávají členské státy unii k dispozici civilní a vojenské schopnosti, aby přispěly k plnění cílů vymezených Radou. Členské státy, které mezi sebou ustavily mnohonárodní síly, je mohou rovněž dát k dispozici společné bezpečnostní a obranné politice.

Členské státy se zavazují, že budou své vojenské schopnosti postupně zdokonalovat. **Pokud se členský stát stane na svém území cílem ozbrojeného napadení, poskytnou mu ostatní členské státy pomoc a podporu všemi prostředky, které jsou v jejich moci, v souladu s článkem 51 Charty Organizace spojených národů.** Tím není dotčena zvláštní povaha bezpečnostní a obranné politiky některých členských států. Závazky a spolupráce v této oblasti jsou v souladu se závazky v rámci Organizace Severoatlantické smlouvy, která zůstává pro ty členské státy, které jsou jejími členy, základem jejich společné obrany a fórem pro její provádění.

Mise, při kterých může unie použít civilní a vojenské prostředky, zahrnují společné akce v oblasti odzbrojení, humanitární a záchranné mise, poradní a pomocné mise ve vojenské oblasti, mise pro předcházení konfliktům a udržení míru, mise bojových sil k řešení krizí včetně misí pro prosazování míru a stabilizačních operací po ukončení konfliktů. Všechny tyto mise mohou přispívat k boji proti terorismu, včetně podpory třetích zemí v boji proti terorismu na jejich území.

Je důvod k obavám?

Na tak závažné změny v evropské bezpečnostní a obranné politice se daly očekávat i kritické reakce. Ty se dostavily a v kostce je asi nejvýrazněji vyjádřil bývalý předseda zahraničního výboru Poslanecké sněmovny a místopředseda Strany svobodných občanů Jiří Payne ve svém blogu na iDnes 25. dubna 2009. Autor vzpomíná, že kdysi se na americkém ministerstvu

zahraničí zeptal, co by se stalo s NATO, kdyby mělo pět členů: USA, Kanadu, Norsko, Turecko a EU. *„Toho dne NATO skončí,"* řekli mu bez rozmýšlení. Maně se nabízí otázka, zda se zapomnělo, že USA tvoří desítky kdysi samostatných států. A vůbec je paradoxní, že lidé s proamerickou orientací se staví proti podobným sjednocovacím krokům v Evropě. Nebo snad proto, že by se Spojené státy evropské staly vážnými konkurenty USA?

Autor usuzuje, že lisabonskou smlouvou přecházejí kompetence v obraně z členských států na EU, kdy *„unie vede společnou zahraniční a bezpečnostní politiku"*. Nebo podle článku 22, odst. 2 písm. a) chce unie *„chránit své hodnoty, základní zájmy, svou bezpečnost, nezávislost a celistvost"*. Stanoví se i konkrétní postupy *„o strategických zájmech a cílech"* rozhoduje Evropská rada (čl. 22 odst. 1), a to výhradně na návrh vysokého představitele nebo komise.

Jednotlivý členský stát tedy podle něho nemá ani právo konkrétně nic navrhnout, může jen požadovat zařazení diskuze na pořad jednání rady. Článek 23 konstatuje, že pravomoci EU se vztahují na všechny otázky týkající se bezpečnosti. Nikdo nesmí mít jiný názor, protože čl. 23. 3. stanoví, že *„Členské státy aktivně a bezvýhradně podporují zahraniční a bezpečnostní politiku unie … a respektují činnost unie v této oblasti"*, a přikazuje se, že členské státy se *„zdrží jakéhokoli jednání, které je v rozporu se zájmy unie"* (čl. 23 odst. 3).

Severoatlantická smlouva, která ustanovuje zrod NATO, uvádí: *„Každá ze smluvních stran prohlašuje, že žádné její současné platné mezinárodní závazky vůči kterékoli jiné smluvní straně nebo kterémukoli třetímu státu nejsou v rozporu s ustanoveními této smlouvy, a zavazuje se, že nepřijme žádný mezinárodní závazek, který by byl s touto smlouvou v rozporu."* (článek 8).

Protože lisabonská smlouva znamená bezvýhradný závazek v oblasti bezpečnosti vůči třetí straně, kterou je Evropská unie, představuje podle úsudku autora porušení Severoatlantické smlouvy a dnem ratifikace lisabonské smlouvy NATO končí. Takový je jeho soud.

K tomu připojuje, že lord Ismay, první generální tajemník NATO, kdysi v dobách studené války charakterizoval podstatu NATO prostou a slavnou frází: *„To keep the Russians out, the Americans in, and the Germans down."* Tedy udržet Rusko mimo Evropu, udržet americkou přítomnost v Evropě a Německo mimo oblast rozhodujícího vlivu. Pokud použijeme tuto terminologii na Evropskou unii, můžeme o EU říci podle Payneho, že chce *„to keep the Americans out, the Russians in, and the Germans up."* Tedy vyhnat Američany, prohloubit spolupráci s Ruskem a zajistit Německu vedoucí úlohu.

Rozhodnutí nadále si svou bezpečnost řešit bez USA bude podle Jiřího Payna členské státy stát nepředstavitelné peníze a bude trvat mnoho desetiletí, než EU dosáhne stejné bezpečnosti, jakou měla doposud. NATO a EU jsou pro něho konkurenti a nemohou existovat vedle sebe, nesledují stejné zájmy, dokonce naopak prosazují zájmy protichůdné. Přichází i s argumentem, že Jean Monnet, autor mocenského systému EU popírajícího demokratické zásady, jinak řečeno systému s neodstranitelným demokratickým deficitem, kdysi napsal: *„Plně jsem si uvědomil sílu státu, který může říci ne mezinárodnímu orgánu, jenž nemá žádnou nadnárodní moc. Dobrá vůle nestačí, je třeba mít mezinárodní zákony a instituce, je třeba překonat mezinárodní egoismus a zrušit právo národního veta, které je jeho nejhlubší příčinou."* Monet vedl nesmiřitelný boj proti suverenitě evropských států, kdežto lisabonská smlouva podle Payna završí jeho totalitní vizi států bez suverenity. Znovu se tu nabízí replika, zda tomu daleko vážněji není ve Spojených státech jako společenství 51 států, a přesto nebo právě proto jsou supervelmocí. A Evropa na nich bezpečnostně parazituje, což by autor jako příznivec USA měl spíše odsoudit.

Lisabonskou smlouvou končí podle autora epocha demokracie v Evropě, končí NATO, které si kladlo za cíl *„posilování svých svobodných institucí"* a *„lepší porozumění zásadám, na nichž*

jsou tyto instituce založeny", ochranu suverenity svých členů. Lisabonská smlouva těmto zásadám odporuje, nejenom textem smlouvy, ale samotnou svou podstatou. Proto nemůže vedle sebe existovat NATO a EU po ratifikaci této smlouvy. Hodnotové systémy těchto dvou institucí jsou nejenom jiné, ale jsou protichůdné. Společná obrana má smysl jedině tam, kde státy sdílejí stejné hodnoty a mají stejná rizika. Deset let našeho členství v NATO bude podle něho patřit k nejkrásnějším obdobím našich dějin.

Uvažujme střízlivě, věcně a v delší perspektivě

Paynovo kritické stanovisko je krajní, nicméně zastává je mnoho odpůrců lisabonské smlouvy včetně prezidenta České republiky a vrchního velitele ozbrojených sil Václava Klause. Signalizuje i potřebu diskuze o evropské bezpečnostní architektuře a strategii, která se sice vede, ale sporadicky. Zahraniční a zejména bezpečnostní politika Evropské unie je stále na okraji zájmu. Evropské země sice mají stále velké armády, ale náklady na jejich udržování a modernizaci klesají nejen relativně, ale i absolutně. Zvláště ve srovnání s USA. Zde je ale třeba podotknout, že na Bushovu preventivní strategii preemptivního typu bylo vynaloženo příliš mnoho prostředků vzhledem k dosaženým výsledkům. Nový americký prezident Barack Obama má s vojenským rozpočtem za ekonomické krize problém: signalizuje to fakt, že v roce 2009 mají dosáhnout vojenské výdaje, včetně konfliktů v Iráku a Afghánistánu 662 miliard dolarů, přičemž v roce 2010 to bude o pouhé dvě miliardy dolarů více, což znamená jejich faktické zmrazení. Je zřejmé, že za Baracka Obamy musí USA vědomě či pod tlakem upustit od realizace americké bezpečnostní strategie, která byla přijata v roce 2002 jako reakce na 11. září 2001 se zjevně preemptivními záměry. Evropská unie sice má bezpečnostní strategii, je to však stále spíše politická deklarace než skutečná strategie. Severoatlantická aliance na novou strategii stále čeká – měla by být přijata v prosinci 2010 na summitu v Lisabonu.

Potřeba vzájemných bezpečnostních vztahů mezi Evropou a Spojenými státy má ale stále svou důležitost, a to i po schválení lisabonské smlouvy. Je ale zřejmé, že postupně bude docházet ke změně „rovnováhy moci" uvnitř NATO, kde dosud jednoznačně dominovaly USA, a že dojde k posílení evropského pilíře Aliance, posílení bezpečnostní emancipace a odpovědnosti Evropy. Ta vzroste i díky prohlubování americké orientace na asijsko-pacifický bezpečnostní prostor a na vojenskou spolupráci s Japonskem, Jižní Koreou a Austrálií. Ubránit se bez Američanů s vlastními bezpečnostními, obrannými a vojenskými kapacitami se bude pro Evropu stále více stávat zásadním postulátem. Mysleme na to i při koncipování dlouhodobých výhledů a vizí české bezpečnostní politiky.

Práce vznikla v rámci výzkumného úkolu MSM 0021620841
Rozvoj české společnosti v Evropské unii: rizika a výzvy.

Použitá literatura:

BALABÁN,M., RAŠEK, A. *Nezápadní aktéři světové bezpečnosti* (text připravený k vydání v nakladatelství Karolinum, 2009).

DAALDER, I., LINDSAY, M. *American foreign policy and transatlantic relations in the age of global politics*. Washington: Brookings Institution, 2003, s. 91-103.

DAALDER, I., LODAL, J. The Logic of Zero. Toward a World Without Nuclear Weapons. *Foreign Affairs*, November/December 2008, s. 80-95.

EICHLER, J. *Evropa a USA v boji proti terorismu a za mezinárodní bezpečnost.* [Pracovní studie, 2007].

EICHLER, J. *Globální terorismus*. [Pracovní verze studie připravovaná do tisku, 2009].
HAGAN, K. J., BICKERTON, I. J. *Unintended Consequences*. London: Reaction Books, 2007.
KALDOR, M. *New and Old Wars: Organised Violence in a Global Era*. Cambridge: Polity, 2001.
KREJČÍ, O. USA: Změna zahraniční politiky. *Pro a proti*. Praha 3/2009.
LINDLEY-FFRENCH, J. The use of force: Western military power in crisis. *International Herald Tribune,* 26-27. 8. 2006.
LINDSTRÖM, G. Terrorism: European myths and realities. In *Shift or Rift. Assessing US/EU relations after Iraq*. European Union Institut for Security Studies. Paris: Transatlantic Book, 2003, s. 231-250.
PAYNE, J. Lisabonskou smlouvou skončí NATO, *iDnes 25. 4. 2009,* neviditelný pes.cz, 27.4.2009.
ŠEDIVÝ, J. Založí Čína s Ruskem nové NATO? *MF Dnes* 4. 9. 2007, s. A11.
A Human Security Doctrine for Europe. Barcelona 2004, http.//www.lse.ac.uk/Depts/global/humansecconcept.htm V českém překladu k dispozici v *Bezpečné Česko v bezpečné Evropě*. Praha: Úřad vlády České republiky, 2007, s. 15-39.
A Secure Europe in a Better World: European Security Strategy. Brussels, 12 December 2003. V českém překladu k dispozici v *Bezpečné Česko v bezpečné Evropě*. Praha: Úřad vlády České republiky, 2007, s. 7-14.
Evropa 2010. Evropská komise, Útvar perspektivních studií. *Scénáře Evropa 2010. Pět možných představ o evropské budoucnosti*. Gilles Bartrand (koordinátor), Anna Michalski, Lucio R. Pench. Pracovní verze, červenec 1999.
Globalization of World Politics: An Introduction to International Relations. 3rd Edition, Oxford: Oxford University Press, 2004.
Global Trends 2025: The National Intelligence Council's 2025 Project www.dni.gov/nic/NIC_2025_project.html.
The National Security Strategy of the United States of America. September 2002, http://www.informationclearinghouse.info/article2320.htm.
The Right Direction for U.S. Policy Toward Russia. A Report from the Commission on U.S. Policy Toward Russia. http://209.85.129.132/search?q=cache:2ppgxy7xbMAJ:www.nixoncenter.org/RussiaReport09.pdf+-The+Right+Direction+for+US+policy+toward+Russia&cd=1&hl=cs&ct=clnk&gl=cz.
Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community, signed at Lisbon, 13 December 2007.
http://eur-lex.europa.eu/JOHtml.do?uri=OJ:C:2007:306:SOM:EN:HTML.

Můžete stručně zhodnotit současný stav a perspektivy výzkumné a vývojové základny AČR?

(...) Cílem příštího období pak bude především další zvýšení potenciálu uvedených institucí, zejména při řešení projektů obranného výzkumu a vývoje. Univerzita obrany jistě bude v dalším období základnou jak k dosahování významných výsledků v této oblasti, tak i moderním prostředím pro formování a výchovu nových výzkumných pracovníků. Uvedené subjekty se rozvíjejí tak, aby byly schopny řešit problematiku především z hlediska využitelnosti pro naplňování strategických cílů a rozvoj klíčových schopností rezortu MO. Důraz bude kladen na dosahování excelentních výsledků na evropské nebo dokonce na světové úrovni. Současně bude vyvíjen tlak, aby řešitelské kolektivy byly zapojeny do mezinárodní spolupráce ve výzkumu a vývoji na světové úrovni. Při stanovování priorit rozvoje uvedených institucí bude rezort MO vycházet z potřeb a praxe a prognózy rozvoje jednotlivých oblastí definovaných odpovědným uživatelem. Rezort MO jako poskytovatel prostředků na obranný výzkum a vývoj bude také důsledně dbát na praktické uplatnění požadovaných výsledků u všech končících projektů.

Generálporučík Vlastimil Picek,
náčelník Generálního štábu AČR
Rok 2009 jsem označil rokem stabilizace Armády ČR
Czech Defence Industry & Security Review, 2/2009

Doc. Ing. Josef Janošec, CSc.

Obranný výzkum a vývoj v letech 1989-2009

Dvacet let představuje úsek, který umožňuje s jistým nadhledem rekapitulovat, k čemu v různých oblastech zajišťování obrany a bezpečnosti státu do roku 2009 došlo, jaký je rozdíl mezi výchozím a soudobým stavem. Jednou z oblastí je věda, obranný výzkum a vývoj technologií.

Počtem obyvatel i velikostí státního území je Česká republika malá. Přesto se má čím pochlubit. Když byla v roce 1998 zahájena spolupráce s Organizací NATO pro obranný výzkum a technologie (RTO - Research and Technology Organization) bylo možné hovořit o pasivních systémech, vojenské chemii a vojenském zdravotnictví, ukázat na potenciál vědeckých pracovišť. Osobnosti československé a české vědy na poli obrany a bezpečnosti státu dostaly příležitost projevit své schopnosti v novém prostoru NATO a EU.

Pozornost příspěvku je zaměřena na proměny našeho obranného výzkumu a vývoje v letech 1989-2009. [1] Byly stejně prudké, razantní a rozhodující jako změny společenské situace a vývoje obrazu mezinárodní bezpečnostní reality v oblasti politiky, ekonomiky, vojenství i vojenských technologií a systémů.

1. Vývoj pojetí obranného výzkumu a vývoje

Před rokem 1989 byl vojenský výzkum uskutečňován v intencích studené války a členství ČSFR ve Varšavské smlouvě. Rozhodující roli sehrávaly federální zákony a *Směrnice pro vědeckou práci v ČSLA (Všeob-Sm-3)*, která formalizovala základní pravidla administrování výzkumných činností. V roce 1989 byla v kolegiu ministra obrany projednána koncepce rozvoje vědecké práce v armádě do roku 2000. Hodnotila klíčový význam vědy pro kvalitní obranyschopnost a budoucí činnost ozbrojených sil. I při některých cenných výsledcích upozornila na disproporce mezi potřebami a možnostmi, při zaostávání zejména vojenskovědní oblasti.

V letech 1989 až 1991 se situace výrazně transformovala. Teprve v této době bylo nesměle uplatňováno pojmenování oblasti na „obranný výzkum a vývoj“, což se v následujících letech postupně začalo dostávat do odborného povědomí a do přijímaných dokumentů. Významnou roli sehrál poradní orgán: vědecká rada ministra obrany ČSFR. Statutárním předsedou byl náčelník generálního štábu ČSLA. Na svých jednáních, zejména v roce 1990, vědecká rada přijala řadu doporučení pro překonání zřejmého snižování stavu ozbrojených sil a strukturálních změn, jež se očekávaly.

Obranný výzkum a vývoj byl velice často spojován pouze s vyzbrojováním. Můžeme konstatovat, že je takový výklad pojmu platný jen částečně a není spojen jen se situací v ČR. Pojem totiž nemá jen materiálový aspekt, protože v sobě zahrnuje i nemateriálové otázky včetně rozvoje vojenské vědy a jejich teoretických základů. Tato skutečnost ovlivnila i nesystémové začlenění prvků řízení této oblasti i další aspekty vývoje v letech 1989-2009.

Vyzbrojování, jako proces a postup získávání zbraní a jiné vojenské techniky pro ozbrojené síly, usilovalo o efektivní využívání zdrojů pro obranný výzkum a vývoj obranných technologií, výrobu a nákup zbraní a vojenské techniky. Zvyšovalo stupeň standardizace, operační,

provozní a logistické slučitelnosti zbraní a vojenské techniky. Udržovalo výzkumnou, technologickou a průmyslovou základnu potřebnou pro zabezpečení obrany. Podporovalo mezinárodní spolupráci. Základním nástrojem vyzbrojování byly nadnárodní programy výzkumu a vývoje, zkušebnictví a vyhodnocování zbraní a vojenské techniky, transfer technologií a výrobně-technických poznatků, marketing a zbrojní obchod.

Obranný výzkum a vývoj obranných technologií (dále také OVT) zahrnoval vědecké zkoumání, experimentování, vývoj a ověřování ve prospěch rozšíření a pochopení vojenských problémů technických, exaktních, přírodních, lékařských a společenských věd, které se vztahovaly k okamžitým i dlouhodobým potřebám bezpečnosti a obrany státu. Poskytoval základní znalosti k řešení vojenských problémů z pohledu materiálových a nemateriálových technologií. Oblast OVT zahrnovala:

a) vlastní výzkum a vývoj,

b) pracoviště obranného výzkumu a vývoje obranných technologií,

c) orgány řízení této oblasti.

Oblast OVT měla dimenzi věcnou a institucionální. Při jejím formování byly respektovány vnitřní potřeby a zákonitosti výzkumu a vývoje, které byly a jsou odlišné od režimu vojenské organizace, a také organizační, procedurální, personální, materiálně-technické a finanční podmínky k dosahování účelných, perspektivních a ekonomicky efektivních výsledků.

OVT byl nedílnou součástí systému výzkumu a vývoje státu (ČR). Ten byl jednotně legislativně upraven zákonem, obecně závaznými právními předpisy, vládními usneseními a doporučeními rady vlády ČR pro výzkum a vývoj (dále také rada vlády). [2] Dílčí specifika OVT byla upravována interními normativními akty Ministerstva obrany ČR, zejména z hlediska utajování výsledků a informací, majetkového vyrovnání, infrastruktury, vykazování a užití. Cílem aktivit oblasti OVT bylo posílení poznatkové a technologické základny obrany státu, a zejména jejich rozvíjení s ohledem na bezpečnostní zájmy ČR, později (1998) ve vztahu na zájmy NATO.

K tomu rezort obrany přijímal opatření, která upřesňovala zaměření činnosti oblasti OVT i vyčleňování zdrojů. Orgány rezortu obrany formulovaly programy OVT, organizovaly spolupráci s výzkumnými a vývojovými pracovišti, vysokými školami, podnikatelskou sférou, fyzickými a právnickými osobami ČR, které se zabývaly výzkumem a vývojem ve prospěch zajištění bezpečnosti a obrany státu. Rozvíjel rovněž mezinárodní spolupráci, od roku 1995 orientovanou zejména na členské státy NATO a EU. Významnými úkoly byly rovněž aktivity pro rozšiřování výsledků OVT, pro rozvoj infrastruktury oblasti OVT, zejména informační.

Nástroje řízení OVT byly zejména ekonomické a hodnotící. Především byly uplatněny v alokaci finančních zdrojů podle procesů plánování, které byly v jednotlivých letech platné. V podstatě bylo v procesech programování OVT uplatněno účelové a institucionální financování. Ekonomickými nástroji byly významně ovlivňovány i rezortní organizace, které se zabývaly výzkumem a vývojem. Hodnocení bylo uplatněno jako nástroj řízení na úrovni programů, projektů a výsledků organizací, zejména jejich výzkumných záměrů.

Vývoj politického zadání a projevu zájmu státu o tuto oblast vyvrcholil v letech 1998–1999 vypracováním dokumentu Národní politika výzkumu a vývoje České republiky, jež byla přijata usnesením vlády ČR č. 16 ze dne 5. 1. 2000. Později vláda svým usnesením ze dne 7. 1. 2004 č. 5 schválila na návrh MŠMT „Národní politiku výzkumu a vývoje ČR na léta 2004-2008". Před těmito daty nebyly otázky politiky pro výzkum a vývoj řešeny.

Legislativní prostředí zásadním způsobem ovlivnilo organizační a finanční podmínky rozvoje OVT v ČR v letech 1992-2008.

2. Potenciál

V roce 1990 měla Československá armáda ve své struktuře 18 institucí **vědecko-výzkumné základny (VVZ)**, [3] mimo vojenské vysoké školy, což představovalo přibližně 3750 tabulkových míst, z nich 1290 pro vojáky a z toho 90 pro vojáky v základní službě a 2450 pro občanské zaměstnance. Jestli k tomu přiřadíme část kapacity vojenských vysokých škol: VA v Brně, VVŠ PV Vyškov, VVTŠ Liptovský Mikuláš, VVLŠ SNP Košice, VLA JEP Hradec Králové, VVPŠ Bratislava, Vojenská fakulta VŠDS Žilina a vojenský odbor Fakulty tělesné výchovy a sportu UK Praha, které měly přibližně 5500 tabulkových míst, [4] zahrneme výzkumné kapacity dalších pracovišť jako je ÚVN Praha, ústavy topografické služby, výpočetní střediska, pracovníky štábů vojsk, GŠ a Ministerstva obrany, pak vnitřní potenciál pro OVT představoval nepřehlédnutelnou část kapacity rezortu obrany. Kapacity mimo rezort obrany byly využívány zpravidla prostřednictvím řešení projektů tzv. Zvláštní části státního plánu, který spravovala Státní plánovací komise a kontrolovaly je orgány Ministerstva obrany.

Existence samostatné ČR od roku 1993 je rovněž dobou existence její armády, a také obdobím fungování OVT, a tedy i jeho potenciálu. Při rozdělení ČSFR byly odstraněny, rozděleny, odumřely a zanikly některé obory a jejich specifické části, ale rovněž vznikly nové. Zákrok do OVT však nebyl vyvolán jen rozdělením republiky. Porevoluční vývoj spojený s přechodem společnosti do nových politických, ale zejména hospodářských poměrů, představoval hlavní tlak na dosažení změn, které by měly korespondovat s transformací AČR a s přípravou ke slučitelnosti s vojenskými strukturami NATO. Snižování nákladnosti státního sektoru, jeho zeštíhlování, postupná privatizace, prosazení nových zákonných pravidel pro státní podporu výzkumu a vývoje, to vše ovlivňovalo vytváření nových vztahů a vazeb ve změněném potenciálu OVT.

Potenciál OVT představuje souhrn vědeckých, výzkumných a tvůrčích činností včetně jejich řízení a zabezpečení, které jsou uskutečňovány k rozšiřování znalostí o všech souvislostech vojenské bezpečnosti a obrany (to znamená i mimo rezort obrany). OVT byl v tomto pojetí označován jako institucionální, organizovaný, řízený a financovaný státní systém, který vytvářel podmínky pro tvorbu, rozvoj a využití nových poznatků ve prospěch oblasti bezpečnosti a obrany. Potenciál je postaven na schopnosti jednotlivců.

Ve struktuře řízení se projevoval nad běžný rámec vliv mezinárodních orgánů, organizací a institucí (EU, NATO), státních a zákonodárných orgánů, ministerstev, vládních a institucionálních orgánů, vrcholových vědeckých orgánů, vědecké komunity, univerzit, vysokých škol a případných dalších orgánů na různých úrovních.

Právnické osoby v OVT byly buď instituce, orgány nebo pracovní struktury jako sdružení fyzických a právnických osob, nebo to byla účelová sdružení majetku (nadace, fondy).

Instituce byly pracovišti obranného výzkumu, jejichž zakladatelem bylo Ministerstvo obrany a byly určeny pro výzkumnou činnost (např. vojenské technické ústavy), nebo jejich část byla schopna zajistit výzkumnou činnost (např. Ústav leteckého zdravotnictví), dále vojenské vysoké školy, případně speciální části organizačních struktur (např. oddělení výzkumů odboru personálního marketingu hlavního personálního úřadu MO).

Součástí potenciálu byla rovněž pracoviště, jejichž zakladatelem nebylo Ministerstvo obrany a podílely se na základě smluvních vztahů na řešení projektů nebo jejich dílčích částí. V podstatě byly tyto organizace součástí státního sektoru (např. ústavy Akademie věd ČR, civilní vysoké školy, další rozpočtové a příspěvkové organizace zřízené jinými rezorty státní správy) nebo samostatné hospodářské subjekty (akciové společnosti, soukromé firmy, soukromé školy s odpovídající působností a odpovědností).

Orgány byly podle způsobu vzniku právní způsobilosti statutární a samosprávné. Statutární orgány byly vytvářeny jako prvky organizační struktury s vyčleněnými tabulkovými místy nebo jako násobné struktury. Fyzické osoby do nich byly ustanovovány na základě právních aktů kompetentních statutárních zakladatelů. Podle rozhodujícího obsahu činnosti byly statutární orgány:

a) *řídící* (ve struktuře Ministerstva obrany, na pracovištích),
b) *poradní* (rada rezortu Ministerstva obrany pro obranný výzkum, vědecké rady vysokých škol a pracovišť, oponentské rady projektů, programů atp.),
c) *výkonné* (agentury, orgány činné v zabezpečení výzkumné činnosti, komise pro obhajoby doktorských a dizertačních prací ap.).

Samosprávné orgány vznikaly ve vědních oborech a skupinách věd volbou nejkvalifikovanějších představitelů. Úkolem těchto orgánů byla péče o odbornou úroveň, o růst kvalifikace odborníků a systematický rozvoj oborů. Vycházely z potřeb a na základě iniciativy představitelů vědecké komunity.

Pracovní struktury byla taková sdružení fyzických nebo právnických osob, která souvisela se specifikovanými činnostmi a jejich úhradami, při zachování jejich původní právní subjektivity. Šlo o programy, projekty, případně o účelové výzkumy, které byly uskutečňovány ve spolupráci několika institucí, ale i orgánů a fyzických osob.

Potenciál obranného výzkumu z pohledu rezortu obrany

Na základě zkušeností zejména ze států NATO byly vypracovány v letech 1990 až 1992 dílčí studie, které upřesňovaly úvahy o nezbytnosti vlastního potenciálu a jejich pojetí v době uskutečňování systémových změn. Dosahování vojenských schopností státu se přesunulo do mírových období přípravy stále složitějších vojenských technologií i zbraňových systémů. Z původně válečného určení vědecko-výzkumné základny (VVZ) se vyvinula trvalá mírová aktivita ve prospěch poznání zákonů a zákonitostí vojenských činností a ke komplexnímu zajištění potřeb bezpečnosti a obrany.

Současně s omezenými možnostmi státu uspokojit všechny potřeby ozbrojených sil byly instituce VVZ určeny k činnostem ve prospěch racionálního rozhodování o nákupech na trhu, pro vytvoření zázemí schopného kupujícího a vynikajícího uživatele. Podílely se na vytváření kvalifikovaných zadání, stanovení technicko-taktických požadavků pro výzbroj, techniku a technologie. Neodmyslitelná byla rovněž funkce přejímky dodávek, standardizace, katalogizace a implementace technologií. Složitost poznání a znalostí, které provázely zavedení možných variant prostředků a technologií, vylučovala možnost vše jen nakoupit. Kvalifikace pracovníků, kteří byli schopni napomoci akvizici a rozhodování, byla na vědecké úrovni a zařadila je rovněž do potenciálu OVT.

Z pohledu rezortu obrany byl potenciál OVT: (1) vnitrorezortní, (2) mimorezortní. Podle financování: (a) z rozpočtu MO, (b) z jiných částí státního rozpočtu, (c) mimo státní rozpočet (např. průmyslem), (d) jiným způsobem (např. nadacemi nebo zahraničními granty). Z hlediska ovlivňování obsahu výzkumu byl z pozice rezortu obrany: (a) sledovaný a ovlivňovaný, (b) evidovaný a neovlivňovaný, (c) neevidovaný a neovlivňovaný (neřízený, živelný).

Výčet možných pohledů na klasifikaci potenciálu OVT vedl k myšlence, že přehled vývoje institucí (nebo dokonce jejich počtu) není reprezentativní charakteristikou potenciálu. Představuje jen kvantitativní vyjádření institucionálních podmínek, ve kterých se, v určité historicky vymezené době, potenciál uplatňoval. Teoreticky je takový ukazatel vhodný pro ideální a neomylně fungující stabilizované společenské, nebo rezortní podmínky. Není

však vhodný pro dokumentování dynamického období systémových transformací struktur státního systému.

Statutární poslání naprosté většiny vnitrorezortních institucí, jež se podílely na obranném výzkumu, bylo orientováno na tyto činnosti: vzdělávání, technický a technologický vývoj, projektování, expertizy, zkušebnictví, standardizace, praktické lékařství a farmacie, geodetické a kartografické aktivity, služby výpočetní a komunikační techniky, muzejnictví apod. Hodnocení, které by se omezilo jen na instituce s takovým posláním, by mohlo vytvořit výrazně zkreslené představy o skutečných hodnotách potenciálu.

Poněkud lépe by vnitrorezortní potenciál vyjádřil přehled o fyzických osobách v jednotlivých strukturálních prvcích. Řada vědecky kvalifikovaných pracovníků zastávala různé řídící i výkonné funkce mimo struktur oblasti obranného výzkumu a představovala využitelnou složku potenciálu. Na druhé straně jak mezi těmito pracovníky, tak uvnitř oblasti obranného výzkumu, jsou osoby, které se „vezly" a nepředstavovaly již použitelný potenciál. Systém vědecké evaluace (hodnocení) jednotlivců, který však nebyl v ČR ani v rezortu obrany dostatečně funkční, by mohl napomoci k částečnému zmapování stavu obranného potenciálu. Měly by ho provádět orgány vědecké komunity v pravidelných cyklech. Centrálně však hodnocení nebylo organizováno ani sledováno.

Evaluace vědních oborů a disciplín byla nestejnoměrně sledována v závislosti na iniciativě jednotlivých oborových rad, komisí pro obhajoby disertačních a doktorských prací na jednotlivých vysokých školách a dalších orgánů. Jejich aktivity byly využity zejména v průběhu státního akreditačního řízení jednotlivých fakult vojenských vysokých škol. Evaluace pracovišť nebyla centrálně z úrovně rezortu obrany organizována. Základním ukazatelem hodnocení byl jejich podíl na řešení projektů obranného výzkumu.

Vývoj institucí obranného výzkumu

Na řešení projektů obranného výzkumu se od roku 1993 podílely instituce rezortu Ministerstva obrany a mimorezortní instituce z ČR. Porovnání jejich vzájemného poměru je možné pouze na úrovni účelových prostředků, kterými byly dotovány jejich výzkumy. Vzhledem k tomu, že i tyto prostředky byly používány až od roku 1994, a to ještě u některých projektů byly uvolňovány Ministerstvem hospodářství, není takové hodnocení objektivní.

Institucionální prostředky na obranný výzkum (platy pracovníků a provoz pracoviště) nebyly sledovány izolovaně a vzhledem k víceúčelovému určení pracovišť VVZ, které se na výzkumu podílely jen částí svých kapacit, by bylo možné jen fiktivně stanovit jejich výši pro výzkum. Takové charakteristiky by nebyly objektivní.

V roce 1993 se hlavní činnost soustředila na realizaci protokolu o rozdělení Československé armády. Na území Slovenska například zůstala Vojenská vysoká letecká škola v Košicích, Vojenská vysoká technická škola v Liptovském Mikuláši (obory PVO), Vysoká vojenská pedagogická škola v Bratislavě (obory sociální, psychologické, pedagogické), Vojenská fakulta Vysoké školy dopravy a spojů v Žilině (obory týlových služeb, finanční, stavební). Část Výzkumného ústavu elektrotechniky VÚ 060 v Liptovském Mikuláši, zkušební prostor Výzkumného ústavu pozemních vojsk VÚ 010 Záhorie, Vojenský veterinární doškolovací a vzdělávací ústav v Košicích. Na druhé straně byly předávány výsledky výzkumu a informační fondy těch institucí, které zůstaly na území ČR.

Významné bylo řešení personálních otázek, které se promítlo do vzniku děr v pokrytí některých vědních oborů a disciplín, při současném odchodu starších pracovníků mimo rezort obrany. Mnohé projekty a vědecké úkoly byly přerušeny a ukončeny. Charakteristika nových

projektů: nedostatečná zadání, potřeba okamžitých výsledků, zejména pro užití v decizní sféře, nejistota v uplatnění návrhů nových vojenských technologií a nejistota v tom, jaké budou výzkumné potřeby.

Od 1. dubna 1994 přešla část VVZ (VTÚ –vojenské technické ústavy) z rozpočtového na příspěvkový typ organizace. Od roku 1996 jim byl příspěvek výrazně snížen, takže v roce 1997 již byly VTÚ k obrannému výzkumu vázány pouze smluvními vztahy, stejně jako mimorezortní pracoviště. Tomu odpovídala i změna chování pracovišť, které odpovídalo tržnímu prostředí. V roce 2003 pak byla transformace dokončena přechodem části VTÚ do státních podniků a druhé části zpět do rozpočtových struktur rezortu obrany.

V rezortu obrany byly po roce 1993 následující instituce využitelné pro OVT: vojenské vysoké školy, pracoviště VVZ (výzkumné ústavy, výzkumná a zkušební střediska), pracoviště smíšeného charakteru (např. nemocnice, Vývojové a technologické centrum informatizace AČR, Vojenský zeměpisný ústav).

a) vojenské vysoké školy

- **Vojenská akademie v Brně** (do 31. 8. 2004),
- **Vysoká vojenská škola pozemního vojska** Vyškov, (do 31. 8. 2004),
- **Vojenská lékařská akademie Jana Evangelisty Purkyně**, Hradec Králové (do 31. 8. 2004),
- **Univerzita obrany**, Brno (od 1. 9. 2004).

Všechny vojenské vysoké školy byly rozpočtovými organizacemi, podílely se na významné části řešených projektů. Jejich potenciál se v průběhu let 1993-1997 výrazně změnil. Projevilo se to ve struktuře oborů, ale současně ve struktuře odborníků (odchody do důchodu i mimo služební poměr k rezortu obrany), v rozpadu týmů. Lze sledovat důsledky nestabilní perspektivy ve vojenském školství. K 1. 9. 2004 vznikla sloučením všech vojenských vysokých škol Univerzita obrany s rektorátem v Brně.

b) pracoviště VVZ

- **Historický ústav Československé armády** (1989)**, Historický ústav AČR** (od 1. 1. 1993), **Vojenský historický ústav** Praha (od 2002),
- **Vojenský technický ústav 010**, **Vojenský technický ústav pozemního vojska**, Vyškov, **divize VTÚPV Vyškov VOP-026 Šternberk, s.p.** (od 1. 10. 2003),
- **Vojenský technický ústav 030**, **Vojenský technický ústav letectva a PVO**, Praha, 1.7.2003 **odštěpný závod VTUL a PVO LOM Praha, s.p.,**
- **Vojenský technický ústav 060, Vojenský technický ústav elektroniky**, Praha, **Agentura rozvoje informatiky** SKIS MO (od 1. 1. 2004)
- **Vojenský technický ústav 070, Vojenský technický ústav ochrany**, **divize VTÚO Brno VOP-026 Šternberk, s.p.** (od 2005)
- **Vojenský technický ústav výzbroje a munice**, Slavičín (od 1. 1. 1994 z VÚ 010), **divize VTÚVM Slavičín VOP-026 Šternberk, s.p.** (od 1. 10. 2003),
- **Vědecké a servisní pracoviště tělesné výchovy a sportu CASRI**, Praha,
- **Institut civilní ochrany České republiky** (1976), MV – generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR, **Institut ochrany obyvatelstva,** Lázně Bohdaneč, (od 1. 1. 2001),
- **Institut pro strategická studia**, Praha (1. 4. 1991 až 30. 6. 1993),

- **Institut pro výzkum operačního umění**, Praha (od 1. 10. 1993 do 31. 12. 1994),
- **Ústav vojenských vědeckých informací**, Praha (do 31. 12. 1994, integrován do ÚOS),
- **Ústav obranných studií (ÚOS)**, Praha (od 1. 1. 1995 do 31. 12. 1996),
- **Vojenský ústav sociálních výzkumů,** Praha (do 1. 3. 1994),
- **Centrum pro výzkum stresu a odolnosti člověka**, Praha (od 1. 8. 1993 do 1. 3. 1994),
- **Expertní pracoviště IL a PVO AČR**, Praha (od 1. 4. 1995 do 31. 12. 1996),
- **Analyticko-informační středisko topografické služby**, Praha (do 1995),
- **Vojenské zkušební středisko 120**, Brno (do 1995),
- **Vojenské zkušební středisko 130**, Vyškov (do 1995),
- **Vojenské zkušební středisko PHM (150)**, Brno (do 1995),
- **Vojenské zkušební středisko 160**, Hostivice (od 1. 1. 1994),
- **Středisko rozvoje zdravotnického materiálu 6. zdravotnické základny**, od roku 2003 **Výzkumné a rozvojové středisko zdravotnické služby**, Hostivice.

Pracoviště VVZ doznala významných změn. Řadí se k nim změna z rozpočtových na příspěvkové organizace, vnitřní strukturální transformace, snižování početních stavů a rozdělení oborových kompetencí mezi vojenskými technickými ústavy, výrazné vnější zásahy ze strany zřizovatele, které rušily a zřizovaly pracoviště. Důsledkem byla neexistence vhodného pracoviště pro výzkum vojenství a otázek spojených se strategickým rozvojem rezortu obrany. Rozbití řešitelských kolektivů, výrazné oslabení vědeckoinformační infrastruktury, praktické zrušení genofondu některých vědních disciplín, které bylo výsledkem mnohdy chaotického působení, touhy o snížení početních stavů a institucionálních nákladů. V některých oblastech byla problematika potřebné struktury potenciálu obranného výzkumu na nevýznamné pozici při rozhodování o existenci pracovišť. V roce 2009 v podstatě v rezortu MO existuje jen Vojenský historický ústav Praha, CASRI Praha, Agentura rozvoje informatiky (není to výzkumné pracoviště).

c) pracoviště smíšeného charakteru

- **Ústav leteckého zdravotnictví**, Praha,
- **Ústřední vojenská nemocnice**, Praha,
- **Ústřední vojenský zdravotní ústav**, Praha,
- **Vojenský zeměpisný ústav**, Praha (do 2003),
- **Vojenský topografický ústav**, **Vojenský geografický a hydrometeorologický úřad,** Dobruška,
- **Vývojové a projektové středisko automatizace velení vojskům**, později **Vývojové a technologické centrum informatizace AČR**, Praha.

V této kategorii se důsledky transformace neprojevily v takovém rozsahu jako u VVZ. Skutečností však zůstává, že se potenciál nerozšířil a jeho využití je výrazně přimknuto ke specifickým potřebám organizací a jejich působnosti.

Potenciál institucí mimo rezort obrany byl v uplynulém období využíván jak z centrální úrovně rezortu, tak zejména nositeli projektů z VVZ a vojenských škol. Centrálně jejich použitelná kapacita není zmapována. Prakticky je závislá na ekonomických možnostech rezortu obrany a na schopnosti přesně formulovat zadání a požadavek. Tendence k přesunu možných řešení do civilního výzkumného potenciálu se postupně naplňuje. Není však příslušnými

odbornými orgány dostatečně vstřebána, protože setrvává představa o nezbytnosti řešení některých problémů uvnitř rezortu obrany tak říkajíc „vlastními silami“.

Vývoj statutárních orgánů

Vrcholová správa a řízení oblasti OVT byla pro statutární orgány rozhodující, protože zajišťovala tok finančních prostředků i metodické řízení. Do roku 1993 to byly federální orgány. Do konce roku 1990 byla věda a výzkum v rezortu obrany řízena z úrovně Generálního štábu, vojenskovědeckým oddělením správy rozvoje velení a vědy. Se vznikem strategického úseku FMO k 1. 1. 1991 vznikla správa rozvoje vědy a techniky v působnosti náměstka ministra obrany.

Významně se stav změnil po rozdělení ČSFR. Do poloviny roku 1994 to bylo oddělení vědy odboru vojenského školství a vědy MO v působnosti 1. NMO, v letech 1994-1996 byly tyto problémy v působnosti ekonomického náměstka. K 1. 4. 1995 vznikl organizační prvek – oddělení vědy odboru správy majetku MO. V dubnu téhož roku byla projednána kolegiem ministra obrany „Koncepce Ministerstva obrany v oblasti obranného výzkumu“. Následně byla vytvořena rada rezortu Ministerstva obrany pro obranný výzkum, postupně byly zřízeny databáze, vytvořeny organizační, metodické a další podmínky k realizaci koncepce. Od 1. 1. 1997 nebyl v organizační struktuře MO samostatný odborný orgán pro obranný výzkum. Otázky financování projektů obranného výzkumu zajišťoval investiční odbor majetkové sekce MO. Celá oblast však neměla jen finanční rozměr, ale zejména obsahový.

Vzhledem k potřebám obrany, při uvažování o vstupu ČR do NATO došlo v letech 1998 a 1999 ke změnám. Vznikly samostatné prvky v nově utvářeném úseku Národního úřadu pro vyzbrojování a později sekce vyzbrojování. Tam byly zařazeny řídící prvky pro obranný výzkum. Od roku 2004 to je odbor řízení programů výzkumu a vývoje. Ten zpracoval „Koncepci výzkumu a vývoje v působnosti MO na léta 2004-2008“.

Usnesení vlády ČR ze dne 16. prosince 2008 č. 1587 schválilo „Koncepci obranného aplikovaného výzkumu a vývoje do roku 2015“, která byla předložena na základě usnesení vlády ze dne 26. března 2008 č. 287 k návrhu reformy systému výzkumu, vývoje a inovací v ČR. Koncepce reaguje na rozvoj obranného výzkumu a vývoje v Evropské unii a NATO. Součástí návrhu je výčet základních principů rozvoje OVT v ČR a procesů v systému poskytování státní podpory ve výzkumu a vývoji.

Shrnutí k potenciálu obranného výzkumu

Shrnutí základních informací o potenciálu obranného výzkumu ukazuje na jeho prudký a překotný vývoj, na snižování počtů uvnitř rezortu obrany a na závislost na strukturách NATO. Základem byly schopnosti jednotlivých tvůrčích pracovníků, ale k nim se zařadily i schopnosti při řízení, zabezpečení a přípravě kvalifikovaných uživatelů, kteří měli zajistit zpětnou vazbu na výzkum. V letech 1993-1997 došlo k výrazným změnám, které zpočátku souvisely s rozdělením Československa, ale v následujících letech byly spojeny zejména s transformací armády, celého rezortu obrany a společnosti.

Před vstupem do vojenských struktur NATO existovalo rozsáhlé množství vojenských, vojenskotechnických a dalších příbuzných problémů, které vyžadovaly odpovídající výzkumné rozpracování. Ze stavu potenciálu obranného výzkumu v závěru roku 2004 lze usuzovat, že transformace této oblasti byla nahodilá a nebyla ještě dokončena. Hledány byly vhodné proporce mezi výzkumem, který bude zabezpečován rezortem obrany a mimorezortní nebo mezinárodní činností. Souběžně v souladu se státním systémem byly zaváděny postupy k pravidelné evaluaci osob i institucí, které měly zajistit mezinárodní srovnatelnost a úroveň.

Tyto problémy ve všech souvislostech vyžadovaly řízení odpovídajícím kvalifikovaným statutárním aparátem, zejména ve vrcholové úrovni, ale ve strukturách MO ČR nebylo této skutečnosti přáno. Věda, OVT a její potenciál nebyly považovány za významný prvek struktury rezortu obrany, což se projevilo nesprávným zatřiďováním řídícího prvku a neúspěšnou snahou o jeho úplnou likvidaci. Důvodem zachování a revitalizace byla existence zákona a vstup ČR do NATO.

Souhrnně je nezbytné hodnotit, že v letech 1989- 2008 došlo ke snížení potenciálu obranného výzkumu, k rozpadu a ztrátě potenciálu nezbytného pro udržení a rozvoj některých oborů a disciplín, zejména oborů vojenských věd. V důsledku těchto nestabilních poměrů a změn byla narušena schopnost ČR uplatnit se v mezinárodní konkurenci.

3. Zaměření

Období let 1989 až 1993

Do vzniku samostatné ČR působil OVT v rozměru federálního ministerstva obrany a pokračoval v rychlé transformaci do nových podmínek. Významné bylo vytvoření Institutu pro strategická studia FMO v roce 1991, který měl napomáhat systémovým změnám v zajišťování obrany státu. Tam **bylo poprvé v období po druhé světové válce zahájeno rozpracování samostatné strategie obrany ČR.** Byly vypracovány původní dokumenty k této problematice a rozpracováno plánování pomocí cílů.

Období let 1993 až 1995

Do přijetí dokumentu „Koncepce ministra obrany v oblasti obranného výzkumu", projednané v kolegiu dne 24. 4. 1995, nebyl obranný výzkum rigorózně programován a rozpočtován Ministerstvem obrany ČR. Od vzniku AČR do konce roku 1995 byly výzkumně řešeny problémy, jejichž vznik je datován před rokem 1993 na FMO, a problémy s obranným a vojenským rozměrem, které byly převzaty od federálního ministerstva průmyslu a dále projekty, které vyžadovaly výzkumné řešení spojené se vznikem AČR.

Celkem bylo v této etapě řešeno 110 projektů obranného výzkumu. Řešení některých z nich přesáhlo uvedené časové období. Za nejvýznamnější výsledky obranného výzkumu v tomto časovém období lze považovat projekty obranného výzkumu, které výzkumně doprovázely zrod nové armády a konverzi některých útočných zbraní a zbraňových systémů.

Období let 1996 až 1997

Po přijetí „Koncepce MO ČR v oblasti obranného výzkumu", kde byly definovány principy a procedury programování a rozpočtování obranného výzkumu, zformulovalo Ministerstvo obrany osm programů obranného výzkumu v následující struktuře:

1. program: PŘÍPRAVA, VÝSTAVBA, ZABEZPEČENÍ A POUŽITÍ AČR

Optimální organizační struktury armády, vytvoření účinného a technicky moderního systému řízení obrany, velení vojskům, vedení bojové činnosti a jejich všestranného zabezpečení. Zlepšení podmínek života příslušníků AČR a zdokonalení odborné a fyzické připravenosti příslušníků armády.

Cílem programu bylo získávání nových poznatků k rozvoji teorie a praxe vojenského umění ČR, strategie obrany, přípravy státu a armády na obranu, získávání nových vojenských

schopností státu, obranných zdrojů, účinnosti a efektivnosti jejich využití. Získání poznatků a analytických informací pro potřeby odstrašování, řízení krizí, kontrolu zbrojení a odzbrojení, mírovou politiku a mezinárodní bezpečnost. Dále pro rozvoj vojenského umění, technologických a logistických předpokladů vedení obrany, vytvoření a ověření základních předpisů, podle nichž bude organizována příprava velitelů, štábů a vojsk.

2. program: ZDOKONALENÍ PROCESU VYZBROJOVÁNÍ A TECHNICKÉHO ZABEZPEČENÍ ARMÁDY ČESKÉ REPUBLIKY

Zvýšení účinnosti zbraní a zbraňových systémů, zvyšování spolehlivosti a snižování nákladů provozu a údržby vojenské techniky, efektivní a ekologicky nezávadná likvidace vyzařování vojenské techniky a využití špičkových technologií u vojenské techniky, technických prostředků a výzbroje AČR.

Cílem programu bylo získání nových poznatků pro zvýšení efektivnosti obranných zbraňových systémů, činnosti dělostřelectva, letectva a integrované PVO a protitankové obrany. Získání nových poznatků o možnostech systému velení, prostředků spojení, průzkumu a REB a technického zabezpečení procesu humanizace a profesionalizace AČR.

3. program: ZDOKONALENÍ ZDRAVOTNICKÉHO ZABEZPEČENÍ VOJSK

Nové jednotné diagnostické, laboratorní a léčebné postupy v polních podmínkách. Nové preventivní, diagnostické a léčebné metody pro stupeň první lékařské pomoci, odborné a specializované lékařské pomoci v AČR.

Cílem programu bylo získávání nových poznatků, poznání stavu, vypracování návrhů monitorování, prevence, diagnostiky a léčby infekcí, toxikománií, polytraumatů, neurotraumatů a otrav, řešení problémů řízení, organizace a zabezpečení vojenské zdravotnické služby, vymezených úseků zdravotnického zabezpečení v AČR.

4. program: OCHRANA ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ AČR A VETERINÁRNÍ ZABEZPEČENÍ VOJSK

Prevence a ochrana životního prostředí před negativním působením činnosti vojsk. Ochrana vojsk před nepříznivými vlivy životního prostředí. Metody zvyšování kvality odolnosti a výkonnosti služebních zvířat.

Cílem programu byl rozvoj ekologické bezpečnosti v míru, při výcviku a činnosti vojsk v rozměru metod prevence, rozvoje technologií monitorování, detekce a odstraňování následků pro celkové snížení negativního působení vojsk na životní prostředí, pro ochranu vojsk proti nepříznivým vlivům. Ve veterinární oblasti jsou cílem metody zvyšování odolnosti, výkonnosti a kvality služebních zvířat.

5. program: ZDOKONALENÍ MATERIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ AČR

Nové prostředky, postupy a materiály pro materiální zabezpečení AČR.

Cílem programu bylo získávání poznatků k řešení problematiky uceleného materiálního zabezpečení AČR k vedení bojové činnosti nebo plnění jiných úkolů dle předurčení, poznatků k řešení problémů v oblasti udržování materiálových a technických systémů po celou dobu životnosti, diagnostiky, údržby, oprav, modernizace k prodlužování životnosti a vyřazování.

6. program: ZDOKONALENÍ CIVILNÍ OCHRANY ČR

Metody, technologie, technické prostředky zdokonalování Civilní ochrany ČR.

Cílem programu byla vědecká podpora strategických i koncepčních rozhodnutí pro efektivní profilaci oblasti Civilní ochrany ČR, objektivizaci rozhodování, založené na metodách a prvcích umělé inteligence a včetně univerzálnosti využití návrhů i ve výukovém a výcvikovém procesu řídícího personálu a orgánů velení CO.

7. program: TVORBA NOVÉ SOUSTAVY SPOLEČENSKOVĚDNÍCH POZNATKŮ ROZVOJE MODERNÍ ARMÁDY

Dominantní historické, sociologické, psychologické a etické faktory transformace armády a řízení její výstavby. Personální management ve vojenských podmínkách.

Cílem programu bylo získávání nových poznatků, poznání stavu a vypracování návrhů na řešení problémů v oblasti přípravy AČR a ČR k obraně. Jak v oblasti lidského potenciálu a ekonomického zabezpečení AČR, tak v oblasti vztahů armády, společnosti a světa. Vytvořit teoretické a praktické poznatky pro řízení a ovlivňování lidí ve vojenských podmínkách ve prospěch změn jejich poznatků a postojů, pro výkon vojenské služby, profesionalizaci a postavení ve společnosti.

8. program: TECHNOLOGIE A PROSTŘEDKY VÝZKUMŮ

Speciální postupy, prostředky, látky, materiály a zařízení k zabezpečení rozvoje špičkových technologií a pro podporu vrcholového rozhodování o bezpečnosti a obraně státu.

Cílem programu bylo získání nových poznatků, poznání stavu a vypracování perspektivních požadavků na inovační procesy v AČR. Vytvoření kvalitních národních a vojenských výzkumných kapacit, které budou přínosem pro rozvoj mezinárodní spolupráce se státy NATO a zdatným odborným poradcem při objednávání vojenských zakázek a zavádění špičkových technologií v AČR.

Celkem byly v této etapě řešeny 102 projekty obranného výzkumu. Některá řešení projektů překročila do roku 1998.

Období let 1996 až 2000

Pro období vstupu ČR do NATO zformulovalo Ministerstvo obrany čtyři programy obranného výzkumu v následující struktuře:

1. program: VÝZKUMNÁ PODPORA OPERAČNÍCH SCHOPNOSTÍ AČR

Cílem programu bylo získání nových poznatků z problematiky bezpečnosti a bezpečnostního prostředí, strategické obrany ČR, strategického a obranného plánování, rozvoje vojenské strategie, operačního umění a taktiky, taktiky operačního a bojového použití ozbrojených sil, organizačních struktur AČR, problematiky civilní ochrany a krizového řízení.

Oblasti programu: Strategie obrany a bezpečnostní politika, Vojenské umění (vojenská strategie, operační umění a taktika), Vztah armády a společnosti, Problematika civilní ochrany, Krizový management.

2. program: VÝZKUMNÁ PODPORA SIL A PROSTŘEDKŮ AČR

Cílem programu bylo získání teoretických a experimentálních poznatků potřebných pro modernizaci stávající výzbroje a techniky AČR s důrazem na pozemní vojsko a vzdušné síly, systémy řízení letového provozu, leteckou techniku, ženijní techniku a odminovací zařízení, inteligentní munici, komunikační systémy a spojovací prostředky, vývoj trenažerové techniky, simulace bojové činnosti a rozvoj informatizace.

Oblasti programu: Systémy velení, řízení a komunikace, Zbraňové systémy a vojenská technika, Informační systémy a informační technologie, Vojenská logistika, Balistika, výbušniny a munice.

3. program: ROZVOJ POZNATKOVÉ A TECHNOLOGICKÉ ZÁKLADNY VOJENSKÝCH SCHOPNOSTÍ

Cílem programu bylo získání nových poznatků a metod v oblasti materiálových a nemateriálových technologií, zejména formami modelování s důrazem na základní využití při modernizaci zbraní a zbraňových systémů, vojenské techniky, prodlužování její životnosti, opravitelnosti a diagnostiky, využití elektroniky, nových materiálů a principů vojenství.

Oblasti programu: Materiály a technologie pro vojenské využití, Ekologie, Modelování a simulace.

4. program: VÝZKUMNÁ PODPORA LIDSKÉHO POTENCIÁLU AČR

Cílem programu bylo získání nových poznatků o přípravě, komplexní péče a zabezpečení vojenských profesionálů a vojáků v základní službě AČR, zřízení vojenské personalistiky, pro vojenskou pedagogiku a psychologii, vojenskou výchovu a vojenskou historii.

Oblasti programu: Vojenský personál, příprava a výchova, Ochrana živé síly, Zdravotnické zabezpečení.

Řešeno bylo 124 projektů obranného výzkumu. Za nejvýznamnější výsledky v tomto časovém období, jež nalezly bezprostřední praktické uplatnění, lze považovat ty projekty, které výzkumně doprovázely zejména přípravu rezortu obrany pro vstup do NATO a přispěly k řešení problémů spojených s prvním obdobím našeho členství v NATO.

Období let 2000 až 2004

V tomto období pokračovalo využívání programů v dalším zpřesněném rozsahu, ale v závislosti na vývoji spojeném s přípravou koncepce profesionalizace armády a vytváření různých orgánů se mnohdy prosadily názory jednotlivců, jež neměli ve struktuře rezortu obrany mnoho společného s obranným výzkumem a vývojem. To znamenalo často neodůvodňované zastavení financování i řešení přidělených projektů. Byl to mnohdy důsledek přípravy reformy, ale i voluntaristických postupů. Záchranou pro stabilizaci některých projektů bylo členství v NATO a mezinárodní vazby. V některých etapách byla v podstatě zastavena činnost poradního orgánu rady rezortu MO pro obranný výzkum, kde byli zástupci i civilní výzkumné a akademické komunity. Ekonomické přístupy a pronásledování aktivní tvůrčí činnosti přinesly paradoxní situaci zastavení účelového financování vlastních výzkumných pracovišť rezortu obrany v polovině roku 2004. Financovány byly výzkumné záměry v roce 2004 sjednocených vojenských vysokých škol do jediné Univerzity obrany a dále jen externí (mimorezortní) řešitelé obranného výzkumu, tedy „neodborníci na vojenské a obranné otázky".

Toto období je možné označovat za typické pro úřednické zásahy do projektů, i když byla uskutečněna podpora tvorby koncepce profesionální armády a podpora přihlášení se ke specializaci v NATO.

Období let 2005 až 2008

Program: SCHOPNOSTI – DOSAŽENÍ DEKLAROVANÝCH ALIANČNÍCH POŽADAVKŮ

Cíle programu v souladu s dlouhodobými cíli NATO a EU v oblasti OVT přispívají k zabezpečení úkolů v boji proti terorismu, při ochraně životů a majetku obyvatel a k celkovému

zvyšování bezpečnostní situace. Program je svými projekty zaměřen na podporu dosažení požadované úrovně operačních schopností v oblastech: dostupnosti sil, efektivní zpravodajské činnosti a průzkumu, rozmístitelnosti a mobility, účinnosti nasazení, efektivního systému velení, řízení a spojení, udržitelnosti, odolnosti a ochrany sil. Program byl schválen usnesením vlády ČR ze dne 14. 12. 2005 č. 1628.

Období let 2009 až 2012 [5]

Programy obranného výzkumu a vývoje v rezortu MO (veřejná soutěž):

Program OV (907 980) ROZVOJ DOSAŽENÝCH OPERAČNÍCH SCHOPNOSTÍ OZBROJENÝCH SIL ČR, řešení projektů v letech 2008-2012.

Programy veřejných zakázek ve výzkumu a vývoji:

Program OS (907 970) SCHOPNOSTI – DOSAŽENÍ DEKLAROVANÝCH ALIANČNÍCH SCHOPNOSTÍ, řešení projektů v letech 2007-2011.

Program OD (907 990) PODPORA DOSAŽENÝCH OPERAČNÍCH SCHOPNOSTÍ OZBROJENÝCH SIL ČR, řešení projektů v letech 2008-2012.

Hlavní závěry k proměnám zaměření obranného výzkumu

Před ČR byly po roce 1989 postaveny v oblasti bezpečnosti a obrany nové úkoly, jejichž zvládnutí by bez pomoci výzkumné, informační a vědecké podpory bylo omezené, neúplné a systémově nedokonalé. Toto období vyžadovalo zcela nový, vědecky podložený přístup, zejména v oblasti rozvoje strategie zajišťování bezpečnosti a obrany samostatné ČR, vojenské strategie, operačního umění i taktiky. Od prvopočátku byly analyzovány problémy profesionalizace ozbrojených sil, obranného plánování, financování a podpory vrcholového rozhodování. Postupně byly odhalovány nové poznatky o NATO, EU a jiných orgánech a institucích, v nichž mohou vojska a jednotlivci z ozbrojených sil a bezpečnostního systému působit. Potřeba výsledků byla okamžitá, zejména z pohledu rychle se měnících představitelů ve zcela nestabilních strukturách rezortu obrany.

Od roku 1993 oblast OVT rezortu obrany procházela soustavnými reorganizacemi, které se významně promítly jak do řídících struktur, tak i do potenciálu vlastní výzkumné a vývojové základny. Nazírání na tuto oblast jako na strategický prvek rozvoje soudobé bezpečnosti, obrany a ozbrojených sil, bylo postupně nahrazeno jejich vysvětlováním jako součásti ekonomických aktivit, následně jako majetku rezortu obrany a pak vyzbrojování. Z těchto pohledů vyplynulo i organizační začlenění řídících prvků do struktur MO, do způsobu plánování, řízení a financování.

Věcné zaměření výzkumných a vývojových aktivit bylo dobře nastaveno po roce 1995, nebylo však zcela odvíjeno od důkladné a komplexní vědeckoinformační činnosti. Sledovatelský výzkum nebyl organizován, s výjimkou projektu KLÍČ v roce 1998. Výstavba infrastruktury obranného výzkumu a vývoje zaostávala za možnostmi a potřebami revolučních změn ozbrojených sil. Nedařilo se zakládat nové obory k využívání nejnovějších vědeckých poznatků. Nebyly v plně využity přednosti intelektuálního potenciálu ČR.

I když byla postupně zavedena legislativa ČR v oblasti výzkumu a vývoje, demokratický rámec řízení částečně zajistil participaci vědecké komunity státu na přípravě a usměrňování vědní politiky rezortu obrany jako součásti obranné politiky, přetrvávaly nedostatky, zejména na úseku financování. To významným způsobem ovlivnilo rovněž obsahové zaměření obranného výzkumu a úspěšnost jeho realizace. I přes vlivy nepříznivého prostředí byly dosahovány

výsledky, které jsou mezinárodně uznávány, ale v menším rozsahu, než umožňuje početnost skutečného potenciálu.

4. Financování

Financování představuje samostatnou část problematiky OVT v hodnoceném období let 1989-2009. ČR měnila své přístupy, což se promítalo rovněž do způsobu alokace i stanovování pravidel pro financování. Teprve s postupem času, a zejména po přijetí zákona č. 130 v roce 1992, začala oblast výzkumu a vývoje rozlišovat institucionální a účelové financování. Trvalo však nějakou dobu, než se pravidla zažila a začala plnit své poslání.

Charakteristika hodnot přidělených prostředků je uvedena v tabulce: *Hodnoty výdajů na OVT vzhledem ke státnímu rozpočtu*. Představuje však jen část objektivní informace, protože není podrobněji rozebrána z hlediska toho, které náklady byly do těchto souhrnných sum zahrnuty. Bylo to v jednotlivých letech různé, ale řídící článek v rezortu obrany věděl, jaké výdaje uvádí.

Tab. : Hodnoty výdajů na OVT vzhledem ke státnímu rozpočtu [6]

Rok	HDP	Vojenské výdaje	Výdaje na VaV v ČR	Výdaje na OVT	% voj.v. ze s.r.	% z HDP na VaV	% OVT z VaV	% OVT z výdajů MO
1993	910 600	23 777	4 378	424	2,61	0,481	9,685	1,783
1994	1 037 500	27 008	4 551	413	2,60	0,439	9,075	1,529
1995	1 252 100	28 275	4 897	434	2,26	0,391	8,863	1,535
1996	1 414 000	30 509	6 234	644	2,16	0,441	10,330	2,111
1997	1 650 000	31 328	7 553	795	1,90	0,458	10,526	2,538
1998	1 820 700	37 643	8 732	1 209	2,07	0,480	13,846	3,212
1999	1 849 000	41 688	9 672	561	2,25	0,523	5,800	1,346
2000	1 900 000	44 670	11 641	551	2,35	0,613	4,733	1,233
2001	2 139 000	44 978	12 578	498	2,10	0,588	3,959	1,107
2002	2 192 000	48 924	12 498	391	2,23	0,570	3,129	0,799
2003	2 405 000	53 194	13 921	531	2,21	0,579	3,814	0,998
2004	2 757 000	52 481	14 664	484	1,90	0,532	3,301	0,922
2005	2 920 000	58 445	16 458	490	2,00	0,564	2,977	0,838
2006	3 198 000	55 358	18 168	482	1,73	0,568	2,653	0,871
2007	3 548 000	53 261	25 067	469	1,59	0,707	1,871	0,881
2008	3 799 000	54 167	23 121	476	1,43	0,609	2,059	0,879

Legenda: hodnoty jsou v mil. Kč, HDP – hrubý domácí produkt, VaV – výzkum a vývoj, s.r. – státní rozpočet, voj. v. – vojenské výdaje.

Kritizovanou stránkou financování však byly procesy rezortu obrany spojené s jejich realizací, uvolňováním, plánováním, spotřebou a omezujícími pravidly:

- opakovaně nebyly uvolňovány prostředky pro finanční podporu pokračujících projektů obranného výzkumu a vývoje ve stanoveném termínu, včetně uvolňování finančních prostředků na nové projekty OVT (zpravidla až září, říjen),
- opakovaně byla v průběhu roku měněna výše výdajů na obranný vývoj,

- soustavně nebylo vytvářeno stabilní prostředí pro výkon státní správy v oblasti výzkumu a vývoje podle zákona, financování a účtování dlouhodobě nesledovalo postupy a pravidla dané zákonnými normami a pravidly stanovenými radou vlády a Ministerstvem financí ČR pro tuto oblast,
- finanční řízení a problémy v rezortu obrany odsunuly význam obsahu obranného výzkumu a vývoje na nevýznamnou pozici.

5. Etapy proměn v letech 1989-2009

Proměny obranného výzkumu a vývoje obranných technologií v hodnoceném období let 1989-2009 je možné promítnout do následujících etap, charakterizovaných časovou osou a pojmenováním.

1989-1992: Etapa rozpadu potenciálu, bipolarity a ČSFR

Období po roce 1989 bylo poznamenáno procesem snižování početních stavů, změnou rozsahu řešeného výzkumu a přehodnocováním úkolů. Instituce procházely interními změnami a transformacemi, změnami zadání, rušením dřívějších úkolů, přehodnocováním důsledků pro novou orientaci. Z výzkumu odešla řada pracovníků, narušeny byly výzkumné a vývojové týmy, zpřetrhány vazby s výrobními závody. V závěrečné části období pak byla hlavním rysem příprava a realizace rozdělení vojenského výzkumu na část, která zůstala v ČR, a část, která zůstala nebo byla převedena na Slovensko.

Souhrnný potenciál klesl a vznikly v něm mezery, které se nepodařilo v následujících obdobích nahradit. Vznikaly však nové obory a rozvíjeny byly zejména strategické úkoly.

1993-1998: Etapa hledání nových struktur a orientace

Vznik samostatné ČR byl provázen zavedením nové legislativy pro státní podporu výzkumu a vývoje. Obranný výzkum začal být vnímán jako součást státního výzkumu. Rozpad federace se promítl do vytváření nových struktur a řešení nových problémů. Potenciál byl roztříštěný, vznikaly snahy o vytváření asociací obranného průmyslu a v nich byly zahrnuty i výzkumné instituce. Strategické řízení bezpečnosti a obrany státu nestanovilo jasné cíle, projevovala se neexistence Bezpečnostní rady státu a vliv nesprávné teze, že trh v oblasti obranného výzkumu bude účinně fungovat. Z výzkumu odešla další vlna schopných pracovníků za lepšími pracovními podmínkami. Ve vrcholovém řízení obranného výzkumu začala fungovat rada rezortu MO pro obranný výzkum a byly přijímány kroky k orientaci tápajícího výzkumu.

Souhrnný potenciál dále poklesl, protože se pracovníci museli více než výzkumu věnovat boji o existenci, přežití a zabezpečení. Přesto se podařilo shromáždit řadu nových výsledků, které napomohly orientaci ve prospěch budoucí specializace.

1999-2009: Etapa členství v NATO a EU

Členství v NATO a o pět let později v EU rozhodně ovlivnilo OVT zejména jeho začleněním do mezinárodního prostředí, větší srovnatelností a otevřeností, přechodem k novým úkolům, které odpovídaly právě této situaci. Příprava strategické změny přechodu k plně profesionální Armádě ČR, která byla pod politickým tlakem urychlena, přinesla spoustu nových, dosud neřešených problémů, které jsou v silách transformovaných pracovišť. Kapacity obranného výzkumu však nebyly plně využívány. Rozsáhlé a trvalé personální změny zhoršily schopnost zadávat výzkumné problémy a mnohdy byly využívány zahraniční subjekty, které nedosahovaly

domácí úrovně. Zcela nelogicky se zhoršilo strategické řízení této oblasti, včetně vytváření administrativních problémů ve financování. Rezort obrany jako jeden z mála rezortů státní správy nebyl schopen naplňovat ustanovení platných zákonů, až financování vlastních institucí v červenci 2004 zastavil. Fungovalo jen institucionální financování a zadávání projektů mimorezortním řešitelům.

Z výzkumu odešla další skupina zkušených pracovníků, narušeny byly zejména vojenské akreditované obory jako teorie obrany státu. Nedoceňována byla odborná a kapacitní náročnost výkonu základních činností pro plnění úkolů a cílů oblasti obranného výzkumu a vývoje, zejména směrem k vědeckému výboru a výboru pro obranný výzkum a technologie NATO. Významným způsobem byly omezeny a přerušeny vztahy k civilním vysokým školám a mimorezortním pracovištím.

Souhrnný potenciál dále poklesl. Rozšířila se mezinárodní spolupráce a vytěžování zahraničních informačních zdrojů. Uplatnily se i nové výsledky na mezinárodní úrovni. Rozvíjí se podpora prohlášené specializaci ozbrojených sil ČR (ochrana proti zbraním hromadného ničení, pasivní sledovací systémy, vojenské zdravotnictví).

6. Závěry

OVT v ČR dosahoval v některých oblastech světové úrovně (pasivní systémy, OPZHN, vojenská medicína, semtex, ...). Prudká změna společenských podmínek se promítla do snížení potenciálu i schopností OVT ČR. Snížila se tak jeho konkurenceschopnost a mnohé obory již nejsou zachovány pro budoucí rozvoj.

Přístup rezortu obrany k výzkumnému potenciálu se projevil v podstatě likvidací vlastních schopností přispět k celosvětovému pokroku a být v tomto směru hodnověrným partnerem v NATO a EU. I přes tato nemilá konstatování existuje řada jednotlivců, kteří jsou uznávanými kapacitami na mezinárodní úrovni a šíří dobré jméno výzkumu v oblasti bezpečnosti a obrany státu.

V současné době je téměř jediným rezortním pracovištěm OVT Univerzita obrany, která má ale hlavní poslání v oblasti vzdělávací. Nastoupený směr přístupu k výzkumu vede do pozice, kdy budeme moci pouze vzdávat čest minulému obrannému výzkumu a vývoji obranných technologií. Budeme už pouze schopni přejímat do ozbrojených sil, co vymysleli jiní, civilní nebo zahraniční odborníci. Armáda přestala kolem sebe soustřeďovat ty nejkvalitnější kapacity vědeckého poznání, není již motorem nového poznání.

Poznámky a literatura:

[1] JANOŠEC, Josef. Proměny obranného výzkumu ČR v letech 1989-2004. In *Sborník příspěvků z mezinárodní konference „Věda a armáda, věda a válka 1914- 2004“,* konané 24. a 25. 11. 2004. Praha: Masarykův ústav AV ČR, Praha, 2006, 169 s. ISBN 80-86495-35-3.

[2] Rada pro výzkum a vývoj jako odborný a poradní orgán vlády ČR byla zřízena *zákonem č. 300/1992 Sb.*, o státní podpoře výzkumu a vývoje. Od 1. července 2002 se řídí *zákonem č. 130/2002 Sb.*, o podpoře výzkumu a vývoje z veřejných prostředků a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o podpoře výzkumu a vývoje).

[3] Institucionální část výzkumu byla označována jako **výzkumná a vývojová základna** armády (VVZ).

[4] *Restrukturalizace VVZ ČSA.* [Materiál pro VR MO ČR] Praha: MO ČSFR, 1990, 13 s.

[5] *Koncepce obranného aplikovaného výzkumu a vývoje do roku 2015,* schválena usnesením vlády ČR č. 1587/2008. Dostupné na www: < http://www.army.cz/images/id_0000_1000/206/koncepce.pdf>, citováno 20. 6. 2009.

[6] Vytvořeno na základě informací o výdajích na HDP a OVT dostupných na www: <http://www.army.cz/scripts/detail.php?id=5146> a <http://www.vyzkum.cz/FrontClanek.aspx?idsekce=1642>.

Plukovník gšt. Ing. Jaromír Zůna, MSc.

Reformy bezpečnostních sektorů: podpora komplexních přístupů k řešení krizí ze strany Evropské unie je věcí také České republiky

Úvod

Podpora reforem bezpečnostních sektorů je novou koncepcí Evropské unie (EU) v bezpečnostní oblasti, která dále rozšiřuje soubor civilních a vojenských kapacit EU určených k podpoře komplexních přístupů k řešení a předcházení krizí.

Komplexní přístupy jsou založeny na širokém využití možností mezinárodního bezpečnostního systému a civilních i vojenských kapacit, kterými disponují státy a mezinárodní a nevládní organizace. Institucionální vyspělost, lidský potenciál a spektrum civilních a vojenských nástrojů krizového řízení, kterými disponuje, předurčují EU k významným rolím při řešení bezpečnostních otázek v globálním měřítku. Není proto náhodné, že koncepce podpory reforem bezpečnostních sektorů byla vypracována v prostředí evropských bezpečnostních institucí a EU sehrává v globálním měřítku vedoucí roli při jejich uskutečňování.

Podpora reforem bezpečnostních sektorů je relativně novou koncepcí. Přesto představuje jeden z hlavních způsobů mezinárodní angažovanosti v krizových oblastech, na který se EU orientuje. Hlavním důvodem, který motivoval EU k přijetí nové koncepce, je výrazný potenciál, který podpora reforem bezpečnostních sektorů má z hlediska prevence vzniku krizových stavů a pro zajištění bezpečnosti v období stabilizace. V podmínkách ČR představuje podpora reforem bezpečnostních sektorů koncepční směr, který dosud není v povědomí širší odborné veřejnosti. Je to dáno především tím, že jde o koncepci mezirezortní a tento způsob participace státu v zahraničních misích a operacích není v podmínkách ČR zatím běžný. Vzhledem k výrazné orientaci ČR na vyčleňování vojenských kontingentů do zahraničních operací a misí zde v minulých letech ani nevznikala objektivní potřeba se mezirezortními koncepcemi blíže zabývat. Vývoj v bezpečnostním prostředí, komplexní charakter soudobých krizí a závazky vyplývající z integračních procesů v rámci EU tuto situaci ale postupně mění.

Evropský integrační proces vede k postupnému sbližování bezpečnostních zájmů členských zemí EU. Členským zemím se tím vytváří předpoklady k tomu, aby potřebnost budování svých bezpečnostních kapacit mohly posuzovat v evropském bezpečnostním kontextu. Tento vývoj bude objektivně ovlivňovat i budoucí směřování bezpečnostní politiky ČR. Mimo řady dalších souvislostí to bude vyžadovat, aby schopnosti bezpečnostního systému ČR byly rozvíjeny způsobem, který v budoucnu umožní podporovat progresivní způsoby prevence vzniku a řešení krizí ze strany EU, jakými jsou komplexní přístupy k řešení krizí a v jejich rámci i koncepce podpory reforem bezpečnostních sektorů.

Reformy bezpečnostních sektorů představují komplexní problematiku řešící jednu z hlavních funkcí státu, kterou je zajištění vnitřní a vnější bezpečnosti a ochrany jeho bezpečnostních zájmů v souladu s principy civilního řízení. Vzhledem k šíři této problematiky je obsah článku zaměřen zejména na objasnění přístupů EU k reformám bezpečnostních sektorů

a významu této koncepce pro realizaci bezpečnostní strategii EU. V závěru jsou rovněž uvedena základní doporučení pro ČR pro proces postupného vytváření schopností využitelných k podpoře misí EU na podporu reforem bezpečnostních sektorů.

1. Podpora reforem bezpečnostních sektorů v bezpečnostní strategii EU

V reakci na vývoj v bezpečnostním prostředí EU soustavně rozšiřuje škálu svých kapacit v oblasti krizového řízení. EU již v současnosti disponuje uceleným souborem politických, ekonomických, vojenských a informačních nástrojů síly a kapacitami v humanitární, rozvojové a rekonstrukční oblasti. Uvedený potenciál objektivně staví EU do pozice jednoho z hlavních nositelů komplexních přístupů při řešení bezpečnostních otázek ve světě. [1]

Změny v demografii mezinárodního bezpečnostního systému a globalizační procesy se postupně stanou faktory, které budou významně ovlivňovat proces politického rozhodování o způsobech řešení budoucích komplexních krizí. [2] Vedle OSN budou při zajišťování bezpečnosti ve světě nabývat na významu kompetentní regionální mezinárodní organizace, jakou je například EU, které budou sdružovat státy sdílející obdobné bezpečnostní zájmy. V podmínkách EU se tento trend bude projevovat dalším posilováním evropské integrace v bezpečnostní oblasti podporované vytvářením společných bezpečnostních kapacit. Vzhledem k demografickému vývoji bude rozhodující objem vojenských příspěvků pro mise a operace pod vedením OSN v budoucnu poskytován asijskými mocnostmi. Tím bude zesilovat i jejich vliv na vnitřní činnost a rozhodování v OSN. V horizontu 10-15 let rovněž dojde ke kvalitativním změnám ve schopnostech regionálních organizací, především Africké unie (AU), vést nezávislé mise a operace na udržení míru. [3] Na tom je založen jeden z předpokladů, že v souvislosti s tímto vývojem se do značné míry uvolní dnešní tlak na vyčleňování velkých vojenských celků pro potřeby řešení komplexních krizí ze strany západních demokracií a vojenských aliancí. [4] Dostupnost sil a prostředků pro řešení budoucích krizí proto bude ve značné míře záviset na politickém rámci, který bude pro řešení dané krize zvolen. Vliv výše uvedených faktorů povede i ke změnám v současnosti preferovaných způsobů řešení komplexních krizí.

Vzhledem k charakteru komplexních krizí se stává vysoce aktuální potřebou poskytování uceleného souboru specializovaných schopností v civilních i vojenských oborech, které umožní vedení dlouhodobých misí a operací v kulturně a klimaticky různorodém prostředí a v geograficky vzdálených regionech. Lze proto předpokládat, že v současnosti převažující vyčleňování vojenských sil bude v budoucnu nahrazeno požadavkem na vyváženou kompozici národních příspěvků, zahrnující spektrum bezpečnostních složek a dalších civilních kapacit. Skutečnost, že EU disponuje mnohem širším souborem nástrojů na řešení krizových stavů než vojenské aliance, povede v podmínkách budoucího bezpečnostního prostředí k růstu významu bezpečnostních přístupů EU, které se i pro ČR stanou určující. [5]

Podpora reforem bezpečnostních sektorů tvoří ucelený soubor vojenských a civilních činností zaměřených na prevenci konfliktů, budování míru, zajištění udržitelného rozvoje a rozšiřování prostoru stability. V rámci opatření na prevenci konfliktů a budování míru jsou reformy bezpečnostních sektorů považovány za nástroj, který umožňuje řešit podstatu vnitrostátních konfliktů a krizí, a tím vytvořit základní podmínky pro udržitelný mír a stabilitu.

Podpora reforem bezpečnostních sektorů je novou koncepcí, která byla vypracována OECD/DAC v roce 2004 a zveřejněna v dokumentu „Security System Reform and Governance“. [6] V roce 2005 uvedenou koncepci převzala EU a pod názvem „EU Concept for ESDP Support to Security Sector Reform (SSR)“ [7] ji začlenila jako součást tzv. společné evropské zahraniční

a bezpečnostní politiky (CFSP - Common Foreign and Security Policy) a evropské bezpečnostní a obranné politiky (ESDP - European Security and Defence Policy). [8] Reforma bezpečnostního sektoru doplňuje stávající koncepce „Comprehensive EU concept for missions in the field of Rule of Law in crisis management" [9] a „EU Concept for Crisis management missions in the field of Civilian Administration". [10] Uvedeným krokem byl v EU završen proces tvorby hlavních koncepcí, ve kterých jsou vzájemně provázány přístupy k předcházení a řešení krizí v oblastech civilní správy, práva a zákonnosti a bezpečnostního sektoru. Vypracování uvedených koncepcí bylo motivováno novou bezpečnostní strategií EU (2003) ve které dochází k **předefinování tradičního pojetí bezpečnosti**, která již nezahrnuje pouze stabilitu země a bezpečnost národa, ale soustřeďuje se na **bezpečnost jejího obyvatelstva**.

Nová koncepce je výslednicí řady iniciativ jednotlivých členských zemí EU v oblasti reforem bezpečnostních sektorů partnerských zemí. Bezpečnostní priority EU a reálné potřeby zemí, které se nacházejí v různých fázích stabilizace po ukončení krize nebo transformačního procesu, vedly k potřebě soustředit tyto iniciativy pod jeden program a formálně je završit vypracováním ucelené koncepce, která by vycházela z bezpečnostních zájmů a potřeb členských zemí. Reformy bezpečnostních sektorů tvoří ústřední komponent soudobých misí, jejichž cílem je vybudování efektivního bezpečnostního systému a funkčního právního řádu.

V evropské bezpečnostní strategii se v souvislosti s reformami bezpečnostních sektorů uvádí: „S rozšiřováním našich schopností v různých oblastech bychom měli uvažovat i o širším spektru misí. Tyto mohou zahrnovat společné operace k odzbrojování, podporu třetím zemím v boji proti terorismu a podporu reforem bezpečnostních sektorů." [11] EU si klade ambici sehrávat v budoucnu rozhodující roli při realizaci reforem bezpečnostního sektoru v globálním měřítku. [12]

EU v současnosti realizuje projekty na podporu reforem bezpečnostních sektorů v 70 zemích světa. [13] Podpora reforem bezpečnostního sektoru tím patří z hlediska četnosti a geografického rozsahu mezi hlavní způsoby angažovanosti EU při zajišťování bezpečnosti a stability ve světě. Současně je v rámci EU uvedená koncepce považována za nedílnou součást strategií EU na její další rozšiřování, prostředek pro přípravu potenciálních nových členských zemí EU a způsob podpory rozvojových programů pro země třetího světa.

V rámci prosazování **koncepce efektivního multilateralismu** se ze strany EU předpokládá při praktické realizaci reforem bezpečnostního sektoru těsná spolupráce s OSN a dalšími regionálními a mezinárodními organizacemi. Operace EULEX v Kosovu, která je dosud největší samostatnou misí EU, má ve svém mandátu a úkolech obsaženu většinu činností zaměřených na reformu bezpečnostního sektoru Kosova.

K podpoře realizace nové koncepce EU se od roku 2008 vytváří sbor specialistů pro oblast reforem bezpečnostního sektoru, jejichž příprava je organizována na ESDC (European Security and Defence College) ve specializovaných kurzech.

Bezpečnostní sektor je pro potřeby uvedené koncepce definován jako:

- *systém zahrnující hlavní bezpečnostní složky a instituce* – ozbrojené síly, policie, ozbrojená policie, polovojenské síly, vojenské gardy, jednotky ochrany státních hranic a pobřeží, celní a imigrační služba, zpravodajské služby (vojenské i civilní), bezpečnostní služby (vojenské i civilní), vojenské zálohy, teritoriální síly a další,
- *instituce odpovídající za řízení a dohled nad bezpečnostním systémem* – parlament, vláda, parlamentní výbory, bezpečnostní rady, ministerstvo obrany, ministerstvo vnitra, ministerstvo zahraničí, prvky řízení celní služby a ochrany státních hranic a pobřeží, složky realizující financování bezpečnostního sektoru, úřad odpovídající

za řešení stížností a požadavků občanské veřejnosti, veřejné organizace mající vztah k bezpečnostnímu sektoru a další,
- *instituce zajišťující prosazování práva a zákonnosti* – ministerstvo spravedlnosti, soudnictví, vězeňská služba, státní zastupitelství, vyšetřovací orgány a služby, právní systém, výbor pro lidská práva, úřad ombudsmana a další,
- *nestatutární bezpečnostní síly* – osvobozenecká vojska, gerilová vojska, soukromé bezpečnostní společnosti, vojenské síly znepřátelených frakcí, soukromé milice, a podobně. [14]

Cílem reforem bezpečnostního sektoru je transformace bezpečnostního systému způsobem, který zajistí funkční bezpečnostní rámec založený na normách a principech dobrého vládnutí. [15]

Reforma bezpečnostního sektoru si klade za cíl zvýšit schopnosti státu k pokrytí potřeb pro zajištění vnitřní i vnější bezpečnosti v souladu s principy civilního řízení ozbrojených sil, respektu k lidským právům, transparentnosti, práva a zákonnosti. Koncepce řeší nejenom bezpečnost státu, ale především obyvatelstva. Reforma bezpečnostního sektoru je směřována k dosažení plné způsobilosti státu plnit své funkce ve vztahu k obyvatelstvu v oblastech: zabezpečení mírového stavu, obrany strategických bezpečnostních zájmů země a zajištění ochrany života, majetku a politických, sociálních a občanských práv. K podpoře realizace bezpečnostní strategie EU jsou mise na podporu reformy bezpečnostního sektoru zaměřeny na slabé a nestabilní státy a uskutečňují se zpravidla v následujících obdobích jejich vnitřního vývoje:
- v období relativně stabilního bezpečnostního prostředí v zemích, které prochází dlouhodobým demokratizačním a transformačním procesem,
- v období ihned po ukončení konfliktu v zemích, které zahajují dlouhodobý proces budování míru a rekonstrukce,
- v období přípravy zemí na členství v mezinárodních organizacích jako součást strategie EU na rozšiřování, prohlubování rozvojové spolupráce a poskytování široké podpory zemím třetího světa.

Charakteristickým znakem slabých a nestabilních států je oslabování funkcí státu a centrální moci. Tím se zvyšují rizika v oblasti vnější i vnitřní bezpečnosti státu s potenciálem šíření nestability v regionálním měřítku. Reforma bezpečnostního sektoru proto směřuje za rámec zvyšování specifických schopností jednotlivých složek a institucí státu (armáda, policie, zpravodajské služby atd.) a soustřeďuje se na funkčnost bezpečnostního systému jako celku. Existence funkčního bezpečnostního systému je hlavní podmínkou pro rozvoj ostatních státních sektorů a realizaci rozvojových programů. Bezpečnostní politika EU považuje chudobu, bezpečnost a vnitřní ozbrojené konflikty za společné jmenovatele bezpečnosti členských zemí, které mohou mít širokou škálu nepříznivých důsledků, a je svou podstatou politikou rozvojovou.

2. Globální role EU a OSN v oblasti podpory reforem bezpečnostních sektorů

Základem koncepce na podporu reforem bezpečnostních sektorů v partnerských zemích jsou komplexní přístupy k řešení krizí v systému OSN. Uvedený základ odlišuje tuto koncepci

od jiných aktivit směřovaných do bezpečnostních sektorů v krizových oblastech, které jsou realizovány národními státy nebo vojenskými aliancemi, a zaměřují se na výstavbu ozbrojených složek. EU při vedení těchto misí předpokládá těsnou mezinárodní součinnost a realizaci jednotlivých úkolů prostřednictvím mezinárodních organizací, jakými jsou OSN, OBSE, NATO, Africká unie a mezinárodní nevládní a vládní organizace.

Mise se uskutečňují na základě požadavku hostitelské země, která musí deklarovat silný politický závazek potvrzující její vůli reformovat bezpečnostní systém země. V případě vyhovění její žádosti se stává partnerskou zemí a nese odpovědnost za realizaci reforem. Mise může být realizována s mandátem OSN, EU, nebo jiné regionální organizace. Mise na podporu reforem bezpečnostních sektorů mají mnohonárodní charakter a mohou být vedeny jako civilní mise, vojenské mise, nebo jako kombinované. V případě AU a subregionálních organizací v Africe, směřuje úsilí EU v rámci reforem bezpečnostních sektorů k posílení schopností AU v oblasti krizového řízení a budování míru.

Hlavními globálními aktéry v oblasti reforem bezpečnostních sektorů jsou EU a OSN. **Nedělitelnost přístupů EU k řešení krizí od systému OSN tvoří základní princip bezpečnostní strategie EU (2003)**. Ten je v praxi podpořen existencí společných prvků krizového řízení a interoperabilitou koncepčních přístupů. OSN koordinuje krizové řízení s EU prostřednictvím společné řídící komise EU – UN Steering Committee on Crisis Management. Na základě pozitivních zkušeností EU z oblasti reforem bezpečnostních sektorů učinila UN Peacebuilding Commission z reforem bezpečnostních systémů koncepční a obsahový základ pro své činnosti. [16] Obdobně OSN formulovalo v roce 2008 v dokumentu „Securing peace and development: the role of the United Nations in supporting security sector reform" své přístupy k reformám bezpečnostních sektorů a zdůraznilo klíčový význam partnerského vztahu s EU a regionálními organizacemi pro zajištění úspěchu při jejich realizaci.

NATO má významný potenciál ve vojenské oblasti, kterým může přispět k reformám bezpečnostních sektorů. Příkladem iniciativy, která v sobě zahrnovala prvky podpory reforem bezpečnostních sektorů, byl ve svém počátku i program Partnership for Peace. Rovněž v dnešní době se NATO v rámci programu Partnership Action Plan on Defence Institution Building dílčím způsobem podílí na podpoře vojenských reforem v partnerských zemích. [17] Vojenské reformy podporované NATO se zaměřují na realizaci významných změn v oblasti obranného plánování a výstavbu zpravidla menších, udržitelnějších a efektivnějších sil, jejichž schopnosti jsou rozvíjeny směrem k posilování expedičních schopností. Vzhledem k jejich úzkému zaměření na podporu reforem ve vojenské oblasti a nízké provázanosti s bezpečnostními procesy v partnerských zemích, vykazují programy NATO v řadě případů pouze omezenou úspěšnost. NATO koncepčně oblast podpory reforem bezpečnostních sektorů nerozvíjí a nemá ambici k tomuto účelu budovat potřebné kapacity. V posledních letech se NATO soustřeďuje na rozvoj takových schopností, které zesilují její profilaci jako výhradně vojenské organizace, preferující aplikaci aliančních přístupů k řešení krizí. Určitý potenciál změn by mohl vyplynout v rámci připravované nové koncepce NATO na podporu komplexních přístupů k řešení krizí a experimentování v této oblasti společně s OSN, EU a dalšími mezinárodními organizacemi.

3. Přístupy EU k podpoře reforem bezpečnostních sektorů

Mise na podporu reforem bezpečnostních sektorů jsou zaměřeny na strukturu bezpečnostního systému, kontrolní nástroje bezpečnostního systému, systém řízení a způsob financování bezpečnostního systému a jeho zabezpečení potřebnými zdroji (viz příloha č. 1). Ke splnění

uvedených cílů musí být v průběhu reformy bezpečnostního sektoru splněny tři základní požadavky:

- musí být vypracována národní bezpečnostní strategie, která je komplexně zajišťována a budována na národní úrovni,
- je zabezpečeno řízení bezpečnostních institucí, které jsou odpovědné za formulaci, řízení, kontrolu a realizaci bezpečnostních politik,
- jsou vytvořeny institucionální mechanismy a zajištěny požadované kapacity v celém bezpečnostním systému, včetně civilní kontroly a kontrolních orgánů, za účelem vyloučení možnosti koncentrace moci a separace armády od civilních řídících orgánů.

Realizace programů na podporu reforem bezpečnostních sektorů je založena na dvojici vzájemně se podmiňujících principů, které jsou rozloženy mezi přijímající a podporující stranou v reformním procesu (viz tab.).

Tab.: Principy podpory reforem bezpečnostních sektorů

Principy podpory reforem bezpečnostních sektorů	Recipient (partnerská země)	Donor (EU)
Vzájemně se podmiňující principy	Zajištění integrity reformních procesů	Podpora budování schopností a kapacit
	Udržitelnost reformních procesů a jejich výsledků	Respekt vlastnictví a odpovědnosti partnerské země za reformní proces
Vlastnictví a odpovědnost partnerské země	Odpovídá, řídí a směřuje reformní procesy Definuje cíle Stanovuje způsoby a mechanismy	Podporuje procesy Posiluje pozice místních autorit Konzultuje cíle Doporučuje kontrolní mechanismy

Na rozdíl od jiných koncepcí jsou uvedené principy a jejich vzájemný vztah považovány za neměnné. Úspěch reforem bezpečnostních sektorů je podmíněn dosažením plné integrity reformních procesů, která předpokládá předání všech mocí reformovaným ústavním a státním orgánům. Podpora budování schopností a kapacit ze strany EU následně znamená poskytnutí vnější podpory výkonu státní správy v bezpečnostním sektoru, který je sice zajišťován personálně a finančně z místních zdrojů, ale není dlouhodobě udržitelný bez rozsáhlé podpory ze strany mezinárodních institucí a organizací. Udržitelnost reformních procesů vyžaduje trvalý politický závazek země reformovat svůj bezpečnostní sektor a ze strany EU závazek dlouhodobého vedení mise. Například při realizaci mise EULEX v Kosovu EU předpokládá, že příprava personálu pro výkon funkcí ve státní správě v oblasti justice, policie, pohraniční policie a celní správy si vyžádá nejméně deset let. [18]

Přístup EU k řešení krizí v jejím zájmovém prostoru je založen na integračních strategiích. To znamená, že EU nedefinuje strategii vyvázání se z krize a nepředpokládá předčasné ukončení své angažovanosti, pokud se zaváže na jejím řešení. Tento postoj odlišuje EU od jiných mezinárodních organizací a vojenských aliancí a je ve značné míře obsažen i v koncepci na podporu reforem bezpečnostních sektorů. Uvedená strategie vyjadřuje silný závazek EU vůči partnerským zemím a převzetí dílu odpovědnosti za řešení podstaty krizových stavů. Právě tato skutečnost činí z EU preferovaného partnera při řešení bezpečnostních a rozvojových otázek v globálním měřítku.

Respekt vlastnictví a odpovědnosti partnerské země za reformní proces je dalším výrazem jedinečnosti pozice EU ve vztahu k partnerské zemi. Lze to doložit i na příkladu aktuálně

probíhajících misí EU v Republice Guinea-Bissau a v Kosovu. V mandátu mise EU na podporu reformy bezpečnostního sektoru Republiky Guinea-Bissau se uvádí: „V listopadu 2006 vláda Republiky Guinea-Bissau předložila národní bezpečnostní strategii zdůrazňující její závazek provedení reformy bezpečnostního sektoru." [19]

Na tomto základě EU vyjádřila souhlas s provedením mise EU SSR GUINEA-BISSAU jejímž cílem je podpora realizace národní bezpečnostní strategie země vypracováním prováděcích plánů pro jednotlivé sektory, asistencí při snižování velikosti a reorganizaci bezpečnostních složek, realizací výcvikových, vzdělávacích a modernizačních programů. Z pohledu dlouhodobých závazků k partnerské zemi je cílem mise rovněž vyhodnotit potenciál pro budoucí angažovanost EU v zemi prostřednictvím ESDP ve střednědobém horizontu. [20] V případě Kosova byla vzhledem ke specifickému charakteru krize mise OSN UNMIK vybavena komplexním mandátem s funkcí přímé administrativní správy země. EU v rámci své nástupnické role s převzetím funkce administrativní správy v Kosovu nepočítá. Mise EU EULEX směřuje k podpoře reforem v oblasti justice, policie, pohraniční policie a celní správy a vedoucí role v reformním procesu je přenechána politickému vedení hostitelské země.

Silné stránky EU při praktické realizaci podpory reforem bezpečnostních sektorů spočívají:

- v nadnárodní struktuře EU a praktické zkušenosti při budování nových společností a států,
- ve schopnosti realizovat činnosti a programy, které nejsou v možnostech jiných mezinárodních organizací a jednotlivých států,
- v globálním dosahu EU, prakticky bez geografického omezení, se schopností reagovat na různé situace,
- ve schopnosti dlouhodobého působení na teritoriu a trvalé přítomnosti ve většině regionů světa prostřednictvím delegací Evropské komise,
- v deklaraci závazku ucelené rozvojové politiky, především v rozvojových zemích, provázanosti politik v oblasti bezpečnosti, rozvoje a budování státu, efektivním využití finančních a dalších zdrojů EU a jednotlivých členských zemí,
- v existenci široké škály vnějších i vnitřních nástrojů k podpoře reforem (diplomatických, ekonomických, vojenských, informačních), které umožňují řešit podstatu krizí a současně zajistit koordinaci úsilí při řešení krizí v mezinárodním měřítku,
- ve zkušenostech EU a členských zemí z oblasti podpory reforem bezpečnostních sektorů a reforem vlastních ozbrojených sil, v široké škále institucí odpovědných za přípravu teoretických východisek a praktických doporučení v oblasti krizového řízení, prevence konfliktů a budování míru, v rozsahu expertních znalostí a zkušeností personálu členských zemí EU,
- vzhledem ke svému mezinárodnímu postavení ve schopnosti EU podporovat integraci partnerských zemí do struktur mezinárodních organizací. [21]

Koncepce podpory reforem bezpečnostních sektorů je v praxi ověřenou a propracovanou koncepcí s potenciálem stát se **hlavním prostředkem EU při realizaci její bezpečnostní strategie v oblasti prevence krizí, budování míru a rozvojové politiky**. Vedle pozitiv praxe také ukazuje na některé slabiny, které existují ve vnitřních mechanismech EU. EU dosud nemá uspokojivě nastavena vnitřní pravidla a vytvořeny vnitřní nástroje k tomu, aby byla schopna realizovat své vnější funkce v celém rozsahu svých ambicí. Snad s výjimkou vojenských sil se EU například nedostává odborného personálu a kapacit prakticky ve všech hlavních civilních

oblastech, které jsou předmětem reforem bezpečnostních sektorů. Žádná z členských zemí EU nemá například odpovídající legislativu pro vysílání příslušníků vězeňské služby do zahraničních misí. Členské státy EU rovněž nedisponují organickými policejními jednotkami, které by částečně měly schopnosti vojenských jednotek, disponovaly by vlastní logistikou a byly by rozmístitelné mimo teritorium země. Zkušenosti z komplexních krizí přitom potvrzují, že ozbrojené policejní síly mohou plnit v krizích v řadě případů obdobné úkoly, které plní vojenské jednotky, za podstatně nižších nákladů. Rovněž lze uvést, že řada členských zemí EU nemá na národní úrovni vytvořen jeden ze základních předpokladů pro vyčleňování potřebných příspěvků k řešení komplexních krizí, kterým je mezirezortní systém participace státu na řešení krizí mimo teritorium země. Implementace mezirezortních přístupů k řešení krizí na úrovni národních států se stává nezbytnou podmínkou pro dosažení vyšší úrovně využití existujícího potenciálu EU.

Hlavní opatření k dalšímu posilování schopností EU v oblasti podpory reforem bezpečnostních sektorů se budou soustřeďovat do následujících oblastí:

- zavedení mezinárodních standardů do činností na podporu reforem bezpečnostních sektorů za účelem posílení interoperability mezi členskými zeměmi EU a mezinárodními a nevládními organizacemi a zvyšování společných kapacit v této oblasti;
- vypracování dalších analýz o potřebách, rozsahu a úkolech v oblasti reforem bezpečnostních sektorů jako podkladu pro formulaci strategických dokumentů a politických směrnic EU pro jednotlivé regiony a země s cílem zvýšit schopnosti EU odpovídajícím způsobem reagovat na vývoj situace ve svých zájmových oblastech;
- prohloubení koordinace při plánování, přípravě a součinnosti při vedení budoucích misí v rámci EU;
- vypracování metodologie pro provádění komplexních analýz potřeb partnerských zemí v bezpečnostní oblasti;
- prohloubení součinnosti mezi institucemi EU při přípravě expertů pro oblast reforem bezpečnostních sektorů k zajištění standardizace jejich přípravy, vybavení a aktivace před vysláním do zahraničních misí;
- zařazení problematiky misí na podporu reforem bezpečnostních sektorů do přípravy ve vzdělávacích a výcvikových institucích členských zemí za účelem zvyšování celkového potenciálu EU k plnění vnějších funkcí;
- posilování spolupráce s mezinárodními a nevládními organizacemi, především OSN, OBSE a AU, v oblasti výcviku, sdílení informací a zkušeností z misí, prohlubování součinnosti při plánování, přípravě a vedení společných misí na podporu reforem bezpečnostních sektorů.

Podpora reforem bezpečnostních sektorů bude tvořit jedno z hlavních opatření v rámci mezinárodního úsilí při řešení budoucích komplexních krizí. Schopnosti, které bude EU k vedení těchto misí v budoucnu požadovat, nelze vybudovat bez přispění členských zemí EU. Ve většině členských zemí EU se proto úsilí změn zaměřuje na ty složky, které jsou tradičně určeny k zajišťování funkcí podporujících vnitřní bezpečnost státu. Jde především o policejní složky, vězeňskou službu, příslušníky justice a další, které objektivně nejsou strukturovány, vybaveny a připraveny k plnění vnějších bezpečnostních funkcí. Ve své většině rovněž nejsou rozmístitelné jinak, než na principu dobrovolnosti. Pro členské země EU z toho vyplývá úkol realizovat takový soubor opatření, který posílí jejich způsobilost vyčleňovat na podporu reforem bezpečnostních sektorů potřebné schopnosti obdobným způsobem, jako je tomu v případě ozbrojených sil.

4. Nová koncepce EU je také věcí České republiky

EU si již vytvořila poměrně vysoký stupeň vlastní bezpečnostní identity. Případné přijetí lisabonské smlouvy dále posílí proces synchronizace bezpečnostní oblasti v rámci EU. Proto lze předpokládat, že i ČR bude při rozhodování o své participaci na řešení krizí stále více ovlivňována evropskými potřebami. Ty mohou reálně zahrnovat i požadavek na účast v misích na podporu reforem bezpečnostních sektorů jako jednoho z preferovaných způsobů prevence konfliktů, budování míru a podpory rozvojové politiky EU.

Pro ČR je účelné se k nové bezpečnostní koncepci EU aktivně přihlásit a zahájit práce na vytvoření nezbytných civilních a vojenských schopností. Ty by měly být vytvářeny v rámci reálných možností země a doplnit již existující kapacity ve vojenské oblasti. Prvotním předpokladem pro poskytování funkční podpory komplexních přístupů k řešení krizí, a v jejich rámci podpory reforem bezpečnostních sektorů, je vypracování postupů posilujících mezirezortní formy participace ČR na zahraničních misích a operacích. Ve svých důsledcích vytváří větší diverzifikace struktury národních schopností pro ČR výhodnější podmínky pro rozhodování a jednání s aliančními partnery o rozsahu případné angažovanosti země na akcích podporujících mezinárodní mír a bezpečnost, bez nutnosti spoléhat pouze na vyčleňování vojenských sil a prostředků, jejichž dostupnost a použití má své limity.

Jednou ze silných stránek EU je zkušenost členských zemí s reformami svých bezpečnostních složek, které se od počátku 90. let přizpůsobují novým požadavkům vyplývajícím z vývoje v bezpečnostním prostředí. Rovněž ČR může v tomto směru poskytnout naši individuální zkušenost z transformace bezpečnostních složek země, výstavby systému krizového řízení, civilní ochrany, profesionalizace ozbrojených sil, výstavby a použití speciálních sil, realizace integračních procesů do mezinárodních bezpečnostních struktur a transformace systému přípravy personálu pro potřeby profesionálních ozbrojených sil. Zejména v oblasti krizového řízení, výstavby integrovaného záchranného systému a civilní ochrany má ČR značný mezinárodní kredit. ČR rovněž může nabídnout komplexní výcvikové a vzdělávací programy, administrativní a technickou podporu, výcvikové technologie a podporu v dalších oblastech. Rovněž není bez významu, že se ČR řadí do skupiny zemí, které svou mezinárodní angažovanost nezakládají na mocenské pozici. Uvedená skutečnost přispívá k pozitivnímu vnímání ČR jako pragmatického partnera, věcně řešícího oblasti, které jsou mu v rámci širšího mezinárodního úsilí v krizové oblasti svěřeny. Tato pozice se stává pro ČR výhodou především při nevojenských formách angažovanosti při řešení komplexních krizí, jakou představují mise EU na podporu reforem bezpečnostních sektorů.

ČR měla od svého vzniku přijaty „Zásady pro poskytování zahraniční rozvojové pomoci", které tvořily institucionální rámec zahraniční rozvojové pomoci. [22] Zahraniční rozvojová pomoc je koordinována MZV ČR. Za přípravu, koordinaci a realizaci jednotlivých rozvojových projektů dosud odpovídají sektorová ministerstva. Zahraniční rozvojová pomoc ze strany ČR je převážně humanitární povahy, doplněná o dodávky některých investičních celků. Zcela okrajově se v jejím rámci realizují opatření a projekty, které se dotýkají bezpečnostních sektorů v krizových oblastech. Uvedené uspořádání ukazuje na vysoký stupeň nezávislosti jednotlivých ministerstev při realizaci rozvojových projektů, kde projekty směřující do bezpečnostního sektoru byly téměř výlučně považovány za oblast v odpovědnosti rezortu MO ČR. Je zde patrná odlišnost přístupů ČR ve srovnání s bezpečnostní politikou EU, která je svou podstatou politikou rozvojovou. Teritoriální a sektorová roztříštěnost zahraniční rozvojové pomoci byla dlouhodobě předmětem kritiky a motivací k provedení komplexních reforem

existujícího stavu: „Stávající institucionální nastavení brání ČR dodržovat vlastní deklarované principy. Česká republika se hlásí k principu, že rozvojová spolupráce má vycházet ze skutečných potřeb partnerských zemí. Rozhodujícím faktorem se ale často stávají nikoli faktické potřeby partnerských zemí, ale ochota českých rezortních ministerstev se v dané rozvojové zemi a v daném sektoru angažovat. Existující systém znemožňuje ČR plnění mezinárodních závazků v oblasti zahraniční rozvojové spolupráce. V roce 2005 se ČR přihlásila k tzv. Pařížské deklaraci o efektivnosti pomoci, mezi jejíž nejdůležitější body patří důraz na harmonizaci poskytování pomoci dárcovskými zeměmi. Česká republika se ale se svojí rozvojovou spoluprací nemůže efektivně harmonizovat s ostatními dárcovskými zeměmi, když je pro ni vážným problémem harmonizace aktivit jednotlivých rezortních ministerstev." [23] Výsledkem reformy bylo vytvoření České rozvojové agentury, řízené MZV ČR, která do roku 2010 převezme od jednotlivých ministerstev probíhající rozvojové projekty a bude tuto oblast v budoucnu centrálně řídit. [24]

Provedená reforma zahraniční rozvojové pomoci ČR je hodnocena jako velmi opatrná a ve svém obsahu částečná. Dochází sice k centralizaci řídících procesů, ale struktura zahraniční rozvojové pomoci je zachována v současné podobě a je tvořena programy v oblastech: vzdělávání, zdravotnictví, obyvatelstva, ostatní sociální infrastruktury, ekonomické infrastruktury, výrobního průmyslu, multisektorové pomoci, snižování dluhu, humanitární pomoci a ostatní nespecifikované oblasti (administrativní náklady). [25] Ve středu zájmu rozvojové pomoci ČR jsou humanitární hlediska a eliminace dopadů krizí a humanitárních katastrof na postižené obyvatelstvo. Z uvedeného je zřejmé, že zahraniční rozvojová pomoc ČR nezahrnuje programy z bezpečnostního sektoru, které by byly využitelné v misích a operacích EU na podporu reforem bezpečnostních sektorů. Svou orientací na eliminaci dopadů krizí a humanitárních katastrof se zahraniční rozvojová pomoc ČR zaměřuje na řešení symptomů, nikoliv podstaty krizových stavů. Tyto skutečností značí, že zahraniční rozvojová pomoc ČR dosud není přimknuta ke dvěma určujícím trendům. Tím prvním jsou **komplexní přístupy k řešení krizí,** které jsou svou podstatou preventivní, a musí rovněž umožňovat řešení komplexních krizí velkého rozsahu. Druhým trendem je postupné **propojování rozvojové politiky s bezpečnostní politikou.** Rozvojová politika je v současném bezpečnostním prostředí bezprostředně spjata s bezpečnostní oblastí, bez které rozvoj jiných oblastí není realizovatelný. Vzhledem k tomu, že bezpečnostní politika EU je spjata s politikou rozvojovou, měly by se tomu postupně přizpůsobovat i vnitřní postupy ČR.

ČR přirozeně disponují řadou schopností, které by bylo možné uspořádat do sektorových programů s potenciálem na vytvoření komplexní mezirezortní struktury nástrojů pro působení v krizových oblastech. Ke zvýšení celkové efektivnosti působení ČR v krizových oblastech by bylo účelné, aby na základě součinnostních dohod byly sektorové programy doplněny o schopnosti a kapacity nevládních organizací, soukromého sektoru a specializovaných institucí ČR. České republice by to umožňovalo účinněji podporovat mnohonárodní úsilí při dosahování požadovaných účinků při řešení komplexních krizí. Formální kroky, které by vedly k dosažení takového stavu, nebyly na mezirezortní úrovni dosud učiněny.

Pro vytvoření schopností, které jsou nezbytné pro aktivní participaci ČR v misích EU na podporu reforem bezpečnostních sektorů, bude potřebné realizovat soubor opatření v následujících oblastech: [26]

- výstavby systému založeného na mezirezortních přístupech k řešení komplexních krizí se schopností zajistit koordinované úsilí státu ve fázi plánování, přípravy a vedení mise;

- zařazení problematiky podpory reforem bezpečnostních sektorů do obsahu bezpečnostních dokumentů, stanovení národních ambicí v oblasti rozvojové a bezpečnostní, vymezení působností jednotlivých ministerstev;
- vypracování katalogu schopností a sektorových programů pro participaci ČR v misích na podporu reforem bezpečnostních sektorů a identifikace institucí, které budou rozvoj jednotlivých schopností zabezpečovat;
- vytvoření rekrutačního systému a pravidel pro výběr a vysílání osob do zahraničních misí z bezpečnostních složek státu, civilních zaměstnanců státní správy a soukromého sektoru;
- transformace části prvků bezpečnostního systému státu, tradičně určených k plnění vnitřních bezpečnostních funkcí, na plnění vnějších bezpečnostních funkcí státu;
- mezirezortní spolupráce při přípravě výcvikových modulů a kurzů pro oblast reforem bezpečnostních sektorů za účelem přípravy specialistů pro jednotlivé složky bezpečnostního sektoru;
- rozvoj bilaterální a regionální spolupráce zaměřené ke sdílení schopností a kapacit v oblasti reforem bezpečnostních sektorů.

Závěr

Reformy bezpečnostních sektorů tvoří jeden z ústředních komponentů soudobých misí. Vzhledem k potenciálu, který nová koncepce má v oblasti prevence krizí, budování míru a rozvojové politiky, považuje EU koncepci na podporu reforem bezpečnostních sektorů za jeden z preferovaných způsobů prosazování své bezpečnostní strategie. Vedle pokrytí svých bezpečnostních potřeb sleduje EU rozšiřováním spektra svých nástrojů pro řešení a předcházení krizí rovněž hlediska praktická. Členským zemím EU se tím na jedné straně vytvářejí výhodnější podmínky pro plnění svých mezinárodních závazků v bezpečnostní oblasti. Na druhé straně tímto způsobem EU usiluje o efektivnější využití celkového bezpečnostního potenciálu členských zemí ve prospěch naplňování cílů bezpečnostní strategie EU.

Koncepce EU na podporu reforem bezpečnostních sektorů se opírá o schopnosti vytvořené jednotlivými členskými zeměmi. Převážná většina členských zemí EU rozvíjí tyto schopnosti s velkou dynamikou. Jde o přímou reakci na vývoj v bezpečnostním prostředí, kde rozvoj schopností orientovaný výlučně na vyčleňování vojenských sil a prostředků není z hlediska budoucích potřeb považován za vyvážený.

Vývoj objektivně směřuje k tomu, že ČR bude stále silněji konfrontována s požadavkem na poskytování souboru civilních a vojenských schopností do mnohonárodních misí a operací, které budou zahrnovat i činnosti na podporu reforem bezpečnostních sektorů. Obzvláště to bude platit v případech, kdy řešení krizí bude probíhat pod vedením EU. Nová koncepce EU vychází z mezirezortních přístupů k řešení krizí. Bude proto potřebné, aby v součinnosti jednotlivých sektorových ministerstev vlády ČR byly vypracovány postupy, které zabezpečí společné plánování, přípravu, řízení a zabezpečení účasti vyčleněných vojenských i nevojenských komponentů do krizových oblastí. Tím bude rovněž vytvořen základní předpoklad pro zapojení ČR do misí a operací EU na podporu reforem bezpečnostních sektorů.

Při souběžném zvyšování požadavků na účinnost zapojení členských zemí EU do řešení krizí ve světě s trvalým snižováním rozpočtových výdajů na obranu, jinou volbu, než využití celkových schopností bezpečnostního systému k plnění vnějších bezpečnostních funkcí státu, ČR ani nemá.

Použitá literatura:

[1] ZŮNA, Jaromír. Practicability of the European Union's concept of preventive engagement as a tool of implementation of the European Security Strategy. In *Nové jevy v aliančním zabezpečení obrany.* Sborník přednášek, doktorandská konference UO Brno. UO Brno, 18. dubna 2007, ISBN 978-80-7231-267-2.

[2] ZŮNA, Jaromír. Aktuálnost studia mírových operací. In *Sborník Vojensko odborná konference s mezinárodní účastí TAKTIKA 2007: „Realizace 2. kroku reformy ozbrojených sil České republiky a její vliv na rozvoj taktiky".* Brno: FEM UO, 25. října 2007. [CD-ROM], s. 10, ISBN 978-80-7231-307-5.

[3] ZŮNA, Jaromír. Mírové operace. *Vojenské rozhledy* (Czech Military Review), květen 2007, č. 2, s. 41-45, ISSN 1210-3292.

[4] ZŮNA, Jaromír. *Změny charakteru současných mírových operací a jejich vliv na použití kontingentů AČR.* [písemná práce ke státní doktorské zkoušce]. Brno: FEM UO, 2007, s. 28.

[5] ZŮNA, Jaromír. Předpokládaný vývoj v bezpečnostním prostředí a použitelnost mírových operací jako nástroje eliminace budoucích ohrožení. In *Sborník Vojensko odborná konference s mezinárodní účastí TAKTIKA 2008: „Taktické činnosti jednotek a malých týmů v soudobých operacích".* Brno: FEM UO, 29-30. října 2008, s. 119-134, ISBN 978-80-7231-613-7.

[6] OECD/DAC - Organization for Economic Cooperation and Development/Development Assistance Committee: Security System Reform and Governance, 2004.

[7] Council of the European Union. *A Concept for Support for Security Sector Reform.* COM (2006) 253 final. SEC (2006) 658.

[8] Council of the European Union. *ESDP Support to Security Sector Reform.* Doc. 12566/4/05 REV 4, COSDP 613, PESC 784.

[9] Council of the European Union. *Comprehensive EU concept for missions in the field of Rule of Law in crisis management*. Council doc. 9792/03, 2003.

[10] Council of the European Union. *EU Concept for Crisis management missions in the field of Civilian Administration*. Council doc. 15311/03, 2003.

[11] European Union. *Secure Europe in a Better World: The European Union Security Strategy.* Brussels, 12 December 2003, s. 12. Zdroj: URL <http://www.consilium.europa.eu/eudocs/cmsUpload/78367.pdf>.

[12] SPENCE, David. FLURI, Philipp. The European Union and Security Sector Reform. [studijní text]. Netherlands Defence College, 2008; BUXTON, Niger. *The European Community Perspective on SSR: The Development of a Comprehensive Approach,* s. 6.

[13] Commission of the European Communities. *Communication from the Commission to the Council and the European Parliament: A Concept for European Community Support for Security Sector Reform.*COM (2006) 253 final, Brussels: 2006, s. 6.

[14] *The OECD DAC Handbook on Security System Reform (SSR): Supporting Security and Justice.* OECD, 2007, s. 7.

[15] Commission of the European Communities. *Communication from the Commission to the Council and the European Parliament: A Concept for European Community Support for Security Sector Reform.*COM (2006), 253 final, Brussels: 2006, s. 5.

[16] Ministére de la Défense République Francaise. *Security System Reform: France's Approach.* 2008, s. 26.

[17] NATO. *Partnership Action Plan on Defence Institution Building*. Zdroj: URL <http://nato.int/docu/basictext/b040607e.htm>.

[18] European Security and Defence College. *Security Sector Reform in ESDP Missions Course.* [přednáška „Rule of Law Missions: EULEX Kosovo"]. Haag, 21.-23. říjen 2008.

[19] European Union. Acts Adopted under Title V of the EU Treaty. Council Point Action 2008/112/CFSP of February 2008, on the European Union mission in support of security reform in the Republic of Guinea-Bissau (EU SSR GUINEA-BISSAU), § 3. *Official Journal of the European Union,* 14. 2. 2008, s. L 40/11-L 40/15.

[20] European Union. *EU mission in support of security sector reform in the Republic of Guinea-Bissau (EU SSR GUINEA-BISSAU)*. [Press Report]. Zdroj: URL <http://www.consilium.europa.eu/esdp>.

[21] Commission of the European Communities. *Communication from the Commission to the Council and the European Parliament: A Concept for European Community Support for Security Sector Reform.*COM (2006) 253 final, Brussels: 2006, s. 15.

[22] Vláda České republiky. *Zásady pro poskytování zahraniční pomoci*. [online]. [cit. 09/08/2008]. Zdroj: URL: <http://racek.vlada.cz/usneseni/usneseni_webtest.nsf/0/7897B04C221A1F30C12571B6006BDB3E>.

[23] Prohlášení Nezbytnost racionalizace institucionálního zajištění zahraniční rozvojové spolupráce ČR podpořené 36 organizacemi činnými v oblasti rozvojové a humanitární pomoci. In TOŽIČKA, Tomáš (ed.). *Česko proti chudobě: Informace, fakta a čísla z rozvojového světa.* Praha: Edukon, 2007, str. 36-37. EU [online]. URL: <http://www.ceskoprotichudobe.cz/soubor.php?s=informacni_zpravodaj_cpch_2007.pdf >.

[24] Vláda České republiky. *Usnesení vlády České republiky ze dne 19. září 2007 č. 1070 k transformaci systému zahraniční rozvojové spolupráce České republiky.* [online]. URL: <http://www.rozvojovestredisko.cz/files/uv070919.doc> a <http://www.rozvojovestredisko.cz/files/uv_transformace_zrs.doc>.
[25] Ministerstvo zahraničních věcí České republiky. *Zahraniční rozvojová spolupráce České republiky.* Statistická příloha. Zdroj: URL <http://www.mzv.cz/servis/soubor.asp?id=31013>.
[26] ZŮNA, Jaromír. Podpora reforem bezpečnostních sektorů. In *Sborník z pracovního semináře „Příprava a vedení operací – zkušenosti z použití vojsk"*. Ústav strategických a obranných studií Univerzity obrany Brno, 29. dubna 2009, s. 38-49, ISBN 978-80-7231-657-1.

Příloha číslo:1
Počet listů: 2

HLAVNÍ OBLASTI ZAMĚŘENÍ PODPORY REFOREM BEZPEČNOSTNÍCH SEKTORŮ

Sektor obrany	□ obranná a bezpečnostní politika, vymezení úkolů ozbrojených sil, □ organizační struktura rezortu obrany, □ politická a civilní kontrola ozbrojených sil, □ plánovací procesy v rezortu obrany, □ výcvik velitelů všech stupňů velení v oblasti výstavby moderních ozbrojených sil, □ reorganizace ozbrojených sil včetně řešení aspektů souvisejících s demobilizací, všeobecnou brannou povinností, integrace etnických skupin, a podobně, □ řízení systému obrany, □ zařazení expertů do struktury rezortu obrany za účelem monitorování, poradenství a vedení místních představitelů v oblasti obranné politiky a reformy bezpečnostního sektoru, □ vytvoření mechanismů pro řízení a kontrolu procesu vyzbrojování, financování a doplňování materiálem, □ další oblasti v závislosti na konkrétních podmínkách v partnerské zemi.
Sektor policie	□ definování potřeb policie, □ definování cílů komplexní politiky policejní ochrany plně integrované do systému zajišťování zákonnosti a pořádku, □ vypracování metodologie dosahování cílů, způsob měření a hodnocení výsledků, □ organizační struktura policejního sektoru, □ politická a civilní kontrola policejního sektoru, administrativní správa, transparentnost, odpovědnost, □ vzdělávání v policejním sektoru v oblasti výstavby moderních policejních sborů, v respektu k lidským právům, mezinárodnímu právu, □ rovnosti pohlaví, □ vedení policejního sboru při plnění denních úkolů v přechodném období, □ zařazení expertů do struktury ministerstva odpovědného za vnitřní záležitosti a činnost policie, □ zahájení informační kampaně k posílení důvěry u místního obyvatelstva a jeho spolupráce s policií, □ další oblasti v závislosti na konkrétních podmínkách v partnerské zemi.
Sektor justice a zákonnosti	□ definování potřeb justice, prokuratury, vězeňské služby, □ rozpracování cílů komplexní strategie výstavby v této oblasti, □ revize legislativních potřeb a asistence při plánování a vypracování nové legislativy,

	◻ organizace přijímacích řízení, posílení (vytvoření) vzdělávacích a výcvikových programů pro personál v celém sektoru, ◻ zařazení expertů do struktury ministerstva spravedlnosti za účelem monitorování, poradenství a vedení místních představitelů v oblasti justice a reformy celého sektoru, ◻ součinnost s mezinárodními organizacemi, nevládními organizacemi, členskými zeměmi EU a třetími zeměmi při zajišťování moderního vybavení a moderních zařízení pro potřeby justičního sektoru, ◻ vytvoření justičních institucí pro přechodné období, zvláštních tribunálů, smírčích komisí a opatření k zajištění zákonnosti a pořádku pro případ vzniku krizových situací, ◻ prosazování práv obětí prostřednictvím justičního systému a ochrana svědků, ◻ zahájení informační kampaně k posílení důvěry sektoru justice u místního obyvatelstva, ◻ další oblasti v závislosti na konkrétních podmínkách v partnerské zemi.
Sektor ochrany hranic a pobřeží a celní správy	◻ definování potřeb sil a prostředků k ochraně hranic a pobřeží, vypracování odpovídajících politik, cílů a postupů vedoucích ke zvýšení schopností, nebo výstavbě, celého sektoru, ◻ organizační struktura sektoru, příprava personálu, technické a materiálové vybavení, výcvik k prosazení respektu k mezinárodním normám, zákonům, lidským právům a rovnosti pohlaví, ◻ vypracování komplexní strategie výstavby a činnosti pro oblast ochrany hranic, pobřeží a celní správy, včetně její implementace, ◻ zařazení expertů do struktury místních ministerstev a agentur za účelem monitorování, poradenství a vedení místních představitelů v oblastech souvisejících s reformou daného sektoru, ◻ další oblasti v závislosti na konkrétních podmínkách v partnerské zemi.
Financování a rozpočtování v bezpečnostním sektoru	◻ poradenství a podpora za současného prosazování principů transparentnosti, efektivity, odpovědnosti, demokratické kontroly parlamentem, ◻ zařazení expertů do struktury ministerstva financí za účelem monitorování, poradenství a vedení místních představitelů v oblastech souvisejících s financováním a rozpočtováním při implementaci reformy bezpečnostního sektoru, ◻ další oblasti v závislosti na konkrétních podmínkách v partnerské zemi.
Všeobecná podpora	◻ v rámci komplexních přístupů k operacím je EU schopno poskytnout podporu při vytváření vlády a podmínek nezbytných pro její funkčnost, ◻ dále je EU schopno vydefinovat působnost pro všechna ministerstva, ústřední úřady a úřady státní správy na všech úrovních veřejné správy, ◻ EU je připraveno zařadit experty do struktur státních úřadů na všech úrovních k podpoře jejich činnosti, poradenství a asistenci při reorganizaci státní správy, ◻ další oblasti v závislosti na konkrétních podmínkách v partnerské zemi.
Podpora demobilizace, odzbrojení a reintegrace kombatantů	◻ komplexní podpora procesu demobilizace, odzbrojení a reintegrace bývalých kombatantů vysláním speciální mise nebo poskytnutím expertních kapacit, financováním rekvalifikačních programů a podobně podle koncepcí vypracovaných pro tuto specifickou oblast.

PhDr. Libor Stejskal

Mise České republiky v Afghánistánu: Zkouška nových rozměrů

Jedním ze symbolů bezprecedentní proměny české společnosti a českého státu za uplynulých dvacet let je role, kterou hraje v mezinárodním společenství. Jejím neodmyslitelným, ale rozhodně nikoli samozřejmým prvkem je dnešní angažmá České republiky v Afghánistánu.

Přitom Afghánistán je zemí, se kterou se dnes Češi nepotkávají zdaleka poprvé. Rok 1989 byl totiž přelomem také pro Afghánistán a pro vzájemné vztahy obou zemí. Letošní výročí tedy zároveň symbolizuje jakési „shledání" po dvaceti letech. Češi i Afghánci se však nacházejí v naprosto jiné situaci: Česko je v zásadě úspěšným a bohatým členem mezinárodní koalice, která působí v Afghánistánu, rozvrácené a zubožené zemi s velmi nejistými vyhlídkami.

Nárůst české přítomnosti

ČR se zapojila do mezinárodní operace ISAF (International Stabilization Force in Afghanistan) poměrně brzy po svržení Tálibánu, a to roku 2002 vysláním polní nemocnice a polního chirurgického týmu, později začala na kábulském letišti (KAIA - Kabul International Airport) působit skupina meteorologické služby, řízení letového provozu a ženijního zabezpečení EOD (Explosive Ordnance Disposal). Roku 2004 došlo k prvnímu nasazení 601. skupiny speciálních sil do bojové operace *Trvalá svoboda*. Od roku 2005 čeští vojáci působili také v rámci německého provinčního rekonstrukčního týmu (PRT) s dánskou účastí ve Fajzabádu v provincii Badachšán. V roce 2006 převzal kontingent AČR pro jednu rotaci roli vedoucího národa na celé KAIA. [1]

K zásadní změně došlo v letech 2007-2008, kdy Česká republika vyslala do Afghánistánu hned několik nových kontingentů, a celkově se tak prudce zvýšily počty zde nasazených českých vojáků, ale i policistů a civilních pracovníků.

Na základně KAIA v Kábulu se síly a prostředky AČR na čas rozrostly do poměrně mohutného konglomerátu kolem polní nemocnice a protichemické jednotky. Na něj v současnosti navazuje společná logistická jednotka (NSE - National Support Element), chemická jednotka, meteorologové a řízení letového provozu.

Velmi podstatnou a pro budování afghánských kapacit jednoznačně pozitivní novinkou je zřízení a působení českého OMLT (Operational Mentoring and Liaison Team) neboli skupiny instruktorů podporující afghánské vzdušné síly a školící letový i pozemní personál k vrtulníkům Mi-24/35 darovaným českou vládou. V Kábulu proto potkáte také civilní zaměstnance firmy LOM Praha, kteří se podílí na předání a zajištění provozu darovaných vrtulníků.

Naopak spíše nešťastným a problematickým – byť solidárním a odpovědným – počinem bylo převzetí ochrany nizozemského PRT v provincii Uruzgán v letech 2008-2009.

Pokračuje nasazení kontingentu speciálních sil v rámci operace *Trvalá svoboda*. Přestože samotný fakt dlouhodobějšího zapojení české armády do bojové operace je třeba hodnotit pozitivně, nelze přehlédnout problematickou skutečnost, že jde o operaci mimo rámec ISAF a její mezinárodní i domácí podpora (v ČR) je omezená. I proto je pochopitelné, že kontingent bude stažen na konci roku 2009.

Velmi nešťastnou – a patrně nezaslouženě nepříznivou – dohru mělo nasazení skupiny speciálních operací (SOG - Special Operations Group) Vojenské policie ČR v letech 2007-2008 v provinciích Helmand a následně Lógar. Mediální kampaň nesoucí znaky účelového zostuzení provázela kroky vedoucí v podstatě k zániku jednotky, která představovala nesporně kvalitní kapacitu, získala bojové zkušenosti a její renomé bylo poškozeno spíše chybami velení než nedostatečným výkonem. [2]

Inovací historického významu se stalo zřízení provinčního rekonstrukčního týmu (PRT) v provincii Lógar. Od března 2008 se PRT podílí na podpoře afghánské vlády, ekonomickém a sociálním rozvoji a vytváření bezpečného prostředí v provincii. PRT se od všech ostatních misí realizovaných Českou republikou liší kombinovanou civilně-vojenskou povahou.

Pro českou přítomnost v Afghánistánu je charakteristická zvýšená „druhová diverzita". Kromě vojáků vyslaných rezortem obrany a civilních expertů vyslaných ministerstvem zahraničních věcí zde působí také skupina příslušníků Policie ČR v misi EUPOL (European Union Police Mission). Další policisté potom chrání budovu českého velvyslanectví.

Všechny uvedené síly a prostředky přispěly k určitému zabydlení lidí vyslaných Českem v Afghánistánu. Konkrétně v Kábulu se tak zformovala specifická komunita vojáků, civilních pracovníků, policistů, ale také diplomatů a českých zaměstnanců mezinárodních organizací. Zmínit je třeba i pracovníky společnosti *Člověk v tísni,* která provozuje v Afghánistánu nejrozsáhlejší ze svých zahraničních misí. Všichni tito vojáci z různých kontingentů a ostatní civilní „expati" [3] mají dokonce možnost se příležitostně setkávat – na základně KAIA funguje „Czech House", jeden z nejproslulejších barů, jehož návštěva je naprostou samozřejmostí jak pro Čechy, tak pro ostatní příslušníky koaličních sil.

Při popisu sil a prostředků nasazených Českou republikou v Afghánistánu je třeba zdůraznit nový společný rys vlastní PRT jako celku, vrtulníkovému OMLT, misi EUPOL a částečně i misi SOG: tímto rysem je zaměření na budování a rozvoj afghánských schopností a kapacit (konkrétně afghánské armády, policie a veřejné správy). Právě tento prvek je největší přidanou hodnotou, jakou může nabídnout koaliční partner s omezenými finančními a personálními zdroji jakým je Česko. Nasazení vlastních jednotek zahrnující plánovitou podporu, asistenci a výcvik pro afghánskou stranu má – díky multiplikačnímu efektu – větší smysl než pouhé samostatné plnění vlastního úkolu. Zkrátka, při vlastních omezených možnostech je daleko užitečnější školit afghánskou armádu či policii než se stejným počtem osob např. hlídat nizozemskou základnu.

Provinční rekonstrukční tým

Provinční rekonstrukční tým, působící od března 2008 na základně Shank v provincii Lógar, je pro Českou republiku, potažmo pro Armádu ČR zcela novým typem zkušenosti. Výčet unikátních znaků lze začít podvojným charakterem mise a tomu odpovídajícím zdvojeným vedením: velitel vojenského kontingentu a šéf civilního týmu jsou rovnocennými partnery, vojenský velitel má navíc pouze právo posledního rozhodnutí v otázkách bezpečnosti všech příslušníků PRT.

V odborné literatuře se postupně objevují pokusy o typologii PRT, obvykle se hovoří o americkém, britském a německém modelu. Ponechme stranou fakt, že tyto úvahy jsou vzhledem k malému počtu pozorovaných objektů zavádějící; český PRT se vysokou autonomií civilní části podobá spíše německým než americkým PRT. Pozoruhodné je, že český civilní tým patří mezi ostatními PRT k těm nejpočetnějším a oborově nejrůznorodějším.

Hlavním úkolem PRT je podporovat afghánskou vládu prostřednictvím realizace rekonstrukčních a rozvojových projektů a podílet se na vytváření bezpečného prostředí. Civilní tým má na starosti identifikaci, přípravu a realizaci vhodných projektů ve spolupráci s afghánskými partnery, vojenský kontingent zajišťuje bezpečnost, dopravu a logistiku celého PRT. Vojáci se ale zároveň podílejí na průběžném mapování provincie, zapojili se do dílčího programu výcviku Afghánské národní policie (ANP - Afghan National Police) a skupina CIMIC realizovala vlastní menší projekty. Většina projektů obnovy a rozvoje patří do některé z těchto oblastí: zemědělství, vodohospodářství, školství a vzdělávání, zdravotnictví, bezpečnost (podpora afghánské policie) a podpora dobrého vládnutí, podpora místních médií.

Hodnocení činnosti českého PRT je z vnějšího pohledu velmi obtížné, neboť konkrétní informace o projektech nelze z různých důvodů volně šířit. Následující teze se tedy zakládají převážně na osobních zkušenostech.

- Všeobecnou překážkou se stává již vypěstovaná závislost afghánských komunit i celé země na pomoci. V případě Lógaru nebyl tento jev zpočátku příliš výrazný díky dosavadnímu přehlížení této provincie. Absence výraznější rozvojové pomoci před rokem 2008 byla patrně ospravedlňována jejím relativně dobrým stavem.
- Český PRT se postupně dostal do určitého napětí s představiteli provinční vlády. To bylo způsobeno nepřiměřeným očekáváním ze strany afghánských představitelů, kteří požadovali všestrannou materiální a finanční podporu ze strany PRT. Tyto požadavky byly formulovány výrazně přemrštěným způsobem, a obvykle mířily spíše k uspokojení osobních statusových a materiálních zájmů vlivných funkcionářů, než k prospěchu obyvatel provincie. Tyto seznamy přání byly ze strany PRT přirozeně odmítány, byť pokud možno diplomaticky, aby nedošlo ke zbytečným konfliktům.
- S tím souvisí další obecný znak působení českého PRT. Proti některým jiným PRT a zahraničním rozvojovým agenturám klade český tým ve své politice velký důraz na iniciativu a aktivitu afghánských partnerů. Podmínkou pro realizaci projektu z prostředků českého PRT je vždy iniciativa a relativně vysoká míra účasti afghánské strany (při přípravě projektu, jeho politickém a organizačním zajištění, ale vždy především v zárukách převzetí, řádného užívání a dlouhodobé údržby). Udržitelnost je pro implementaci projektů českého PRT prvořadým kritériem.
- Mnozí zahraniční aktéři v Afghánistánu jsou pod výrazným tlakem na plynulé a pravidelné utrácení svěřených prostředků, díky čemuž musí často realizovat i ukvapené, nefunkční či neudržitelné projekty. Výraznou předností PRT Lógar je relativně značná volnost civilního týmu při výběru, navrhování a předkládání projektů. Důsledkem je obvykle dostatek času na důkladné zvážení variant, výběr vhodné formy a lokality, prověření okolností (často velmi záludných: vlastnictví pozemků a objektů, rizika kmenových a klanových konfliktů apod.), a v případě potřeby i pozastavení projektu či jeho odložení.
- Součástí neformální politiky českého PRT je podchycení místní elity. Představitelé PRT samozřejmě komunikují se všemi relevantními partnery ve svých sektorech, ať na úrovni provinční správy, distriktů, ale i s kábulskými ministerstvy. Nad rámec standardní komunikace jsme usilovali o určitou bližší spolupráci s nadějnými úředníky – buď s lepší kvalifikací, anebo s vyšší morální integritou. Přesto lze konstatovat, že schopní a vzdělaní Afghánci nacházejí uplatnění mnohem spíše v soukromých firmách než ve veřejné správě. To se bohužel projevuje při srovnání výkonu některých úřadů s firmami a podnikateli, kteří se ucházejí o zakázky od PRT.

- Definice poslání PRT někdy uvádí jen rekonstrukci a rozvoj, jindy také vytváření bezpečného prostředí. Zde bohužel PRT nemůže vykázat žádný zřetelný úspěch. (Nic na tom nemění ani aktivní zásahy proti povstalcům v létě a na podzim 2008 nebo trvalé působení dodatečných mobilních pozorovacích týmů v roce 2009.) Reálně vzato, nemá PRT na bezpečnostní situaci v provincii Lógar žádný vliv. Důvodů je několik. Z ryze taktického hlediska nedokáže ani PRT, ani ostatní koaliční síly zajistit bezpečnost nikde mimo obvod vlastní základny, pokud se v daném místě právě nenachází patrola. Do okamžiku příjezdu a okamžitě po jejím odjezdu je kterékoli místo zcela mimo kontrolu. V roce 2009 působí v Lógaru celá brigáda US Army, čímž se oproti roku 2008 prudce zintenzivnila činnost povstalců. Zvýšená intenzita a objem povstaleckých i koaličních operací logicky snižuje roli PRT jako bezpečnostního aktéra. Naproti tomu se PRT podílí na podpoře a výcviku Afghánských národních bezpečnostních sil (ANSF - Afghan National Security Force), tedy policie i armády. Tuto roli PRT se v Lógaru dosud nepodařilo rozvinout, přestože akutní potřeba je zřejmá a existuje i zásadní shoda mezi ČR, USA a EU o možnostech konkrétních řešení. Zde se však výsledky neprojeví okamžitě, a je otázkou, jak v budoucnu měřit efektivitu např. právě výcviku ANP.
- Dalším limitem, týkajícím se nejen českého, ale i ostatních PRT, je povaha rozvojových aktivit. Z většího odstupu je zřejmé, že se stále omezují na drobnější, realizačně jednodušší a levnější oblasti rozvoje – jako např. školství, zemědělství, zdravotnictví, zásobování vodou. To samozřejmě odpovídá a) mimořádné zaostalosti Afghánistánu a jeho nízké absorpční schopnosti, b) nutnosti vykazovat „doma" rychlé výsledky, c) potřebě reagovat na urgentní potřeby a oslovit tak široké vrstvy afghánské populace. Bohužel jsou tak ze strany mezinárodního společenství opomíjeny potřeby strategického a dlouhodobého charakteru. Mimo některé klíčové dálkové silnice neprobíhá výstavba zásadnější infrastruktury, nerozvíjí se energetika. Především plošná elektrifikace a komunikační síť jsou základní podmínkou pro jakýkoli hospodářský rozvoj. V současném Afghánistánu stále nedochází ke změnám, které by výrazně zvýšily potenciál pro hospodářský růst v dohledné době. (Výjimkou, byť problematickou, je zahájená čínská investice v objemu téměř tří miliard USD do těžby největšího světového ložiska mědi v Aynaku v provincii Lógar, zahrnující stavbu uhelné elektrárny a nákladní železnice.) [3]
- Celkově lze dosavadní činnost a výsledky českého PRT hodnotit ve dvou odlišných kontextech. V pohledu zblízka – na práci PRT jako takovou – jsou výsledky velmi dobré, na čemž se neformálně shodují i odborníci v různých pozicích v Afghánistánu, Bruselu i jinde. Pokud se však díváme na celkovou situaci Afghánistánu, pak je vliv jednotlivých PRT (včetně českého) na vývoj v zemi spíše nepřesvědčivý.

Afghánská výzva pro Česko

Afghánistán se stal zemí, jíž Česká republika v rámci své zahraniční a bezpečnostní politiky poslední dobou věnuje absolutně nejvíc organizační energie, finančních prostředků a personálních kapacit. Je to dáno i souběhem několika jinde a jindy oddělených rolí – účastí v mezinárodní mírové operaci, rozvojovou pomocí, bojovou operací, vysláním vojenských i civilních sil.

Pozoruhodná a významná je ovšem skutečnost, že tento stav – přinejmenším z vnějšího pohledu – nastal jaksi samovolně, neúmyslně, neplánovitě. Spíše než postup podle jasného

záměru to připomíná nabalování valící se sněhové koule. Ponechme stranou, že i to je běžná a legitimní metoda veřejné politiky, a že mnohé závazky narostou do rozměrů, které zpočátku nikdo nepředpokládal. Horší je, že působení ČR v Afghánistánu nemá žádnou konkrétní oporu ve stávajících strategických dokumentech – ani v bezpečnostní, ani ve vojenské strategii. I díky tomu mohly na poslední chvíli proběhnout (a do budoucna opět mohou) značně vyhrocené a politickým kšeftováním poznamenané spory o vyslání uvedených sil a prostředků.

Z uvedených skutečností lze vyvodit několik závěrů a výzev, s nimiž je či bude afghánské angažmá ČR konfrontováno.

1. Konkrétním úkolem, k němuž má Česká republika dobré předpoklady, zůstává širší a systematičtější zapojení do budování a výcviku Afghánské národní armády a především Afghánské národní policie. Od počátku se na výcviku policistů v Lógaru podílela skupina příslušníků Vojenské policie pod vedením amerického Police Mentoring Teamu (PMT). Policie ČR vyslala pět instruktorů do mise EUPOL na severu a západě Afghánistánu a v současnosti se výcvikem v Lógaru zabývají vojáci 3. a 4. kontingentu AČR. Již v roce 2008 probíhala jednání o koncentraci těchto aktivit – tedy o zřízení mise EUPOL v Lógaru a přesun instruktorů Policie ČR, dále se jedná o vyslání početnější výcvikové skupiny Vojenské policie, která by působila v rámci PRT. Navzdory mnoha urgencím se dosud nepodařilo ani jeden z těchto žádoucích kroků uskutečnit. Je jasné, že čistě vojenský výcvik možná ANP pomůže přežít v terénu tváří v tvář nepříteli, v žádném případě však nenahradí policejní kvalifikaci, znalost klasických policejních dovedností a postupů – ta přitom chybí nejvíce. Zároveň je třeba, aby se co nejdříve podařilo celý výcvik ANP důsledně systemizovat a standardizovat.
2. Armáda ČR odvádí v Afghánistánu vzhledem k podmínkám skvělou práci. Přesto i zde lze vznést několik námětů a připomínek. Problémem zůstává příprava kontingentů, které v domácích podmínkách disponují zcela odlišnou technikou a výzbrojí, než kterou poté používají v misi. Problematický je přístup rezortu obrany k pořizování techniky. Například nestandardní a z mnoha důvodů kritizované nákupy vozidel *Dingo 2* byly zdůvodňovány urgentní operační potřebou, na konec však ani druhá dodávka 15 vozidel mnoho nevyřešila, neboť patroly PRT nadále používají vozidla *Humvee*. Není tajemstvím, že Dingo 2 je pro provoz v Lógaru z několika důvodů nevhodným typem, jak prokázal už interní rozbor 1. kontingentu AČR. Teprve nasazení vozidel *Iveco LMV* snad situaci zlepší, nicméně skládání konvojů bude problémem i nadále. Během kauzy Dingo 2 se bohužel někteří představitelé rezortu v médiích dopustili manipulací s fakty. Existují známky toho, že tlak (jehož výsledkem je autocenzura) je vyvíjen i na příslušníky jednotlivých kontingentů, kteří mají poskytovat zpětnou vazbu. Celkově je třeba apelovat na mechanismy civilní kontroly ozbrojených sil (např. v Parlamentu ČR), aby předcházely potenciálnímu zneužití „zabydlení" AČR v Afghánistánu k nahodilému, nestandardnímu a nesystémovému pořizovaní výzbroje a dalšího vybavení.
3. Přibližně uprostřed trvání projektu PRT by měla přijít rozvaha, co dělat dál, jak využít získané zkušenosti a vydobytý politický kapitál. V případě pozitivního vývoje po afghánských prezidentských volbách by Ministerstvo zahraničních věcí (MZV) spolu s Ministerstvem průmyslu a obchodu (MPO) mělo začít pracovat na koncepci podpory českých investic v Lógaru, které jsou však zatím jen hypotetickou následující fází.
4. Politická reprezentace ČR by se měla alespoň rámcově shodnout, podle kterých kritérií a okolností se bude rozhodovat o prodloužení působení či o stažení jednotlivých

kontingentů v misi ISAF. Zvláště v případě setrvale špatného vývoje v zemi by bylo poctivé vůči partnerům i afghánské vládě mít předem definované podmínky pro eventuální stažení. V případě PRT v Lógaru je naopak potřebné usilovat o politickou shodu na minimální zaručené délce nasazení a schválených prostředcích na financování projektů. Na jaře 2010 oslaví PRT dva roky činnosti. Pro novou vládu vzešlou z voleb v říjnu 2009 to bude vhodná příležitost k závaznému upřesnění délky dalšího fungování PRT, původně stanoveného na tři až pět let.

5. Nová vláda ČR po volbách 2009 by měla vyjít vstříc ostatním stranám na politické scéně a zvláště v poslanecké sněmovně, aby se podařilo zvýšit úroveň politické diskuze o smyslu a podmínkách mise v Afghánistánu. Jedině tak je možné dosáhnout vyšší podpory české veřejnosti.

Tato studie je výstupem projektu EUSECON, výzkumného projektu podpořeného 7. rámcovým programem Evropské komise.

Použité prameny:

[1] http://www.army.cz/scripts/detail.php?id=11693 – Nasazení AČR v Afghánistánu, cit. 10.8.2009.
[2] http://www.onwar.eu/2009/06/22/r-i-p-sog/ – jedna z možných interpretací z pera Františka Šulce, cit. 10.8.2009.
[3] „Expat" je zkratka z anglického slova *expatriot*, do češtiny nepřeložitelná: zahraniční pracovník, člověk žijící mimo svou vlast, není to vystěhovalec či emigrant, http://respekt.ihned.cz/login.php; http://blog.aktualne.centrum.cz/blogy/pepper-de-callier.php?itemid=4653.
[4] http://www.mcclatchydc.com/227/story/63452.html, cit. 12. 8. 2009.

Získané velmi cenné zkušenosti z nasazení v zahraničí využívá nejen AČR zpětně k dalšímu výcviku a přípravě, ale také při formování a plánování akvizic a další modernizace vlastního vybavení a materiálu. Je možné konstatovat, že působení v zahraničních misích a zde nabyté zkušenosti jsou hlavními katalyzátory probíhající transformace ozbrojených sil ČR. Úspěšné plnění stále náročnějších úkolů v zahraničních mírových misích a dalších operacích je na jedné straně významných zdrojem rostoucího zdravého sebevědomí našich vojáků, na straně druhé přispívá k vysoké prestiži AČR jako celku u veřejnosti. Je potěšitelné, že schopnostem AČR dlouhodobě důvěřuje na 70 % české veřejnosti.

Pravidelná účast jednotek a štábů AČR na aliančních cvičeních je pro armádu velmi důležitá především při dosahování a rozvíjení nezbytné míry vzájemné interoperability. Ta je následně naprosto klíčová při plnění konkrétních společných úkolů.

Prioritní pozornost přitom věnujeme jednotkám, útvarům a svazům vyčleňovaným pro působení v silách okamžité a rychlé reakce NATO a bojová uskupení EU.

Generálporučík Vlastimil Picek,
náčelník Generálního štábu AČR
Rok 2009 jsem označil rokem stabilizace Armády ČR
Czech Defence Industry & Security Review, 2/2009

Mjr. Ing. Eva Zezulová, Ph.D., mjr. Ing. Jiří Štoller, Ph.D.,
pplk. doc. Ing. Pavel Maňas, Ph.D.

Životní cyklus základen AČR v zahraničních misích

Úvod

Každý systém, ať už živý či neživý, má svoje vývojová stadia, tato stadia je možné označit pojmem „životní cyklus“. Obecně je životní cyklus pojem, který představuje průběh stadií života nějaké entity od jejího zrození až po zánik. Původně byl tento pojem používán v biologii pro popis stadií od zrození přes reprodukci až po zánik. [1] V moderní době byl pojem životní cyklus převzat i mnoha dalšími vědními obory, takže dnes se můžeme setkat například s pojmem životní cyklus člověka, životní cyklus produktu nebo životní cyklus staveb. Definování pojmu „životní cyklus základny“ ve smyslu vojenských základen AČR v zahraničních misích (viz obr. 1) má své místo a logiku.

Životní cyklus základny rozčleňuje průběh stadií trvání základny od jejího navržení, přes vybudování a udržování až po zrušení. Rozčlenění celého cyklu do logického sledu jednotlivých etap napomáhá při řízení procesů spojených s provozem základny, neboť naznačuje strukturu členění jednotlivých etap životního cyklu základny a snižuje riziko opomenutí nějaké činnosti.

Prezident ČR, vrchní velitel ozbrojených sil, při projevu na velitelském shromáždění řídících funkcionářů rezortu obrany v Praze dne 1. 11. 2007 řekl, že: „Zahraniční mise budou i v budoucnu hlavní formou naplňování našich spojeneckých závazků.“ V budoucnu lze tedy očekávat, že se například v rámci budování konceptu EU battle group rozšíří působnost AČR na další kontinenty. Posílení expediční činnosti armády ČR s sebou zákonitě přináší potřebu sjednotit postupy při navrhování, údržbě a rušení základen AČR v zahraničních misích.

Obr. 1: Celkový pohled na základnu Camp Bond-Steel v Kosovu

V rámci projektu obranného výzkumu s názvem „Technická podpora navrhování, výstavby, údržby a rušení základen AČR v zahraničních misích s využitím konceptu REACH-BACK“, který je zpracováván na Univerzitě obrany na katedře ženijních technologií ve spolupráci s katedrou řízení zabezpečení boje, je řešen jako jeden z dílčích úkolů i problém definovat a rozpracovat životní cyklus základen.

Popsání a rozčlenění životního cyklu základny do jednotlivých etap je důležité nejen pro následné plánování postupu prací na přípravě, budování, provozu a rušení vojenských základen, ale i pro postup rozpracování metodik jednotlivých činností v průběhu života vojenské základny.

Etapy životního cyklu základny

Životní cyklus základny můžeme rozdělit do sedmi etap (obr. 2), které charakterizují jednotlivá stadia života základny od plánu po likvidaci. Výstavba základny, tak jako každý technický projekt je činnost neopakovatelná, která má konec a začátek. Výstavba jednotlivých základen se od sebe liší v mnoha detailech. Tímto rozdílným detailem může například být:

- úkol, který mají jednotky plnit,
- délka trvání mise,
- předpokládaná délka pobytu vojsk,
- počet a složení jednotek,
- podmínky, ve kterých jsou základny budovány (bezpečnostní, etnické, kulturní, podnební, meteorologické, geologické, hydrologické, logistické, atd.),
- použité konstrukce nebo technologie,
- atd.

Pojem *životní cyklus základny* vykazuje základní charakteristiky, které musí nějaká činnost mít, abychom o ní mohli hovořit jako o projektu. Těmito charakteristikami jsou:

- stanovený začátek a konec projektu,
- neopakovatelnost z hlediska úkolů, složení jednotek a podmínek (klimatických, geologických, geografických, bezpečnostních, kulturních, atd.),
- omezené zdroje (finanční, lidské, materiálové).

Na základě tohoto zjištění je možné říci, že budování, údržba a rušení základen vykazují známky projektu a je vhodné na tyto procesy aplikovat metody projektového řízení. Například pro úspěšné plánování se používá Ganttův graf nebo síťová analýza.

Právě v oblasti projektového řízení je možná spolupráce s jednotkami na zahraničních misích s využitím konceptu Reach-Back. Aplikaci je možné použít online, umožňuje jednoduché plánování pomocí milníků (úkolů). Jedná se o nejjednodušší způsob plánování a řízení. Lze jej použít pouze pro velice jednoduché plánování. Další možností je kontaktovat odborníky na katedře ženijních technologií, kteří mají k dispozici program MS Project (obr. 4), který kombinuje jednoduchost a přehlednost Ganttových grafů s možností vkládat vazby, jako je běžné u metod síťové analýzy.

V průběhu celého životního cyklu základny je nutné věnovat pozornost částem a provozům základny, které by mohly mít negativní dopad na ekologii (sklady a výdejny PHM, myčky a parky techniky, odpadové hospodářství, apod.). Další důležitá součást všech činností v průběhu životního cyklu základny je **oblast bezpečnosti a ochrany zdraví při práci (BOZP)** a stavebního práva. Všechny jmenované oblasti je nezbytné provádět v souladu s právními předpisy ČR, pokud místní předpisy v dané oblasti nejsou přísnější.

Obr. 2: Životní cyklus základny AČR v zahraniční misi

1. ZADÁNÍ

Jedná se o první fázi životního cyklu základny, která vyplývá z dokumentů, které upravují působení mezinárodních sil na území hostitelského státu (hierarchie: Mandát, Rules of Engagement, Operační plán, ...). V podstatě je to politické rozhodnutí na nejvyšší úrovni a ženijní důstojník do této etapy nezasahuje. Kvalitní a přesná specifikace požadavků na vysílaný kontingent je však prvním a velice důležitým krokem k úspěšnému plnění úkolů. Nepřesné a nejasně formulované zadání má za následky nedorozumění a nejednoznačný výklad požadavků.

2. PŘÍPRAVA

V této fázi životního cyklu základny dochází k transformaci zadání do konkrétních úkolů. Jde zde především o ujasnění požadavků (kapacitních, bezpečnostních, dle plněných úkolů, ...), průzkumy. V souladu s běžnou praxí se ženijní specialista této fáze neúčastní, ačkoliv jeho účast, zejména při hodnocení vhodnosti navržených lokalit, je nutná a účelná. Rovněž přímou rekognoskaci terénu, která následuje po vytipování lokality na základě družicových snímků, popřípadě mapového pokladu, by měl provádět ženijní specialista společně s ostatními odborníky, nejlépe ten, který bude následně za výstavbu odpovědný.

3. NÁVRH

V této fázi životního cyklu základny se jedná se o návrh ideové přípravy a námětu, studie proveditelnosti po ekonomické, právní a konstrukční stránce. Závěrem probíhá vyhodnocení možností a schvalování návrhu. Vybrané místo musí splňovat tyto základní požadavky:

- rozptýlení jednotlivých součástí kvůli snížení zranitelnosti,
- přístup k pozemním komunikacím, přistávacím plochám, telekomunikacím,
- odpovídající viditelnost, úměrná mandátu a taktické situaci,
- vyloučení podmáčených území,
- vyloučení přítomnosti nebezpečné munice a látek.

V této fázi by měl být zaveden schvalovací proces, kterého by se účastnil zástupce společného operačního centra (SOC), velitel společných sil, velitel budoucího kontingentu a ženijní důstojník, který bude odpovědný za budování základny.

4. PROJEKTOVÁNÍ

Etapa projektování je charakterizována řešením otázek provádění projektu po jeho technických, ekonomických, právních, bezpečnostních atd. aspektech.

Na rozdíl od předešlých etap je to etapa, ve které obvykle do životního cyklu vstupují ženijní jednotky a jejich velitelé, kteří jsou za výstavbu odpovědní. Právě touto fází začíná období v rámci životního cyklu základny, kdy je nutné řešit konkrétní technické, materiálové, bezpečnostní aj. problémy, pomocí simulací např. MKP, vizualizací v CAD systémech, plánování pomocí MS projetu (obr. 4) apod. A právě pro řešení těchto problémů nabízí katedra

ženijních technologií Univerzity obrany prostřednictvím konceptu Reach-Back odbornou pomoc a spolupráci. Viz článek Využití konceptu Reach-Back jako podpory stavebního dozoru v zahraničních misích AČR publikovaný ve Vojenských rozhledech 4/2008. [2]

Jako první a nejdůležitější dokument této etapy je zpracováván situační plán základny, jehož součástí je i dispoziční plán základny (obr. 3). Zpracování situačního plánu základny je důležitý krok, který následně ovlivňuje další etapy životního cyklu základny. Současně se situačním plánem je zpracováván harmonogram prací. Důstojník odpovědný za výstavbu si pomocí harmonogramu ujasní priority a návaznosti jednotlivých stavebních akcí na území budoucí základny. A právě pro lepší orientaci v pořadí prací je možné využít rozčlenění životního cyklu základny na jednotlivé fáze.

Při návrhu situačního řešení základny je třeba zvážit nejenom základní parametry, které jsou dané, ale i následné, které přinese až budoucnost, ale jejichž zanedbání může přivodit nemalé komplikace a náklady. [3]

Základní parametry jsou:

- úkol,
- délka trvání mise,
- předpokládaná délka pobytu vojsk,
- počet :
  - jednotek dislokovaných na základně,
  - osob,
  - a druhy techniky,
- složení jednotek
- podmínky:
  - bezpečnostní
  - etnické, kulturní,
  - klimatické
  - meteorologické,
  - geologické
  - hydrologické,
  - logistické
  - atd.

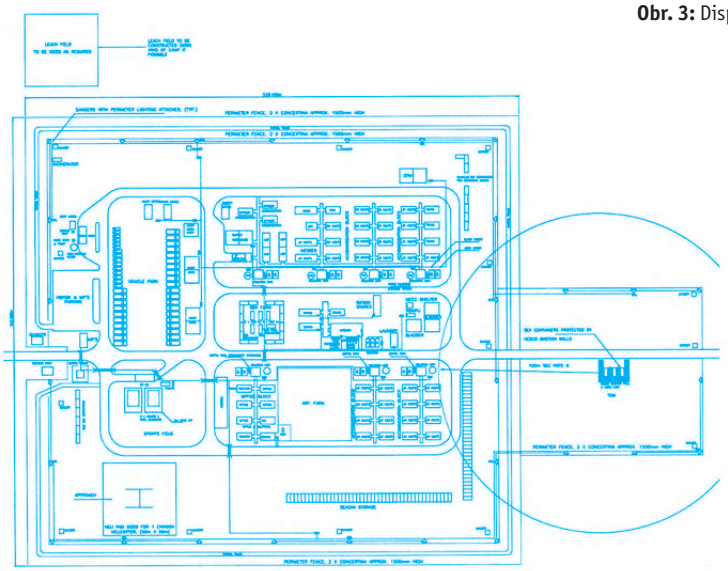
Budoucí parametry, které je třeba zvážit, jsou:

- adaptace na změnu úkolu,
- možnost rozšíření základny (zmenšení),
- změna bezpečnostní situace,
- změna počtu osob,
- atd.

Situační plán musí obsahovat rozdělení pozemku pro každou jednotku, pozorovací, obranná a velitelská stanoviště. V návrhu je důležité neopomenout navrhnout zakrytí těch míst, která nemají být pozorována zvenčí. Osvětlení perimetru a dalších zařízení musí být v souladu s pravidly činnosti a ostatních nařízení.

Dalším úkolem v rámci etapy projektování je zpracování dílčích projektů je zpracování projektové dokumentace jednotlivých částí základny a současně zpracování harmonogramu prací s jednoduchým rozpočtem.

Obr. 3: Dispoziční řešení základny

5. BUDOVÁNÍ

Je etapa životního cyklu základny, která řeší otázky provádění projektu po jeho technických, ekonomických, právních a především bezpečnostních aspektech. Cílem budování je zodolnit prostor působení jednotek a současně vytvořit podmínky pro běžný život jednotek v prostoru v delším časovém rozpětí. Důraz musí být položen na obranu prostoru, ochranu osob a techniky a možnost evakuace jednotek z prostoru. Je vhodné rozdělit práce dle návrhu polního řádu [4] na práce:

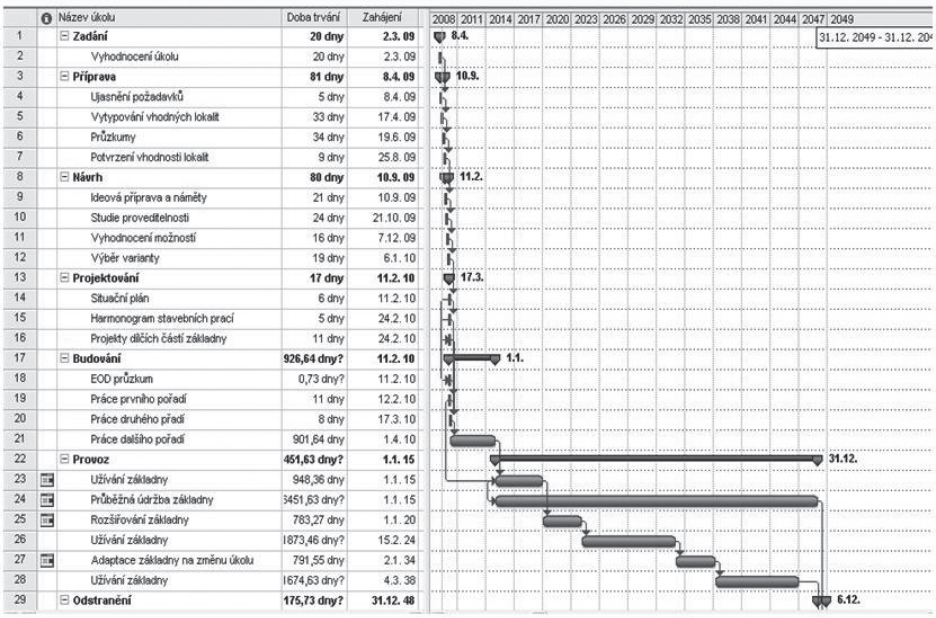
a) **prvního pořadí:** jsou to práce, které vedou k zajištění efektivnosti paleb a odolnosti velení: obvodový perimetr, palebná postavení, nástražná signalizace, vybudování spojení, vybudování provizorních velitelských stanovišť, vjezd do základny, příjezdová komunikace,
b) **druhého pořadí:** jsou to práce vedoucí ke zvýšení ochrany živé síly, výzbroje, techniky a materiálu, vybudování pevných velitelských stanovišť, pohotovostní úkryty, kuchyně, jídelna, ubytování vojska, hygienické zázemí, provizorní ubytování,
c) **dalšího pořadí:** jsou to práce vedoucí k dalšímu zvyšování ochrany a komfortu vojsk. Ostatní zařízení, zajišťující dlouhodobý a nepřetržitý chod základny popřípadě volnočasové aktivity. Vybavení musí odpovídat úkolu.

V rámci realizace, kromě materiálových, statických a technologických aspektů budování základny je nutné neopomenout oblast ekologie, BOZP a práva.

6. PROVOZ

Je etapa, která zahrnuje údržbu základny, její rozšiřování (zmenšování), adaptaci na změnu úkolu nebo mandátu. Zkrátka provoz zahrnuje činnosti, které jsou nezbytné k tomu, aby základna mohla poskytovat kvalitní zázemí jednotkám při plnění jejich úkolů.

Jedná se o různě dlouhou dobu, v závislosti na mandátu a úkolu jednotky, v rámci které řešíme otázky provozní údržby, rozšiřování, požadavky na změny vyvolané změnou úkolu,

	Název úkolu	Doba trvání	Zahájení
1	**Zadání**	**20 dny**	**2.3. 09**
2	Vyhodnocení úkolu	20 dny	2.3. 09
3	**Příprava**	**81 dny**	**8.4. 09**
4	Ujasnění požadavků	5 dny	8.4. 09
5	Vytypování vhodných lokalit	33 dny	17.4. 09
6	Průzkumy	34 dny	19.6. 09
7	Potvrzení vhodnosti lokalit	9 dny	25.8. 09
8	**Návrh**	**80 dny**	**10.9. 09**
9	Ideová příprava a náměty	21 dny	10.9. 09
10	Studie proveditelnosti	24 dny	21.10. 09
11	Vyhodnocení možností	16 dny	7.12. 09
12	Výběr varianty	19 dny	6.1. 10
13	**Projektování**	**17 dny**	**11.2. 10**
14	Situační plán	6 dny	11.2. 10
15	Harmonogram stavebních prací	5 dny	24.2. 10
16	Projekty dílčích částí základny	11 dny	24.2. 10
17	**Budování**	**926,64 dny?**	**11.2. 10**
18	EOD průzkum	0,73 dny?	11.2. 10
19	Práce prvního pořadí	11 dny	12.2. 10
20	Práce druhého přadí	8 dny	17.3. 10
21	Práce dalšího pořadí	901,64 dny	1.4. 10
22	**Provoz**	**451,63 dny?**	**1.1. 15**
23	Užívání základny	948,36 dny	1.1. 15
24	Průběžná údržba základny	3451,63 dny?	1.1. 15
25	Rozšiřování základny	783,27 dny	1.1. 20
26	Užívání základny	1873,46 dny?	15.2. 24
27	Adaptace základny na změnu úkolu	791,55 dny	2.1. 34
28	Užívání základny	1674,63 dny?	4.3. 38
29	**Odstranění**	**175,73 dny?**	**31.12. 48**

Obr. 4: Harmonogram životního cyklu základny

mandátu, nebo bezpečnostní situací. Po tuto dobu je nutné zajistit jednotkám umístěným na základně vhodné podmínky pro výkon služby, a zároveň vhodné podmínky pro kvalitní odpočinek.

Po určitou dobu se základna stává jejich domovem, a proto je důležité poskytnout jednotkám zázemí s maximálně možným komfortem odpovídajícím podmínkám a délce mise. Zároveň je nutné po dobu užívání základny udržet stavebně technické zařízení základny v provozuschopném stavu i v náročných klimatických podmínkách. Rovněž změny mandátu, úkolů, složení, národnosti posádky, bezpečnostní situace atd. vyvolávají požadavky změn ve stavebně technickém zařízení a různé stavební úpravy v rámci základny.

7. RUŠENÍ

Jedná se o poslední etapu životního cyklu základny. Existují dva způsoby, jak je možné základnu zrušit, a to buď jejím odstraněním, nebo předáním základny. V závislosti na požadavcích místní samosprávy nebo majitele pozemku bude základna odstraněna nebo předána ve stavu v jakém se nachází nově příchozím jednotkám, místní samosprávě nebo majiteli pozemku. V případě odstraňování základny se po odstranění veškeré infrastruktury základny pozemek, na němž byla základna vybudována, uvede do původního stavu.

Přesto, že se jedná o poslední etapu, je to důležitá součást práce ženisty, který je zodpovědný za základnu po stavební stránce. Rovněž tato etapa skrývá mnohá technologická a manažerská úskalí. V rámci této etapy půjde, pokud to místní samospráva bude požadovat, o demontáž montovaných staveb, demolice vybudovaných částí, demolice vybudované infrastruktury a technického zařízení základny (potrubí, kabely, komunikace a zpevněné plochy

v rámci základny atd.), celá řada dopravních činností, sanace základny (uvedení do původního stavu, geologický průzkum znečištění zeminy a vodoteče, odstranění kontaminované zeminy), fyzické předání pozemků majitelům a samosprávě, apod.

Rovněž v této etapě bude důležitá otázka nejenom stavebně odborná a manažerská, ale v neposlední řadě problematika BOZP a ekologie v souladu s platnými právními předpisy ČR.

Závěr

Definování pojmu životní cyklus základny ve smyslu vojenských základen AČR v zahraničních misích, na jejichž financování se Česká republika výrazně finančně podílí, je podle autorů významným příspěvkem k řešení dosud neujasněného okruhu problémů spojených s plánováním, budováním, provozem a rušením těchto vojenských základen.

Obecně tento pojem může pomoci při organizaci a řízení, protože logické členění jednotlivých etap podle názoru řešitelů umožňuje průhledně stanovovat odpovědnosti, jednoduše popsat procesy a zjednodušit jejich řízení.

Z hlediska řešeného projektu obranného výzkumu „Technická podpora navrhování, výstavby, údržby a rušení základen AČR v zahraničních misích s využitím konceptu REACH-BACK" je zavedení toho pojmu v určitých ohledech klíčové. Řešitelský tým si díky tomu ujasnil okruhy úkolů, které je nezbytné plnit v rámci jednotlivých etap a získal přehled o chronologickém postupu jednotlivých činností v rámci životního cyklu základny.

Při používání pojmu životní cyklus základny lze vidět, že problematika navrhování, výstavby, údržby a rušení základen AČR v zahraničních misích odpovídá definici projektu, a je tedy možné při jejich řešení efektivně využít nástroje projektového řízení a všechny výhody, které to přináší.

Článek byl zpracován v rámci POV-RUCH, Rozhodnutí o poskytnutí podpory č. 0801 8 4010 R.

Literatura:

[1] BLOCKEY, David. *The New Penguin Dictionary of Civil Engeneering*. 3rd edition, London: Penguin, 2005, 533 p., ISBN 978-0-14-051526-8.

[2] ZEZULOVÁ, E., ŠTOLLER, J., MAŇAS, P. Využití konceptu Reach-Back jako podporu stavebního dozoru v zahraničních misích AČR. *Vojenské rozhledy*, 2008, č. 17, ISSN 1210-3292, str. 52-59.

[3] DVOŘÁK, Petr, ŠTOLLER, Jiří, ZEZULOVÁ, Eva. The Application of the Reach-Back Concept for Engineer Corps of the Czech Armed Forces. *International Conference on Military Technologies*, 2009, v tisku.

[4] *Polní řád pozemních sil Armády České republiky* (návrh). Praha 2002.

NÁZORY
POLEMIKA

Podplukovník Ing. Bohuslav Pernica, Ph.D.

Struktura vojenských hodností v letech 1989-2009: Příliš mnoho důstojníků?

(20 let transformace hodnostní struktury)

Prakticky od konce studené války v roce 1990 docházelo v Československé armádě a posléze také v Armádě České republiky k redukci počtu důstojníků a generálů. Tempo této redukce se mělo zvýšit během realizace plánu tzv. prvního kroku reformy ozbrojených sil České republiky schváleného v roce 2002. Proti předpokladům však cílových počtů dosaženo nebylo a proces redukce důstojníků a generálů dále pokračuje.

Úvod

Důležitou částí transformace Československé armády a později Armády České republiky byla a doposud je transformace personální struktury. Jde o složitý proces, v rámci něhož musí být sice změněny kvantitativní a kvalitativní charakteristiky personální struktury, např. zastoupení jednotlivých hodností, velikost hodnostních sborů, věkové a kvalifikační charakteristiky apod., avšak zároveň musí být minimalizovány ztráty na stávajícím lidském kapitálu, tj. nemělo by docházet k drastickému znehodnocení investic vložených státem do vzdělávání, výchovy a výcviku vojáků. Za nejcennější složku personálu z pohledu investic do lidského kapitálu bývají v armádě považováni důstojníci a generálové. Vždyť jde o zaměstnance s rozhodovacími kompetencemi na středních (nižší důstojníci) a později nejvyšších stupních řídící hierarchie (vyšší důstojníci, generálové), jejichž rozhodnutí mají zpravidla zásadní vliv na funkčnost ozbrojených sil jako celku a jde zpravidla o personál s nejdelší dobou přípravy. Už proto je kvalita tohoto lidského kapitálu pro budoucnost ozbrojených sil určující. Tento článek analyzuje některé paradoxní výsledky 20 let transformace hodnostní struktury důstojníků a generálů v AČR.

1. Typ armády a její hodnostní struktura

Ačkoliv až do přijetí *zákona č. 221/1999 Sb.,* o vojácích z povolání, v ČR neexistovaly hodnostní sbory uskupující jednotlivé vojenské hodnosti do zaměstnaneckých skupin, [1, 2] jak lze vyčíst z tab. 1, v rámci vývoje celé hodnostní struktury se v případě hodnostních sborů nižších a vyšších důstojníků a generálů zachovala vysoká míra kontinuity mezi hodnostní strukturou Československé lidové armády (ČSLA), Československé armády (ČSA) i Armády České republiky (AČR). Tato kontinuita je dána především charakterem vykonávaných činností a kompetencemi odpovídající dané vojenské hodnosti.

Na charakteru vykonávaných činností a kompetencích odpovídajících příslušné vojenské hodnosti je rovněž založena srovnatelnost vojenských hodností řazených do hodnostních sborů vyšších důstojníků a generálů s ostatními státy NATO prostřednictvím kódového ekvivalentu. [3] Klíčovou otázkou však je, jakým podílem by měly být jednotlivé hodnosti zastoupeny v hodnostní struktuře ozbrojených sil jednotlivých členských států NATO tak, aby jejich ozbrojené síly vykazovaly takovou personálních strukturu, které bude co nejmenší

Tab. 1: Důstojníci a generálové

Československá lidová armáda	Československá armáda	Armáda České republiky			kód NATO
do 13. 3. 1990	14. 3. 1990 až 31. 12. 1992	1. 1. 1993 až 30. 11. 1999	od 1. 12. 1999		
hodnost				hodnostní sbor	
armádní generál	armádní generál	armádní generál	armádní generál	generálů	OF 9
generálplukovník	generálplukovník	generálplukovník	generálporučík	generálů	OF 8
generálporučík	generálporučík	generálporučík	generálmajor	generálů	OF 7
generálmajor	generálmajor	generálmajor	brigádní generál	generálů	OF 6
plukovník	plukovník	plukovník	plukovník	vyšších důstojníků	OF 5
podplukovník	podplukovník	podplukovník	podplukovník	vyšších důstojníků	OF 4
major	major	major	major	vyšších důstojníků	OF 3
kapitán	kapitán	kapitán	kapitán	nižších důstojníků	OF 2
nadporučík	nadporučík	nadporučík	nadporučík	nižších důstojníků	OF 2
poručík	poručík	poručík	poručík	nižších důstojníků	OF 1
podporučík	podporučík	podporučík	podporučík	nižších důstojníků	OF 1

Pramen: *Zákon. č. 76/1959 Sb.*, o některých služebních poměrech vojáků; *zákon č. 221/1999 Sb.*, o vojácích z povolání; *STANAG 2116 MIS*.

překážkou pro rychlou a pružnou výstavbu společných mezinárodních štábů a různých vojenských uskupení. [4]

V tomto **směru neexistují žádná pravidla nařizující jednotlivým státům, jak mají vytvářet hodnostní strukturu ozbrojených sil**. Takové rozhodnutí je suverénním rozhodnutím každého státu. Platí však, že **na relativní velikost jednotlivých vojenských hodnostních sborů má vliv typ ozbrojených sil a požadavky na jejich „personální kompatibilitu"** potřebnou při vytváření krátkodobých nebo dlouhodobých organizačních uskupení na půdorysu aliance nebo koalice. [4]

Typ ozbrojených sil je vymezen způsobem výstavby a používání ozbrojených sil v míru a předpokládaným způsobem jejich aktivace pro válečné (obranné) účely. Vojenští sociologové dokonce odvozují základní typologii ozbrojených sil od typologie společnosti. [5]

ČSLA a později i ČSA patřily k sovětskému typu ozbrojených sil, masové armádě s vysokým podílem důstojníků. [6, s. 161-165] Masová armáda byla vždy příznačná pro společnost demonstrující připravenost k válce. [5] V rámci tohoto typu armády jsou v době míru vytvářeny vojenské zálohy, které jsou v případě potřeby mobilizovány. Armády v tomto modelu své výstavby přecházejí v případě společenské potřeby, rozvinují se, z mírového rámce svého fungování na válečné počty.

Nejpraktičtějším způsobem, jak tento model ozbrojených sil realizovat, je využití profesionálních vojáků v aktivní mírové službě (zaměstnanecké jádro) jako organizačních jader vytvářených vojenských útvarů, která jsou během mobilizace doplněna vojáky povolanými ze zálohy. Tato skutečnost určovala také výchozí parametry hodnostní struktury ČSA i AČR.

Na počátku své existence v roce 1993 byla AČR masovou armádou odkázanou při výstavbě vojenské zálohy na uplatňování branné povinnosti, [7] jejíž vyšší důstojníci byli právě mobilizačně předurčeni pro válečnou službu ve válečně vytvářených vojenských útvarech. Paradoxně, dokonce ještě dnes řeší otázky adekvátního počtu vyšších důstojníků

v mírové službě i Spojené státy, které v minulosti uplatňovaly obdobný model přechodu na válené počty. [8, s. 65-67]

2. Na cestě přizpůsobení (integrace)

Pro existenci České a Slovenské Federativní Republiky v letech 1990 až 1992 byla preference masové armády logickou volbou, byť bylo jasné, že nepřítelem již není NATO, ani některý z jeho členských států.

Vojenská doktrína České a Slovenské Federativní Republiky tak sice počítala s existencí masové armády, jejíž velikost však byla určována na základě tzv. rozumné obranné dostatečnosti a kontextu vývoje utvářejícího se evropského bezpečnostního systému, [9] ovšem pro samostatnou ČR, která se rozhodla pro přičlenění k NATO, nemohla být masová armáda správnou volbou.

Neexistuje-li pro stát akutní vojenské nebezpečí, mělo by přece dojít k postupné transformaci ozbrojených sil na jiný typ ozbrojených sil určený jiným typem společnosti (společnost válečného odstrašování, bezválečná společnost). [5] Tomu by měla být přizpůsobena i personální struktura těchto ozbrojených sil. Vzhledem k tomu, že ani Československo, ani ČR neměly historickou zkušenost s jiným typem společnosti, než byla společnost válečného odstrašování, kardinální otázkou transformace hodnostní struktury AČR se stalo určení velikosti podílu důstojníků (nižší důstojníci, vyšší důstojníci) a generálů na celkových počtech armády.

V důsledku orientace československé a později české zahraniční politiky na Západ byla **velikost podílu důstojníků na celkových počtech armády určena na principu napodobování tzv. vyspělých ozbrojených sil** demokratických států. Konečně, integrace Národní lidové armády NDR (NVA), která dříve patřila ke stejnému typu ozbrojených sil jako ČSLA, byla založena na jejím začlenění do Bundeswehru, tj. do ozbrojených sil SRN. Tím fakticky došlo k úplnému přizpůsobení této masové armády standardu jednoho ze států NATO. [10]

V tomto ohledu se dalo očekávat, že i hodnostní struktura AČR musí projít obdobným přizpůsobovacím procesem. Do dnešních dnů však zůstalo nerozřešenou otázkou, který stát je tím nejvhodnějším vzorem. Jak lze vyčíst z tab. 2, u žádných ozbrojených sil z pěti států NATO, snad s výjimkou Velké Británie, nedochází ke konvergenci parametrů hodnostní struktury s hodnostní strukturou jiného státu NATO.

Tab. 2: Důstojníci a nedůstojníci u vybraných států NATO

	USA 2001	V. Británie 2001	Kanada 2000	Francie 2002	Německo 2002
důstojníci	217 032	32 453	13 194	27 430	38 284
ostatní vojáci	1 155 139	171 602	46 206	218 381	269 303
z toho branně povinní	0	0	0	0	107 000
počet vojáků na důstojníka	**5**	**5**	**4**	**8**	**7**

Pramen: *www.dasa.uk; www.defenselink.gov; www.defense.gouv.fr; www.dnd.ca www.bundeswehr.de.*

Přestože ze začátku transformace scházelo hluboké racionální zdůvodnění pro určení cílového poměru důstojníků vůči jiným hodnostním sborům, bylo zřetelné, že ČSA i AČR patří k jinému typu ozbrojených sil, než byly ozbrojené síly států NATO, a v důsledku toho vykazují vyšší podíl nižších i vyšších důstojníků než ozbrojené síly států, které nebyly nikdy součástí *Varšavské smlouvy*. Tuto skutečnost mj. zdůrazňovaly zásadní dokumenty, podle kterých se postupně řídila transformace AČR zaměřená na integraci ČR do NATO. [11, 12, 13]

Požadavek na redukci hodnostního sboru důstojníků, zejména vyšších důstojníků, však **vyplýval z praxe zapojení ČR v mezinárodním bezpečnostním systému**. V rámci (neválečných) operací vedených pod mandátem mezinárodních organizací jednoznačně převládala poptávka po nedůstojnících (poddůstojníci v další službě/rotmistři, praporčíci) a nižších důstojnících, než po vyšších důstojnících nebo generálech.

Řádné povyšování do vyšších hodností, a tedy i průběh kariéry důstojníka, bylo regulováno prostřednictvím stanovení minimální doby výsluhy v hodnostech. Tato regulace se až do 30. 11. 1999 řídila právními akty vydávanými v působnosti Ministerstva obrany. Od 1. 12. 1999 je tato doba stanovena zákonem. Jak lze vyčíst z tab. 3, minimální doba výsluhy v hodnosti se spíše krátila. Je paradoxní, že poručík nastoupivší službu v ČSLA mohl dosáhnout hodnosti podplukovníka nejdříve po 16 letech služby; byl-li výkonným letcem, mohlo se mu to povést již po 11 letech. V ČSA se tato doba zkrátila na 15 a 10 let a v AČR dokonce na 10 let!

Tab. 3: Minimální doby výsluhy v hodnostech důstojníků a generálů

kód NATO	ČSLA	ČSA	ČSA	AČR			
	1. 1. 1990 až 13. 3. 1990		14. 3. 1990 až 31. 12. 1992	1. 1. 1993 až 2. 5. 1996	15. 7. 1996 až 30. 11. 1999	od 1. 12. 1999	
	stanovená doba výsluhy (v letech)						hodnost
OF 9	není	není	není	není	není	není	**armádní generál**
OF 8	není	není	není	není	není	není	**generálporučík**
OF 7	není	není	není	není	není	není	**generálmajor**
OF 6	není	není	není	není	není	není	**brigádní generál**
OF 5	není	není	není	není	není	není	**plukovník**
OF 4	6/5	6/5	není	není	5	4	**podplukovník**
OF 3	5/4	5/4	5/4	5/4	3	3	**major**
OF 2	4/3	4/3	4/3	4/3	3	3	**kapitán**
OF 2	4/3	4/3	4/3	4/3	2	2	**nadporučík**
OF 1	3/2	3/2	2/1	2/1	2	2	**poručík**
OF 1	3/2	3/2	2/1	2/1	1	1	**podporučík**

Poznámka: údaje za lomítky platí pro výkonné letce

Pramen: *Všeob-P-2 (práv.)*, ustanovení o průběhu vojenské služby praporčíků, důstojníků a generálů Čs. lidové armády; *vyhl. č. 557/1992 Sb.*, kterou se ...; *RMO 25/1996*, jmenování a povyšování vojáků z povolání, vojáků v další službě a vojáků v záloze do vyšších hodností; *zákon č. 221/1999 Sb.*, o vojácích z povolání.

Předpokladem takového rychlého růstu v hodnosti bylo obsazení systemizovaného místa s tzv. širokým hodnostním rozpětím a případně získání výjimky pro obsazení místa plánovaného pro vyššího důstojníka nižším důstojníkem. Např. voják nastoupil hned po absolvování vojenské vysoké školy jako poručík na této škole jako učitel na místo plánované pro podplukovníka; případně se doplňky tabulek počtů zvyšovala hodnost plánovaná na místě, které zastával.

Při kvalifikačním požadavku dosažení (vojenského) vysokoškolského vzdělání platného pro naprostou většinu důstojníků, vyřazovaných z vojenských vysokých škol v hodnosti poručíků, a při předpokladu pouze řádného povyšování v hodnostech se důstojník mohl podplukovníkem nejdříve stát v:

- 39/34 letech v ČSLA (nástup na vojenskou vysokou školu, 4letý inženýrský/magisterský studijní obor, po maturitě v 19 letech),

- 38/33 letech v ČSA (nástup na vojenskou vysokou školu, 4letý inženýrský/magisterský studijní obor, po maturitě v 19 letech),
- 31 letech v AČR (nástup na vojenskou školu, 3letý bakalářský studijní obor, po maturitě v 18 letech a absolvování magisterského studijního programu).

Při takovémto **zkrácení minimální doby výsluhy v jednotlivých hodnostech by bylo možno očekávat, že dojde ke změně modelu služby důstojníků v armádě.** Původně byla totiž služba důstojníka chápána jako celoživotní povolání, když vojáci z povolání měli v závislosti od délky služby započítané v I. nebo II. kategorii funkcí nárok na odchod do důchodu v 55 nebo 57 letech. [14] Jednalo se o model zaměstnanecké armády, [15] v němž jsou důstojníci ponecháváni ve službě po splnění základního (maximálního) závazku činícího (při zjednodušení nástupu do vojenské služby z civilního sektoru) 10 let při absolvování vojenské vysoké školy, [16, 17, 18] jestliže splňují předpoklady pro takovou službu a existuje pro ně adekvátní služební zařazení.

Modelu celoživotního zaměstnávání důstojníků odpovídal také způsob plánování systemizovaných míst. Ta byla plánována s tzv. **hodnostním rozpětím.** Např. systematizované místo bylo plánováno pro kapitána, ale mohl jej zastávat i poručík. V praxi 90. let např. docházelo k tomu, že u systemizovaných míst náčelníků finanční služby raketových pluků byla plánována hodnost majora, ale byla obsazována poručíky. Ti pak byli při splnění minimální doby výsluhy v hodnostech automaticky povyšováni, až dosáhli plánované hodnosti. Zvláště pro vojenské vysoké školství nebývalo výjimkou, že voják strávil svou vojenskou kariéru od poručíka po plukovníka jako akademický pracovník.

Model celoživotního zaměstnávání důstojníků byl opuštěn deklarativně přijetím *zákona č. 221/1999 Sb.*, o vojácích z povolání, čímž měl být zkrácen průměrný životní kariérní cyklus důstojníka. Tomu odpovídalo také postupné utlumení plánování hodnosti na systemizovaných místech hodnostním rozpětím. Ovšem ani nový institut ne/obnovování časově limitovaného služebního závazku a rušení hodnostních rozpětí nepřispěly ke zrychlení tempa redukce důstojníků. Nestalo se tak dokonce ani v průběhu tzv. prvního kroku reformy ozbrojených sil ČR proběhnuvšího fakticky od 1. 1. 2004 do 31. 12. 2006 a končícího dosažením tzv. počátečních operačních schopností. [13, 19]

3. Proces redukce důstojníků a generálů

V rámci vývoje procesu redukce důstojníků a generálů v ČSA a AČR stojí za pozornost blíže analyzovat dva okamžiky tohoto vývoje. Jde o redukci důstojnického sboru v rámci dělení ČSA při rozpadu České a Slovenské Federativní Republiky k 31. 12. 1992 a transformace hodnostní struktury ozbrojených sil České republiky v první etapě jejich reformy.

O dělení tehdejší federální ČSA se soudí, že pro její dělení byla zvolena dělící formule 2:1. [11] To jistě platilo pro zbraně, zbraňové a technické systémy. V případě profesionálních vojáků to bylo složitější. Jak vyplývá z tab. 4, nebylo možno tento poměr striktně dodržet v případě důstojníků a generálů, právě ve vztahu k volbě, kterou důstojníci a generálové měli.

Důstojnický sbor jako celek se dělil nikoliv poměru 2:1, ale 2,5:1, přičemž kategorie OF 1 se dělila v poměru 2,7:1 a kategorie plukovníků dokonce 3,6:1. Vzhledem k tomvu, že v ČSA sloužilo o cca 3,5 % více profesionálních vojáků slovenské národnosti, než by odpovídalo složení obyvatelstva Československa, [20, s. 36] stali se Slováci významnou menšinou v AČR. Do 31. 3. 1993 bylo sice možné požádat o převod mezi armádami, ovšem v úhrnu bylo do Armády Slovenské republiky takto převedeno 780 žadatelů, v obráceném směru

217 žadatelů. To žádným způsobem nezvrátilo výše uvedený poměr. Slováci si prakticky ponechali vliv na řízení českých ozbrojených sil, kdežto na Slovensku to nebylo možné.

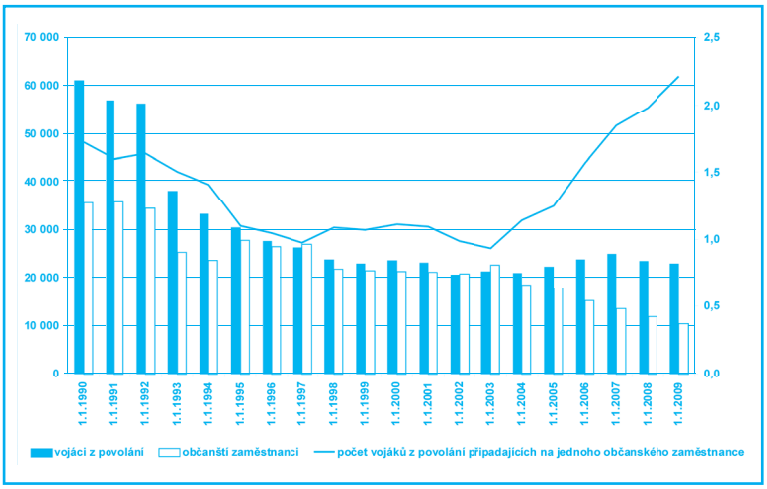
Tab. 4: Dělení armády (ČSA k 31. 12. 1992, AČR k 1. 1. 1993)

	ppor.	por.	npor.	kpt.	mjr.	pplk.	plk.	gene-rálové	celkem
	OF 1	OF 1	OF 2	OF 2	OF 3	OF 4	OF 5	OF 6+	
ČSA	1 169	3 094	4 902	6 931	9 176	10 367	2 559	64	38 262
AČR	897	2 211	3 474	4 927	6 383	7 372	2 003	49	**27 316**
AČR jako % ČSA	**77**	**71**	**71**	**71**	**70**	**71**	**78**	**77**	**71**

Pramen: ČERNOCH, F., KRÁLOVEC, K. *Personální vývoj v rezortu obrany (1990-2001) fakticky a ciferně.* 1. vyd., Praha: MO ČR, 2002, s. 37.

Další redukce počtu důstojníků probíhala v 90. letech 20. století především jako důsledek redislokace a reorganizace armády, a mnohdy jako zcivilňování dříve vojenských míst. Tato místa byla původně plánována pro vojáky v důsledku potřeby rychlé mobilizace ozbrojených sil odpovídající modelu masové armády. Jak lze vyčíst z obr. 1, zcivilňování se projevovalo jako změna proporcí mezi profesionálními vojáky a občanskými zaměstnanci. [21] Armáda se postupně stávala stále více armádou civilistů!

Důstojníci, kteří odsloužili alespoň 20 let potřebných pro nárok na dlouhodobě vyplácený výsluhový příspěvek, byli ochotni se do takového „civilizování" armády zapojovat. Po reorganizaci mnohdy získávali místo občanského zaměstnance a v důsledku reorganizace jim byl také pro nárok na výsluhové náležitosti uznán zbytek jejich služebního závazku, později jen jeho polovina.

Pramen: ČERNOCH, F., KRÁLOVEC, K. *Personální vývoj v rezortu obrany (1990-2001), fakticky a ciferně.* 1. vyd. Praha: MO ČR, 2002; *Statistická ročenka 2004-2008.* Praha: Ředitelství personální podpory, duben 2009.

Obr. 1: Proporcionalita mezi vojenským a civilním profesionálním personálem v rezortu MO ČR

Zvrácení takového vývoje bylo jedním z cílů reformy ozbrojených sil ČR. Takto **byl stanoven cílový poměr mezi profesionálními vojáky a občanskými zaměstnanci v hodnotě cca 2:1.** Jak však vyplývá z tab. 5, požadovaného výsledku v absolutních číslech dosaženo nebylo. To platí hlavně pro „podivnou" redukci důstojníků. V tomto případě bylo dosaženo výsledku předjímaného původním plánem z roku 2002, [12] který však musel být přepracován kvůli zúžení tzv. zdrojového rámce. [13] Proč nebylo stanoveného cíle redukce důstojníků i občanských zaměstnanců dosaženo, jestliže tu existoval deklarovaný nedostatek finančních prostředků pro realizaci celé reformy, je záhadou.

Nejnákladnější personální kategorií jsou v každé armádě důstojníci a po nich občanští zaměstnanci. [22] Jestliže tvůrci reformy ozbrojených sil ČR zamýšleli uvolnit finanční zdroje pro výstavbu nejnižšího hodnostního sboru restrukturalizací personální struktury, pak měl být tento proces důsledný.

Tab. 5: Plány a výsledky transformace personální struktury ozbrojených sil České republiky

	2004 (a)	2005 (a)	2006 (a)	2007 (a)	2008 (a)	2008 (b)	2008 (c)
rotmistři	4 600	8 100	9 800	11 500	12 500	17 000	8 667
praporčíci	7 700	7 500	7 500	7 500	7 500	9 000	7 570
důstojníci	8 300	6 600	5 000	5 000	5 000	6 600	6 664
obč. zaměstnanci	20 000	16 200	14 600	10 700	8 800	10 000	10 539

(a) *plán z roku 2003*
(b) *původní plán z roku 2002*
(c) *stav k 1. 12. 2008*

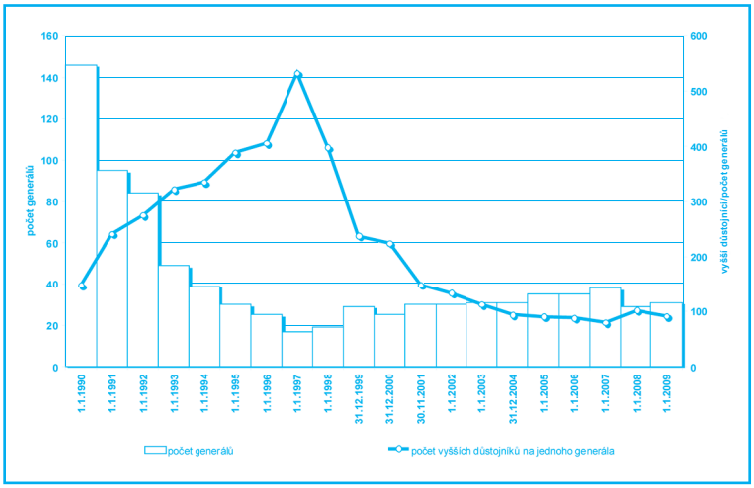
Pramen: Koncepce výstavby profesionální Armády České republiky a mobilizace ozbrojených sil České republiky. *A-report*, 2002, roč. [neudán], zvláštní číslo. Koncepce výstavby profesionální Armády České republiky a mobilizace ozbrojených sil České republiky přepracovaná na změněný zdrojový rámec. *A-report*, 2003, roč. [nezjištěn], č. 24.

4. Příliš mnoho generálů?

Generálové bývají v armádě nejsledovanější personální kategorií. V aktivní službě jich není totiž zpravidla tolik, aby si jejich jména nemohla veřejnost zapamatovat. V tomto ohledu představuje hodnostní sbor generálů veřejnou reprezentaci armády, a proto i vývoj počtu generálů byl v ČR velmi sledován. Otázku, kterou si asi kladl v souvislosti s transformací personální struktury AČR každý občan (kromě plukovníků usilujících stát se generály), pravděpodobně zněla: „Není těch generálů možná příliš?" Jak lze vyčíst z obr. 2, vývoj posledních 20 let tuto otázku jednoznačně nerozhodnul.

Počet generálů strmě klesal až do roku 1997 a ustálil se až se vstupem ČR do NATO. Opětovný vzrůst počtu generálů byl dán potřebou zajistit střídání na místech vyčleněných pro ČR ve společných vojenských strukturách. Předpokládalo se, že výkon těchto funkcí nebude pro generály posledním služebním místem, ale že se budou vracet, aby své zkušenosti z NATO využili pro potřebu AČR. Přes i tak vysoký počet generálů nebyla místa pro ně vždy plně obsazena. V letech 1995 až 1996 tvořil skutečný počet generálů cca 30 až 40 % jejich plánovaného počtu. Po roce 2004 se toto procento zvýšilo na 60 až 75 %.

Paradoxem plánování míst pro generály je fakt, že právo jmenovat generály je sice výlučným právem prezidenta republiky, ovšem plánování systematizovaných míst pro generály

Pramen: ČERNOCH, F., KRÁLOVEC, K. *Personální vývoj v rezortu obrany (1990-2001), fakticky a ciferně.* 1. vyd. Praha: MO ČR, 2002; *Statistická ročenka 2004-2008.* Praha: Ředitelství personální podpory, duben 2009.

Obr. 2: Vývoj počtu generálů v rezortu Ministerstva obrany.

je v pravomoci MO ČR. Takto např. v letech 2004 až 2006 vzrostl počet plánovaných míst pro generály na Univerzitě obrany z původně jednoho systemizovaného místa na tři.

Sbor generálů tvoří vrchol hodnostní pyramidy. Podle *Zákl-1,* základní řád ozbrojených sil ČR, jsou generálové hodnostně nadřízeni všem ostatním vojenským hodnostem. Přesto porovnávání počtu generálů k celkovým počtům vojáků není vhodným způsobem pro určování podílu generálů na celkových počtech ozbrojených sil. Většinu nejbližších podřízených generálů tvoří totiž vyšší důstojníci a do hodnostního sboru generálů lze vstupovat výlučně jmenováním z hodnosti plukovníka.

V tomto směru je překvapivý vývoj od roku 1990 do roku 2001, když se hodnoty počtů vyšších důstojníků připadajících na jednoho generála vrátily na hodnoty z doby ČSLA. Po roce 2001 tento poměr dokonce klesl pod hodnotu 100 vyšších důstojníků na jednoho generála.

Bylo-li na počátku transformace hodnostní struktury AČR shledáno, že parametry hodnostní struktury důstojníků a generálů jsou nevyhovující, pak je skutečným paradoxem, že po 20 letech této transformace se systém vrátil k parametrům ještě horším.

Takový vývoj neodpovídá logice transformace ozbrojených sil z typu masové armády na jiný typ ozbrojených sil, profesionální armádu. Lze však připustit, že velký počet generálů v ČSLA byl dán napojením ČSSR na Varšavskou smlouvu a část generality bylo třeba vyčleňovat jenom pro potřeby zastoupení ČSSR v jejím velení.

5. Inflace obsahu pojmů a činností

V souvislosti s transformací hodnostních sborů důstojníků a generálů stojí za povšimnutí také vývoj hodnot charakterizující šance pro výběr do první generálské hodnosti z hodnosti plukovníků a vývoj ve věci přípravy kandidátů na povýšení do hodnosti generálů v kurzech Generálního štábu.

V letech 1990-1992 připadalo v průměru na jednoho generála 27 plukovníků. V letech 1993-1999 se tento průměr zvýšil na 37 plukovníků na jednoho generála, aby se pak do roku 2003 snížil na 14, a posléze dokonce na 9!

Tato čísla ukazují, že vstup ČR do NATO byl přínosem hlavně pro vyšší důstojníky. Přinesl jim zvýšení šancí stát se jednou generálem. Pro armádu jako celek však došlo k „inflaci vojenské hodnosti".

To si lze uvědomit zejména z diskuzí kolem zachování nebo zrušení tankového vojska. [23, 24] To je představováno jedním tankovým praporem. ČR k 1. 1. 1993 disponovala 957 tanky. [11] To, co je dnes nazýváno tankovým vojskem, je zmenšeninou tankového vojska z počátku existence ČR v poměru cca 1:31. Nejedná se tedy o vojsko v pravém slova smyslu, které by mělo nějaký operační nebo taktický význam pro celou armádu a případné vedení vojenských operací na území ČR. [25] Při velikosti dnešní armády je dnes odpovědnost plukovníka nebo podplukovníka nesouměřitelná s odpovědností stejných hodností v Československé armádě.

V souvislosti se zmenšením ozbrojených sil a zjednodušením organizačních struktur armády, ke kterému došlo od začátku vojenské transformace, pravděpodobně také došlo k tomu, že svět kolem nás se stal významně složitější.

Tuto skutečnost si lze dobře uvědomit především v případě kariérové přípravě důstojníků. K výkonu služby v hodnostním sboru vyšších důstojníků je nejenže potřeba absolvovat kurz pro vyšší důstojníky nebo jeho ekvivalent, [26] ale na vybraných systemizovaných místech také kurz Generálního štábu. Jak lze vydedukovat z tab. 6, v roce 2008 se zvýšil počet systemizovaných míst, pro které je vyžadován kvalifikační kurz Generálního štábu.

Prakticky to znamená, že vyšší důstojníci doposud zastávající tato místa ve skutečnosti nebyli dostatečně kvalifikováni pro jejich výkon, že jejich dřívější 10měsíční příprava v kurzu pro vyšší důstojníky v ekvivalentu dvou semestrů vysoké vojenské školy realizovaná prezenční formou byla prakticky zbytečná. Byla tato investice do lidského kapitálu znehodnocena v důsledku neadekvátního obsahu kurzu pro vyšší důstojníky?

Tab. 6: Splněné a nesplněné kvalifikační požadavky pro službu v hodnostních sborech nižších a vyšších důstojníků v letech 2006 až 2008

	2006		2007		2008	
	S	N	S	N	S	N
Základní důstojnický kurz	4 492	**238**	4 435	**151**	4 167	**155**
Kurz pro vyšší důstojníky	2 233	**667**	2 299	**580**	2 111	**626**
Kurz Generálního štábu	135	**16**	155	**18**	154	**108**

Poznámky: *S…splňuje (splnil/a předepsaný nebo vyšší kvalifikační požadavek)*
N… nesplňuje

Pramen: *Statistická ročenka 2006-2008*. Praha: ŘePP, duben 2009.

Závěr

Redukce počtu důstojníků a generálů je transformačním procesem, který začal s pádem železné opony na přelomu 90. let 20. století. Tento proces bude v rezortu MO ČR překvapivě pokračovat i po roce 2009, přestože *usnesení vlády ČR č. 1154 z 12. 11. 2003, o koncepci výstavby*

profesionální Armády České republiky a mobilizace ozbrojených sil České republiky, přepracované na změněný zdrojový rámec, předpokládalo jeho ukončení k 31. 12. 2008.

V rámci údajů o náboru do profesionální armády zveřejňovaných od roku 2004 ve statistické ročence připravované Ředitelstvím personální podpory se dokonce zdá, že důstojníků je nedostatek; v roce 2003, na počátku reformy ozbrojených sil ČR, bylo znovu přijato do armády 90 důstojníků a v roce 2007 i jeden plukovník. Nelze se tak ubránit dojmu, že po 20 letech od začátku procesu transformace armády vlastně stále stojíme na jejím začátku.

Použitá literatura:

[1] PERNICA Bohuslav. Ozbrojené síly ČR a otázka provázanosti platového a kariérního řádu (srovnávací studie). *Vojenské rozhledy,* 2005, roč. 14, č. 3, s. 71-80.
[2] PERNICA Bohuslav. Sociální inženýrství v ozbrojených silách ČR za hranou rizika – výsledek 15 let pokusů o vytvoření a zavedení kariérního řádu. *Vojenské rozhledy,* 2009, roč. 18, č. 1, s. 76-80.
[3] *STANAG 2116,* Kódové označení vojenských hodností v NATO [překlad/návrh]. 6. revize. Praha: ÚřOSKOJ, 2009.
[4] *MC 216/4, AAP-16(D),* Manpower Policy and Procedures. Brussels: North Atlantic Military Committee, June, 2007.
[5] MOSKOS, Ch. Ozbrojené síly ve společnosti bez válek. In *Vojenský profesionál a problémy profesionalizace armád.* 1.vyd., Praha: Správa sociálního řízení FMO,1991, s. 6-12.
[6] PERNICA, B. *Profesionalizace ozbrojených sil: Trendy, teorie a zkušenosti.* 1. vyd. Praha: AVIS, 2007. ISBN 978-80-7278-381-6.
[7] PERNICA Bohuslav. České profesionální ozbrojené síly – krátké ohlédnutí do minulosti. *Vojenské rozhledy,* 2008, roč. 17, č. 1, s. 94-96.
[8] WHEELER W. T., et al. *America's Defense Meltdown.* Pentagon Reform for President Obama and the New Congress. 1st ed., Washington (D.C.): World Security Institute's, 2008. ISBN 1-932019-33-2.
[9] *Vojenská doktrína České a Slovenské Federativní Republiky.* 1.vyd. Praha: Sifiprin, 1991, ISBN 80-85391-03-0.
[10] KREBS Jürgen, Eine Aufgabe wie noch nie. *Truppenpraxis,* 1991. Jg. 35, Nr. 3, S. 234-238.
[11] *Bílá kniha o obraně České republiky.* 1. vyd. Praha: MO ČR, 1995.
[12] Koncepce výstavby profesionální Armády České republiky a mobilizace ozbrojených sil České republiky. *A-report,* 2002, roč. [neudán], zvláštní číslo.
[13] Koncepce výstavby profesionální Armády České republiky a mobilizace ozbrojených sil České republiky přepracovaná na změněný zdrojový rámec. *A-report,* 2003, roč. [nezjištěn], č. 24.
[14] MARTANČÍK, R., MELICHAR, M. *Důchodové zabezpečení vojáků z povolání.* 1.vyd., Praha: Naše vojsko, 1988.
[15] PERNICA Bohuslav. Česká republika a model zaměstnaneckých a dobrovolnických profesionálních ozbrojených sil. *Vojenské rozhledy,* 2006, roč. 15, č. 4, s. 143-146.
[16] *RMNO ČSSR 20/1980,* kterým se vydává Směrnice pro stanovení náhrad při nesplnění povinnosti ke službě vojáka z povolání nebo závazku k další službě a při propuštění nebo vyloučení ze studia na vojenských školách.
[17] *Vyhl. č. 557/1997 Sb.,* kterou se provádějí některá ustanovení zákona č. 76/1959 Sb.
[18] *Vyhl. č. 113/1996 Sb.,* kterou se provádějí některá ustanovení zákona č. 76/1959 Sb.
[19] Transformace rezortu Ministerstva obrany. *A report,* 2008, roč. [nezjištěn], č. [zvláštní číslo].
[20] ČERNOCH, F., KRÁLOVEC, K. *Personální vývoj v rezortu obrany (1990-2001), fakticky a ciferně.* 1. vyd. Praha: MO ČR, 2002.
[21] PERNICA Bohuslav. Ekonomické aspekty proporcionality vojenského a civilního personálu (několik poznámek). *Vojenské rozhledy,* 2000, č. 3, roč. 9, s. 86-93.
[22] PERNICA, B. *Profesionalizace Armády České republiky a problém hospodárnosti.* [doktorská dizertační práce], 1. vyd. Vyškov: VVŠ PV, 2003.
[23] HLUŠTÍK David. Armáda bez tanků. *Lidové noviny,* 2009, roč. 12, č. 159 [10. 7. 2009], s. 1-2.
[24] Ministr obrany: Tankové vojsko nerušíme. ČTK, *Lidové noviny,* 2009, roč. 12, č. 160 [11. 7. 2009], s. 4.
[25] Největší průšvih jsou tanky [rozhovor s bývalým náčelníkem GŠ AČR Jiřím Šedivým], fra. *Lidové noviny.* 2009, roč. 12, č. 170 [23. 7. 2009], s. 2.
[26] *RMO 9 z 18. 3. 2008,* zvláštnosti průběhu služby vojáků z povolání při jejich přípravě pro výkon služby a rekvalifikaci.

Mgr. Jakub Kašík, Bc. Tomáš Kučera

Vstup České republiky do NATO: po americké cestě

Přestože Severoatlantická aliance byla od svého založení koncipována jako dobrovolné sdružení suverénních a rovných států, úloha Spojených států jako prvního člena mezi rovnými byla vždy neoddiskutovatelná. Pro Evropany patřilo k hlavním smyslům Aliance udržet aktivní zapojení USA v evropských záležitostech, na druhou stranu NATO bylo pro Spojené státy vojenskopolitickým prostředkem v regionu klíčovém pro jejich zahraničně-politické zájmy. Není proto divu, že alianční projekt byl formován v první řadě podle Washingtonu a nikdy proti jeho vůli. A nejinak tomu bylo i s transformací Aliance po konci studené války, kdy západoevropští spojenci projevovali často značnou neochotu přizpůsobovat se novým okolnostem.

Počátek devadesátých let minulého století byl poznamenán nadšením z konce studené války a s tím spojené vítězné nálady na Západě, avšak také s tápáním při hledání nového přístupu k bývalým nepřátelům. Určitým výsledkem hledání tak byla formulace zahraniční politiky USA pod názvem **New World Order,** který zvláště po válce v Perském zálivu znamenal až wilsonovsky idealistické zdůrazňování významu spolupráce mezi velmocemi a vytváření mezinárodního bezpečnostního systému pomocí univerzálních mezinárodních organizací jako OSN či v Evropě KBSE/OBSE. [1] Nadšení na Západě se mimo jiné projevovalo pocitem, že Západ jakožto vítěz se nemusí nijak měnit, to je úkolem těch na druhé straně. Každému také bylo jasné, že pád Východu přišel s procesem demokratizace Sovětského svazu a tento aspekt bylo zapotřebí udržet.

Hlavním zahraničněpolitickým cílem Spojených států tak bylo posilovat v Sovětském svazu/Rusku demokratický režim prezidenta Jelcina. S ohledem na tuto prioritu bylo nemyslitelné byť jen uvažovat o expanzi jednoho paktu na úkor toho druhého. Nemluvě pak o tom, že tato představa valnou většinu členů především těch západoevropských, pro něž představovala Aliance jistotu bezpečnosti, nijak nelákala.

Takovouto náladou byly pravděpodobně formovány i první zahraničněpolitické kroky porevolučního Československa pod vedením prezidenta Václava Havla. Přestože cílem Havlova vedení bylo vymanění Československa z východních struktur a posléze i jeho integrace do západních institucí, musel si být vědom potřeby Západu po alespoň elementárních jistotách v měnícím se světě. A tak první kroky na půdě Varšavské smlouvy nevedly k jejímu zrušení, ale k její demokratické transformaci. Ostatně Varšavská smlouva (1955-1991) představovala pro Západ záruku platnosti odzbrojovacích dohod. [2]

Ve svém projevu na zasedání Varšavské smlouvy Václav Havel prohlásil, že „Varšavská smlouva je dočasná organizace, která v dnešním přechodném období může ještě sehrát určitou úlohu. Ovšem za předpokladu, že dozná zásadních politických a organizačních změn. Tím Varšavská smlouva v podobě, v jaké ji známe, totiž jako forma podřízení všech našich armád armádě sovětské, zanikne, aniž ji rozpustíme“. [3] Havel se zde ukázal jako zastánce transformace.

A k transformaci studenoválečných institucí Havel vyzval i ve svém projevu ve Washingtonu. Vyjádřil představu „širšího celoevropského rámce, který v konečných důsledcích chápeme

jako helsinské bezpečnostní pásmo od Vladivostoku po San Francisco". Před Kongresem také zdůraznil, že zcela zásadní prioritou musí být pomoc Rusku při procesu demokratizace. [4]

Z takovéhoto podhoubí vznikla první instituce propojující postkomunistické státy a Severoatlantickou alianci – Severoatlantická rada pro spolupráci (NACC - North Atlantic Cooperation Concil).

NACC (1991-1997) byla přesným obrazem toho, jak USA a Západ přistupovaly k Východu. Cítily potřebu pomoci při transformaci postkomunistických států, zároveň se nedokázaly a ani nemohly vyznat v rozbouřeném východním světě; samozřejmě v žádném případě nesměly být ohroženy ruské bezpečnostní zájmy. NACC tak byl vytvořen jako diskuzní klub ā la KBSE, v němž byly na stejné úrovni projednávány bezpečnostní problémy Polska či Kazachstánu. Pro středoevropské státy, jejichž jasnou prioritou byla skutečná integrace do západních institucí, to však bylo velmi málo.

V roce 1992 se ve Washingtonu změnila vláda a po mnoha letech zvítězil kandidát demokratické strany. Ve stejné době již začali středoevropští lídři tlačit k výraznějším integračním krokům. Jelikož Clintonova vláda se do Bílého domu dostala akcentací ekonomických témat a s naprostou absencí zahraničněpolitické vize, otevřela se tak možnost, aby středoevropské státy výrazně ovlivnily skrze dialog s Washingtonem svůj osud. V dubnu 1993 se prezidenti České republiky a Polska Václav Havel a Lech Walesa setkali s americkým prezidentem Clintonem při otevření památníku holocaustu ve Washingtonu a důrazně mu vysvětlili potřeby svých států a vyzvali ho, aby se pokusil smazat linie, kterými Stalin rozdělil Evropu. Po tomto setkání Clinton prvně vyjádřil svou vizi rozšíření komunity demokracií s tržním systémem, čemuž mělo ve střední a východní Evropě dopomoci i otevření NATO novým členům. [5]

Tento bod lze označit za začátek cesty České republiky a dalších středoevropských zemí do struktur Severoatlantické aliance. Ostatní členové NATO byli nuceni přijmout vizi rozšíření poté, co ji Clinton veřejně oznámil na summitu NATO 1994, když prohlásil: „Není otázkou zda, ale kdy a jak." [6] Tento nový přístup americké administrativy se odrazil i ve vytvoření tzv. Partnerství pro mír (PfP - Partnership for Peace) v r. 1994, v němž spolupráce mezi NATO a přidruženými státy již probíhala na individuální bázi a byla vnímána jako předstupeň plnohodnotného členství, což Clinton potvrdil ve svých projevech v Praze a Varšavě. Tehdy prohlásil, že PfP, ačkoli není plnohodnotným členstvím v Alianci, také rozhodně není věčnou čekárnou. [7]

Zásadní lekcí o významu Severoatlantické aliance, a především aliančí vazby se Spojenými státy, byly války v Jugoslávii. Bývalá Jugoslávie se stala polem, na němž působila řada institucí zabývajících se evropskou bezpečností, a pro Českou republiku stejně tak jako pro další středoevropské země se to stalo příležitostí prokázat svou spoluzodpovědnost, angažovanost a užitečnost. Již v březnu a dubnu 1992 byl do operace UNPROFOR vyslán československý prapor v přibližném počtu 500 příslušníků a několika vojenských pozorovatelů. Společný československý prapor fungoval v bývalé Jugoslávii až do dubna 1993, poté pokračoval již jen jako česká jednotka. [8] Tragické události v Bosně ukázaly, jak významnou roli sehrává použití síly, k čemuž byly schopny a ochotny pouze Spojené státy se svými spojenci. NATO tak po leteckých úderech, které dotlačily znepřátelené strany k mírovému jednání v Daytonu, vedlo i následující implementační síly IFOR a stabilizační síly SFOR, na nichž se česká armáda přes Partnerství pro mír také podílela.

Jugoslávská zkušenost přímo vedla k závěru, že žádná jiná instituce není schopna přispět k evropské bezpečnosti tolik jako NATO. Samozřejmě byl tento zásah možný jen díky roli USA. Zvýšená touha středoevropských států se tak stala přímým důsledkem evropské neschopnosti nabídnout jakoukoli alternativu v oblasti bezpečnosti. [9]

Přestože rozšíření NATO o středoevropské země se stalo zahraničněpolitickou prioritou Spojených států, kterou více či méně ochotně museli přijmout i ostatní členové, proces přistupování akceleroval až po roce 1996. V tomto roce se v Rusku konaly prezidentské volby, v nichž existovala reálná hrozba vítězství nacionalisty Žirinovského, a Západ tedy neměl nejmenší zájem torpédovat demokratický režim prezidenta Jelcina.

A v roce 1996 začalo i druhé Clintonovo období, v němž se na post ministryně zahraničí dostala česká rodačka Madeleine Albrihgtová. Ta byla do této role povýšena z pozice velvyslankyně v OSN právě kvůli rozšiřování NATO. Její hluboce proevropské zaměření spojené s wilsonovským idealismem předznamenávalo, že bude schopna myšlenku rozšíření dobře prodat. Pro její úřadování je typické, že Evropa dostala při orientaci zahraniční politiky USA nebývalou prioritu, a to i na úkor Blízkého východu či v ekonomické krizi potácejícího se Japonska a Dálného východu. Eurocentrismus Albrightové je patrný i z jejích zahraničních cest. Během prvních patnácti měsíců v úřadě navštívila Evropu desetkrát, zatímco do Asie a na Střední východ podnikla po čtyřech cestách, Latinskou Ameriku navštívila třikrát a Afriku pouze jednou. [10]

Seznam potenciálních členů byl znám po celou dobu diskuzí o rozšíření. Zpočátku obsahoval čtyři státy: Polsko, Českou republiku, Maďarsko a Slovensko. Slovensko se však vinou své vnitropolitické situace postupně z tohoto seznamu vytratilo, což bylo pokládáno za důkaz toho, že výběr kandidátů je prováděn na základě striktních podmínek. Přestože bylo všeobecně popíráno, že by středoevropská trojice měla jakoukoli privilegovanou pozici, žádnému jinému státu se na tento seznam již dostat nepodařilo. Dánsko a Norsko při tom tlačily na začlenění pobaltských států, Slovinsko bylo podporováno Německem a rumunskou kampaň podporovala Francie. Na zasedání ministrů zahraničí NATO v květnu 1997 Madeleine Albrightová oznámila, že Spojené státy budou podporovat vstup pouze tří států v první vlně rozšíření. Poté již pro žádné další diskuze na toto téma nebyl prostor. Červencový summit v Madridu tuto skutečnost pouze potvrdil a Česká republika, Maďarsko a Polsko byly oficiálně přizvány ke vstupu do NATO.

Madeleine Albrightová sehrála významnou úlohu v americké domácí kampani pro rozšíření, do níž zapojila přední senátory, zástupce amerických občanů s původem ve střední Evropě, organizace válečných veteránů a podobné nátlakové skupiny. Jelikož republikánští senátoři slíbili rozšířit Alianci již ve své smlouvě s voliči z roku 1994, nebylo třeba velkých obav, že by ratifikace Senátem neprošla.

Přesto proti rozšíření NATO existovaly výhrady. Za oceánem probíhaly debaty o přílišné nákladnosti přístupového procesu. Je příznačné, že stejně jako dnes se američtí senátoři rozčilovali nad tím, že evropské státy nepřispívají do pokladny NATO odpovídající částkou a celý proces rozšíření tak bude financován převážně Washingtonem. „Chudé státy", jak se o České republice, Polsku a Maďarsku někteří komentátoři vyjadřovali, nemohly přinést v tomto ohledu změnu. NATO vypracovalo vyčerpávající studii, která ukázala, že stávající členové nebudou muset redefinovat své vojenské strategie, aby ochránili nové členy. Dalším pozitivním výsledkem zprávy bylo zjištění, že cena, kterou bude rozšíření stát nebude tak vysoká jak se předpokládalo. V rozmezí jedné dekády to mělo být 1,3 miliardy dolarů. (Tato částka představovala 800 milionů na vylepšení obranyschopnosti a zvýšení vzdušné obrany a 500 milionů na infrastrukturu a zdokonalení základen a komunikací.) Větší finanční břemeno předpovídala zpráva novým členským státům. Ty měly v prvních dvou letech investovat do modernizace svých armád 3,5 miliardy dolarů. Celková částka vynaložená na rozšiřovací proces tak neměla převýšit 5 miliard dolarů. Může se to zdát příliš, avšak proti částce, která

se objevila v roce 1997 ve zprávě ministerstva obrany USA (27 až 35 miliard dolarů) působila velice umírněně. A jak poznamenal Javier Solana ve svém projevu v Londýně, částka vynaložená na rozšíření byla v porovnání s celkovým rozpočtem Aliance (v roce 1997 440 miliard dolarů) naprosto nepatrná. [11]

Po celou dobu přibližování Alianci držela česká zahraniční politika konzistentní postoj. S výjimkou KSČM a republikánů všechny ostatní relevantní parlamentní strany podporovaly vstup do NATO. Zahraniční politika tak zůstala neměnná navzdory přechodu od pravicové vlády vedené Václavem Klausem k vládě sociální demokracie premiéra Miloše Zemana. Je sice pravdou, že před volbami 1998 měla ČSSD v předvolebním programu požadavky na zvláštní status České republiky uvnitř Aliance, jako byl zákaz rozmisťování jaderných zbraní a základen NATO na území ČR, a požadavek referenda před vstupem do NATO. Po vytvoření menšinové vlády však již ČSSD tyto své požadavky neprosazovala.

Ratifikační proces byl úspěšně završen 12. března 1999 v americkém městě Independence. Madeleine Albrightová dovedla své diplomatické snažení do úspěšného konce a převzala od ministrů zahraničí České republiky, Maďarska a Polska ratifikační listiny. Byl tak symbolicky potvrzen a završen konec studené války. Postkomunistické státy se staly právoplatnými členy aliance, která pro ně v minulých čtyřiceti letech představovala nepřítele číslo jedna. Stopa české diplomacie byla v tomto procesu velice výrazná a bezpečnostní realita se začala velice brzy měnit. První velká výzva přišla dvanáct dní po vstupu do Aliance, kdy NATO zahájilo svou první vojenskou operaci *Allied Force* proti Miloševičově Jugoslávii.

Závěr

Na samém počátku devadesátých let, po pádu komunistických režimů, začalo poněkud chaotické hledání vhodného bezpečnostního uspořádání pro Evropu. V době, kdy v Československu stále ještě přebývala sovětská okupační vojska a Varšavská smlouva byla na Západě, jak již bylo zmíněno, viděna jako garance platnosti odzbrojovacích smluv, nebyla myšlenka rozšíření jednoho ze studenoválečných bloků považována za relevantní, a to ani na Východě, ani na Západě. Pro Spojené státy bylo daleko důležitější udržet demokratický vývoj v tehdy ještě Sovětském svaze a československou politiku mohl reprezentovat názor prezidenta Václava Havla o vytvoření univerzální evropské bezpečnostní instituce. Takový názor však nebyl hájen dlouho a členství v NATO se velmi brzy stalo prvořadým cílem české zahraniční politiky, na němž se shodovaly všechny relevantní politické strany.

Postoj Spojených států a potažmo i dalších aliančních spojenců se postupně měnil. Prvním mezníkem na cestě k rozšíření bylo zvolení Williama Clintona prezidentem USA. Clinton nastoupil do úřadu zcela bez zahraničněpolitické vize. Tu si formoval až během svého prvního funkčního období, a tak válka v Jugoslávii či setkání Clintona s Havlem a Walesou významně ovlivnily formování americké zahraniční politiky směrem k rozšíření Aliance. Dalším mezníkem bylo jmenování české rodačky Madeleine Albrightové americkou ministryní zahraničí. Albrightová se stala agilní advokátkou přijetí tří středoevropských států, včetně České republiky, a jejím přičiněním byl umlčen odpor proti rozšiřování jak ve Spojených státech, tak i Alianci.

Pro Českou republiku bylo přibližování Alianci zahraničněpolitickou a bezpečnostněpolitickou otázkou číslo jedna. Čeští vojáci byli proto ve značném počtu vysíláni do mírových misí, v nichž spolupracovali s vojáky členských států NATO nebo dokonce pod aliančním vedením. A podle instrukcí NATO probíhá transformace Armády České republiky doposud.

Poznámky a literatura:

[1] Viz BUSH, George. *Address Before a Joint Session of the Congress on the Persian Gulf Crisis and the Federal Budget Deficit.* 11. 9. 1990, http://bushlibrary.tamu.edu/research/public_papers.php?id=2217&year=1990&month=9.

[2] EYAL, Jonathan. NATO's Enlargement: Anatomy of a Decision. *International Affairs,* r. 73, č. 4, 1997, s. 699.

[3] HAVEL, Václav. *Projev prezidenta ČSFR Václava Havla na zasedání politického poradního výboru Varšavské smlouvy.* Moskva, 7. 6. 1990, http://old.hrad.cz/president/Havel/speeches/index.html.

[4] HAVEL, Václav. *Projev prezidenta ČSSR Václava Havla pro obě sněmovny Kongresu USA.* Washington, 21. 2. 1990, http://old.hrad.cz/president/Havel/speeches/index.html.

[5] GOLDGEIER, James M. The U.S. Decision to Enlarge NATO: How, When, Why and What Next? *The Brookings Review,* r. 17, č. 3, 1999, s. 20; GOLDGEIER, James M. NATO's Expansion: The Anatomy of a Decision. *The Washington Quarterly,* r. 21, č. 1, 1998, s. 86.

[6] EYAL, Jonathan. NATO's Enlargement: Anatomy of a Decision. *International Affairs,* r. 73, č.4, 1997, s. 702.

[7] "While the Partnership is not NATO membership, neither is it a permanent holding room. It changes the entire NATO dialogue so that now the question is no longer whether NATO will take on new members but when and how. It leaves the door open to the best possible outcome for our region, democracy, markets, and security all across a broader Europe, while providing time and preparation to deal with a lesser outcome." William J. CLINTON, Praha, 12. 1. 1994. http://ftp.resource.org/gpo.gov/papers/1994/1994_vol1_40.pdf.

[8] BUREŠ, Oldřich a DUŠKOVÁ, Lenka. Čeští vojáci a operace na udržení míru OSN. *Obrana a strategie,* č. 2, 2007, s. 57.

[9] EYAL, Jonathan. NATO's Enlargement: Anatomy of a Decision. *International Affairs,* r. 73, č. 4, 1997, s. 701.

[10] NIJMAN, Jan. Madeleine Albright and the geopolitics of Europe. *GeoJournal,* č. 46, 1998, s. 272.

[11] *Chicago Tribune,* 21. 11. 1997, s. 34.

Prameny vážící se k tematice NATO a členství ČR v Severoatlantické alianci:

10 let členství České republiky v NATO. Gestor projektu - Sekce obranné politiky a strategie MO. Vydalo Prezentační a informační centrum MO, 2009, ISBN 978-80-7278-491-2.

10 let v NATO. Praha: Prezentační a informační centrum MO, 2009, ISBN 978-80-7278-491-2.

Česká republika a NATO. Sestavil Dobroslav Matějka. Praha: Česká atlantická komise, 1996, ISBN 80-85864-5.

Deset let od rozšíření NATO: Úspěchy, výzvy vyhlídky. [referáty z konference] Gestor projektu - Senát Parlamentu České republiky, Ministerstvo zahraničních věcí České republiky. Vydalo Prezentační a informační centrum MO, 2009, ISBN 978-80-7278-511-7.

Proč NATO. Sestavil Dobroslav Matějka. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 1997, ISBN 80-855864-2.

The North Atlantic Treaty. NATO Hand Book, Brussels: Public Diplomacy Division, NATO HQ, 2006, ISBN 92-845-0178-4; česky: Severoatlantická smlouva. Příručka NATO, Brussels: Office of Information and Press, ISBN 92-845-0173-3.

FIDLER Jiří, MAREŠ Petr. *Dějiny NATO.* Praha-Litomyšl: Paseka, 1997, ISBN 80-7185-145-0.

Ing. Svatopluk Kunc

Od modelu k ověřování a praktické realizaci ekonomického řízení

INFORMACE

Autor popisuje vybranou část návrhů pro přípravu a praktické ověřování modelového řešení ekonomického řízení nákladového střediska, které tvoří nosné prvky dokončovaného Dílčího úkolu Výzkumného záměru FEM Univerzity obrany, katedry ekonomie.

1. Úvod

Cílem dílčího úkolu, který byl v základních rysech prezentován na mezinárodní konferenci Ekonomika, logistika a ekologie v ozbrojených silách v cyklu doprovodných programů CATE, při mezinárodním veletrhu IDET 2009, je analyzovat současný systém ekonomického řízení na úrovni nákladového střediska AČR. Dále pak v komparaci s teoretickými přístupy, zkušenostmi z podnikového hospodaření a zkušenostmi vybraných armád NATO vymezit nutné předpoklady, které rozšiřují prostor pro ekonomické racionální chování a rozhodování managementu. Prokázat potřebu jejich implementace do systému ekonomického řízení AČR a zajistit tak managementu nákladových středisek podporu pro kvalifikované a odpovědnostní hodnotové řízení a rozhodování.

Na případové studii, která bude s jistou abstrakcí modelovat a zkoumat nákladové středisko jako reálný objekt, ověřit platnost dílčích závěrů, poznatky zevšeobecnit a navrhnout funkční model ekonomického řízení. Model bude disponovat takovými postupy, nástroji a metodami ekonomického řízení, které pozitivně ovlivňují ekonomické rozhodování managementu ve všech fázích rozpočtového procesu a v konečném důsledku také chování a funkce ekonomického systému rezortu.

Využití:

- Implementace nutných podmínek a předpokladů pro přijímání *ekonomicky správných rozhodnutí* managementem nákladových středisek AČR o alokaci zdrojů v celém spektru heterogenních činností.
- *Ztransparentnění* účelného a účelového využívání zdrojů u nákladových středisek AČR, jako podmínka pro rozborovou a analytickou činnost.
- *Permanentní objektivizace* hodnotové stránky (ceny) plněných úloh s využitím metod kalkulací nákladů, rozvrhování režijních přirážek, evidence střediskových prvotních nákladů a druhotných nákladů u předávaných podpůrných výkonů.
- *Odpovědnostní řízení* ve všech fázích rozpočtového procesu.
- Rozšíření metod, technik, postupů a nástrojů *ekonomického řízení* s dostatkem informací pro hodnotové řízení, s důrazem na jejich využívání na taktickém a operačním stupni.
- Kvantifikovatelné hodnocení racionality hospodaření podle nově konstruovaných ekonomických ukazatelů, indikujících *reálnou úsporu zdrojů a podíl osobní odpovědnosti managementu*.
- Vytvoření východiska pro další zdokonalování procesního modelu řízení nákladů prohlubováním zkušeností z realizace Activity Based Costing/Management, identifikace

dalších procesů, rozšiřování účtů aktivit a neustálé hledání dokonalejších způsobů jejich řízení (Value Based Management).

Východiskem navrhovaného modelu ekonomického řízení nákladového střediska AČR je kalkulace ročních nákladů projektována na bázi absorpční kalkulace, to znamená kalkulace plných nákladů podle doporučovaného kalkulačního členění nákladů (kalkulačního vzorce). Vychází z primárního rozdělení nákladového střediska na ***produkční (finální), podpůrná a režijní nákladová místa*** a stanovení ***nákladových objektů a kalkulace*** nákladové náročnosti jejich výkonů. *Progresivním prvkem plánovací fáze je objektivizace nákladů plánovaných výkonů (nákladových objektů) pomocí přímých nákladů a režijních přirážek vlastních-produkčních nákladových míst, režijních přirážek režijního nákladového místa-velitelství a přiřazování druhotných nákladů poskytovaných výkonů jinými nákladovými místy (podpůrná nákladová místa)*.

Model sekvenčně vymezuje *etapy a fáze* jeho přípravy, zavádění, praktického ověřování a realizace jako sled podrobně popisovaných kroků v rámci každé z nich. Postupuje od přípravné etapy softwarové úpravy účetnictví a oběhu účetních dokladů vytypovaného nákladového střediska, pokračuje úkony řešitelů po zahájení ověřování s důrazem na potřebné stanovení prahu měřitelnosti počátečních podmínek podle struktury nákladových míst, nákladových objektů a výsledků hospodaření v minulém roce. Právě přípravná etapa a vybrané kroky budou **předmětem našeho dalšího zkráceného výkladu,** přičemž pro lepší názornost nejprve představíme organizační model a počáteční úkony řešitelů na nákladovém středisku a až poté, v další kapitole, vysvětlíme možné softwarové úpravy účetnictví a kroky pro konstrukci výsledné kalkulace. Potřeba adekvátně formalizovat oběh dokladů částečně vyplyne z výkladu. Prozatím je předmětem variantních návrhů a svým rozsahem překračuje publikovatelný rámec.

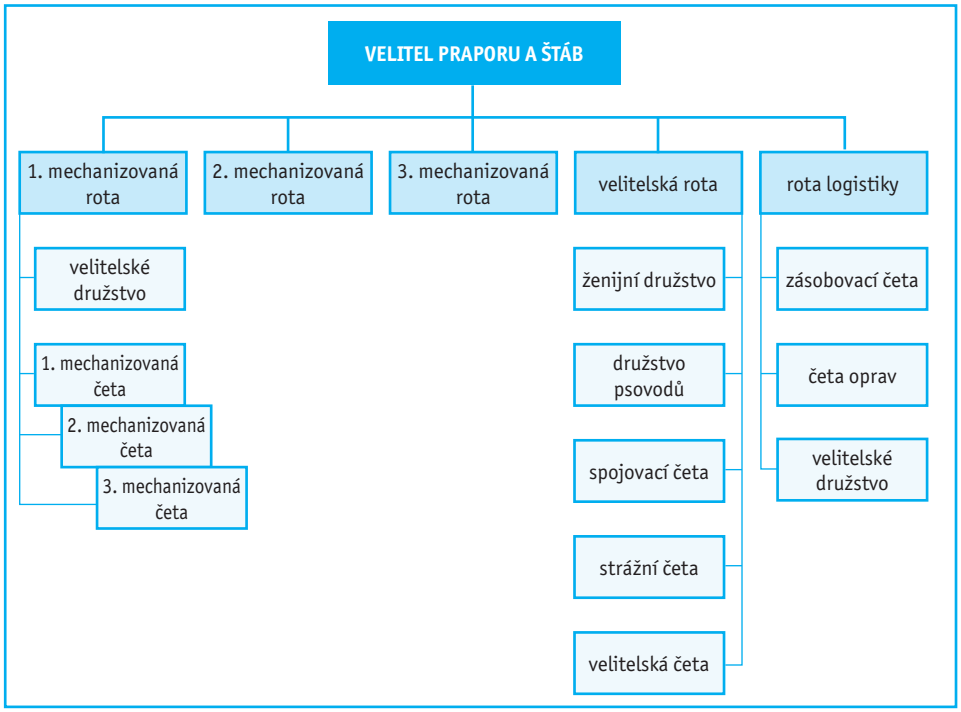
Pro úplnost dodáváme, že v dalších etapách a krocích bude upřesňována struktura a charakter nákladových míst (středisek) a vymezeny nákladové objekty (kalkulační jednice) produkčních, případně podpůrných činností. Poté budou následovat kalkulace nákladů ex ante, budou formálně vymezeny ekonomické ukazatele hospodaření, přiřazeny osobní odpovědnosti a upřesněn oběh účetních dokladů s vazbami na jednookruhový systém vnitroorganizačního ***účetnictví vedeného na analytických účtech*** atd. Navazující etapy realizace úkolů a hodnocení výsledků hospodaření již budou mít přímou vazbu na manažerské účetnictví. Úroveň hospodaření by pak měla odrážet kvalifikované rozhodování managementu podporovaného bezchybnou komunikací s informačním systémem.

Striktní aplikace navrhovaného modelu na každé nákladové středisko AČR však nemusí být vždy zárukou úspěchu. Praxe je o poznání složitější a implementační fáze manažerského rozhodování, vzhledem k různorodým podmínkám a charakteru nákladových středisek, bude spojena s určitou mírou nejistoty, ale též volnosti a kreativity v rozhodování s podmínkou dodržení jednotných principů a zásad. Právě široce rozpracovaná teorie a proškolený personál by měly být všudypřítomnou oporou řešení konkrétního případu, který se může lišit od „vzorové" modelové situace. Model je jen určitým návodem, jak v základních rysech a etapách implementace postupovat. Je však potřebné jej dokonale pochopit a jedině pak, s využitím široce rozpracované teorie, postupně získávanými zkušenostmi a s případnými modifikacemi aplikovat na konkrétní situaci.

Připomínáme, že cílem našeho snažení není pouhé sledování nákladů, jak by se podle předchozího dalo usuzovat, ale zkvalitnění všech stránek ekonomického řízení, pro které je sledování nákladů pomocí manažerského účetnictví nutnou podmínkou.

2. Organizační model a prvotní úkony řešitelů

Číselné kódy středisek: 1. MR č. 1; 2. MR č. 2; 3. MR č. 3; VR č. 4; RL č. 5; Štáb č. 6

Zdroj: vlastní

Obr.: Organizační model nákladového střediska (NS)

Řešitelé si po příchodu na nákladové středisko nejprve zajistí z příslušného RFO *výstupní sestavy výdajů a nákladů jako výsledek hospodaření předchozího roku, od nákladového střediska plán úkolů za minulý rok, organizační strukturu útvaru, dále pak rozpočet výdajů a plán úkolů na běžný rok a plánované výdaje na příští rok.*

Dále pak si ujasní, zdali nákladové středisko plní *opakované úkoly v podobné organizační struktuře* jako v předchozím roce. Je to proto, aby byl pro další etapy kalkulačního procesu, hodnotové řízení a analytickou činnost, znám již vzpomínaný práh měřitelnosti počátečních podmínek a v budoucnosti byla možná porovnatelnost nákladové náročnosti výkonů. Proto pro I. etapu modelování, i když to není nutná podmínka, je vhodný výběr právě takovéhoto typu NS.

Na počátku zajisté nebude bez zajímavosti účetní informace o minuloročních běžných výdajích a skutečných celkových nákladech, jejichž vzájemné saldo bude ovlivněno tím, že značná část nákladů byla vynaložena výdajově neúčinně.

V každém případě pokládáme ***v prvním kroku*** za velice prospěšné, právě s ohledem na úkoly plněné v minulosti, rozhodnout a přiřadit *všechny vzniklé náklady v minulém roce k ryze režijním nákladům štábu praporu, k souhrnným nákladům produkčních rot (1.-3. MR)*, prozatím

bez specifikace jejich *produkčních režií;* podobně i k *podpůrným rotám (VR, RL)*, taktéž bez specifikace *podpůrných režií*. Již v tomto kroku lze očekávat jistou míru nepřesnosti, kterou je potřebné co nejvíce eliminovat správně zvolenou, řešitelům doporučenou technikou přístupu.

Je zřejmé, že pro účelové členění nákladů korespondují jednicové náklady s přímými. Jejich hlavními reprezentanty jsou zejména *přímé mzdy, přímý materiál, případně ostatní přímé náklady*. Proto ***v dalším kroku*** musí následovat jejich oddělení od dosud nerozhodnutých režijních nákladů v rámci produkčních a podpůrných středisek zkoumáním plnění předchozích úkolů. Retrospektivní přístup bude sice zajišťovat pravděpodobné údaje, nicméně možné odchylky lze významně eliminovat aktivní spoluúčastí managementu střediska a s využitím dostupných účetních, plánovacích a jiných podkladů. Nevylučujeme ani opačný postup, tedy od zjištěných souhrnných střediskových nákladů produkčních a podpůrných středisek nejdříve oddělit režijní náklady. Oprávněně se domníváme, že tento postup bude s ohledem na ne příliš vysoké režijní náklady snazší.

Přiřazení jednicových nákladů k nákladovým objektům *produkčních středisek* nebude ***ve třetím kroku*** o nic méně náročnější, nikoliv však neproveditelné. A to i přesto, že řešitelé budou mít k dispozici pouze souhrnné-druhově členěné náklady minulého roku. Budou však mít věcný plán úkolů (včetně jeho průběžných aktualizací) a budou moci některé aktivity modifikovat (kumulovat nebo oddělovat) ve vztahu ke vhodně a měřitelně zvoleným kalkulačním jednicím. Jak vysvětlíme dále, třetí krok se netýká podpůrných nákladových míst-středisek.

Abychom získali úplnou představu o *účelovém členění nákladů* (vyjadřuje vztah k produkční, finální činnosti reprezentovaný kalkulačními jednicemi), bude muset být ve ***čtvrtém kroku,*** tentokráte ve vztahu k jednotlivým účelům (nákladovým objektům finálních činností produkčních středisek) přiřazena objektivní výše režijních nákladů podle řešiteli zvolené metody kalkulačních propočtů a správně zvolené rozvrhové základny (např. přirážková metoda).

Nejprve ***vlastních režií produkčních středisek.*** Poté ***správní režie*** štábu praporu, která tvoří samostatnou část režijních nákladů nákladového střediska, a sice *jen ve vztahu k produkčním nákladovým objektům* (vysvětlíme dále). Tím to však nekončí. Nemáme dosud uspokojivě dořešené zvláštní postavení a náklady podpůrných středisek. Zde je situace o poznání složitější. Prozatím jsme si vytvořili jakýsi statický model, který nám skýtá předběžný obraz o nákladové náročnosti nákladových míst a produkčních nákladových objektů, neinformuje nás však zcela pravdivě o skutečné realitě, která se v minulém roce u útvaru udála a která by nám pomohla rozkrýt příčinnou souvislost vzniku nákladů.

Problém je v tom, že prozatím neuvažujeme s kategoriemi druhotných nákladů a výnosů (vnitroorganizačními náklady a výnosy). Tato skutečnost však má pro objektivitu kalkulací nákladových objektů nesmírný význam. Je to proto, že podpůrná střediska v praktické činnosti poskytují své výkony jiným nákladovým místům-objektům (i velitelství) a u poskytovatele tím vzniká *střediskový výnos*, na vstupu do těchto míst *druhotný náklad*. Navíc, podpůrná střediska by recipročně měla sdílet část režijních nákladů velitelství, případně druhotných nákladů jiných podpůrných nákladových míst. Z tohoto důvodu, jak se zdá, nebudeme prozatím moci objektivně stanovit historickou hodnotovou stránku nákladových objektů *produkčních činností*, podobně nebudeme moci určit ani skutečnou nákladovou náročnost podpůrných středisek *velitelská rota* a *rota logistiky,* ba dokonce ani skutečnou výši *režijních nákladů velitelství*. Pak ovšem vzniká otázka, jak tento problém řešit.

Režijní náklady velitelství budeme pokládat za vyřešené jejich předchozím rozdělením na nákladové objekty produkčních středisek, bez započítání druhotných nákladů podpůrných

středisek. Pak se již nabízí jediná možnost. Souhrnné roční náklady podpůrných středisek (jednicové i režijní) relativně uzavřené na tato nákladová místa (střediska), podobně jako režijní náklady velitelství rozdělíme jen na tíži produkčních středisek.

Je to logické z toho důvodu, že právě tam se uskutečňují finální výkony nákladového střediska (prozatím neuvažujeme s neutrálními středisky poskytujících výkony např. jiným, externím nákladovým střediskům nebo nadřízenému velitelství). Znamená to tedy, že jsme abstrahovali od rozdělování režijních nákladů velitelství na tíži podpůrných nákladových míst, od předávání výkonů v opačném směru, ale též navzájem mezi podpůrnými středisky a mezi produkčními nákladovými místy.

V plánovací fázi (rozpočtování) však budeme muset do nákladů velitelství (jen tímto směrem) a nákladových objektů produkčních míst druhotné náklady zahrnout. Navrhovaný kalkulační vzorec má pro tento účel vyčleněné kalkulační položky.

Pokládáme to za důležité proto, že v reálném prostředí probíhá sdílení výkonů skýtaných podpůrnými středisky. Nerespektování příčiny, a tím i odpovědnosti za vznik nákladů by pak bylo na úkor objektivity výsledných nákladových kalkulací. Proto až teprve druhá etapa, právě s přispěním druhotných nákladů a výnosů, zreální skutečnou nákladovou náročnost produkčních činností. Nabízí se dílčí závěr, že ač bychom usilovali sebevíce, námi rozdělené náklady nemohou přesně odrážet skutečnost minulého roku.

Pracujeme jen se získanými druhovými náklady (bez analytického členění, viz dále), které nebyly ve vztahu k nákladovým místům ani nákladovým objektům plánovány a v účetnictví k těmto objektům evidovány. Proto je důležité (pro případné korekce, pozdější porovnání) si vést podrobné záznamy o tom jak, kam, proč a v jaké výši bylo rozhodnuto přiřadit náklady jednotlivým nákladovým místům, jaké byly důvody pro členění na jednicové a režijní náklady.

3. Analytické rozlišení nákladů

S ohledem na možný rozsah článku nebudeme se moci dále zabývat všemi okolnostmi modelového řešení, proto náš výklad usměrníme na dle našeho mínění podstatnou a o to více diskutovanou oblast, jak ***technicky ztransparentnit účelovost nákladů*** a otevřít tím možnost hodnotově řídit. Doufáme, že zároveň tím dáme odpověď na tak často kladenou otázku, *za které činnosti a na jakém stupni subordinace řízení pomocí nákladů realizovat*.

Předesíláme, že by to mělo být vždy na takové úrovni, kde to je jen možné a kde to management pokládá za nutné. Tak, aby za všech okolností bylo možno určovat příčinnou souvislost vzniku nákladů, což je jediná cesta pro jejich efektivní alokaci. Mimochodem, jedná se o jeden z nejtěžších manažerských rozhodovacích problémů.

Již samotná otázka asociuje přípustnost představy, že hodnotově můžeme řídit jen část úkolů. Skutečnost je však taková, že i když některé výkony můžeme kumulovat do vyšších celků (aktivita-činnost-hlavní úkol), i tyto dílčí prvky musí být měřitelné, jinak je nemůžeme řídit. Pojistkou by měl být právě princip absorpční kalkulace a možnost kontroly analyticky členěných nákladů s účetní evidencí nákladových druhů vedenou ve finančním účetnictví. Pokud by tomu tak nebylo a vykazovali bychom jen náklady vybraných činností, zablokovali bychom si tím základní kontrolní funkci se všemi důsledky.

Z různých příčin, ať by to již bylo neúmyslné přehlédnutí či záměr a náklad by nebyl zaevidován na tíži sledované činnosti, následovalo by „přelévání“ těchto odmítnutých nákladů v neprospěch jiných úkolů a odpovědností, které by jejich manažeři ve vlastním zájmu neměli připustit, anebo do „černé díry“ nikým nekontrolovaných úkolů. Zmiňujeme to zejména

proto, že již mnohé podobné návrhy byly v AČR zkušebně realizovány. Potřeba analytického členění nákladů je diskutovanou oblastí také proto, že v nedávné minulosti byly předmětem mnoha návrhů, zejména na Univerzitě obrany. Prezentovány však byly většinou velice stroze nebo jen s poukazem na obecně známé principy odvozené z teorie, o jejichž funkčnosti si lze v podmínkách AČR vytvořit jen nejasnou představu. Proto se v dalším budeme tímto problémem zabývat podrobněji.

Účetní praxe je taková, **že *druhové náklady*** jsou ve výstupních sestavách členěny podle účtového rozvrhu na *materiálové náklady 410, služby a náklady nevýrobní povahy 420, cestovné a ostatní výplaty fyzickým osobám 430, mzdové a ostatní výplaty fyzickým osobám 440, dávky sociálního zabezpečení 450. Bližší specifikace nákladových druhů je dále upřesněna dalšími čtyřmi číselnými kódy. Např. 440 0010 Mzdové a ostatní osobní náklady vojáků z povolání*.

To však ani zdaleka nepostačuje. Z našeho pohledu je nutná podrobnější analytika pro plánování a účtování nákladů ve vztahu k *nákladovým místům a objektům, tedy k vnitroorganizačním střediskům, četám a úkolům*, které ta která četa (čety) plní. Pokud budeme pokládat četu za nejnižší organizační prvek, za jehož úkoly hodláme náklady měřit, pak musíme odpovídajícím způsobem rozlišit ***nákladové účty právě podle středisek, čet a konkrétních výkonů*.**

Protože nákladové účty jsou ve stávajícím účetnictví podrobně specifikovány výše zmiňovanými analyticko syntetickými, sedmimístnými kódy, je potřebné nákladovou účetní větu dále doplnit o samostatný dvoj., resp. trojmístný kód.

Dvojmístný kód pro označení režijních nákladů by prvním číslem označoval číslo střediska, druhým číslem by byla nula. Na první pohled je zřejmé, že se jedná o režijní náklad jednoho ze středisek, nikoliv čety (viz obr. na str. 131).

Trojmístný kód pro označení přímých (jednicových) nákladů by právě tak vyjadřoval prvním kódem označení čísla střediska, druhým kódem 1., 2., 3., ...četu a zároveň skutečnost, že se jedná o přímý (jednicový) náklad takto označené čety. Konkrétní úkol, který tato četa plní, by byl dle číselníku ve shodě s plánem činnosti (úkolů) vyjádřen třetím kódem. Jen tak bychom mohli získávat z účetních nákladových vět (z účetnictví) údaje pro kalkulaci ex post konkrétního úkolu a výsledné údaje bychom mohli porovnávat s kalkulací ex ante. Výhodou tohoto řešení je, že účetní data získaná v reálném čase můžeme přepočítávat na kalkulační jednici i v čase, kdy výkon dosud není ukončen, a využívat je pro podporu rozhodování. Prozatím však budeme uvažovat jen s jednoměsíčním hodnotícím obdobím, bez kategorie rozpracovanost.

Nutnou podmínkou by ovšem musela být taková softwarová úprava, aby do účetnictví bylo možno zadávat výše zmiňovaný účetní předpis pro účtování nákladů s dvoj nebo trojmístnými kódy, kdežto náklady prohlížet podle potřeby manažera odděleně bez kódu (finanční účetnictví), podle prvního, společně prvního a druhého nebo trojmístného číselného kódu (jednookruhové účetnictví vedené na analytických účtech).

Příklad:
V praxi by to vypadalo tak, že např. všechny vzniklé mzdové a ostatní osobní náklady vojáků z povolání, za celé nákladové středisko a za zvolené období, by vyjadřoval účetní zápis na straně MD účtu: 440 0010.....12 000 000 / - .
*Doplněním účetní věty pomocí prvního kódu: 440 0010...**1xx** ...2 500 000/- bychom rozlišili, kolik z celkových mzdových a ostatních osobních nákladů bylo vynaloženo*

na středisku 1. MR. Dále by pak nebyl problém zjistit, kolik z těchto nákladů mělo režijní charakter:
*440 0010… **10x**…70 000/ - a kolik jich bylo vynaloženo přímo v souvislosti s plněním úkolů podle čet: 440 0010…**11x**…800 000/-, 440 0010…**12x…**750 000/-, 440 0010…**13x** 880 000/-.*
*Další, podrobnější specifikaci mzdových nákladů podle konkrétních úkolů by vyjadřoval např. zápis pro 1. MR, 1. četu, úkol č. 5: 440 0010…**115**…150 000/-.*
Bezpochyby může nastat taková situace, že budou 2 nebo všechny 3 čety jedné produkční roty participovat na nějakém konkrétním úkolu, dokonce celé roty (nebo jen některé čety rot) mezi sebou navzájem. Pak je nutno vzestupně, pomocí třetího kódu, označit tento společný úkol(y) číslem vyšším, nežli je nejvyšší číslo kteréhokoliv označeného úkolu plněného četami samostatně. Protože jsme si již řekli, že nejnižším článkem produkčních celků bude četa, pak tato situace nemá na postup při předběžné a výsledné kalkulaci žádný vliv. S ohledem na vlastní režijní náklady by se předběžné a výsledné kalkulace těchto úkolů prováděly samostatně za čety, včetně režijního podílu produkční režie, přičemž pojítkem těchto relativně samostatných kalkulací by byl třetí kód, který by spojoval dílčí kalkulace všech zúčastněných.

Znovu je potřebné připomenout, že souhrnná hodnota všech analyticky rozdělených nákladů téhož druhu podle:

- všech jednomístných kódů (střediskových),
- dvojmístných režijních ukončených nulou + dvojmístných přímých,
- dvojmístných režijních ukončených nulou + trojmístných přímých, konkrétních činností musí být shodná s celkovou hodnotou druhového nákladového účtu evidovaného ve finančním účetnictví. A platí to ve stejném okamžiku o všech nákladových účtech.

Dále však musíme vyřešit několik závažných problémů. Uvedeným postupem řešíme prozatím jen otázku účelového členění nákladů v členění na jednicové a režijní. Byť máme k dispozici data o přímých nákladech konkrétních činností.

Jsou to však jen stavové účetní veličiny, které nám nic neříkají o skutečné výši nákladů podle ***kalkulačního členění.*** Postrádáme totiž u nich režijní přirážky *vlastních produkčních činností, režijní přirážky štábní režie a podpůrných činností (druhotné náklady)*. Je to nesmírně důležité z toho důvodu, že hodláme porovnávat výsledky hospodaření s kalkulacemi ex ante, kde zahrnuty jsou a kromě toho, skutečné náklady se budou, někdy i zcela zásadním způsobem lišit od plánovaných (v přepočtu na kalkulační jednici).

Tato situace není neobvyklá, ba právě naopak. To je právě prostor pro analýzu a hodnocení osobního vkladu manažerů. Také je to důležité proto, že souhrn nákladů výsledného, tentokráte již kalkulačního a druhového členění nákladů musí být shodný (existuje výjimka, o které si řekneme později). I to je velice důležitý moment pro kontrolní činnost, který nás informuje o tom, zda-li všechny náklady byly skutečně přiřazeny k finálním činnostem (u pokročilejších kalkulačních metod tomu tak nemusí být, přiřazují se jen skutečně předávané aktivity podle předem stanovených vztahových veličin).

V našem modelu platí, že kalkulační členění nákladů (produkčních středisek!!!) musí pohltit všechny vzniklé náklady nákladového střediska, tedy i režijních a podpůrných středisek. Pak se problém může jevit jako nadmíru složitý. Co pro to musíme udělat, aby nás sestavení výsledných kalkulací stálo co nejméně námahy?

4. Výsledná kalkulace

Jisté je, že část úkonů budeme muset udělat ručně, zbytek za nás obstará účetnictví a oběh dokladů.

Představme si měsíční zúčtovací období, např. k 31. 1. 20..., a nejdříve **„ruční"** úkony ekonoma nákladového střediska na konci měsíce. Formální oběh účetních dokladů a rozhodovací procesy odpovědných osob za likvidaci dokladů musí zajistit zaúčtování všech analyticky členěných nákladů.

Proto ekonom přímé náklady analyticky členěné podle středisek a úkolů a skutečně vzniklou produkční a velitelskou režii (výsledek likvidačních záznamů a oběhu dokladů) lehce zjistí z účetnictví a zaznamená do připravených tiskopisů kalkulačních propočtů. Obě skupiny režijních nákladů nyní musí „spravedlivým dílem" rozdělit do kalkulací jednotlivých výkonů čet.

Platí to i pro společně plněné úkoly, které, jak již víme, byly kalkulovány relativně samostatně. Ručně to provede tak, že za pomocí zvolených kalkulačních propočtů a rozvrhových základen (i nepeněžních), stejnou metodou jak při kalkulacích ex ante, např. přirážkovou metodou a pomocí rozpočítávacího koeficientu vypočítá a do tiskopisu kalkulačních propočtů doplní tzv. režijní přirážky. Je jisté, že velikost režijních přirážek se bude lišit od plánovaných hodnot, v závislosti na skutečně dosažených režijních nákladech, hodnotových změnách v rozvrhové základně nebo počtu kalkulačních jednic.

V dalším kroku ekonom vytvoří účetní předpis, kterým dá příkaz pro zaúčtování ručně zaznamenaných režijních přirážek. Nejprve **velitelské režie,** pomocí účtu *vnitroorganizační výnosy 599 na straně DAL u střediska velitelství, s protizápisy pomocí účtů vnitroorganizačních nákladů 499 na straně MD nákladových míst a objektů*. Abychom zajistili analytiku těchto úkonů, budeme muset postupovat obdobně jako při předchozích účetních zápisech.

Výhodou je, že nemusí být upravena celá účetní věta, ale vystačíme s analytikou na 4.-7. místě těchto synteticko analytických účtů. Výnosový účet pro celkovou velitelskou režii by pak měl předpis ***599 6xxx,*** protizápis jednoho z nákladových účtů např. ***499 1236*** (je to jen část rozdělované režie, ostatní náklady do výše účtovaných výnosů budou zaúčtovány na dalších protizápisech). Tím byla zaúčtována část velitelské režie konkrétního úkolu, v našem případě 1. MR, 2. četě, úkolu č. 3. Všimněme si zápisu kódu 6 (velitelství) pomocí 4. místa u výnosového účtu a kódu 1 (1. MR) taktéž pomocí 4. místa. Splnili jsme tím podmínku shodného označení čísla střediska na prvním místě.

U výnosového účtu tohoto typu střediska další analytika není potřebná, kdežto u nákladového ano. Ve shodě s předchozími pravidly následuje kód čety a úkolu. Poslední číslo na 7. místě nákladového účtu je jen informativní a udává, ze kterého střediska byl náklad převeden. Účtováním docílíme toho, že i když rozdíl účetních tříd výnosů a nákladů (MD 4/DAL 5) velitelství bude nulový, pomocí účtů 499 jsme zaevidovali vznik druhotných nákladů (jen jako „balík" nákladů, druhově nerozlišených) podle kalkulovaných nákladových objektů. Výsledkem je, že až teprve účtováním druhotných nákladů se nám podařilo režijní náklady přičlenit na konečné spotřební objekty.

Důležité je připomenout, že součástí rozdělované velitelské režie, jak si později ukážeme, je již dříve zaúčtovaná část druhotných nákladů podpůrných středisek. Přestože jsou pak zprostředkovaně přiřazeny produkčním střediskům, je to důležité pro kontrolu hospodaření velitelství. Již ve fázi plánování (rozpočtování režijních nákladů) se s předáváním výkonů mezi podpůrnými středisky a velitelstvím počítá.

Abychom si dopřáli trochu více komfortu a získali přehled o výsledných kalkulacích přímo z účetnictví, provedeme poněkud neobvyklý úkon, při kterém **účetně** přiřadíme k výkonům čet produkčních středisek **vlastní produkční režie.** Protože ekonom v předchozích krocích ručně rozdělil i produkční režii k jednotlivým nákladovým objektům, stejným způsobem, jak to provedl u velitelské režie, vytvoří předpis k zaúčtování výnosů režijního pracoviště roty, např. u 1. MR ***599 1xxx*** a u druhotných nákladů ***499 1231.***

Dále pak, aby výsledná kalkulace byla kompletní, je potřebné středisku velitelství a příslušným kalkulacím „finálních výkonů" čet produkčních středisek, např. 1. MR, přičlenit **režijní přirážky** nákladů podpůrných středisek. Říkali jsme si, že podpůrná střediska v průběhu sledovaného období plní úkoly na tíži velitelství nebo produkčních středisek. Některé mohou mít trvalých charakter, některé budou jen jednorázovou akcí.

Dílčí úkol Výzkumného záměru řeší hodnotové výpočty kalkulačních jednic těchto činností, a proto se jimi nyní nebudeme zabývat. Pro nás je důležité vědět, že po ukončení poskytovaného výkonu, tedy v průběhu měsíce (u trvale prováděných činností na konci měsíce, *ale ještě před ručním zpracováním kalkulací!*) musí docházet ke vzájemnému zúčtování (vnitroorganizační fakturace). Nikoliv však ve výši vlastních nákladů, ale podle předem stanovených jednotkových cen výkonů (výnosů).

Prvotní náklady podpůrných středisek při měsíčním bilancování (rozborech) pak mohou převyšovat nebo mohou být nižší, nežli rozdělované druhotné náklady. Projeví se to u podpůrných středisek (porovnáním nákladů a výnosů) jako určitá modifikace kontroly výsledku hospodaření, což by pro nás mělo mít nemalý motivační význam. Tento rozdíl navíc ovlivní konečnou bilanci kalkulačně členěných nákladů a prvotních nákladů vykázaných ve finančním účetnictví za celé nákladové středisko. Rozdíl však nebude pro nás neznámou veličinou a budeme jej moci z účetnictví přesně identifikovat.

Nyní si ukážeme, jak by mohly být popisované úkony zaúčtovány. Pro podrobnější analytiku výnosových účtů u tohoto typu středisek jsme se rozhodli proto, že nám dovoluje nahlédnout i do hospodaření jednotlivých čet. Realizace výnosu, jak jsme již zmínili, je účtována ve výši vnitroorganizačních cen, kdežto analyticky členěné náklady vynakládané pro tento úkol účetnictví eviduje ve skutečně vzniklých nákladech. To nám dovoluje hodnotit úroveň hospodaření podle čet a úkolů podpůrných středisek, přičemž jejich nehospodárnost se nijak nepromítá do úrovně hospodaření jimi zajišťovaných nákladových objektů.

Např. středisko rota logistiky poskytne jako jednorázovou akci 2. zásobovací četou úkol č. 3:

a) *přepravní výkony* na tíži velitelství ***MD 499 6xx5, DAL 599 523x,***

b) *přepravní výkony* na tíži 2. MR, 3. čety, úkolu č. 4 ***MD 499 2345, DAL 599 523x.***

Středisko velitelská rota účtuje před koncem měsíce na tíži velitelství trvalou *činnost 3 strážní čety,* označené jako úkol č. 4: ***MD 499 6xx4, DAL 599 434x.***

Pokud bychom nyní hodlali provést konečné hodnocení hospodaření nákladového střediska, všechny podklady můžeme získat z účetnictví.

Zřejmě by však měla předcházet kontrola, zdali kontrolní okruh analytického členění všech prvotních nákladů má vazbu na finanční účetnictví, a zdali všechny náklady a režijní přirážky byly dle těchto pravidel správně rozúčtovány do výsledných kalkulací, korigovaných výsledkem hospodaření podpůrných středisek. Může následovat fáze rozborové činnosti převodem souhrnně vykázaných úplných vlastních nákladů na jednotkové propočty podle kalkulačních jednic a dále pak podle jednotlivých položek kalkulačního vzorce. Ale to už je úkol pro interní management, který je za plnění úkolů přímo odpovědný.

Závěr

Vývoj manažerského účetnictví odráží turbulentnost ekonomických podmínek současnosti, a proto se neustále zdokonalují nové metody procesního řízení nákladů (ABC, ABM, VM). Připomeňme si, že podvojné účetnictví bylo do AČR zavedeno již v roce 1995 a plně zajišťuje sledování nákladů. Nicméně, stávající účetní systém s absencí manažerského účetnictví náklady dovede evidovat jen druhově, v souhrnných hodnotách za NS jako celek. Nikoliv však podle nákladových objektů (úkolů), vnitroorganizačních středisek nebo podle odpovědnosti. Dodáváme, že plánování věcných úkolů prostřednictvím nákladů AČR neprovádí, resp. jen u vybraných činností nebo jen u některých skupin nákladů. Takto pojímané náklady pak nemohou komplexněji charakterizovat příčinnou souvislost jejich vzniku. Nástroje a metody ekonomického řízení se nemohou plně rozvinout a následně ani kreativita managementu, která je rozhodujícím prvkem úspěšnosti řízení ekonomických procesů.

Literatura:

Výhradně bylo použito vlastních podkladů a nepublikovaných návrhů dokončovaného „Dílčího úkolu Výzkumného záměru FEM Univerzity obrany“.

Modernizace a přezbrojení AČR v nejbližším období jsou výrazně limitovány zdrojovým rámcem a současnou ekonomickou krizí. V pozemním vojsku se jedná především o tyto hlavní úkoly v následujících pěti letech:

- V letech 2009 až 2013 bude realizován projekt „Přezbrojení Armády ČR obrněnými transportéry“. Smlouva na plnění tohoto projektu už byla podepsána.
- V roce 2009 bude dokončena realizace projektu „Automobil terénní střední TATRA“.
- Bude zahájen projekt „Lehké obrněné vozidlo 4×4“. Projekt bude realizován v letech 2010 až 2013.
- Bude zahájen projekt „Voják 21. století“, jehož první etapa se uskuteční v letech 2010 až 2014.
- Bude zahájen projekt „Automobil osobní terénní“. Realizace projektu se uskuteční v letech 2010 až 2012.
- V letech 2010 až 2014 bude pokračovat zásadní modernizace mobilních zdravotnických jednotek.
- V letech 2010 až 2014 je úkolem provést modernizaci průzkumných mobilních prostředků dělostřelectva a přezbrojení minometných jednotek vybavených lehkými minomety.

Pokud jde o vzdušné síly, bude v návaznosti na usnesení vlády ČR ze dne 13. dubna 2005 k obnově letového parku AČR realizován projekt nákupu taktických transportních letounů. Základním úmyslem je pořídit čtyři letouny schopné taktické přepravy nákladů, techniky, materiálu a osob, provádění vzdušných výsadků a zdravotnického odsunu včetně doplňkového operačního vybavení a nezbytného logistického vybavení. Pořízením letounů budou naplněny i závazky vůči NATO v oblasti plnění úkolů přepravy na vyžádání a MEDAVAC.

Generálporučík Vlastimil Picek, náčelník Generálního štábu AČR
Rok 2009 jsem označil rokem stabilizace Armády ČR
Czech Defence Industry & Security Review, 2/2009

Svaz důstojníků a praporčíků AČR o.s. se od r. 2004 orientuje na mládež

Svaz důstojníků a praporčíků AČR (SDaP) se od roku 2004 cílevědomě zaměřuje na českou mládež. V letošním roce (22. a 23. května 2009) uspořádal akci „Ukázky nasazení jednotky mezinárodních sil ke zmaření útoku teroristických skupin" a v jejím rámci první ročník soutěže v military paintballu (Paintball Czech Army Cup 2009) o putovní pohár náčelníka Generálního štábu AČR. Této úspěšné akci předcházelo vyhotovení multimediální učební pomůcky „Obrazy z českých dějin 1914-2004", zavedené do vzdělávacího procesu na pražských a vybraných středočeských školách ve školním roce 2007/2008.

Ve stadiu příprav je konference „Mládež v soudobé české společnosti – rizika a naděje" a druhý ročník soutěže v military paintballu (Paintball Czech Army Cup 2010). Značné úsilí je věnováno získání finanční podpory na vyhotovení multimediálního vzdělávacího nástroje „Česká společnost v novodobé Evropě – osudy, vazby, vzdálení a přibližování 1914-2009" pro všechny české základní a střední školy.

Akce „Paintball Czech Army Cup 2009"

První ročník soutěže Svazu důstojníků a praporčíků AČR o putovní pohár náčelníka Generálního štábu AČR v military paintballu „Paintball Czech Army Cup 2009" uspořádal SDaP AČR v sobotu dne 23. května 2009, a to v rámci akce „Ukázky nasazení jednotky mezinárodních sil ke zmaření útoku teroristických skupin". Akce byla uskutečněna pod záštitou náčelníka Generálního štábu AČR a hejtmana Libereckého kraje v areálu Ralsko (v prostoru bývalého vojenského letiště Hradčany), a to s logistickou podporou společných sil a sil podpory AČR

Cílem akce bylo navázat kontakt s tou částí mládeže, která se zabývá moderním sportovním odvětvím blízkým svým zaměřením armádě – military paintballem, vzbudit zájem této komunity o spolupráci se SDaP AČR, vytvořit předpoklady pro její cílevědomou výchovu k odpovědnosti za obranu a vyvolat její zájem o službu v českých ozbrojených silách.

Akce měla dvě části:

- první ročník soutěže v military paintballu o putovní pohár náčelníka Generálního štábu AČR – Paintball Czech Army Cup 2009,
- doprovodný program přístupný veřejnosti (ukázky nasazení vládních sil proti teroristům, dokumentární filmy z vojenské historie československé a české armády a hraný film Tobrúk). Veřejnosti byla k dispozici střelnice se čtyřmi terči pro střelbu z military paintballových zbraní a paintballová aréna, ukázky paintballové výzbroje a výstroje a techniky hasičského sboru a prezentace vojenského rekrutačního systému.

Soutěže „Paintball Czech Army Cup 2009“ (PCAC 2009) se zúčastnilo pět družstev ozbrojených sil ČR a sedm družstev české komunity military paintballu. Odezvy na akci jsou pozitivní.

Předchozí aktivity SDaP AČR zaměřené na mládež

Rozhodnutí orientovat činnost SDaP AČR na mládež bylo přijato již v roce 2004. Klub multimediálních aplikací SDaP AČR vstoupil spolu se svými partnery (Asociace učitelů dějepisu, Ústav českých a Ústav mezinárodních dějin Filozofické fakulty Univerzity Karlovy, Ústav pro soudobé dějiny Akademie ČR, Vojenský historický ústav) do soutěže o grant Euroregionu NUTS II – Hlavní město Praha, a to s projektovým záměrem na vyhotovení multimediální učební pomůcky „Obrazy z českých dějin 1914-2004“ pro pražské a vybrané středočeské základní, střední a vyšší odborné školy.

Práce na tomto projektu, který obsahuje více než 2000 stránek dokumentů a textu, 21 hodin videa, 5,5 hodiny zvukových záznamů, 4250 fotografií, stovky informací o významných osobnostech českých a světových dějin, stovky map a samozřejmě i rozsáhlé informace o moderních dějinách československé a české armády, byly ukončeny v první polovině roku 2007. V červnu 2007 byl tento multimediální vzdělávací nástroj předán 583 pražským a vybraným středočeským školám.

Rok po zavedení tohoto vzdělávacího nástroje do výuky (10. 7. 2008) jej odbor školství pražského magistrátu ocenil takto:

„Jedná se o mimořádný počin, který si klade za cíl provést učitele dějepisu, základů společenských věd, českého jazyka, výtvarné a hudební výchovy a jejich žáky 20. stoletím. ... Ohlasy ředitelů škol zřizovaných hlavním městem Prahou byly veskrze kladné. Nejvíce oceňujeme, že učitelé dějepisu skutečně s touto pomůckou ve výuce pracují a využívají tak k výuce moderní technologie.“ (Blíže viz čj. MHMP 411682/2008 – Doporučení odboru školství, mládeže a tělovýchovy MHMP – multimediální učební pomůcka Svazu důstojníků a praporčíků AČR o.s.).

Co SDaP AČR připravuje

Na základě pozitivního hodnocení projektu „Obrazy z českých dějin 1914-2004“ bylo rozhodnuto reagovat na výzvu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT) k účasti v soutěži o grant z operačního programu „Vzdělávání pro konkurenceschopnost“. Byl vypracován projektový záměr na vyhotovení edukačního multimediálního nástroje“ „Česká společnost v novodobé Evropě – osudy, vazby, vzdálení, sjednocování 1914-2009“ pro všech cca 6000 českých základních a středních škol. Rozhodnutí o spolupráci se SDaP AČR na tomto projektu podepsali rektoři Univerzity Karlovy a Technické univerzity v Liberci a za Ministerstvo obrany náměstek ministra obrany. Žádost o dotaci byla MŠMT předložena ve stanoveném termínu (30. 10. 2008) s tím, že výstup, na němž bude pracovat asi osmdesát projektantů, má být do vzdělávacího procesu předán ve školním roce 2012-2013.

Pokud SDaP AČR grant získá, předá všem českým základním a středním školám testovací verzi multimediální učební pomůcky k experimentování již ve školním roce 2010-2011 a bude (což je z hlediska strategického záměru na systematickou práci s mládeží podstatné) po tři roky s českou mládeží v pracovním kontaktu.

Vedení SDaP AČR dospělo k závěru, že je třeba analyzovat příčiny vzrůstajících aktivit extremistických politických organizací v české společnosti, pojmenovat hlavní příčiny angažování části mládeže v polovojenských organizacích těchto politických stran a hledat alternativy systémového řešení dané situace.

Proto bylo po konzultacích s rektory Univerzity obrany a Policejní akademie rozhodnuto uspořádat v první polovině roku 2010 konferenci na téma „Mládež v soudobé české společnosti - rizika a naděje".

Konference by se měla zabývat:

- sociologickým rozborem a analýzou bezpečnostních rizik vyplývajících ze stavu a tendencí vývoje české mládeže na začátku 21. století,
- reakcí orgánů státu, politických subjektů a občanské společnosti na stav české mládeže,
- alternativami systémového řešení dané situace.

Na základě kladných výsledků prvního ročníku soutěže SDaP AČR o putovní pohár náčelníka Generálního štábu AČR v military paintballu bylo rozhodnuto:

a) vytvořit v rámci SDaP AČR sekci military paintballu,
b) zahájit přípravu druhého ročníku soutěže (Paintball Czech Army Cup 2010), a to za podstatně větší účasti soutěžících družstev a s mezinárodní účastí.

Závěr

Strategickým záměrem SDaP AČR je vytvořit systémové předpoklady pro ovlivňování výchovy mládeže k vědomí evropské sounáležitosti, k odpovědnosti za obranu, za zachování hodnot demokracie a za občanské svobody.

Ke spolupráci na tomto společensky významném cíli vyzýváme aktivní i bývalé příslušníky AČR.

Informace o SDaP AČR najdete na internetových stránkách: www.sdap.

genmjr.v.v. Ing. Stanislav Chromec, CSc.
místopředseda SDaP AČR pro výchovu a vzdělávání

VOJENSKÝ PROFESIONÁL

Profesor Ing. Petr Hajna, CSc.

Poslání a úkoly logistiky AČR od jejího vzniku do současnosti

Logistika se vžila a postupně se stává nepostradatelnou v celé řadě odvětví a oblastí v České republice (dále jen ČR). Dnem 1. října 1993 nastávají v souvislosti s ostatními reorganizačními změnami i změny ve vlastním systému zabezpečení AČR. Dříve označované samostatné týlové a technické zabezpečení je transformováno do nově se tvořící logistické podpory. Logistický systém AČR jako integrální součást ozbrojených sil se v nadcházejícím období přizpůsobuje složitým podmínkám činností a prostředí, v úzké návaznosti na změny strategie použití ozbrojených sil členských států Organizace Severoatlantické smlouvy, především v důsledku vývoje globálního bezpečnostního prostředí. Nepředvídatelnost vývoje současného bezpečnostního prostředí se stává stále více zřejmým rysem dnešního světa 21. století. Efektivní, hospodárné a účelné využívání vynaložených finančních prostředků společně s dosažením požadovaných a stanovených schopností představují nejvýznamnější kritéria, které rozhodují o budoucí podobě ozbrojených sil, organizačními strukturami a dislokacemi počínaje a výzbrojí a výcvikem profesionálů konče.

Vznik logistiky v naší armádě je spojen s rokem 1993. Na Ministerstvu národní obrany ČSLA do této doby samostatně existoval hlavní týl, hlavní správa vyzbrojování a technického zabezpečení, hlavní ubytovací a stavební správa a zdravotnická správa. Náčelníky hlavního týlu byli gen. Lux do roku 1986, v letech 1986 až 1989 gen. Pavlíček, následně do roku 1991 gen. Hevera. Posledním náčelníkem hlavního týlu byl v letech 1991-1993 gen. Musil. V roce 1991 vznikají *Teze k výstavbě logistiky Československé armády*, které naznačují z jakého principu by měl nový systém zabezpečení vycházet. Výchozí filozofií návrhu nového systému bylo vytvořit komplexní celek, který by veliteli poskytoval úplný servis pro činnost vojsk v oblasti materiální, technické a zdravotnické služby.

Dochází ke koncipování nového fenoménu důvěry v armádu vývojem oboru logistiky Armády České republiky, který vyúsťuje ve vytváření logistické podpory v míru a za války, jak v národním, tak mezinárodním měřítku. Realizace výstavby logistiky byla pro svou složitost a rozsáhlost potřebných úprav rozložena do tří etap:

- **1. etapa**, probíhající v letech 1992 až 1993, měla v rámci Federálního ministerstva obrany (dále jen FMO) vytvořit základní předpoklady pro výstavbu logistiky v armádě,
- **2. etapa**, probíhající v letech 1994 až 1996, měla provést nové přerozdělení materiálu používaného v AČR do 10, resp. 11 materiálových tříd,
- **3. etapa**, probíhající v letech 1997 až 2000, měla reorganizovat prvky zabezpečení na všech stupních do celku logistické podpory.

Cílem budování logistiky v armádě mělo být vytvoření integrovaného toku materiálu, které by vedlo ke snížení vázaných finančních prostředků při současném zvýšení výkonnosti systému jako celku. Toho mělo být dosaženo celkovou optimalizací ekonomických a technických procesů, získáním přehledu o nákladovosti a výsledcích hospodaření jednotlivých útvarů a zařízení armády. Reformní snahy měly být doplněny vybudováním odpovídajícího informačního systému umožňujícího realizaci evidenčního přehledu o materiálu a celkovou kontrolu systému.

K hlavním důvodům vzniku logistiky v AČR patřil především přechod vojenské doktríny na obranný systém, který umožňoval přebudování celého dopravně-zásobovacího systému

a rozšířil možnosti využívání teritoriálních zdrojů. Prioritní snahou bylo hledání nových cest a způsobů realizace úspor, zejména snižováním nákladů, hledáním personálních a materiálových úspor a snižováním požadavků kladených na omezené disponibilní zdroje. Cestou k dosažení deklarovaných cílů byla optimalizace dopravního zabezpečení a snižování skladovacích kapacit při omezeném rozsahu vlastněných zásob. Celý systém měl být podřízen vhodnému mechanismu řízení oblasti materiálního a technického zabezpečení při adekvátním rozsahu realizovaných služeb, podporovaných zavedením informačního systému logistiky (dále jen ISL MO AČR). Celý proces měl **ujednotit systém hospodaření s materiálem,** tvorbou jednotného materiálového katalogu. Jako problematické se hned v prvotní fázi jevilo vyřazení morálně a fyzicky zastaralé a nepotřebné vojenské techniky a materiálu. Problematická se rovněž jevila absence znalostí finančních nákladů na celkovou realizaci provozu, údržby, střežení apod. Rovněž otázkám životního prostředí v rezortu obrany bylo potřebné věnovat daleko větší pozornost.

Prvotní snahou bylo především zkvalitnění, celkové zrychlení a zpružnění systému. Zavedení logistiky mělo překonat setrvačnost v práci a snížit celkové vázané finanční prostředky. Časový harmonogram implementace jednotlivých opatření logistiky v armádě měl být v souladu s odhadovaným vývojem české ekonomiky a vyčleňovaných zdrojů. Měl vycházet z předpokladu potřebných finančních prostředků vyčleňovaných z jednotlivých rozpočtů armády.

Pro přechodné období byly stanoveny principy transformace, mezi které patřila:

- důsledná aplikace principů tržního hospodářství a priorita ekonomického hodnocení všech logistických vztahů a procesů,
- ekonomická a personální dostupnost přijímaných opatření,
- dočasná koexistence dvou systémů zabezpečení (starý a nově vznikající) AČR,
- kompatibilita s logistickými systémy armád členských států NATO,
- maximální využívání ekonomických a demografických možností teritoria státu.

Tyto principy měly zabezpečit zavádění logistiky tak, aby nebyl narušen proces zabezpečení vojsk. Předpokladem prováděných změn v logistice byla i změna chování všech subjektů armády. K zajištění nezbytné funkčnosti systému logistiky docházelo patřičnými reorganizacemi a redislokacemi organizačních struktur.

Rovněž problematika absence nového teoretického základu vedla k formování teorie logistické podpory, jako nového oboru, který měl být postupně definován. Vzhledem ke vzájemně dobré komunikaci bylo nezbytné definovat a charakterizovat co nejpřesnější vymezení odborných pojmů, které by korespondovaly s názvoslovím armád vyspělých demokratických zemí.

Za nezbytné se jevilo koordinování úkolů logistiky s ostatními členskými zeměmi NATO, s respektováním zvláštností AČR. Systematicky docházelo k vytváření integrovaného systému hmotného i nehmotného toku logistické podpory AČR. Tvůrčím způsobem rovněž docházelo ke vzniku prvotních doktrinálních dokumentů logistiky AČR – především vznikem několika verzí logistické doktríny AČR.

V letech 1993 až 1998 byl ustanoven inspektorem logistiky AČR gen. Kostelka. V roce 1996 byla zpracována *Koncepce výstavby logistiky AČR 1996-2005*, která byla v kontinuitě s přijatou *Koncepcí výstavby AČR*. Koncepce řešila záměr výstavby logistiky, v oblastech organizování a řízení, v informatizaci logistiky a v přípravě specialistů logistiky. Úkoly byly směrovány do oblasti vojenské dopravy, do oblasti systému hospodaření s majetkem, do zásobovacího systému, do skladového hospodářství, do provozu, údržby a oprav materiálu, do stravování a do logistiky letectva.

Dnem 1. září 1993 vzniká na základě koncepce výstavby AČR **Velitelství logistiky (dále jen VLog).** V roce 1997 je logistika převedena pod generální štáb (dále jen GŠ) AČR a náčelníkem

vznikající sekce logistiky GŠ je ustanoven plk. Rohovec. V letech 1998 až 1999 je pověřen výkonem této funkce plk. Veselý. Od roku 1999 do roku 2003 sekci logistiky řídil její náčelník gen. Dienstbier. V období 2003 byl ředitelem sekce podpory gen. Jevula, který řídil sekci podpory MO ČR do roku 2007. V roce 2007 byl vystřídán gen. Krejcarem, který je dosud ředitelem sekce logistiky MO ČR.

Po vstupu ČR do struktur NATO *Koncepce výstavby AČR* předpokládala, že logistický systém AČR bude budován v souladu se standardy a doporučeními NATO.

S jistým časovým odstupem je již dnes možné ohodnotit tento reformní proces, který vykazoval své kladné i záporné stránky. Mezi pozitiva patřilo, že během transformace nedošlo k hrubému a vážnému narušení materiálního života vojsk. Nebyla výrazněji snížena úroveň péče o personál a v hlavních parametrech byla zabezpečena údržba a připravenost materiálu a techniky AČR. Při plnění úkolů se však projevila setrvačnost a malá iniciativa měnit starý systém. Určitou úlohu hrála personální nejistota a pomalé, ne vždy důsledné řešení vzniklých následků.

Reforma veřejných financí přinesla v roce 2003 snížení podílu obranných výdajů na hrubém domácím produktu z 2,08 % na 1,82 % v roce 2005 a do roku 2008 se předpokládal jejich další pokles na 1,68 %. Tím se ČR v roce 2005 dostala pod průměrnou úroveň obranných výdajů evropských členských zemí NATO, která činí 1,85 % HDP, a klesající tendence se jeví i v budoucích letech. Výdaje na obranu by podle údajů Ministerstva obrany v ČR měly v roce 2009 představovat 1,39 % HDP, o rok později to má být 1,32 %. Na tiskové konferenci ministra obrany dne 7. července 2009 byl zveřejněn podíl na HDP (%) v roce 2011 na 1,27 % a v roce 2012 na 1,21 %. Reforma by měla skončit do roku 2018. Na základě výše uvedených skutečností a provedené analýzy současného stavu logistické podpory AČR došlo příslušnými orgány logistiky k přepracování koncepce logistické a zdravotnické podpory (verze 2006).

Výstavba logistické podpory v AČR bude nadále budována v souladu s objektivními potřebami při zabezpečení její činnosti, které vyplývají ze stanovených politicko-vojenských ambicí ČR. Jejím cílem je nadále efektivně podporovat operační schopnosti ozbrojených sil ČR realizací komplexu úkolů v oblasti hospodaření s majetkem státu a zabezpečení logistických služeb. K realizaci výše zmíněných úkolů musí být logistika schopná plnit úkoly logistické podpory ve společné operaci na obranu ČR a ostatních členských států NATO. Vznik hospodářské krize v celosvětovém měřítku v roce 2008 rovněž významně ovlivňuje i celou ČR a její armádu. Nižší výška přidělovaného finančního rozpočtu pro AČR se promítne do celé armádní logistiky.

Na základě těchto skutečností bylo provedeno přehodnocení akcí. Z hlediska priorit výstavby došlo k úpravě i pozastavení některých rozvojových projektů a časovému posunu v plnění projektů s termínem až po uplynutí krize. I přes neustálý trend krácení finančních prostředků, který bude do budoucna pokračovat, se nemění systém dalšího prosazování efektivnosti a hospodárnosti jako základního pravidla myšlení všech příslušníků armády. Náročně postavené úkoly logistické podpory si budou vyžadovat zabezpečení potřebné výkonnosti při současném úsilí o zefektivnění vynakládaných finančních prostředků na logistickou podporu. Značný úbytek finančních prostředků si rovněž vyžádá i přesun některých finančně náročných akcí a projektů do pozdější doby.

Proces reformy je však živý a i nadále pokračuje. Realizovaná reforma ozbrojených sil ČR se projevuje rovněž i v celé oblasti logistické podpory. Za hlavní cíle reformy ozbrojených sil a jejích prvků logistické podpory je možné především považovat: [1]

- rozumnou dostatečnost při dosažení malé, moderní, mobilní a mladé armády,
- dosažení kompaktního článku stavebnice aliančních sil při sladěných národních a aliančních zájmů,

- ekonomicky zabezpečitelné ozbrojené síly, konkurenceschopné na trhu pracovních sil, atraktivní jak pro lidi, tak pro investory.

Jednotlivé kroky reformy logistické podpory vycházejí z cílů reformy ozbrojených sil. Jsou koncipovány do čtyř základních, časově sousledných etap. Jednotlivé etapy vytvářejí širší rámec pro strategická rozhodnutí k dosažení požadovaného cílového stavu ozbrojených sil ČR i SR.

Přípravná etapa v AČR byla ukončena v březnu 2002. Do této doby byly upřesňovány jednotlivé priority reformy v souladu s disponibilními zdroji státu. Jednotlivé projekty a činnosti, které nekorespondovaly s deklarovanými prioritami byly následně přehodnocovány. Realizovala se další výstavba jednotek logistické podpory, vyčleněných k plnění úkolů ve prospěch jednotek sil okamžité a rychlé reakce.

První etapa reformy logistiky AČR probíhala v letech 2002 až 2003. Za cíl si kladla připravit strukturální a věcné změny a v návaznosti na ně připravovat obecně závazné právní předpisy, včetně úpravy a vytvoření patřičných interních normativních aktů. V tomto období pokračovaly opatření k přechodu na plně profesionální AČR, především u jednotek vyčleňovaných pro potřeby NATO. Dále byla zahájena výstavba pilotního projektu infrastruktury, zaměřená na výcvikové, sociální, kulturní, sportovní a další potřeby profesionálních jednotek.

Druhá etapa byla naplánována na období let 2004 až 2005. Po skončení této etapy měly být dokončeny veškeré přípravy na přechod na plně profesionální jednotky vyčleňované pro potřeby NATO. V tomto období měly rovněž být dokončeny pilotní projekty v oblasti infrastruktury a zahájeny modernizační projekty tzv. **první skupiny priorit.** Z hlediska logistické podpory se jednalo především o:

- vybavení letounu L-159 včetně munice,
- střední nákladní terénní automobil,
- individuální prostředky jednotlivce,
- program kontejnerizace,
- modernizační projekt kolového obrněného transportéru, s dopadem do oblasti zabezpečení provozu, údržby a oprav. [2]

V pořadí již třetí etapa probíhala v letech 2006 až 2007, kdy bylo dosaženo plné profesionalizace ozbrojených sil a současně byly dokončeny některé modernizační projekty první skupiny priorit. Ke zvýšení bojových schopností brigádního úkolového uskupení byly zahájeny projekty tzv. **druhé skupiny priorit,** které se týkají především modernizace dělostřelectva, protitankových prostředků a tanků. S tím úzce souvisí i modernizace prostředků pro zabezpečení jejich provozu, údržby a oprav. V této etapě došlo rovněž k reorganizaci jednotek logistické podpory, určených pro logistickou podporu jednotek vyčleněných do sil vysoké připravenosti.

Vzhledem k přijaté koncepci další transformace rezortu obrany ČR v roce 2007 byl upřesněn cíl této transformace. Důraz je kladen na posílení schopností AČR, optimalizace struktur velení, organizačních a personálních struktur, mobilizačních procesů a potřeb, administrativních a podpůrných procesů a dokončení organizačních a dislokačních změn. V této fázi je rovněž zamýšleno realizovat reorganizační změny logistiky rezortu obrany ČR.

Vzhledem k omezené výši disponibilních finančních prostředků a nezbytnosti reagovat na změněný zdrojový rámec z léta 2003 bylo předpokládáno, že výstavba logistiky AČR bude pokračovat podle stanovených priorit důležitosti v následujícím pořadí:

1. **Výstavba jednotek a zařízení pro logistickou podporu jednotek vysoké připravenosti.** Jedním z nejdůležitějších úkolů ve výstavbě logistické podpory AČR je plnění závazků deklarovaných vůči NATO, především výstavba jednotek vyčleněných do sil

vysoké připravenosti. Aby byla zabezpečena nepřetržitá logistická podpora jednotek AČR působících mimo území ČR, musí být v prvním pořadí vybudovány jednotky jejich logistické podpory.

2. **Výstavba a naplnění zásob pro jednotky vyčleněné do sil vysoké pohotovosti** jsou dalším úkolem jednotek v silách vysoké pohotovosti, které musí být přednostně vybaveny stanovenými zásobami, pro pokrytí potřeb na období 30 dnů.
3. **Vybavení jednotek vysoké pohotovosti výzbrojí, technikou a materiálem kompatibilním s ozbrojenými silami členských států NATO,** kdy cílem je zajistit v první řadě prostředky strategické přepravy, dále manipulaci s materiálem, kompatibilitu v základních oblastech, především jednotného paliva na bojišti, přepravy PHM a možnosti záměny munice na bojišti. Teprve po splnění těchto základních cílů budou realizovány další kroky vedoucí k vyšší kompatibilitě.
4. **Organizační a materiální zabezpečení úkolů AČR vyplývajících ze závazku realizace zabezpečení hostitelskou zemí** předpokládá v této oblasti zahájení přípravy území ČR a vyčleněných sil k plnění úkolů vyplývajících ze závazku ČR jako hostitelské země vůči NATO.
5. **Postupné doplnění zásob pro jednotky nižších pohotovostí** bude časově rozvrženo podle reálné disponibility finančních prostředků a ostatních nezbytných zdrojů. U techniky a výzbroje, jejíž životnost či horizont použití končí do roku 2006, nebudou zásoby doplňovány na plnou výši.
6. **Odsun nadbytečného a neupotřebitelného vojenského materiálu**: umožní efektivnějším způsobem využívat omezené disponibilní zdroje.
7. **Postupná modernizace logistických prvků pro logistickou podporu na území ČR** jasně deklaruje potřeby na infrastrukturu logistické podpory na území ČR, která umožní efektivní doplnění ze zdrojů působících mimo rezort obrany. Plnění těchto úkolů bude technologicky svázáno s pořizováním nové nebo modernizací stávající techniky. Přitom bude vycházeno z perspektivnosti posádek.
8. **Postupná obměna a modernizace výzbroje, techniky a vojenského materiálu** umožní v dlouhodobém horizontu zvýšit požadované schopnosti AČR jako celku.

Systém logistiky musí být pohotový, schopný včas předvídat logistické požadavky, musí udržovat přehled o zásobovacím toku a soustředit limitované zdroje logistiky tam, kde je to potřebné v závislosti na operačním tempu a požadavků boje. Organizace logistiky musí být založena na reálných možnostech, musí být modulární a schopná rychlé reakce. Logistika zaměřená na distribuci představuje nový způsob podpory, při kterém je množství nahrazeno rychlostí a sledy majetku jeho proudem. Klíčem je materiál v pohybu, přičemž skladem se doslova stává distribuční síť. V takovéto zásobovací síti se výška skladovaných zásob snižuje a nahrazuje ji rychlá přeprava vojenského materiálu v distribuční síti.

Úkoly zdravotnické podpory jsou v těchto letech plněny jako součást logistické podpory AČR. I vojenská zdravotnická služba přijímá celou řadu opatření v oblasti léčebně preventivní činnosti, v hygienicko protiepidemickém zabezpečení a biologické ochraně vojsk, ve veterinárním zabezpečení, ve výstavbě zdravotnických útvarů i ve znovu osamostatnění zdravotnické služby v rámci AČR podle navržené koncepce vojenské zdravotnické služby. Rozhodující úloha patří jejím polním nemocnicím, které sehrávají podstatnou úlohu při rozvinutí a poskytování zdravotnické pomoci v rámci plnění úkolů v zahraničních misích. Vojenské zdravotnictví má jako hlavní cíl zabezpečit léčebně-preventivní péči o vojska AČR jak v míru , tak při nasazení jednotek

v operacích. Tohoto cíle dosáhne vyšší efektivitou velení a řízení, zprůhledněním finančních toků a jejich dlouhodobou stabilizací, personální stabilizací zdravotnického personálu a dokončením výstavby výkonných prvků s posílením expedičního charakteru. Proto počínaje lednem 2008 vzniká samostatný odbor vojenského zdravotnictví a v následujícím roce jsou upravovány struktury na všech podřízených úrovních velení a řízení zdravotnické služby.

V polovině roku 2007 byla vypracována souhrnná zpráva o stavu první fáze reformy AČR a byly zpracovány základní teze pro realizaci 2. kroku reformy AČR – viz článek uveřejněný ve VR 2/2008 s názvem „Logistika AČR ve 2. etapě reformy".

Logistika AČR je prostředím, které respektuje nové potřeby ozbrojených sil. Z tohoto důvodu by i budoucí armádní logistika měla odpovídat potřebám nové, profesionální armády, která by měla být mobilní, moderní, výkonná, schopná efektivně podporovat realizaci bezpečnostních zájmů ČR. V perspektivě logistiky je potřebné počítat s dobrým výcvikem, s technickou moderní vybaveností a s tempem obvyklým v členských zemích Aliance. Dostatečná flexibilita logistiky bude schopná rychleji reagovat na změny úkolu, vyplývající ze změn bezpečnostního prostředí.

Reforma celé armády se bezesporu neobejde bez hledání nových přístupů k plnění stanovených úkolů a to i v oblasti logistické podpory. Je potřebné mnoho práce vykonat v oblasti kompatibility s logistikou ozbrojených sil členských států NATO, hledat nové možnosti v dopravně zásobovacím systému a efektivním zabezpečení vysílaných jednotek mimo území ČR do mnohonárodních operací, zpracovat či novelizovat logistické předpisy a postupně pokračovat v celkové modernizaci stávající staré, novým podmínkám ne zcela odpovídající technice a materiálu.

Měla by být schopna dalšího rozvoje, absorbce a přizpůsobení se změnám plněných požadavků k zabezpečení a splnění cílů ke kterým jsme se přihlásili nejenom v rámci NATO, ale i EU. Z tohoto důvodu se jako rozhodující jeví budování dostatečné flexibility tak, aby bylo rychleji reagováno na změny povahy úkolů, vyplývající ze změn globálně-bezpečnostního prostředí.

Výše uvedené podmínky velmi výrazně ovlivňují a v budoucnu budou ovlivňovat veškerou činnost řídících i výkonných prvků logistické podpory a jedině včasná adaptace řídících i výkonných struktur na tyto nové podmínky se stává zárukou splnění požadovaných úkolů, které bude logistika AČR v budoucnu plnit.

Závěr

Logistika ve svém téměř šestnáctiletém vývoji v AČR získala bohaté zkušenosti a dosáhla celou řadu pozitivních výsledků. Po vstupu ČR do NATO a EU však vyvstala celá řada dalších požadavků a úkolů, se kterými se musí logistika postupně vyrovnávat. Chceme-li být srovnatelní s logistikou obdobně velkých členských států NATO, musíme úspěšně projít reformou a neustále měnit staré myšlení a hledat nové způsoby plnění úkolů v logistické podpoře. Málo produktivní přístupy nahrazovat novými systémovými, promyšlenými postupy. V součinnosti s teoretickou bází postupně připravovat legislativní rámec pro optimální fungování systému logistiky. Nerušit za každou cenu již fungující teoretické i praktické logistické podsystémy, ale snažit se dalším zkvalitňováním o jejich maximální výtěžnost. Něco fungujícího zrušit je velmi jednoduché. Něco fungujícího založit je již podstatně složitější.

Uváděná opatření a směry rozvoje logistické podpory se v budoucnu budou dotýkat všech oblastí logistiky a její logistické podpory. Nejen co do počtu, úkolů, struktury, dislokace, vzdělávání, zásob, modernizace, ale i v dalších oblastech. Půjde zejména o změnu myšlení,

o změnu kultury organizace a vztahů. Při tvorbě strategie logistické podpory je do budoucna potřebné se zamyslet v mnohém ne jak vojenskou logistiku dělat lépe, ale především jak ji dělat s využitím nových poznatků zcela jinak. Veškerá přijímaná změnová opatření by měla v plné míře respektovat dané prostředí ve kterém budou realizována.

Z teoretických i pragmatických uvedených závěrů je zřejmé, že strategie systému logistiky musí sledovat všechny systémové kroky vedoucí k úspoře času. „Závod s časem" (Time Based Competition) a „stlačování času" (Time Compression) se musí vžít v přijímání všech opatření v jednotlivých článcích logistické podpory, jak v mírových, tak polních podmínkách.

Nové způsoby použití ozbrojených sil v 21. století se budou odrážet ve vyžadování nových požadavků na logistiku. Otázkou však zůstává, zda a jak může současná logistika v perspektivě uspokojit všechny požadavky na ni kladené.

Lze celkem věrohodně říci, že vojenské cíle zítřka budou ležet převážně v civilní sféře. Budou to politické, ekonomické a kulturní cíle, kde je naše společnost zároveň nejzranitelnější. Tyto měnící se hrozby budou vyžadovat, aby logistická podpora AČR byla flexibilnější, mobilnější, integrovanější, kompatibilnější a preciznější.

Kromě zabezpečení potřebných finančních prostředků na plnění všech priorit logistiky bude třeba věnovat hlavní pozornost kvalitě připravovaných programů, projektů a přípravě osob. Vysoké nároky na profesionalitu poskytovaných služeb se musí stát jedním z hlavních požadavků každého realizujícího prvku. Odpovědnost, profesionální přístup ke své vlastní práci, schopnost využívat moderních metod a postupů, vůle k jejich realizaci do praktických podmínek logistické podpory vojsk jsou vlastnosti, které nemohou chybět při naplňování těchto nelehkých úkolů.

Stručný výčet již realizovaných a perspektivních úkolů v logistické podpoře AČR ukazuje na složitost procesu výstavby logistiky v AČR a na úskalí, která bude nutno v budoucnosti překonávat. Rozhodující úlohu v tomto procesu bude nadále sehrávat lidský faktor. Ten bude i ve 21. století v logistice nenahraditelný.

Poznámky k textu:

[1] Koncepce výstavby profesionální Armády České republiky a mobilizace ozbrojených sil České republiky přepracovaná na změněný zdrojový rámec. *A report - zvláštní číslo*. AVIS MO ČR, Praha, 12. listopad 2003, http://www.army.cz/, s. 9-18.

[2] *Přehled projektů vyzbrojování plánovaných k realizaci v letech 2003-2008 - výpis*. MO ČR – GŠ AČR. Praha, 1999, http://www.army.cz/.

Použité zdroje:

JEVULA, P. a kol. *Koncepce logistické a zdravotnické podpory* (verze 2006). Rozpracování koncepce výstavby profesionální AČR a mobilizace OS ČR na změněný zdrojový rámec pro oblast logistické a zdravotnické podpory [studie]. Praha, 2006.

HAJNA, P., FOLTIN, P., KRČ, M. *Logistika v ozbrojených silách* [monografie]. Vyškov 2004. ISBN 80-7231-119-0, 146 s.

HAJNA, P., MÁLEK, Z. Building Logistics Within the Professional Army of the Czech Republic. *RUSI Defence Systems*. London: Royal United Service Institute, Spring 2006/07 Vol. 9 No. 3.

HAJNA, P., CEMPÍREK, M., MÁLEK, Z., ŠKOLNÍK, M., IŽÁRIK, Š. *Logistika v ozbrojených silách ČR a SR v 21. století* [monografie]. Brno: Univerzita Brno, 2007, 131 s. ISBN 978-80-7231-287-0.

HAJNA, P. Logistika AČR ve 2. etapě reformy. *Vojenské rozhledy,* 2008, č. 2, 2008, s. 131-135, ISSN 1210-3292.

Koncepce výstavby profesionální Armády České republiky a mobilizace ozbrojených sil České republiky přepracovaná na změněný zdrojový rámec. *A report - zvláštní číslo*. AVIS MO ČR, Praha, 12. listopad 2003, http://www.army.cz/, s. 9-18.

Přehled projektů vyzbrojování plánovaných k realizaci v letech 2003-2008 - výpis. MO ČR – GŠ AČR. Praha, 1999, http://www.army.cz/.

Podplukovník Ing. Petr Ryp

Informační proces jako součást systému velení a řízení

Část 1

Změnou bezpečnostního prostředí a bezpečnostních vztahů ve světě a v neposlední řadě změnou operačního prostředí s využíváním nových technologií zaváděných do používání v ozbrojených silách se mění i způsoby organizování, plánování, realizování a hodnocení operací. Do těchto procesů vstupují nové faktory, které ovlivňují prioritně systém velení a řízení, a to hlavně čas, flexibilita, schopnost spolupráce v operacích koaličního uskupení a především interoperabilita v technické oblasti. Samozřejmě zde sehrává svou nezaměnitelnou a rozhodující roli i faktor lidský, ale to je záležitost, která je řešena výběrem, přípravou, vycvičeností a zasazením personálu na dané pozice v systému velení a řízení. Všechny tyto vyjmenované faktory a samozřejmě ještě mnoho dalších mají vliv na velení a řízení vojsk.

Definovat velení a řízení nebo systém velení a řízení či jednotlivé procesy je možné několika způsoby podle zdrojů čerpání informací. Například podle Vojenského výkladového slovníku vybraných operačních pojmů lze říci, že *velení je pravomoc stanovená příslušníku ozbrojených sil pro vydávání nařízení, součinnost a kontrolu vojenských sil a rozkaz vydaný velitelem vyjadřuje jeho vůli splnit stanovené poslání.*

Podle Pub-53-01-1 velení a řízení v operacích se hovoří o velení jako o *procesu, kterým velitel přenáší svoji vůli a záměr na podřízené a uplatňuje vojenskou pravomoc a odpovědnost stanovovat úkoly a vydávat rozkazy podřízeným.* Další možné vysvětlení tohoto pojmu je, že *velení je přísně centralizovaný proces a spočívá výhradně v rukou velitele.*

Ze všech možných definic tohoto pojmu se přikláním k tomuto možnému znění: *„Velení může být **popsáno** jako proces, kterým velitel přenáší svoji vůli a záměr na podřízené. Velení zahrnuje pravomoc a zodpovědnost za rozvinutí sil ke splnění bojového úkolu v rámci příslušného velitelského stupně.“*

Stejná situace je i v možných definicích pojmu řízení, které se opět mohou proklamovat několika různými způsoby. Takže obdobně jako u pojmu velení, podle Vojenského výkladového slovníku vybraných operačních pojmů, řízení můžeme chápat jako *pravomoc uplatňovanou velitelem nad částí činností podřízených nebo jiných součástí, které obvykle nespadají pod jeho velení.* Nebo podle Pub-53-01-1 „Velení a řízení v operacích“ můžeme použít tuto možnou definici: *řízení je proces, kterým velitel za pomocí štábu organizuje, řídí a koordinuje činnost přidělených sil, je nedílnou součástí velení.*

Také můžeme prohlásit, že *řízení je proces, kterým velitel, zpravidla prostřednictvím svého štábu, organizuje, řídí a koordinuje činnosti podřízených nebo přidělených sil.* Opět mohu říci, že se přikláním k pojmu, že *řízení může být **popsáno** jako proces, pomocí něhož velitel, za pomocí štábu, organizuje, řídí a koordinuje činnost přidělených sil.*

Co se týká možného vysvětlení či objasnění pojmu systém velení a řízení lze podpořit vyjádření, že *je to soustava prostředků, metod, postupů, která umožňuje velitelům a jejich štábům velet a řídit* nebo také, že *velení a řízení jsou tedy společné procesy zahrnující postupy, které velitel, jeho štáb a podřízení používají k rozhodování, plánování, usměrňování, koordinaci*

a řízení operací. Zjednodušeně řečeno, *velení a řízení je procesem cílevědomého působení orgánů velení na podřízené, zaměřeným na efektivní splnění stanovených úkolů*.

Systém velení a řízení (C2 - command and control) je ucelený systém, který je dále definován jako vybavení, zařízení, spojení a styčné činnosti, procedury a personál, který je velitelem potřebný pro plnění a splnění stanoveného úkolu.

Velení a řízení je podle doktríny komunikačních a informačních systémů AD-6.1. jedním z rozhodujících činitelů ovlivňujících splnění úkolu. Úroveň velení a řízení závisí na mnoha faktorech, jak už bylo uvedeno výše, ale zejména na rozhodovacím procesu řídících pracovníků a velitelů. Pro zajištění velení a řízení jsou nezbytné informace, a to jak k tvorbě rozhodnutí velitele, tak k bezprostřednímu řízení podřízených velitelem.

K samotnému zajištění procesu velení a řízení jsou pro velitele a jeho podřízené nezbytné funkce pořizování, sběru, správy, zpracování, ochrany a přenosu informací. Tyto procesní funkce jsou zajištěny prostřednictvím **komunikační a informační podpory** (KIP) **C2.**

Z tohoto vyplývá, že je nutné v úvodu vydefinovat ještě pojem *informace* a *proces*. Za *proces* považujeme posloupnost činností nebo úkonů, které vedou k určitému cíli nebo výsledku. Jako příklad můžeme použít přesun vojenské jednotky z kasáren do místa soustředění. No a k tomu aby se tento přesun uskutečnil, je nutné mít k dispozici dostatek potřebných informací, jak před přesunem, tak v průběhu přesunu. A dostáváme se k pojmu informace.

Informací můžeme nazvat nezpracované údaje všeho druhu, které lze použít při tvorbě zpráv. Informace je také sdělitelná znalost, poznatek nebo fakt. Informace jsou pro vojenské velitele ta data-soubory údajů, která jsou použitelná k tvorbě rozhodnutí. Samotný proces řízení je založen na informacích, a proto informace jsou důležitou složkou řízení. Představují význam přiřazený datům a obsahují konkrétní formu popisu nebo shrnutí skutečnosti z dat do poznatků, které souvisí s vojenskou operací.

Procesy velení a řízení

Proces velení a řízení je ve své podstatě nepřetržitý cyklus, tvořený posloupností jednotlivých na sebe navazujících, a také souvisejících činností, které se uskutečňují za účelem dosažení konkrétního cíle. Celý tento proces se uskutečňuje v procesu přípravy, vedení a ukončení operace.

Na druhé straně procesy velení a řízení, které nás zajímají v této práci, zahrnují opatření a postupy používané při plánování, vydávání rozkazů, koordinaci a řízení sil v operacích. Typy procesů všeobecně závisí na určení systému a jeho cílech, např. výcvikový, plánovací, logistický a podobně. Z hlediska využití procedurálního řízení a jeho vlivu na systém C2 rozlišujeme:

- hlavní procesy,
- řídící procesy,
- podpůrné procesy.

Mezi **hlavní procesy** patří příprava ozbrojených sil v míru i v krizové situaci k nasazení do vojenské operace jakéhokoliv charakteru, činnost ozbrojených sil vyčleněných do vytvořeného operačního uskupení v průběhu plnění úkolů konkrétní vojenské operace.

Pod kategorii **řídící procesy** si můžeme zařadit informační procesy a rozhodovací procesy.

K **podpůrným procesům** patří především personální zabezpečení činnosti ozbrojených sil a logistické zabezpečení ozbrojených sil.

V úvodu této práce bylo také řečeno, že systém velení a řízení je ovlivněn novými a neustále se rozvíjejícími technologiemi. To znamená jediné, moderní informační technologie ovlivňují velení a řízení pomocí integrace technologie, velitelských struktur a postupů k zabezpečení podpory velitele. Tím se zvyšuje efektivita na všech stupních velení, ale také to má jednu nevýhodu, a tou je, že informační technologie, které zahrnují komunikační systémy velení a řízení, jsou jako prvořadé na seznamu cílů.

Již **mistr Sun** [1] ve svých třinácti knihách o válečném umění říká: *„Nejlepší není ten kdo v stovce bitev stokrát zvítězil, ale je nejlepší kdo cizí vojska pokořil bez bitvy."*

Myslím, že již v té době to byla velice významná myšlenka a hlavně zkušenost, která je důležitá i v dnešní době rozvoje informačních technologií a systémů. Cílem zavádění informačních technologií (IT) je využitím těchto technologií, získat informační převahu nad nepřítelem.

Informační proces – vymezení, pojednání

Samotný informační proces v systému velení a řízení patří do řídících procesů, které byly již uvedeny v předchozí kapitole. Informační proces (IP) probíhá na všech stupních C2 pomocí komunikačních a informačních systémů (KIS), které zabezpečují podporu celému systému C2 informačními a komunikačními technologiemi (ICT).

Než se budeme zabývat samotným informačním procesem (IP), tak si řekneme něco o KIS. *Komunikační systémy* jsou soubory zařízení, metod a postupů organizované tak, aby splnily požadavky srozumitelného přenosu informací mezi prvky informačního systému a místy velení. Slouží k předávání včasných, úplných, nezměněných a utajovaných zpráv ke správným adresátům. *Informační systémy* zabezpečují za pomoci definovaných postupů sběr, shromažďování, zpracování, uchování, sdílení a distribuci informací, které jsou důležitým prvkem v procesu C2 a poskytují velitelům a štábům potřebné vstupy pro rozhodovací proces.

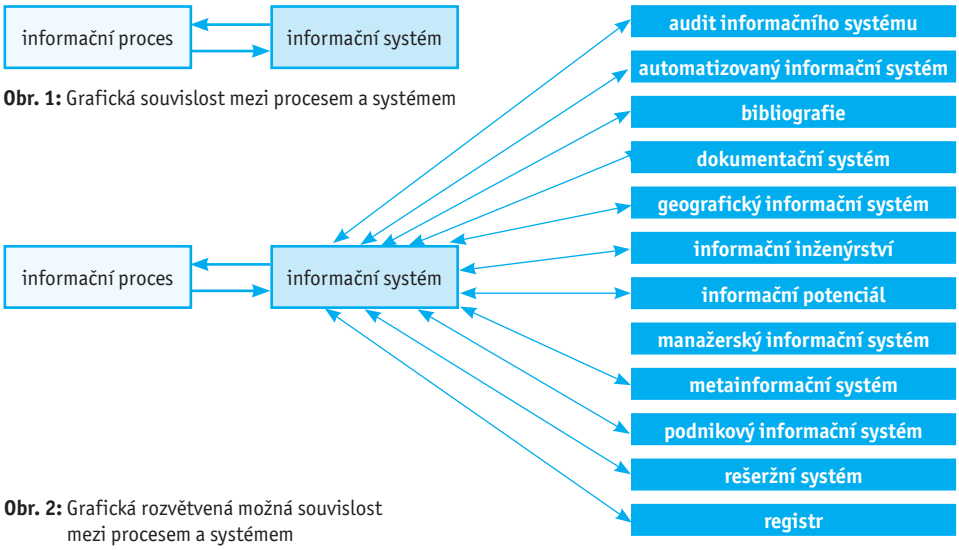
Možné vymezení pojmu **informační proces** může vypadat takto: *Informační proces je proces zahrnující získávání, zpracování, uchování, zprostředkování a využívání informací ve fyzikálních, biologických a společenských systémech*.

Informační proces je součástí komunikačního procesu ve společnosti a je ze systémového hlediska tvořen dílčími procesy vzniku, přenosu, transformace a využití informací. Informační procesy jsou opakující se informační činnosti v nové kvalitě, v závislosti na celkovém společenském pokroku nebo můžeme použít následující vymezení uvedeného pojmu, který vymezuje informační proces *jako vznik informací, jejich zobrazení ve formě údajů, uchování, zpracování, poskytování a využití*.

Obrázky na str. 152 jednoduchým způsobem znázorňují vztahy mezi procesy a systémy. V oblasti C2 je tato oblast podporována těmito informačními procesy:

- pořizováním,
- sběrem,
- přenosem,
- zpracováním,
- distribucí,
- prezentací,
- ochranou informací.

Dále se optimální KIP dosahuje správnou identifikací informačních zdrojů, organizací informačních toků v čase a využitím informací pro C2. Důležitou oblastí, která přímo zasahuje

Obr. 1: Grafická souvislost mezi procesem a systémem

Obr. 2: Grafická rozvětvená možná souvislost mezi procesem a systémem

do informačních procesů je i **informační management** jako praktická odborná činnost provozovaná v kontextu konkrétní organizace zaměřená na využití informací v rozhodovacích a řídících procesech a na integrování informačních zdrojů a aktivit. Zabývá se navrhováním, implementací a provozem systémů a služeb zahrnujících procesy získávání, zpracování, ukládání, prezentace a distribuce informací.

Ve skutečnosti se tyto jednotlivé činnosti překrývají a účinně doplňují jedna druhou v rámci podpory velení. IM souvisí se všemi informačními procesy.

Vraťme se nyní k jednotlivým informačním procesům. ***Pořizování*** je účelově uskutečněné snímání údajů dané skutečnosti např. určení polohy nepřátelského letadla, snímání a digitalizace otisků prstů apod. ***Sběr*** představuje časově a systémově uspořádané shromažďování údajů ke zpracování. Tento systém určuje do jakých databází, aplikací mají být data přeneseny. ***Přenos*** můžeme chápat jako přemísťování informací šířením signálů nesoucích dané údaje. Vyjadřuje, jaký komunikační systém zajišťuje přenos pořízených dat, jde-li o off-line, tedy převozem média nebo on-line pomocí sítě přenosu dat. ***Zpracování*** představuje proces třídění, filtrování a slučování údajů pomocí aplikací informačního systému. ***Distribuce*** zajišťuje výdej zpracovaných informací oprávněným příjemcům. ***Prezentace*** zajišťuje příjemcům zobrazení informací ve srozumitelné formě. Určuje formu zobrazení, např. textová zpráva, grafické zobrazení, multimediální prezentace nebo zvuková prezentace. ***Ochrana*** zajišťuje přístup k informacím pouze oprávněným subjektům a samotná bezpečnost informací se stává novým důležitým oborem.

Samotným obsahem IP probíhajících v systému C2 ozbrojených sil mohou být především následující činnosti:

a) formulace požadavků velitele na obsah a rozsah informací, které je nutno získat jako podklady pro řešení dané situace,
b) zajištění získání požadovaných informací s využitím všech dostupných zdrojů informací i technických prostředků,

c) sběr informací a jejich přenos všemi dostupnými prostředky na místa velení,
d) třídění, analýza a syntéza informací umožňující vyvodit odpovídající závěry o vývoji situace v dané oblasti zájmu,
e) ukládání získaných a zpracovaných informací způsobem zajišťujícím jejich rychlé vyhledání a opětovné využití.

Závěr

Informační procesy v současné době rozvoje ICT se stávají rozhodujícím základem pro celý proces rozhodování velitele, který vede ke splnění daného úkolu a dále je nejdůležitějším faktorem při přípravě možných variant použití sil a prostředků v operaci a k přípravě rozhodnutí pro velitele řídícím štábem.

Neustálým zdokonalováním ICT a jejich rychlým vědeckým a technickým rozvojem a v neposlední řadě i zaváděním do ozbrojených sil jsou informační procesy neustále čím dál tím více závislé na rychlosti přenosu informací, a to v reálném čase, na zlepšené kvalitě přenášeného obrazu a stále větší podpoře a využívání kreativního myšlení vedoucích pracovníků.

Celý systém těchto procesů sběru, zpracování, ujasnění, výběru, rozhodnutí, distribuce a ochrany vedou k neustále se zvětšujícím nárokům na připravenost a vycvičenost personálu zařazeného do systému C2, a hlavně na velitelský personál, který jako jediný má osobní zodpovědnost za přijatá rozhodnutí, která mají směřovat ke splnění stanovených úkolů v operacích.

Zajištění přípravy a vycvičenosti personálu je v současné době zabezpečeno systémem vzdělávání a výcviku vojenských profesionálů Univerzitou obrany a Velitelstvím výcviku – Vojenskou akademií Vyškov. Nezbytnou součástí tohoto procesu je i příprava pedagogického personálu obou institucí.

Poznámka k textu:

[1] Mistr Sun-c´, 544 př. n. l. – 496 př. n. l.; též známý jako mistr Sun, Sun Wu či Sun Tze (angl. Sun Tzu) působil jako vojenský poradce a velitel ve státě Wu na území dnešní Číny. Je považován za autora spisu O umění válečném, jedné z prvních vojenských teoretických prací. Svým dílem ovlivnil dálněvýchodní vojenství na dvě tisíciletí.

Použitá literatura:

HANOUSEK, M. *Teoretické základy rozhodovacího procesu velitelů a štábů v armádách NATO.* Dostupné na www.army.cz/avis/vojenske_rozhledy/1998_4/ hanousek.htm.

Informační věk, informační společnost a vojenství. Praha: Ministerstvo obrany ČR, 2007. ISBN 978-80-7278-379-3.

Informační podpora v resortu obrany. Praha: Ministerstvo obrany ČR, 2006. ISBN 80-7278-375-0.

Informační management v bezpečnostních složkách. Praha: Ministerstvo obrany ČR, 2008. ISBN 978-80-7278-460-8.

Network Enabled Capability v ozbrojených silách ČR. Výroční zpráva o stavu budování NEC v OS ČR za rok 2007(výchozí). Praha: Ministerstvo obrany ČR, 2007.

Velení a řízení v operacích. Vyškov: Správa doktrín, Ředitelství výcviku a doktrín, 2006. Pub-53-01-1.

Velení a řízení spojeneckých pozemních sil podle zásad doktríny NATO AJP-3.2.2. Vyškov: Správa doktrín, Ředitelství výcviku a doktrín, 2007. Pub-100-53-01.

Velení a řízení ve vzdušných silách AČR. Vyškov: Správa doktrín, Ředitelství výcviku a doktrín, 2007. Pub-53-20-02.

Velení a řízení v prostředí NEC. Vojensko-odborná konference. 6. října 2005.Brno:ÚSS UO Brno, 2005. ISBN 80-7231-028-3.

Velení a řízení v prostředí NEC-III. Vojensko-odborná konference. 20. června 2006. Brno: ÚSS UO Brno, 2006. ISBN 80-7231-151-4.

Mgr. Nataša Ballová, Radomír Saliger, Ph.D., Jiří Hodný, Ph.D., pplk. PhDr. Ing. Jiří Pavlát

Zahraniční vojenské mise a partnerské soužití

(Poznatky z armádního sociologického výzkumu)

V polovině roku 2008 se, pod záštitou rektora Univerzity obrany, mezi příslušníky AČR, bývalými účastníky zahraničních vojenských misí, uskutečnil sociologický výzkum, jehož hlavním cílem bylo zjistit, má-li účast vojáků v misi vliv na kvalitu partnerského soužití a zda tedy existuje příčinná souvislost mezi touto účastí a případným rozpadem jejich partnerského vztahu. Hlavní výsledky výzkumu jsou publikovány v následujícím článku.

Úvod

V tomto roce uplynulo již deset let od okamžiku, kdy se Česká republika, spolu s Maďarskem a Polskem, připojila ke svazku států Severoatlantické aliance. Členství v NATO umožňuje našim občanům využívat systém kolektivní obrany, zároveň však znamená i závazky plnit úkoly z tohoto spojenectví vyplývající.

Armáda České republiky převzala mimo jiné i úkol účastnit se zahraničních vojenských misí organizovaných Severoatlantickou aliancí. Naši vojáci a vojenští odborníci úspěšně zvládají nasazení v různých částech světa. Do povědomí veřejnosti vstoupilo například působení českého kontingentu v Kosovu, Iráku i v dalekém Afghánistánu. Armáda se účastní i humanitárních misí mezinárodního společenství, významnou roli např. sehrávají naši pozorovatelé v často exotických místech planety působících pod vlajkou OSN a OBSE.

V současné době je např. v afghánské provincii Lógar nasazen provinční rekonstrukční tým, který se spolupodílí na zajištění stability a bezpečnosti a na obnově Afghánistánu. Na mezinárodním letišti v Kábulu operuje kontingent Armády České republiky ve složení: chemický odřad, výcvikový tým OMLT (Operation Mentoring and Liaison Team), meteorologická skupina, skupina řízení letového provozu, logistická skupina a zdravotnická skupina. V protiteroristické operaci Trvalá svoboda *(Enduring Freedom)* na území Afghánistánu působí kontingent, tvořený příslušníky skupiny speciálních sil rezortu MO v počtu do sta osob. Cílem operace je eliminace teroristů a jejich podporovatelů na území Afghánistánu. Armáda České republiky se od roku 1999 účastní mírové operace NATO v Kosovu (od dubna 2005 nese operace název *Joint Enterprise*). Český kontingent je dislokován na základně Šajkovac v severovýchodní části Kosova, kde plní úkoly k zajištění klidného a bezpečného prostředí pro všechna etnika, volného pohybu osob a rozvoje demokracie. Česká republika naposledy převzala 1. května operační úkol v rámci mise Air Policing 2009, jehož cílem je zabezpečení střežení vzdušného prostoru pobaltských států-Litvy, Lotyšska a Estonska-letouny JAS-39 Gripen. Kontingent je tvořen 75 vojáky, přičemž většina z nich je z 21. základny taktického letectva v Čáslavi. [1]

Historie zahraničních misí naší armády však začala již na podzim roku 1990, kdy Federální shromáždění bývalé ČSFR rozhodlo v souvislosti s krizí v Perském zálivu o vyslání dvou set vojáků-dobrovolníků do Saúdské Arábie. Naši vojáci se posléze angažovali v řadě humanitárních operací a mírových misí.

Zkušenosti v zahraničních misích získaly stovky příslušníků armády, kteří často ve velmi náročných podmínkách prokázali vesměs vysokou míru profesionality.

1. Cíl výzkumu

Služba v zahraniční misi klade značné nároky na vojensko-odborné a osobnostní kvality vojáka, je však také zatěžkávací zkouškou, často prubířským kamenem, i pro kvalitu rodinného zázemí. Na jedné straně panuje přesvědčení, že bezproblémové zvládnutí mise je do značné míry podmíněno podporou ze strany partnerky (partnera) a pevným rodinným zázemím, na straně druhé existují obavy, že relativně dlouhodobé odloučení od rodiny a zkušenosti a prožitky vojáka, které jsou často obtížně sdělitelné či dokonce nepřenositelné do civilního (rodinného) prostředí, mohou být zdrojem či přímo příčinou odcizení, narušení rodinných vazeb, potažmo rozpadu manželství nebo partnerského vztahu.

Nabízí se tedy otázka, zda existuje kauzální souvislost mezi účastí vojáků v zahraniční misi a případným rozpadem jejich partnerského vztahu. Nalézt odpověď na tuto otázku se pokusil náš sociologický průzkum nazvaný *Zahraniční mise a partnerské soužití*, který se uskutečnil na základě spolupráce Univerzity obrany a odboru podpory kvality života Ředitelství personální podpory GŠ AČR.

Účelem výzkumu bylo poskytnout podklady k vytvoření návrhu konkrétních opatření na omezení a eliminaci rozvodovosti či rozchodovosti partnerských vztahů veteránů zahraničních operací, pokud by se prokázala příčinná souvislost mezi účastí v misi a rozpadem partnerského vztahu.

2. Metodologie výzkumu

Vzhledem k povaze zkoumaného problému byla při výzkumu použita kvantitativní (statistická) procedura, která je postavena na deduktivní výstavbě teorie a umožňuje testovat hypotézy vytvořené a priori. Zformulovali jsme a následně testovali nulovou hypotézu, že mezi rozpadem partnerského vztahu a účastí vojáka v misi neexistuje příčinná souvislost.

Data, na základě kterých bylo možné potvrdit nebo vyvrátit nulovou hypotézu, byla sebrána technikou standardizovaného dotazníku. Výhodou této techniky je možnost aplikace na početný soubor respondentů a srovnatelnost získaných údajů.

Východiskem pro tvorbu dotazníku byla analýza zkoumaného tématu pomocí dostupných dokumentů a rozhovorů s účastníky zahraničních misí. Dotazník obsahoval relativně široké spektrum otázek a výroků, pokrývajících řešenou problematiku. Dotazovali jsme se respondentů např. na počet dosud absolvovaných misí, dobu trvání poslední mise a místo nasazení, postoje ke službě v misi, osobní a rodinné problémy, které se vyskytly v souvislosti se službou v misi, kvalitu rodinných vztahů před nástupem a po návratu z mise a na změny psychické odolnosti. V neposlední řadě nás zajímal názor veteránů na služby a zabezpečení, které armáda v průběhu nasazení poskytovala jim i jejich rodinám. Údaje jako věk respondentů v době působení v poslední misi, rodinný stav, počet dětí a pohlaví umožnily strukturovat některé odpovědi podle těchto demografických znaků.

Průzkum byl realizován na vzorku 348 respondentů. Základní soubor, ze kterého byl vzorek vybrán, jsme definovali jako všichni příslušníci AČR, kteří se zúčastnili alespoň jedné mise a před odchodem do své poslední mise žili v manželství nebo v trvalém (dlouhodobém) partnerském vztahu. Výběr respondentů dle instrukcí autorů průzkumu a samotné dotazování

zajistili školení tazatelé – zástupci vybraných útvarů. Sběr dat probíhal v termínu od července 2008 do října 2008.

3. Struktura vzorku respondentů

Strukturu vybraného vzorku respondentů jsme identifikovali z hlediska základních demografických znaků, kterými pro naše účely byly pohlaví, věk, rodinný stav a počet dětí a jednoho znaku nedemografického, kterým bylo zařazení v jednotce během poslední mise.

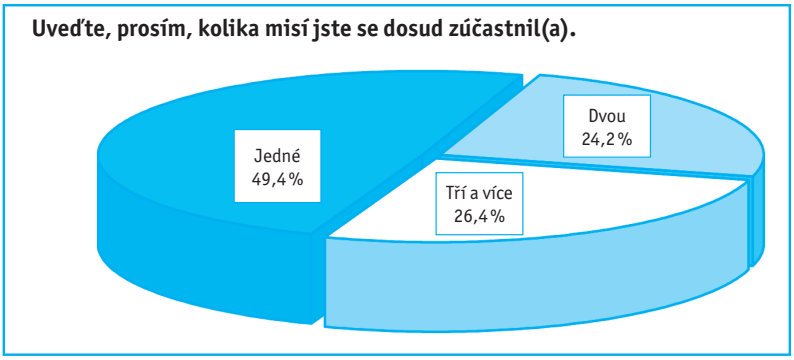
Výběrový soubor tvořilo 94,0 % mužů a 6 % žen. Téměř tři pětiny vojáků (58,3 %) byly ve věku 31 a více let, třetina ve věku 26-30 let a pouze necelá desetina (8,3 %) uvedla věk do 25 let.

Pokud se podíváme na zkoumaný soubor z hlediska rodinného stavu, pak největší procento dotázaných (58,6 %) žilo v manželském svazku (ženatý, vdaná) a třetina vojáků byla dosud svobodná.

Více než třetina oslovených respondentů (35,1 %) byla bezdětných, čtvrtina uvedla dítě jedno a necelá třetina (30,5 %) dvě děti.

Zjišťovali jsme také funkční zařazení vojáka v jednotce, v níž sloužil v průběhu poslední mise. Předpokládali jsme, že tento faktor by mohl ovlivnit prožívání a zvládání mise. Jak uvedli respondenti, tři čtvrtiny (75,9 %) působily přímo u jednotky a necelá čtvrtina (22,7 %) na štábu, zbytek působil na štábu i přímo u jednotky.

Vycházeli jsme z předpokladu, že jedním z faktorů, který mohl ovlivnit kvalitu partnerského vztahu, je četnost dosud absolvovaných misí. Z celkového počtu dotázaných vojáků se jich polovina (49,4 %) účastnila nasazení v misi poprvé, téměř čtvrtina vojáků byla nasazena do mise podruhé a více než čtvrtina (26,4 %) byla vyslána do služby v zahraniční již potřetí (viz graf 1).

Graf 1: Struktura vzorku podle počtu absolvovaných misí

Podíváme-li se na tato data z hlediska demografických znaků, pak struktura podle pohlaví ukazuje, že z celkového počtu příslušnic kontingentu se jich 85,7 % účastnilo mise poprvé a žádná neabsolvovala tři (a více) misí. Naopak mezi muži bylo 28,1 % těch, kteří se zúčastnili třech (nebo i více) misí a necelá polovina mužské části kontingentu byla nasazena v cizině poprvé (viz tab. 1).

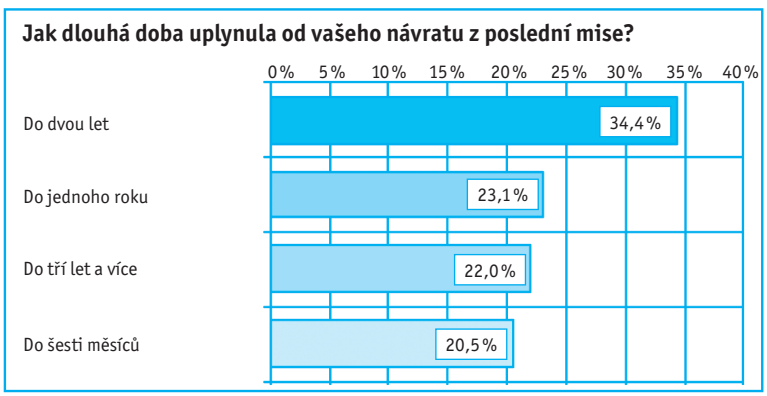
Tab. 1: Struktura vzorku podle sociálních a demografických charakteristik

Uveďte prosím, kolika misí jste se dosud zúčastnil(a).		jedné %	dvou %	tří a více %	celkem %
pohlaví	muž	47,1	24,8	28,1	100,0
	žena	85,7	14,3	0,0	100,0
věk	do 25 let	93,1	6,9	0,0	100,0
	26 – 30 let	56,0	26,7	17,3	100,0
	31 a více let	39,4	25,1	35,5	100,0
počet dětí	žádné	64,8	19,7	15,5	100,0
	jedno	50,5	21,5	28,0	100,0
	dvě a více	34,6	30,1	35,3	100,0
rodinný stav	svobodný(á)	62,3	18,4	19,3	100,0
	ženatý (vdaná)	44,1	26,0	29,9	100,0
	rozvedený(á)	36,7	33,3	30,0	100,0
působení v poslední misi	na štábu	46,8	30,4	22,8	100,0
	přímo u jednotky	51,1	22,0	26,9	100,0

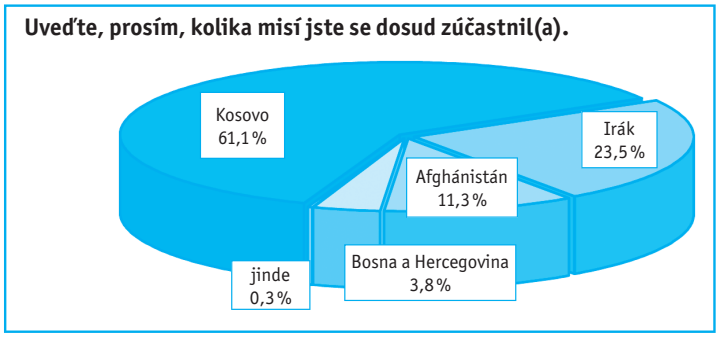
Pokud hledáme vztah mezi věkem příslušníků kontingentu a počtem dosud absolvovaných misí, pak ve věkové skupině do 25 let je 93,1 % vojáků, kteří absolvovali svoji první misi, ve věkové kategorii 26-30 let bylo na své první misi 56 % dotázaných. U skupiny vojáků starších 30 let je počet absolvovaných misí relativně rovnoměrně rozložen. Necelé dvě pětiny (39,4 %) prošly svojí první službou v zahraničí, čtvrtina druhou a více než třetina (35,5 %) uvedla účast ve třech (i více) misích.

Zajímalo nás také, s jak velkým časovým odstupem respondenti hodnotili svoji službu v zahraničí a její důsledky pro partnerský vztah a rodinný život. Údaj má svůj význam i z hlediska ryze statistického. Pětina vojáků (20,5 %) se vrátila z poslední mise maximálně před šesti měsíci, necelá čtvrtina maximálně před rokem a nejvíce respondentů (34,4 %) uvedlo dobu návratu z poslední mise od jednoho do dvou let. Dobu návratu do tří let a více uvádí 22,0 % dotázaných (viz graf 2).

Jako místo svého posledního nasazení uvedli respondenti nejčastěji Kosovo, poté Irák a Afghánistán. Přesné údaje uvádí následující graf 3.

Graf 2: Doba návratu vojáka z poslední mise

Graf 3: Místo působení v poslední misi

4. Některé výsledky výzkumu

Abychom odpověděli na otázku, zda-li pobyt v misi ohrožuje stabilitu partnerských vztahů, nebo na ni nemá zásadní vliv, bylo třeba nalézt řadu faktorů, které mohly námi zkoumaný vztah ovlivňovat a převést je do podoby otázek dotazníku.

Data, získaná jako odpovědi na jednotlivé otázky, byla zpracována metodami statistické analýzy. V prvním kroku bylo provedeno tzv. třídění prvního stupně, které umožňuje zjistit četnost odpovědí na jednotlivé otázky anebo jejich varianty.

Z relativně velkého množství zjištěných informací jsme pro potřeby článku vybrali jen ty nejzajímavější.

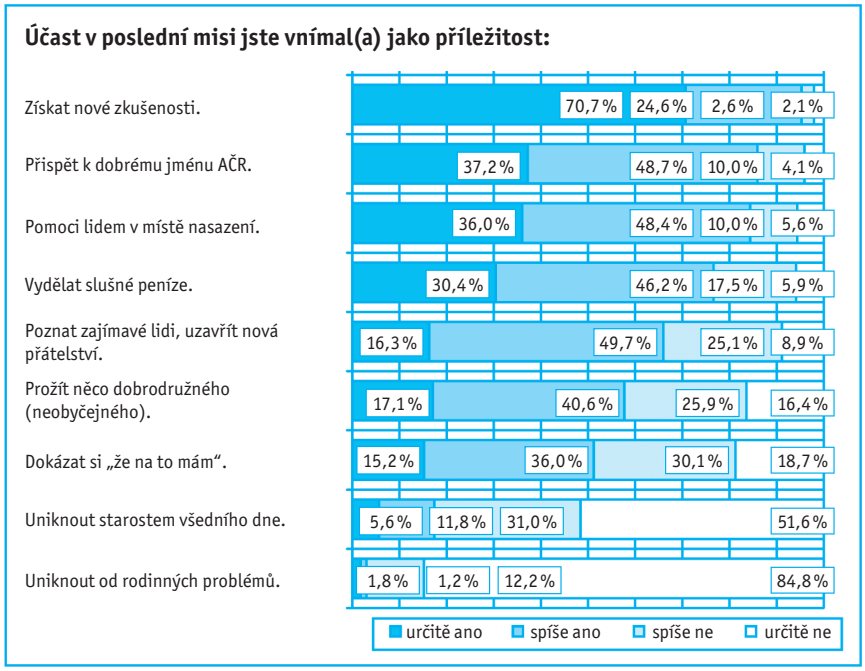
Motivace pro účast v misi

Nasazení ve své poslední misi vnímalo jako příležitost získat nové zkušenosti (určitě ano, spíše ano) 95,3 % vojáků, možnost přispět k dobrému jménu AČR spatřovalo ve svém působení v misi 85,9 % respondentů, a jako pomoc lidem v místě nasazení pojímalo svoji účast v kontingentu 84,4 % dotázaných. Je třeba zdůraznit, že motiv vydělat slušné peníze, který je vojákům, účastnícím se misí, naší veřejností často podsouván jako jediný nebo nejdůležitější, se v naší hierarchii umístil až na čtvrtém místě. Uvedlo jej 76,6 % respondentů. Rodinné důvody („uniknout od rodinných problémů“) se umístily až na poslední příčce (3,0 % odpovědí).

Výše uvedená tabulka ukazuje na rozdíly v motivech pro účast v misi podle sociálních a demografických znaků. Za povšimnutí stojí např. to, že ženy oproti mužům výrazněji preferovaly motiv „pomoci lidem v místě nasazení“ (téměř o 33 %), a také o něco více „poznat zajímavé lidi a uzavřít nová přátelství“ (o 13 %). Není nijak překvapující, že mladší vojáci do 25 let uváděli častěji motiv „získat nové zkušenosti“. Je potěšující, že častěji než motiv „vydělat slušné peníze“ (27,6 %) uváděli motivy „přispět k dobrému jménu AČR“ (46,4 %) a „pomoci lidem v místě nasazení“ (také 46,4 %).

Partnerské vztahy vojáků před odjezdem do poslední mise

Vzhledem ke stanovenému hlavnímu cíli průzkumu jsme nejprve požádali respondenty, aby s pomocí sady otázek popsali, ohodnotili a posléze porovnali kvalitu svého partnerského vztahu před odchodem do mise.

Graf 4: Motivace pro účast v misi

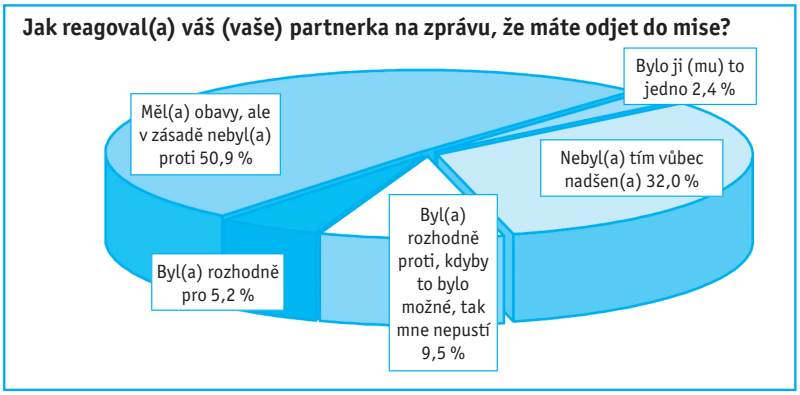
Tab. 2: Motivace pro účast v misi podle sociálních a demografických znaků

Účast v poslední misi jste vnímal(a) jako příležitost: Odpověď: určitě ano		Získat nové zkušenosti %	Přispět k dobrému jménu AČR %	Pomoci lidem v místě nasazení %	Vydělat slušné peníze %	Poznat zajímavé lidi, uzavřít nová přátelství %
pohlaví	muž	70,0	37,7	34,0	29,9	15,5
	žena	81,0	28,6	66,7	38,1	28,6
věk	do 25 let	82,8	46,4	46,4	27,6	14,3
	26-30 let	76,8	32,5	28,9	35,4	19,6
	31 a více let	65,5	38,6	38,6	28,0	14,6
počet dětí	žádné	78,2	30,6	36,4	34,2	20,7
	jedno	69,7	42,0	44,3	33,3	11,6
	dvě a více	64,7	40,0	30,0	25,2	15,3
rodinný stav	svobodný(á)	77,5	34,5	35,4	33,6	19,5
	ženatý (vdaná)	70,0	38,8	35,7	28,1	15,4
	rozvedený(á)	50,0	36,7	40,0	33,3	10,0
působení v poslední misi	na štábu	72,2	39,5	34,2	25,6	14,3
	přímo u jednotky	70,8	36,0	36,4	31,7	17,2

Před nástupem do poslední mise žila v manželství polovina respondentů (51,2 %), ostatní (43,1 %), až na nepatrnou část, uvedli, že žili v trvalém partnerském vztahu v jedné domácnosti, nebo v trvalém vztahu, nikoli však ve společné domácnosti.

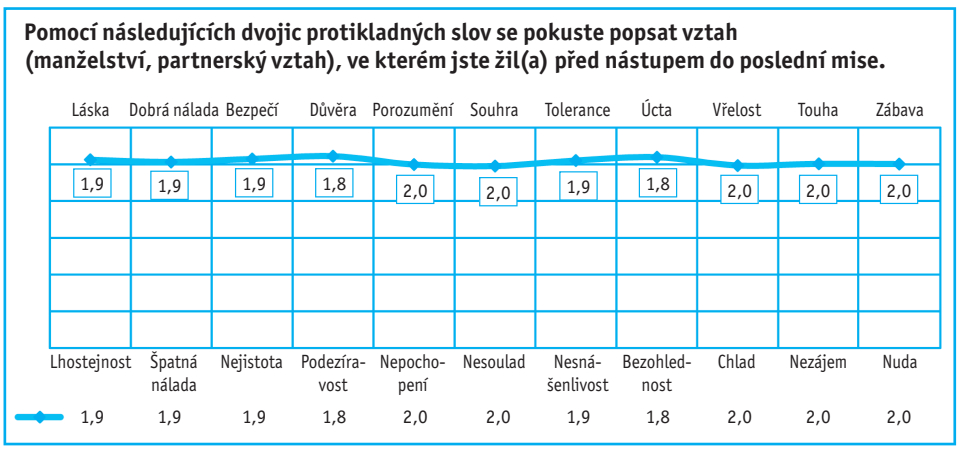
Na otázku zda před odjezdem do poslední mise měli vojáci pocit, že doma bude vše v pořádku a že nezbývají věci, které by se měly vyřešit, uvedlo 77,8 %, že vše bylo bez problémů, 21,3 % vojáků mělo menší problémy a pouze necelé jedno procento (0,9 %) se přiklonilo k odpovědi, že měli velké problémy.

Na zprávu ohledně odjezdu do mise uvedlo 50,9 % respondentů, že jejich partnerka/partner měl(a) obavy, ale v zásadě nebyl(a) proti. Jedna třetina vojáků (32,0 %) se přiklonila k názoru, že jejich partnerka/partner touto zprávou nebyl(a) vůbec nadšena a jedna desetina (9,5 %) souhlasila s výrokem, že partnerka/partner byl(a) rozhodně proti a kdyby to bylo možné, tak jej nepustí (viz graf 5).

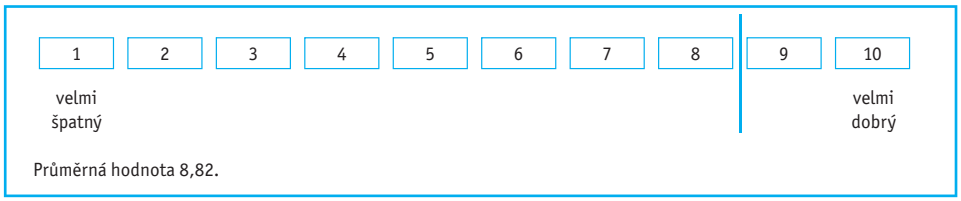
Graf 5: Reakce partnerky/partnera na zprávu o nasazení vojáka do mise

Kvalitu partnerského vztahu hodnotili respondenti metodou tzv. sémantického diferenciálu. Na sedmimístné škále se přikláněli k protichůdným významům (konotacím) jedenácti dvojic protikladných slov, které měly vystihnout partnerský vztah respondenta před jeho nástupem do poslední mise. Respondenti nejčastěji popsali vztah před nástupem do mise slovy „láska“, „dobrá nálada“, „bezpečí“, „důvěra“, „porozumění“, „souhra“, „tolerance“, „úcta“, „vřelost“, „touha“ a „zábava“.

Graf 6: Rodinné a partnerské vztahy vojáků před odjezdem do mise

Na škále od jedné do deseti (1-10), kde 1 znamená velmi špatný vztah a 10 znamená velmi dobrý vztah, vyjadřovali dotázaní svůj celkový pocit z partnerského soužití před odchodem do poslední mise. Průměrná hodnota vypočítaná ze všech odpovědí je 8,82. Znamená to, že vojáci hodnotili partnerský vztah před odchodem do mise převážně jako spíše až velmi dobrý.

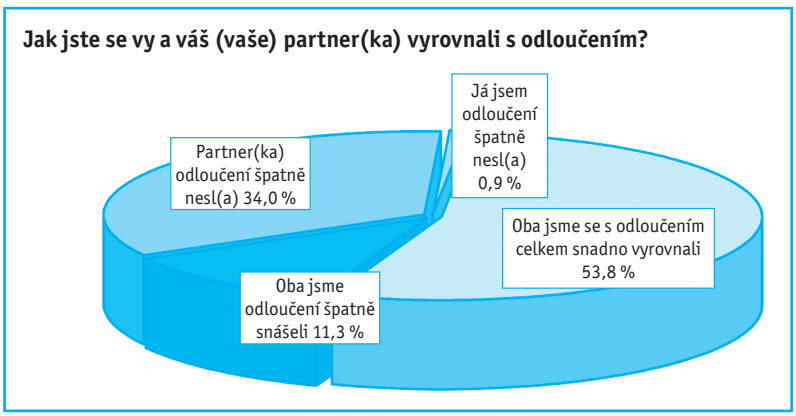

Graf 7: Partnerské vztahy vojáků před odchodem do poslední mise

Partnerské vztahy v průběhu poslední mise

V další části dotazníku vyjadřovali respondenti stupeň svého souhlasu nebo nesouhlasu s otázkami a výroky, které mapovaly prožívání pobytu účastníků v misi a vnímání odloučení od partnera a od rodiny.

Na jednu z takových otázek více jak polovina (53,8 %) účastníků mise uvedla, že se s odloučením s partnerkou/partnerem oba snadno vyrovnali. Jedna třetina (34,0 %) vojáků se naopak přiklonila k názoru, že partnerka/partner odloučení špatně snášeli a jedna desetina respondentů (11,3 %) souhlasila s odpovědí, že odloučení špatně snášeli oba a necelé jedno procento účastníků mise uvedlo, že oni sami snášeli odloučení špatně (viz graf 8). Za zmínku také stojí fakt, že partneři vojákyň se s odloučením bez větších obtíží vyrovnávali častěji (o 31 %) než partnerky vojáků.

Graf 8: Vnímání odloučení od partnera

I v další baterii výroků odpovědi respondentů potvrdily, že vojáci se s obtížemi mise vyrovnali snadno a rychle (96,5 %), věděli, že na partnerku (partnera) doma se mohou spolehnout (94,8 %), s partnerkou (partnerem) doma byli v pravidelném kontaktu (94,5 %) a během mise získali nové přátele. Čtyři pětiny dotázaných však také uvedly, že rodina jim po celou dobu

mise velmi chyběla a názor, že na dovolenou by se mělo během mise jezdit častěji, podpořilo 58,1 % respondentů (viz tab. 3).

Tab. 3: Prožívání pobytu v misi

Uveďte, prosím, do jaké míry souhlasíte, nebo nesouhlasíte, s následujícími výroky:	Rozhodně souhlasím %	Spíše souhlasím %	Spíše nesouhlasím %	Rozhodně nesouhlasím %
S obtížemi mise jsem se vyrovnal(a) snadno a rychle.	64,9	31,6	3,2	0,3
Věděl(a) jsem, že na partnerku (partnera) doma se mohu spolehnout.	65,1	29,7	3,5	1,7
S partnerkou (partnerem) doma jsem byl(a) v pravidelném kontaktu.	66,8	27,7	2,6	2,9
Během mise jsem získal(a) nové přátele.	56,6	37,3	4,6	1,5
Měl(a) jsem dost informací o tom, co se děje doma.	60,6	33,0	4,6	1,8
Během mise se doma (v rodině) nevyskytly žádné závažnější problémy.	50,3	29,8	13,0	6,9
Rodina mi po celou dobu mise velmi chyběla.	37,8	42,1	18,2	1,9
Život v misi mi vyhovuje.	13,0	45,2	34,6	7,2
Na dovolenou by se mělo jezdit v průběhu mise častěji.	21,0	37,1	31,0	10,9
Odloučení od domova bylo příliš dlouhé.	10,8	30,6	40,5	18,1
Po celou dobu mise jsem měl(a) obavy, jak si rodina beze mne poradí.	3,5	19,7	52,0	24,8
Měl(a) jsem obavy, zda partnerka (partner) doma vydrží tak dlouhé odloučení.	5,8	15,6	34,6	44,0
Během mise jsem měl(a) problémy s partnerkou (partnerem) doma.	6,1	9,8	17,9	66,2
Stalo se mi, že jsem si během mise sáhl(a) „až na dno“.	2,3	12,1	33,2	52,4
Během mise jsem měl(a) vážné neshody s jiným příslušníkem jednotky.	3,5	9,5	23,1	63,9
Během mise jsem trpěl(a) pocitem osamělosti.	1,4	8,7	36,8	53,1
Těžko jsem se vyrovnával(a) s tvrdou kázní a disciplínou.	0,3	0,3	22,8	76,6

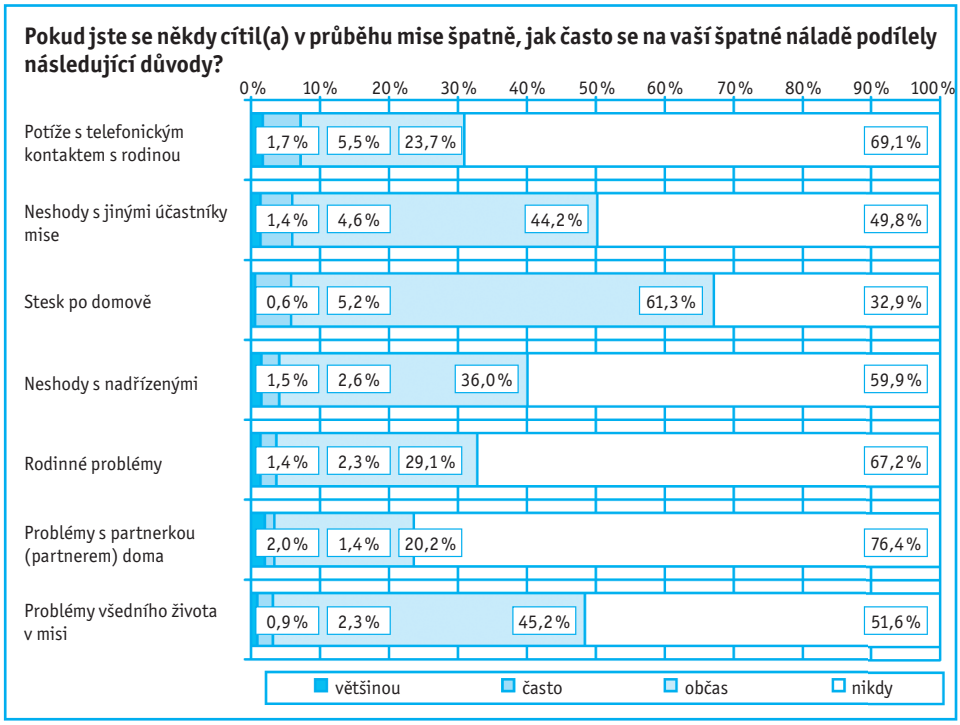
Pokud se účastník mise někdy v jejím průběhu cítil špatně, pak to často nebo občas bylo z důvodu stesku po domově, kvůli neshodám s jiným účastníkem nebo s nadřízeným, potažmo problémům všedního života v misi, a také kvůli potížím s telefonickým kontaktem s rodinou (viz graf 9).

Partnerské vztahy po návratu z poslední mise

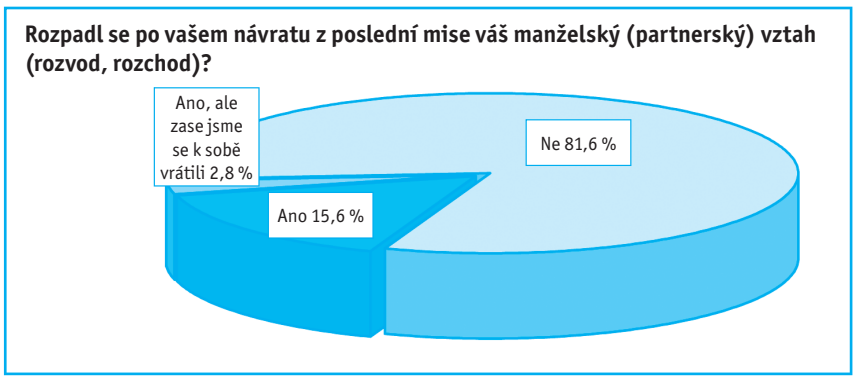
Abychom mohli testovat naši hypotézu, bylo nutné popsat kvalitu partnerského vztahu vojáka i po jeho návratu domů.

Se stejným partnerem, jako před nasazením, žilo po návratu ze své poslední mise 81,6 % respondentů. Manželský (partnerský) vztah se rozpadl pouze u 15, 6 % dotázaných veteránů, necelé tři procenta uvedla, že vztah po návratu se sice rozpadl, ale zase se s partnerkou/partnerem k sobě vrátili (viz graf 10).

Zvyknout si po návratu domů na rodinu bylo rozhodně nebo spíše lehčí, než čekali, pro tři čtvrtiny respondentů. Určité potíže uvedlo 16,9 % vojáků a 6,9 % uvedlo, že návrat byl těžší, než očekávali.

Graf 9: Důvody negativního vnímání mise

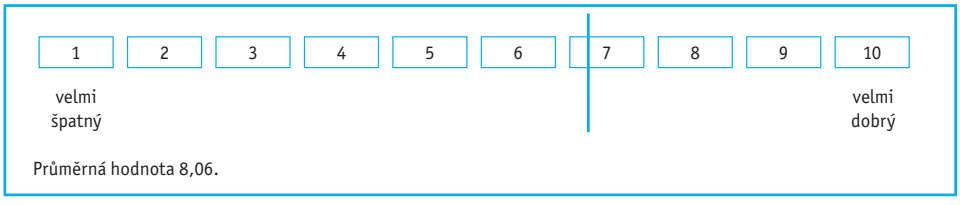
Graf 10: Rozpad partnerského vztahu

Veteráni byli také požádáni, aby pomocí nabídnutých výroků popsali rodinnou atmosféru v prvních týdnech po jejich návratu domů. Nejčastěji uvedli, že obdivovali partnera (partnerku), jak vše doma zvládl(a), uvědomili si, jak velmi se mají rádi a více si vážili jeden druhého. Dvě pětiny respondentů (39,6 %) uvedly, že partnerský vztah byl lepší než před odjezdem. Naopak do další mise by hned nejraději odjela čtvrtina vojáků a v partnerském vztahu to po určitou dobu od návratu skřípalo rovněž u čtvrtiny respondentů. O silném odcizení hovoří 15,6 % dotázaných (viz podrobněji tab. 4).

Tab. 4: Rodinná atmosféra po návratu z mise

Pomocí následujících výroků se pokuste popsat rodinnou atmosféru v prvních týdnech po vašem návratu z mise	Určitě to tak bylo %	Spíše to tak bylo %	Spíše to tak nebylo %	Určitě to tak nebylo %
Obdivoval(a) jsem partnerku (partnera), jak všechno zvládl(a)	48,2	35,6	9,2	7,0
Uvědomili jsme si, jak moc se máme rádi	40,9	33,2	16,6	9,3
Více jsme si vážili jeden druhého	27,3	42,0	18,1	12,6
Trávili jsme spolu více času	21,8	41,1	21,5	15,6
Náš intimní život se zlepšil	10,5	33,1	32,8	23,6
Náš vztah byl lepší než před odjezdem	12,3	27,3	32,8	27,6
Lépe jsme se shodli na výchově dětí	6,4	24,3	31,4	37,9
Odloučení prospělo našemu rodinnému životu	5,2	24,8	33,7	36,3
Nejraději bych hned odjel(a) do další mise	13,3	13,3	28,4	45,0
V našem vztahu to po určitou dobu skřípalo.	7,0	17,1	21,0	54,9
Po návratu jsem si těžko zvykal(a) na starosti všedního dne	2,7	21,0	33,8	42,5
Partner(ka) mi už nerozuměl(a) jako dříve	6,1	10,1	21,2	62,6
Velmi jsme se navzájem odcizili	6,7	8,9	19,0	65,4
Těžko jsem se vyrovnával(a) se zážitky z mise	2,1	3,1	14,4	80,4

Na škále od jedné do deseti (1-10), kde 1 znamená velmi špatný vztah a 10 znamená velmi dobrý vztah, vyjadřovali dotázaní opět svůj celkový pocit z partnerského soužití, tentokrát však po návratu z poslední mise. Jak ukazují výsledky, průměrně respondenti „oznámkovali" vztah po návratu známkou 8,06. Posun v hodnocení kvality vztahu před (8,82) a po návratu z mise byl tudíž v neprospěch kvality vztahu relativně velmi malý, jen 0,76 bodu. Tento poznatek naznačuje fakt, že pobyt v zahraniční misi neměl na většinu partnerských vztahů vojáků přímý negativní dopad (viz graf 11).

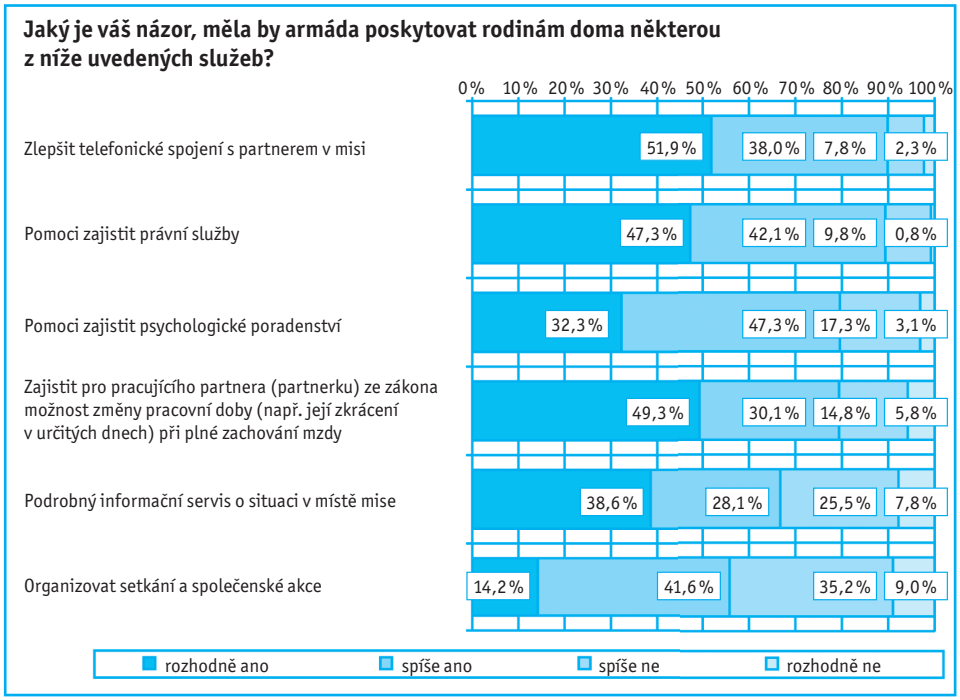

Graf 11: Partnerské vztahy vojáků po návratu z poslední mise

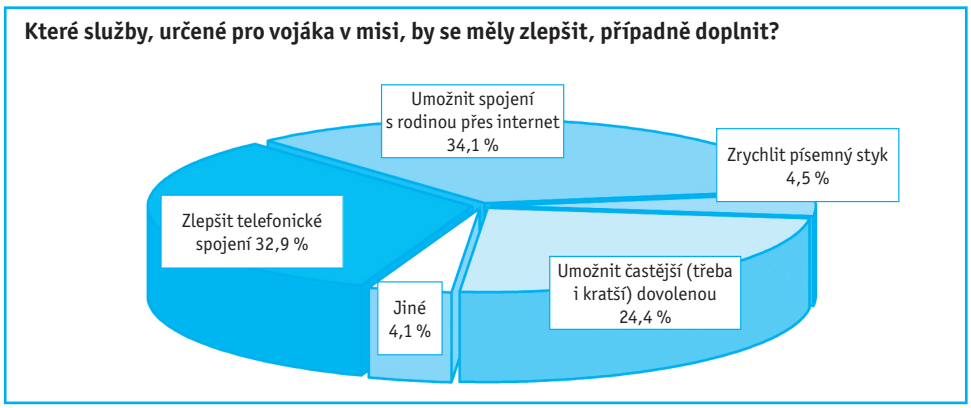
Názory a náměty vojáků na zlepšení zabezpečení a služeb ze strany armády

Jak již bylo zmíněno v úvodu článku, poznatky z výzkumu mají sloužit jako jeden z podkladů pro přijetí návrhů ke zlepšení péče o vojáky v průběhu mise i po návratu domů, a také o jejich rodiny. Zeptali jsme se proto na jejich názor na služby poskytované armádou účastníkům mise a jejich rodinám a na jejich náměty ke zlepšení těchto služeb. Názory veteránů na poskytované služby názorně ukazují následující grafy 12 a 13.

Podle názoru více než dvou třetin vojáků (68,5 %) by se do misí mělo vyjíždět na kratší dobu, ale v pravidelných cyklech.

Graf 12: Názory vojáků na poskytování služeb rodinám vojáků sloužících v zahraničních misích

Graf 13: Náměty vojáků ke zlepšení služeb ze strany armády

Celkově podle většiny respondentů (85 %) poslední mise určitě nebo spíše splnila očekávání vojáků, opačný postoj uvedlo pouze 15 % veteránů.

Výsledky faktorové analýzy

Výše uvedené závěry vyplynuly z třídění prvního stupně, jehož prostřednictvím jsme identifikovali základní charakteristiky zkoumaného problému. Tato úroveň statistické analýzy ale neumožňuje hledat souvislosti mezi proměnnými. Abychom splnili námi vymezený cíl

a potvrdili, nebo vyvrátili výchozí hypotézu, museli jsme přistoupit k vyšší úrovni statistického zpracování dat, a to k faktorové analýze.

Naším úkolem bylo odpovědět na otázku, zdali absolvování mise přispívá ke stabilitě, či nestabilitě manželského nebo partnerského vztahu vojáků. Abychom získali odpověď na tuto otázku, zaměřili jsme se na dvě baterie otázek, a to na motivy odchodu vojáků do misí a na kvalitu rodinného prostředí vojáků po jejich návratu z mise. Poté jsme hledali mezi položkami těchto baterií případné korelace. Položili jsme si tři následující otázky:

1. Proč vojáci odcházejí do mise?

Motivy, které vojáci primárně spojují se svým nasazením v misi, takzvaně „sytí" tři faktory.

První faktor jsme označili jako „přesvědčení". Vojáci jdou do mise z přesvědčení, že konají dobrou a prospěšnou věc, a zároveň tím získávají nové zkušenosti a navazují nová přátelství.

Druhý faktor jsme pojmenovali „finanční ohodnocení". Tento faktor je současně spojen s dobrodružstvím a sebedůvěrou ve vlastní schopnosti. V tomto případě jdou vojáci do mise, aby vydělali peníze, dokázali si, že „na to mají", a prožili také něco dobrodružného.

Třetí faktor jsme označili jako „rodinné problémy". Vojáci jdou do mise, aby unikli starostem všedního dne a od rodinných problémů.

2. Jak vypadá rodinná atmosféra v prvních týdnech po návratu z mise?

I v tomto případě faktorová analýza odhalila tři faktory, které vypovídají o rodinné atmosféře po absolvování mise.

První faktor jsme označili jako „posílená rodina". Rodinná atmosféra v tomto případě je lepší a příznivější než před odchodem do mise.

Druhý identifikovaný faktor jsme nazvali „rozpadlá rodina". Vypovídá o tom, že návrat z mise je spojen s problémy v partnerském vztahu, vzájemným odcizením, s nedorozuměním v páru a s touhou absolvovat další misi.

Třetí faktor jsme pojmenovali jako „osobní problémy" a vypovídá o tom, že jedinec má po návratu problémy zvyknout si na každodennost a obtížně se vyrovnává se zážitky z mise.

3. Souvisí motivy odchodu vojáka do mise s atmosférou, která v rodině panuje po jeho návratu z mise?

Faktorová analýza ukázala, že existuje souvislost mezi po misi se rozpadající rodinou a rodinnými problémy, uváděnými vojákem jako důvod odchodu do mise.

Jedním z důvodů proč voják absolvuje misi jsou rodinné problémy, mise ovšem k vyřešení těchto problémů nepřispívá, naopak je posílí, a to do takové míry, že se rodina rozpadá. S tím jde ruku v ruce negativní hodnocení vztahu před misí a po misi. Čím negativněji je vztah hodnocen, tím více můžeme rodinnou atmosféru po misi charakterizovat jako rozpadající se rodina.

Spojíme-li toto vše dohromady, znamená to, že mise není samotnou příčinou rozpadajícího se vztahu, ale pouze zprostředkovatelem tohoto rozpadu. U těch vojáků, jimž se rozpadl

manželský nebo partnerský vztah po návratu z mise, existovaly problémy již před misí. Nicméně absolvování mise ke stabilitě vztahu nepřispívá, ale naopak jeho nestabilitu umocňuje.

Závěr

V našem výzkumu jsme zjistili tři hlavní důvody pro odchod do misí. Vojáci jdou do mise jednak z přesvědčení, jednak kvůli finančnímu ohodnocení a dobrodružství a v neposlední řadě také kvůli rodinným problémům. S tím pak souvisí rodinná atmosféra, která panuje po návratu z mise. Jde jednak o „posilující rodinu" (rodina a vazby mezi jejími členy jsou silnější, než byly před odchodem do mise), jednak o „rozpadající se rodinu" (rodina je ohrožena ve svých základech a rozpadá se) a jednak o to, že se jedinec nemůže vyrovnat s důsledky mise a tento jeho stav charakterizuje atmosféru v rodině – osobní problémy.

U těch vojáků, kteří žijí po návratu z mise v rozpadající se rodině, existovaly problémy v manželství nebo partnerském vztahu již před misí. Mise tuto situaci umocňuje, není ale její bezprostřední příčinou. Příčinou jsou problémy, kvůli kterým vojáci misi absolvují. Chceme-li se vyvarovat rozpadajícím se rodinám po návratu vojáků z mise, je třeba eliminovat důvody odchodu vojáků do mise, kterými jsou problémy v rodinném životě.

Literatura:

Aktuální mise [online]. Ministerstvo obrany České republiky. 2. června 2009 [cit. 2009-08-04]. Dostupné na www:<http://www.army.cz/scripts/detail.php?pgid=69>.

Evropská unie je vystavena celé řadě bezpečnostních rizik a hrozeb, od mezinárodního terorismu přes šíření zbraní hromadného ničení až po hrozbu přerušení dodávek strategických surovin. Snaží se těmto hrozbám čelit především podporou stability a demokracie v sousedících státech a regionech a podporou rozvoje mezinárodních institucí na straně jedné a budováním vlastních intervenčních kapacit na straně druhé. Právě v této oblasti se spolupráce s bezpečnostním a obranným průmyslem jeví jako nejdůležitější.

S rostoucí angažovaností Evropské unie v operacích mimo vlastní území vzrůstá i potřeba budování interoperabilních, rozmístitelných a udržitelných ozbrojených sil, schopných plnit celou škálu tzv. petersberských misí. V budování těchto schopností má obranný a bezpečnostní průmysl nezastupitelnou úlohu. Úsilí bude směřováno do klíčových systémů a technologií, jako jsou transportní vrtulníky a letouny, ale také bezpilotní prostředky, mobilní systémy velení, řízení a průzkumu, satelitního sledování, ochrany proti nástražným výbušným systémům a zbraním hromadného ničení.

Roli a příležitost domácího obranného a bezpečnostního průmyslu vidím především v zapojení do mezinárodních projektů a programů výzkumu, vývoje a vyzbrojování. Je zřejmé, že technologická složitost a finanční náročnost vývoje a výroby současných zbraňových systémů přesahuje národní průmyslové schopnosti a kapacity i těch nejvyspělejších evropských států.

Generálporučík Vlastimil Picek, náčelník Generálního štábu AČR
Rok 2009 jsem označil rokem stabilizace Armády ČR
Czech Defence Industry & Security Review, 2/2009

JAZYKOVÁ PŘÍPRAVA

PhDr. Jana Kozílková, CSc.

Problematika terminologie a jazyková příprava na Univerzitě obrany

Příspěvek byl napsán u příležitosti desátého výročí konání 1. terminologické konference rezortu obrany a zapojení České republiky do procesu standardizace. Zabývá se otázkami souvisejícími s terminologií, jakožto součásti výuky odborného jazyka resp. odborného stylu na Univerzitě obrany (UO) i na bývalých vysokých vojenských školách.

1. Význam a koncept jazykového vzdělávání na vysoké vojenské škole

1.1 Priorita přípravy profesionálů

Jazykovému vzdělávání je na UO stejně jako v AČR věnována zvýšená pozornost. Význam jazykové kompetence vzrostl zvláště po vstupu České republiky do NATO. Interoperabilita v rámci Aliance, součinnost štábů a operace nejen v rámci NATO, ale i OSN, OBSE a EU, potvrzují důležitou roli jazyka, zejména angličtiny, v práci integrovaných týmů. Jazyková příprava se stala jednou z priorit přípravy personálu rezortu obrany, což se odráží také v přijatých koncepčních materiálech a směrnicích. Patří k nim např. Koncepce vzdělávání personálu rezortu obrany, výstavby a rozvoje vojenského školství na období 2006-2011, Doplněk – Jazyková příprava, který byl vzat na vědomí členy porady MO dne 5.6.2006, a rozkaz ministryně obrany č. 1/2007 (RMO). Systém vzdělávání na UO je rozvíjen v souladu s evropskými tendencemi ve vzdělávání, které jsou vyjádřeny příslušnými dokumenty přijatými v rámci boloňského procesu. Jazykové vzdělávání je řešeno i v Dlouhodobém záměru vzdělávací a vědecké, výzkumné, vývojové a další tvůrčí činnosti na UO na období 2006-2010.

1.2 Jazykové standardy a výchozí dokumenty

K výchozím materiálům, o něž se výuka jazyků na UO opírá, patří vedle výše uvedených rezortních dokumentů také norma NATO – STANAG 6001. V souladu s ní probíhají v AČR od druhé poloviny 90. let jazykové zkoušky zaměřené na testování čtyř řečových dovedností – poslechu, mluvení, čtení a psaní. Dále je to např. Národní plán výuky cizích jazyků, prosazující mj. již na základní škole výuku dvou cizích jazyků. Velký význam má rovněž Společný evropský referenční rámec (SERR) – dokument Rady Evropy pro evropské jazykové portfolio, jedním z jehož cílů je popsat standardy, testy a zkoušky pomocí šestistupňové škály – A1, A2, B1, B2, C1, C2, což má mj. usnadnit vzájemné srovnání jazykové úrovně v rámci Evropy. Také v lisabonské strategii EU se hovoří o zkvalitnění a posílení jazykového vzdělávání, které přispívá k naplnění jejích klíčových úkolů mj. tím, že vede studenty k průběžnému osvojování více jazyků, respektuje jejich specifické potřeby, zaměřuje se na jazykové vzdělání v odborné přípravě a v neposlední řadě využívá informační a komunikační technologie v jazykovém vzdělávání.

1.3 Historický pohled a změny v devadesátých letech 20. století

Jazykové vzdělávání na UO navazuje na výuku jazyků na předchozích vysokých vojenských školách, tzn. na Vojenské akademii v Brně (VA), Vysoké vojenské škole pozemního vojska ve Vyškově (VVŠ PV) a na Vojenské lékařské akademii v Hradci Králové (VLA). V minulosti

stejně jako v současnosti byla na vysokých vojenských školách jazykům věnována značná pozornost. Patřily k povinným předmětům a požadovaná úroveň jejich znalostí byla definována v profilu absolventa. Zaměření obsahu výuky pak odráželo potřeby praxe dané místem armády ve společnosti a začleněním ozbrojených sil do mezinárodních organizací. Proto byla do roku 1989 vyučována prioritně ruština. S ohledem na to, že studenti přicházející na vysokou vojenskou školu skládali maturitu z tohoto jazyka, byla pozornost, pokud jde o obsah, věnována odbornému jazyku s důrazem na tzv. taktickou ruštinu využitelnou např. při komunikaci během vojenských cvičení. Ostatní jazyky byly vyučovány ve velmi omezené míře, např. u průzkumné specializace.

Na počátku 90. let v souvislosti se změnami v celé společnosti dochází ke zrovnoprávnění všech jazyků. Protože vstupní znalost studentů v angličtině, němčině a francouzštině byla velmi nízká, často i nulová, byla výuka zaměřena na obecný jazyk, přesněji na zvládnutí jeho základů. U oborů, kde byly vyučovány dva jazyky, zůstávala prvním jazykem odborná ruština. Postupně však došlo k významným změnám, jako bylo zavedení přijímací zkoušky z vybraného jazyka, povinná výuka dvou jazyků, navýšení a vyrovnání počtu vyučovaných hodin apod.

V polovině 90. let byl v rezortu MO přijat nový jazykový předpis (Vševojsk-16-14), který stanovil požadavky na jazykovou přípravu i na vysokých vojenských školách. Ta se začala orientovat na zkoušky, které jsou definovány v normě platné v zemích NATO, konkrétně ve standardizovaném dokumentu STANAG 6001. Protože dané zkoušky jsou orientovány na ověřování dovedností, mění se i obsah, formy a metody výuky na vojenských školách. V profilu absolventů je zdůrazňována komunikativní kompetence. V předpisu je pro cizí jazyk I, tj. jazyk, z kterého student skládal přijímací zkoušku, požadováno dosažení druhého stupně podle normy STANAG 6001, z cizího jazyka II pak stupně prvního. Angličtina se o něco později stává na vojenských školách povinným jazykem.

2. Obecný a odborný jazyk na vysoké škole

2.1 Postavení jazyků na vysoké škole

Postavením jazyků na vysoké škole se zabývala řada autorů a výzkumů. V rámci řešení dílčího úkolu výzkumného záměru Fakulty ekonomiky a managementu (FEM) UO v Brně bylo učiteli katedry jazyků provedeno v r. 2005 na českých vysokých školách dotazníkové šetření k dané problematice, jehož výsledky byly publikovány a předneseny na několika konferencích. Autorky řešily otázky typu: Vyučovat cizí jazyk/jazyky ještě na vysoké škole? V jakém rozsahu? Co tvoří jejich obsah? Jaký má být poměr mezi výukou obecného a odborného jazyka? Jaké místo v jazykovém vzdělávání zaujímá učitel cizího jazyka a jaké učitel příslušného oboru?

Stručně lze konstatovat tyto závěry: Jazyková výuka má na vysoké škole nefilologického zaměření, tedy i na vysoké vojenské škole, své nezastupitelné místo. Jejím těžištěm je odborná jazyková příprava. Výuka jazyků proto musí být zaměřena především na příslušný obor studia, nikoliv pouze na osvojení jazyka obecného, který však v počátku studia nebo při začátečnické úrovni je taktéž potřebný. Odborná jazyková příprava by měla probíhat v souladu s osvojováním odborných znalostí ve studovaném oboru.

Na vysoké vojenské škole je vedle zvládnutí odborného jazyka studovaného programu, oboru či modulu důležité i osvojení vojenské terminologie. Studentům má být dána možnost studovat cizí jazyky po celou dobu studia, částečně fakultativní formou. Absolventi vysoké školy by měli vedle angličtiny zvládnout i další cizí jazyk.

2.2 Odborný jazyk a odborná jazyková kompetence

Cílem příspěvku není vysvětlovat pojem odborný jazyk nebo podávat komplexní charakteristiku odborného stylu. Pro uvědomění si specifik odborného jazyka uvádím jeho charakteristiku od J. Hendrycha, která podle mého názoru shrnuje vše podstatné a je důležitá také z hlediska pohledu na to, čím se v rámci výuky cizích jazyků na vysoké škole zabýváme.

„Termín odborný jazyk označuje systém jazykových prostředků, jejichž výběr a uspořádání slouží ústní nebo písemné komunikaci odborného obsahu (vědeckého, technického či jiného). Tyto jazykové prostředky ... představují jeden z funkčních stylů, tj. odborný styl (sloh) daného jazyka. Odborný styl se vyznačuje především pečlivým uspořádáním obsahu sdělení (promyšlenou osnovou textu či projevu, členěním a logickým sledem myšlenek a jejich návazností), a za druhé pečlivou volbou adekvátních lexikálních a gramatických (zejména syntaktických) prostředků, jež by vyjadřovaly jednotlivé myšlenky úplně a přesně. ... odborný styl nemůže vystačit v oblasti lexikální s běžnou slovní zásobou, nýbrž musí užívat významově přesných pojmenování, tj. odborných názvů čili termínů."

Při výuce odborného jazyka nám tedy nejde jen o souhrn termínů určitého oboru a jejich překlad do anglického či jiného jazyka. Stejně tak nestačí se jen solidně naučit obecný jazyk a k tomu přidat pár cizojazyčných odborných výrazů. Jde nám o víc.

Chceme-li studenty vysoké školy vést k tomu, aby získali odbornou jazykovou kompetenci, související s jejich oborem studia a umožňující jim současně studium v zahraničí, je třeba zvážit, kdy se studiem cizího jazyka (na UO vedle prioritní angličtiny jde o francouzštinu, němčinu a ruštinu, dále také arabštinu, italštinu a španělštinu), orientovaným na odbornou problematiku, začít.

V žádném případě by studium odborného jazyka nemělo předbíhat studiu příslušných poznatků v oboru. Ve výuce odborného jazyka (vojenského, ekonomického, technického, lékařského aj.) se zaměřujeme jak na osvojení jazykových prostředků – odborné slovní zásoby (terminologie), morfologické a syntaktické zvláštnosti odborného stylu, tak na jejich procvičování v rámci rozvoje všech řečových dovedností – čtení, psaní, poslechu a mluvení.

Cílem je dosáhnout odborné jazykové kompetence, komunikovat a pracovat ve studovaném oboru/modulu v cizím jazyce. Používáme přitom odborné texty, autentické i upravené, a materiály získané z internetu.

Konkrétní jazyková příprava na UO v rámci odborného jazyka je věnována jak potřebám akademickým, tak profesním. Pozornost je zaměřena např. na získávání materiálů k odborným diskusím, zpracování resumé k odborným článkům, prezentaci odborných témat řešených v rámci bakalářských, diplomových nebo doktorských prací, na zpracování osnov a podkladů k odborně zaměřeným poslechovým textům, které jsou přípravou pro poslech odborných přednášek v zahraničí aj.

Jazykové vzdělávání na UO a jeho efektivnost ovlivňuje řada dalších faktorů. Patří k nim např. specifika myšlení, poznávací činnosti, způsoby prezentace odborných poznatků (mj. grafy, tabulky), tedy zvláštnosti podmíněné vztahem osob s technickým či ekonomickým zaměřením k jazyku.

Pro studenty je mimořádně motivující zavádění nových komunikačních a informačních technologií do jazykové výuky. Jde např. o výuku prostřednictvím videokonferenčních technologií realizovanou ve spolupráci s organizací ICI Wave (Quebec) a Canada School of Public Service (Montreal). Rovněž na studijním portále UO mají studenti k dispozici širokou škálu materiálů pro studium jazyků. Součástí elektronických studijních opor je i seznam odkazů na webové stránky, které jsou zdrojem interaktivních úloh, vhodných k samostatnému procvičování slovní zásoby, čtení, poslechu a psaní. LMS (Learning Management System) BARBORKA slouží pro prezentaci studijních materiálů, řízení studia a komunikaci v rámci kombinovaného studia.

Studenti anglického jazyka mají k dispozici i řadu dalších materiálů, jako např. interaktivní CD, obsahující soubor 20 lekcí z vojenské oblasti se zaměřením na odbornou slovní zásobu týkající se AČR, ozbrojených sil a jejich složek. Výuka odborného jazyka je podporována rovněž rodilými mluvčími.

2.3 Učitel jazyků a terminologie

Často je diskutována otázka: Kdo má vyučovat odborný jazyk? Specialista v dané oblasti, nebo učitel cizího jazyka? Ideální je absolvent filologického i odborného studia. Přestože ženy tvoří většinu učitelů cizích jazyků na UO, není důvod se odborně zaměřené výuky obávat. Neučíme obor/modul, ale jazyk. Samozřejmě se předpokládá zájem o odbornou problematiku, seznámení se s ní a využívání konzultací s odborníky. K prohloubení poznatků z oborů přispívají rovněž řešené projekty. Učitelé Centra jazykové přípravy (CJP) UO se v uplynulých letech v rámci vědecké práce podíleli např. na projektu obranného výzkumu (POV) „Česká vojenská normativní terminologie", jehož výstupem byl i **Základní anglicko-český vojenský terminologický slovník,** obsahující terminologii NATO z AAP-6 (asi 3000 termínů) a z části 5 AAP-6 (asi 10 000 termínů). Dále projekt obranného výzkumu Terminologie I a II, v jehož rámci vznikla databáze vojenských pojmů a definic z oblasti strategicko-politické a operačně-taktické, nebo dílčí úkol výzkumného záměru FEM – **Anglická vojenská terminologie v přípravě vojenských profesionálů.**

Pro stránky BILC (Bureau for International Language Co-ordination) byly zpracovány trojjazyčné vojenské terminologické slovníky (angličtina – francouzština – čeština). Veškeré zpracované slovníky jsou k dispozici jak v tištěné, tak v elektronické podobě, a to na celoarmádní datové síti. Od r. 2000 mají učitelé CJP zastoupení v národním výboru pro terminologii, i na tzv. Terminologické konferenci vojenského výboru NATO (MCTC - Military Committee Terminology Conference).

Výstupy z projektů a prací ve výborech CJP přispívají ke sjednocování standardizované terminologie v rámci všech pracovišť rezortu MO a ke zvýšení komunikativní interoperability v procesu řízení krizových stavů. Ke zvyšování kvalifikace v oblasti odborného jazyka a ke zvládání příslušné terminologie přispívají také terminologické kurzy, které učitelé absolvovali v uplynulých letech v zahraničí. Jednalo se např. o kurzy zaměřené na oblast taktiky, logistiky, OPZHN, které byly pořádány v Německu, Rakousku a Francii.

Díky francouzské ambasádě byly organizovány na VVŠ PV a na UO kurzy francouzské vojenské terminologie také pro studenty. V r. 2001 byl katedrou jazyků VVŠ PV ve spolupráci s odbornými katedrami pořádán vojensko-odborný kurz pro učitele, tlumočníky a překladatele cizích jazyků, jehož cílem bylo seznámit blíže jeho účastníky s Armádou České republiky, její strukturou, organizací, úkoly jednotlivých druhů vojsk, dále pak představit účastníkům ve stručnější podobě armády zemí, jejichž národní jazyk vyučují či překládají/tlumočí. Přínosem byly také odborné semináře k vojenské problematice v angličtině, pořádané ve Vyškově (v minulosti katedrou jazyků VVŠ PV, vloni Ústavem jazykové přípravy).

3. Současný stav a perspektivy

Pokud jde o profil absolventa UO ve vztahu k odbornému jazyku, vidíme zde jistý posun. Od zdůrazňování komunikace v anglickém případně dalším cizím jazyce v 90. letech se v žádostech o akreditaci nových studijních programů či oborů nebo při jejich reakreditaci vedle požadavku na SLP 3333 v anglickém jazyce dle STANAG 6001 zdůrazňuje používání odborného

jazyka. Např. u studijního programu vojenské technologie na Fakultě vojenských technologií (FVT) UO v Brně se hovoří o odborné komunikaci v anglickém, popřípadě dalším cizím jazyce, obdobně je tomu u studijního programu ekonomika a management – obor ekonomika obrany státu na FEM. Zejména v magisterském studijním programu je zastoupena výuka odborného jazyka zaměřeného na jednotlivé odbornosti/specializace/moduly.

Některé z přednášek a seminářů na UO jsou od akademického roku 2005/2006 vyučovány v anglickém jazyce, jsou připravovány podklady a studijní materiály pro akreditaci jednoho ze studijních oborů nebo studijního modulu na každé fakultě UO v anglickém jazyce, např. na FEM modul logistika a na FVT obor komunikační a informační systémy. Spolupráce CJP s odbornými katedrami a pracovišti UO má za cíl zabezpečit komplexní interdisciplinární návaznost především při výuce terminologie.

Závěr

V souladu s výše uvedenými poznatky je patrné, že vedle důrazu na zkoušky podle STANAG 6001, prioritního zejména v prvních letech 21. století, se v současné době v AČR potažmo na UO, zdůrazňuje také potřeba odborné komunikace. Zaznělo to mj. na společném jednání představitelů UO se zástupci sekce rozvoje druhů sil - operační sekce (SRDS-OS) MO v únoru letošního roku, nebo při jednání se zástupci odboru letectví MO a vedení CJP. Tento směr je na ostatních vysokých školách běžný.

Pro učitele CJP se tak stává stále důležitější součinnost s odbornými katedrami a pracovišti při přípravě materiálů pro výuku jazyků pro jednotlivé obory a moduly, a to zejména v nadstavbovém magisterském studiu. Při zpracování studijních materiálů bude taktéž důležitá spolupráce se zahraničními partnery a zkušenosti ze studijních pobytů v rámci mobility studentů a pedagogů v programu Erasmus.

Zajímavou platformu pro výměnu poznatků z práce s terminologií poskytuje např. časopis SIB Term, vydávaný jazykovým institutem na akademii ve Vídni (SIB LVAk). Podnětná je také práce v rámci programu LEXIS lexikografického pracoviště na jazykovém institutu v Hürthu v Německu aj.

V rámci řešení dílčích vědeckých úkolů budou učiteli CJP ve větší míře využívány poznatky účastníků zahraničních misí, jejichž zkušenosti ze soudobých operací je nutné efektivně aplikovat i v oblasti jazykové přípravy, zvláště ve vztahu k možnostem osvojení si nezbytné terminologie a zařazení její výuky do jazykového vzdělávání na UO.

Použité prameny a literatura:

KOZÍLKOVÁ, J. K výuce jazyků na vysoké škole. In *Sborník z konference Odborný jazyk na vysokých školách nefilologického zaměření.* Brno: UO, 2005, ISBN 80-72-31-124-7, s. 51-55.

STRAKA, J. a kol. *Anglicko-český vojenský terminologický slovník.* Brno: VA, 2002. 521 s.

TOMŠŮ, J., STOJAN, J., LANGEROVÁ, A., GARDERES, R., PERRIN-COCON, W., DURAND, J. *Francouzsko-česko-anglický sborník strategických, taktických a logistických termínů,* 3. díl. Výkladový slovník v češtině, francouzštině a angličtině. Kniha 1. Praha: MO-AVIS, 2006. 512 s.

BILC-NATO STANAG 6001. Standards Interpretation, version 2.1, 2002. www.dlielc.org/bilc.

Cizí jazyky, časopis pro teorii a praxi. Roč. 36, 1992-93, č. 9-10, roč. 37, 1993-94, č. 1-2, 5-6, roč. 38, 1994-95, č. 1-2, 9-10.

Jazyková příprava v rezortu ministerstva obrany. Praha, 1996, 27 s.

Rozkaz ministryně obrany č. 1/2007. Jazykové vzdělávání zaměstnanců v rezortu MO. Praha, 11. 1. 2007.

Společný evropský referenční rámec pro jazyky: Jak se učíme jazykům, jak je vyučujeme a jak v jazycích hodnotíme. Olomouc, UP: 2006. ISBN 80-244-1425-2, 267 s.

www.msmt.cz/mezinarodni-vztahy/spolecny-evropsky-referencni-ramec-pro-jazyky.

PhDr. Antonín Rašek

Pohled na naši armádu před deseti lety

V extrémně dynamickém vývoji, jakým například byly listopadové události roku 1989, si rychle uvědomujeme nastávající změny. Ale jak tomu je v celkem stabilním vývoji, v jisté evoluci, i když občas prožíváme nějakou tu lépe či o trochu hůře překonatelnou krizi? Za dekádu let po rozpadu bipolarity, ke konci století a tisíciletí, byla Evropa, a tím i do značné míry ostatní svět, na převážně dobré cestě vypořádat se s dědictvím studené války. Nyní máme za sebou další dekádu. Návrat do roku 1999 nám umožňuje lépe si představit, co se vlastně za tu dobu stalo, jak se svět za tu dobu stal složitějším a jak bezpečnostní hrozby, zvláště po 11. září 2001, vzrostly.

Evropa před deseti lety

V západní Evropě se bez vážnějších problémů střídaly vlády, v tu dobu se k moci dostávaly především levicové, socialistické, solidaristické, zvláště v tak velkých zemích s velmocenským statutem jako je Velká Británie a Francie. A to i přesto, že v mnoha i východoevropských postkomunistických zemích se nadměrná orientace na sociální problémy příliš neosvědčila a předchozí konzervativní a liberální strany nebyly zjevně neúspěšné. Což neznamená, že západní Evropa byla bez problémů. Spočívaly zvláště ve zvoleném liberálním politickém a tržně ekonomickém systému, který ve spojení s pluralitní demokracií byl až v příliš těsných vazbách s mezinárodními monopoly úzce zaměřen na konzumerismus. Východiskem z hrozících vážnějších problémů byl postupný přechod na takový typ demokracie, který by byl spojen s koncepcí trvale udržitelného rozvoje a jistou mírou regulace tržní ekonomiky. Jako je tomu např. ve skandinávských zemích, které díky tomu i lépe překonávají ekonomické krize.

V postkomunistických zemích se vytvořily základy pluralitních demokratických společností, postupně se tu střídaly různé typy vlád, v jejichž čele byli i představiteli postkomunistických stran. Tyto vlády byly již také bez problému, jako třeba v Polsku, znova nahrazovány jinými, pravicovými i levicovými, aniž by byl demokratický systém ohrožen. Ve většině těchto zemí docházelo k ekonomickému obratu, pokles tvorby HDP byl zastaven, mnohde již bylo možno zaznamenat jeho zvyšování včetně Ruska. Další a rychlejší ekonomický rozvoj byl potenciálně spojen zvláště se snahou o postupné zapojení těchto zemí do Evropské unie.

Bezpečnost v Evropě

Úvahy o stavu bezpečnosti v Evropě před deseti lety není možné začít něčím jiným než analýzou vnějších a vnitřních bezpečnostních hrozeb a jejich změn v průběhu postbipolárního vývoje včetně objevu hrozeb nových, např. dosud neznámých nemocí, tj. celkové bezpečnostní situace a její časově bližší či vzdálenější predikce.

Náš občan měl ve 20. století v podstatě jen čtyřikrát možnost se společně a spontánně radovat. Bylo to v posledních měsících roku 1918, kdy skončila první světová válka, padlo rakousko-uherské mocnářství a zrodila se samostatná Československá republika. Poté na začátku roku 1945, kdy skončila druhá světová válka a nacistická okupace. Dále

v roce 1968, kdy jsme se neúspěšně pokusili reformovat komunistický systém. A konečně v listopadových událostech roku 1989, kdy jsme se s ním po dvou desítiletích normalizace s konečnou platností 1989 rozloučili.

Zato kritických až tragických situací jsme prožili, často spolu s evropskými národy, daleko více, v podstatě téměř v každém desetiletí tohoto nepodařeného století včetně reálně hrozícího vyhubení našeho národa za druhé světové války nacisty. Podstatná část těchto minulých hrozeb byla vnějšího charakteru, ale vnitřní situace k nim často přispívala a činila z těchto zemí i z republiky naší bez mezinárodních věrohodných garancí snadno napadnutelné oběti. O to více musíme nad bezpečnostními a vojenskými problémy přemýšlet, předvídat bezprostřední bezpečnostní hrozby a přijímat odpovídající opatření, abychom se dalším negativním zkušenostem vyhnuli. Situace ve světě a v Evropě se ještě natolik absolutně nezměnila, aby se tragické zážitky nemohly opakovat.

Před deseti lety nadále existovaly vážné globální hrozby civilizačního, ekonomického, vojenského, ekologického, sociálního, etnického, náboženského a sociálně patologického charakteru, jak na ně upozornila publikace Bezpečnostní politika České republiky, které světové instituce nejen nedostatečně řešily, ale stále se ještě diskutovalo o tom, např. ve vládní radě pro ekonomické a sociální strategie, jak dalece je možno světový vývoj pojímat jako řízený proces. Mnozí představitelé krajního liberalismu se proti takovým možnostem, jakkoli jsou jistě v mnohém náročné i problematické, systematicky stavěli, zvláště proti tvorbě státní politiky v oblasti zahraniční politiky a bezpečnosti, dávali přednost bezpečnostní politice v programech jednotlivých politických stran.

Absence skutečně efektivního řízeného procesu vedla ke stále hůře zvládnutelnému nerovnoměrnému politickému a ekonomickému rozvoji v Evropě a ve světě. Mohli jsme se o tom přesvědčit i na základě našeho bezprostředního vnitřního politického a ekonomického vývoje, který prohluboval vnitřní diferenciaci mezi jednotlivými sociálně profesními skupinami a vedl k sociálnímu a politickému napětí. Jinou vnější hrozbou byl krajní nacionalismus ve formě šovinismu a rasismu. Na přelomu století národnostní problémy zčásti ustupovaly problémům náboženským, a to zvláště spojeným s islámským fundamentalismem, který do Evropy pronikal ze Středního východu.

Evropa pod vlivem Spojených států k těmto hrozbám přispívala charakterem svého civilizačního rozvoje, orientací na konzumní způsob života podmíněným formami pluralitního demokratického vývoje a výběru politických elit. Tyto elity pod tímto konzumním tlakem stále přehlížely nutnost prosadit koncepci trvale udržitelného rozvoje. Nejblíže k realizaci této životně důležité strategie byly solidaristické a ekologické koncepce a na nich založené politické strany a hnutí. Světové a evropské instituce (OSN, Světová banka, Mezinárodní měnový fond atd.) probíhající civilizační a sociální procesy dostatečně nezvládaly. Zvláště se to projevovalo prostřednictvím neuváženého prodeje nejmodernějších technologií do zemí s totalitními vládami, kde hrozilo a nadále hrozí jejich zneužití zbraněmi hromadného ničení (KLDR, Írán ad.). V této oblasti se liberální pojetí trhu bez striktních regulujících opatření a jejich dodržování jevilo a jeví z bezpečnostního hlediska jako vážná hrozba.

Zatímco hrozby zbraněmi hromadného ničení v našem bezprostředním evropském okolí v některých případech trvaly – např. v Iráku (během několika málo let mohlo podle údajů zpravodajských služeb mít zbraně schopné ohrozit Evropu, což se ukázalo jako blamáž), v Íránu a dokonce i v Alžírsku, Libyi či Sýrii – v jiných případech se snižovaly, zvláště pokud šlo o možnost jejich zneužití, např. Srbskem, jak se i v některých předpovědích uvažovalo, či také do jisté míry pokud jde o zneužití těchto zbraní teroristickými skupinami, jak se to

mohlo stát v některých postsovětských zemích. Na druhé straně se však nadále zvyšovalo nebezpečí terorismu spojenému s použitím klasických zbraní a v blízké budoucnosti se dalo a dá předpokládat zneužívání i tzv. neletálních zbraní.

V Evropě se přes trvající nacionalistické tendence ve srovnání s několika uplynulými lety snížily bezpečnostní hrozby na známých geostrategických osách, tj. na linii od pobaltských republik přes Karpaty na Jadran včetně situace na území bývalé Jugoslávie, zčásti pod kontrolou OSN. Také pak do značné míry pokud jde o situaci v prostoru zakavkazských republik včetně Čečny. Podařilo se utlumit vážné nepokoje v Albánii, ale aktuálně hrozilo nové nebezpečí v Kosovu, v němž žilo v jedné jugoslávské republice 90 % Albánců převážně usilujících o připojení k Albánii. To ohrožovalo bezpečnost Jugoslávie a Albánie, ale i Makedonie.

V tu dobu se navzdory aktuálnímu proudu kurdských uprchlíků snížilo, zatím jen dočasně, nebezpečí migračních vln, ze kterých byly na začátku devadesátých let největší obavy. Snížilo se i nebezpečí recidiv totalitních zřízení na území bývalé tzv. socialistické soustavy včetně Ruska, i když je nebylo možné vyloučit zcela (Bělorusko, zakavkazské republiky).

I v západní Evropě přetrvávala ohniska napětí, a to zvláště v Irsku, Baskicku, na Korsice a mezi Řeckem a Tureckem, které navíc mělo zmíněné problémy s Kurdy. Z území přilehlých Evropě byla v tu dobu nejvážnější situace islámskými teroristy v Alžírsku a mnohé podobné problémy bylo možné pozorovat i v jiných arabských zemích, např. po teroristických útocích v Egyptě. Zasahovat do těchto konfliktů bylo však problematické, naráželo většinou i na odpor vlastních vlád.

Z analýzy bezpečnostní situace v Evropě a ve světě před deseti lety bylo patrné, že výrazně převládaly vnitřní ozbrojené konflikty, které měly mnohdy charakter občanské války. Aniž bychom podceňovali nebezpečí mezinárodních konfliktů, hlavním bezpečnostním problémem se jevily konflikty vnitřní. A to v posledním období zvláště ve státech ekonomicky slabých, a tudíž i politicky nestabilních. Zatímco vnitřních konfliktů řádově v tomto desítiletí paralelně probíhalo desítky, mezinárodní konflikty se objevovaly ojediněle. Ještě že klesal i počet vnitřních konfliktů a střetnutí. Na začátku devadesátých let jich bylo 84, v jejich polovině 52 a v roce 1998 již jen 25. Přesto bylo na základě dosavadních zkušeností dále nutné, zvláště pokud šlo o řešení tzv. jugoslávské krize, věnovat v OSN, Severoatlantické alianci, Evropské unii a OBSE pozornost vnitřním bezpečnostním hrozbám a hledat a nalézat efektivní formy jejich řešení. Krátce poté se však světová bezpečnostní situace, zvláště po 11. září 2001, podstatně změnila.

Vnitřní bezpečnostní hrozby

Zatímco západní demokracie v tu dobu nedokázaly dostatečně řešit problémy na trhu práce, tj. zvláště snížit míru nezaměstnanosti, v postkomunistických zemích stále trval stav, kdy nízká míra ekonomického rozvoje mohla být pro bezpečnost a obranu státu nebezpečnější než vlastní stav ozbrojených sil. To vedlo logicky k větší obezřetnosti při stanovování výše vojenského rozpočtu a k hledání modernějších a méně nákladných modelů ozbrojených sil.

Stejně vážné bylo spíše se prohlubující než účinně řešené ohrožení občanů i státu novými formami kriminality, zvláště v oblasti bankovního sektoru a za pomoci nejmodernější techniky, mezinárodního organizovaného zločinu, extrémního násilí a terorismu, se kterými si nevěděly dostatečně rady ani vyspělé demokracie, a o to méně postkomunistické země, kde sice totalitní praktiky byly v mnohém nezákonné, ale na druhé straně tyto země svou systémovou

uzavřeností před jinými formami kriminality, zejména mezinárodního charakteru, do určité míry účinně chránily.

Bezpečnostní hrozbou mohl v postkomunistických zemích v blízké budoucnosti být i demografický rozvoj. Zatímco v převážné části světa docházelo stále k jistým formám demografické exploze, v evropských západních i postkomunistických zemích včetně České republiky byla stále patrnější stagnace a pokles porodnosti, což ve zlepšující se ekonomické situaci a dostatku pracovních míst podvazovalo i doplňování ozbrojených sil.

Za vážný nedostatek v podstatě ve všech postkomunistických zemích včetně nás bylo možno považovat nedokončenou výstavbu integrovaného záchranného systému proti přírodním a technologickým katastrofám, o čemž se Česká republika přesvědčila při povodních v roce 1997, kdy se muselo převážně improvizovat. A to i přesto, že se bezprostředně po listopadu 1989 na moderní podobě komplexního záchranného systému začalo pracovat, ale jeho další rozvoj byl po roce 1993 podceněn stejně jako bezpečnostní problematika vůbec, a proto byl vybudován jen zčásti.

Situace na hlavní evropské geostrategické ose

Na první pohled by se mohlo zdát, že jsme byli skutečně na nejlepší cestě zbavit se v Evropě vážnějších bezpečnostních hrozeb a z nich vyplývajících rizik. Ale to by bývalo svědčilo jen o povrchnější analýze. Zvláště pak pokud šlo o situaci na historicky nejnebezpečnější geostrategické ose Paříž - Berlín - Varšava - Kyjev - Moskva. Nebylo možné nezaznamenat jistá pozitiva: V Německu trval nepřetržitý půlstoletý demokratický vývoj, jeho vztahy s Francií byly již desítiletí velmi dobré, nemluvě již o tom, že oba státy byly členy Severoatlantické aliance, i když každá z těchto zemí s jiným charakterem členství. Vztahy mezi Německem a Polskem byly pozitivně řešeny bezprostředně po rozpadu bipolarity na známých jednáních 4 + 2 (bohužel za naší nepřítomnosti) a byly rozhodně lepší než tehdejší naše vzájemné vztahy s Německem, což se projevilo i radikálnějším chováním odsunutých Němců z naší republiky. Lepší vztahy s Německem mělo i Slovensko, Maďarsko a např. i Rusko.

Kdybychom postupovali dále k Východu, situace byla ve srovnání se západní větví hlavní geostrategické osy daleko složitější. Optimistickým výhledem bylo brzké členství Polska, České republiky, a také Maďarska v NATO. Nehledě na tuto okolnost, nebyly ještě vzájemné vztahy mezi těmito zeměmi, převážně naší vinou, na takové úrovni, jaké mohly být. Počáteční polistopadová intenzita vzájemných kontaktů viditelně poklesla, zvláště české vlády na jejich aktivizaci neměly výraznější zájem. Kladně bylo možné kvitovat zahraniční politiku Ukrajiny, která v tu dobu rozhodně nezavdávala příčiny k napětí v tomto prostoru. Horší byla situace v Bělorusku, které však svou silou a významem nebylo v tomto prostoru vážnější hrozbou. Tu by spíš mohla představovat situace v pobaltských státech. Bylo stále zřejmější, že i zde se demokratické systémy budou stabilizovat a okolní země jejich znovunabytou nezávislost budou respektovat.

Složitější byla stále situace v Rusku. I když tu nebylo možné nezaznamenat sílící a pozitivně působící postavení prezidenta Jelcina, jehož působení představovalo trvalý vklad vytváření základů demokratické společnosti. Začínalo docházet i k částečnému pozitivnímu zvratu v ekonomickém vývoji. Nejvážnějším vnitřním bezpečnostním problémem Ruska bylo po špatně provedené privatizaci státního majetku prorůstání ekonomicky silných mafií do státní správy, které sice absurdně situaci do jisté míry stabilizovalo, ale zároveň do budoucnosti bytostně ohrožovalo.

Za pozornost stála i vojenská a vojenskopolitická situace, a to zvláště v souvislosti s reformou ruské armády. Jejím cílem bylo podle studie Miloše Balabána na jedné straně zastavit úpadek ruské armády a na druhé straně snížit její počty, což si na první pohled protiřečilo. Faktem bylo, že vojenský potenciál Ruska se snížil ve srovnání se stavem na konci existence Sovětského svazu z počátečních 85 % na méně než 40 %, ale bojeschopnost ještě několikanásobně výrazněji, zvláště v námořnictvu. Stav armády ukázala válka v Čečensku, která v něčem připomínala střetnutí SSSR s Finskem před začátkem druhé světové války. V Čečensku vojska nedostala ani konkrétní politické zadání a cíle.

Nelze ovšem tvrdit, že bezpečnostní situace v Evropě závisela především či dokonce jen na Rusku. Mělo na ni vliv mnoho globálních a evropských faktorů. Ve zmiňovaném geostrategickém prostoru byly bezpečnostní hrozby důsledkem poválečné migrace etnik, migrace po rozpadu Sovětského svazu a Jugoslávie a migrace po rozpadu socialistické soustavy a situace v tzv. třetím světě. I přes přednosti budování občanských společností, mj. i bez ohledu na národnostní složení demokratického státu, bylo možné konstatovat (až na historicky dané výjimky jako jsou např. Spojené státy), že existují jisté hranice přílivu jiných etnik do národních států. Překročení těchto limitů přináší problémy. Např. tento jev bylo možné identifikovat ve Francii v existenci sílícího *lepenovského* hnutí. Podobné tendence s nacionalistickými motivy byly zjištěny i v Německu, pro mnohé překvapivě zvláště v jeho východních územích, které zasahovaly i do Bundeswehr (až dvě stovky případů). I když o demokratickém charakteru Německa nikdo nepochyboval, stejně nebylo možné nepochybovat o mnoha chybách. Prožívali jsme je i v souvislosti s česko-německou deklarací. Ale pokud nacionalistické tendence zasahovaly tehdy i německé ozbrojené síly dislokované i v Bosně, a navíc byly doprovázeny nacistickými idejemi a symboly, nebylo to vzhledem k našim historickým zkušenostem zrovna příjemné zjištění.

Byl tu pak ještě jeden znepokojující faktor. Ačkoli nás historie poučuje o tom, že není dobré, když vítězové uzurpují cizí území, ale když už se tak stane, je nutné postupovat obezřetně. Špatně koncipované versailleské dohody přispěly ke druhé světové válce a dodnes mají negativné důsledky (např. fakt, že z patnácti miliónů Maďarů se ocitlo pět miliónů mimo území Maďarska, převážně v sousedních zemích). Stejně nebyly zrovna nejvhodnější úpravy hranic a přesidlování obyvatelstva na základě jaltské a postupimské dohody. Ale dnes již je těžko možné tato rozhodnutí revokovat, a když, tak jen na základě bilaterálních jednání (jako např. jednalo Rusko a Japonsko v případě Kurilských ostrovů).

Proto působilo až provokativně, když v červenci roku 1997 v Madridu představitelé Spolkové republiky Německa na jedné z konferencí předcházející jednání o rozšíření Aliance – za účasti naší delegace – rozdávali v několika jazycích více než pětisetstránkovou studii o Německu, v anglické verzi Facts about Germany (Frankfurt am Main: Societäts-Verlag, 1966), kde byla polská území na Odře a Nise a území Královce uváděna jako tolikrát kritizovaná „German Eastern Territories under Polish or Soviet Administration".

Zajištění evropské bezpečnosti a obrany

I přes zlepšující se bezpečnostní situaci v Evropě a ve světě nebylo stále jednoduché evropskou bezpečnost zajistit. Docházelo přitom k pochybením, která se mohla v budoucnosti vymstít. Zatímco se pozornost soustřeďovala jednostranně na rozšíření Severoatlantické aliance, základním směrem mělo být úsilí o kolektivní bezpečnost, z jejíž tvorby neměl být eliminován z evropských států nikdo, a která měla být společně zaměřena proti jakékoli

bezpečnostní hrozbě. V opačném případě mohlo být v našich podmínkách přesvědčování občanů o prospěšnosti vstupu do Aliance v mnohém kontraproduktivní.

Při vytváření a prohlubování kolektivní bezpečnosti v Evropě jsme neměli přehlížet, že řada institucí již byla vytvořena a osvědčily se. Nešlo proto ani tak o konstituování institucí nových (s výjimkou možná diskutované Evropské rady bezpečnosti), ba ani o precizněji vymezování kompetencí, jako spíše o vůli seriózně bezpečnostní problémy kolektivně řešit a existující instituce funkčně využívat. Základní mandát v bezpečnostních otázkách měla mít jako dosud, i přes její určitou slabost, Organizace spojených národů. Vzhledem k poválečnému vývoji a novému rozložení sil bylo však účelné ji reorganizovat, především Radu bezpečnosti. Uvažovalo se o rozšíření z 5 na 7 stálých členů (rozšíření o Německo a Japonsko), resp. dosavadních pět stálých členů a 3 až 5 polostálých členů (s rozšířením o Indii či Indonésii, Nigerii, Brazílii ad.) bez práva veta. Spolu s 11 až 13 nestálými členy by Rada bezpečnosti OSN měla tedy celkem 21-23 členů. Tato reorganizace mohla OSN posílit, což se dosud nestalo. Základní roli identifikace bezpečnostních hrozeb, prevence, diplomatických zásahů a odzbrojování měla zůstat na panevropské Organizaci pro bezpečnost a spolupráci v Evropě, jejíž počet členů vzrostl z 35 na 52, a dále na Radě Evropy zároveň s mandátem požadovat zásahy NATO a Západoevropské unie. Vážnější role OBSE by uspokojila zvláště Rusko, které ji preferovalo. U nás se úloha této organizace dlouhodobě nedoceňovala proto, že se na ni orientovalo Rusko.

Bylo také možné počítat s bezpečnostními zárukami členství v Evropské unii, protože těžko by si někdo dovolil její členské země ohrozit. Znamenalo to, že postupným rozšířením Evropské unie o další západní a postkomunistické země by se zvýšila i bezpečnost Evropy. Západoevropská unie, i když na její větší roli měla zájem zvláště Francie, neměla samostatnou velitelskou strukturu a k jejímu posílení by došlo za předpokladu, kdyby Evropu opustila americká armáda. To se zatím i přes určité izolacionistické tendence v USA a přesunu zájmu do jihovýchodní Asie nezdálo nejen reálné, ale bylo i nebezpečné. Americká vláda, armáda i občané, si velmi dobře pamatovali, že dvakrát v tomto století museli jít za velmi nepříznivých podmínek bojovat do Evropy.

Rozhodující obranná a bezpečnostní funkce zůstávala na Severoatlantické alianci. Ta procházela postbipolární transformací, posilovala se zvláště její bezpečnostní role. Odpovídalo to charakteru současných bezpečnostních hrozeb, tj. stále velkého množství lokálních válek a šířícího se mezinárodního terorismu zaměřenému zvláště proti Spojeným státům a jejich armádě. Bylo však otázkou, jak dalece na úkor bezpečnostní funkce snižovat v budoucnosti funkci obrannou. Zvláště bylo nutné vzít v úvahu, že na začátku příštího tisíciletí mohly mít některé země blízkého a Středního východu a severní Afriky balistické rakety s nukleárními náložemi schopnými ohrozit i Evropu. Pro věrohodnost NATO měla význam realizace programu Partnerství pro mír, které kromě vlastních cílů pomáhalo překlenout období postupného rozšiřování Aliance.

Nebylo se ani již v tu dobu možné vyhnout otázce, jak dalece měla západní civilizace právo zasahovat v jiných kontinentech a civilizacích. Zvláště víme-li, jaké následky měl kolonialismus i současné vojenské, ekonomické a politické zásahy. Jakákoli opatření proto měla být obezřetná. Zvláště, když jsme se přesvědčili, že minimálně ta vojenská byla často zjevně kontraproduktivní. Bylo proto lépe se jich raději vyvarovat. Zasahovat bylo ospravedlnitelné jen v případě, kdybychom byli zjevně a bezprostředně ohroženi. A stejně tak být obezřetní vysílat do zemí jiných civilizací vojenské jednotky i s humanitárním posláním. Ne vždy totiž tak musí být chápáno, o čemž jsme se často již přesvědčili.

Naše reakce na bezpečnostní situaci v Evropě

Příčinou neodpovídajícího stavu tehdejší naší bezpečnostní, obranné a vojenské politiky bylo jak postkomunistické dědictví znemožňující rychlejší zavedení profesionálního civilního řízení, tak opomíjení této problematiky a veřejné diskuze o ní. A to v době, kdy se armáda stala loajální složkou demokratické společnosti a vstup do Aliance se bral i přes vlažný přístup občanské veřejnosti jako cosi samozřejmého. Alespoň ve vědomí exekutivy a koaličních politických stran. Proto byla opomíjena jak demokratická transformace armády, tak poskytovány nedostatečné finanční prostředky na její modernizaci, aby byla schopna samostatně a přiměřeně zajistit obranu země a vstoupit jako rovnoprávný a bezproblémový partner do Aliance.

Bylo povinností státu, jeho orgánů a představitelů včas reagovat na nově vznikající bezpečnostní situaci. Základním a trvajícím problémem naší bezpečnosti a obrany bylo, že nebyly vytvořeny základy státní politiky v této oblasti ani dokončena transformace armády. A to jak pro potřeby vlastní obrany, tak pro vstup do NATO.

Přeměny v armádě proběhly v několika úspěšnějších i méně úspěšných etapách. Nejprve bylo třeba neutralizovat armádu, aby bezprostředně v listopadových událostech nebyla zneužita v mocenském střetnutí. To se podařilo. Armádu opustili zkompromitovaní generálové a důstojníci a i ti, kdo nechtěli v armádě sloužit. Byly rozpuštěny politické orgány a zakázána činnost stranických organizací. Armáda se stala loajální složkou společnosti a postupně i garantem státní suverenity a demokratického rozvoje. Nový branný zákon zakázal vojákům v činné službě členství v politických stranách, což se podařilo zajistit bez problémů. Zákon o civilní službě umožnil mladým mužům nenastoupit vojenskou základní službu, pokud to bylo v rozporu s jejich svědomím. Tento zákon byl široce zneužíván, způsobil armádě vážné problémy, a proto musel být několikrát novelizován. Škody jím způsobené však odstraněny nebyly.

V reakci na rozpad bipolárního světa bylo úspěchem přijetí nové vojenské obranné doktríny, která nikoho nepokládala za konkrétního nepřítele. Vzhledem k tomu bylo rozhodnuto redislokovat vojska rovnoměrně po celém území státu. Zároveň se na základě vídeňských dohod snižovaly počty vojsk a zbraňových systémů. Rezort obrany se reorganizoval a stabilizoval a vojska postupně začala plnit nové zadané úkoly.

Proces byl přerušen rozdělením Československa, kdy se zároveň rozdělila i armáda. Tento úkol byl splněn i přes svou náročnost bez vážnějších problémů, což bylo oceněno spíš zahraničními odborníky než u nás. Rozdělení Československé armády však Armádu České republiky oslabilo, a to podstatně výrazněji než Armádu Slovenské republiky, kde jí vláda, parlament i občané věnovali větší pozornost.

Po zrodu České republiky se v armádě přesto vytvořily dobré podmínky pro její další vojenské a demokratické přeměny, a to zvláště pokud jde o optimalizaci personální struktury na základě výkonového principu a přechodu na modernější, tj. převážně profesionální typ vojska v souladu se strategií zpracovanou v Institutu pro strategická studia. Místo toho byli vojáci z povolání přes ničím nezpochybněnou loajalitu novým ministrem obrany Antonínem Baudyšem absurdně obviněni z velezrady a vlastizrady, ačkoli většina z nich koncem šedesátých let v armádě nesloužila nebo byla zařazena v nejnižších funkcích. Místo optimalizace nastal zcela zjevně neřízený personální proces, znechuceně odcházeli především nejschopnější, většinou mladí důstojníci.

Ministr obrany zrušil úsek strategického řízení včetně Institutu pro strategická studia i úsek sociálního řízení včetně Vojenského ústavu sociálních výzkumů. Tím se armáda zbavila

intelektuálního, vědeckovýzkumného a sociálního zázemí, což se negativně projevilo v tvorbě strategických dokumentů, legislativy, sociální práce a ideové výchovy, a to se všemi negativními důsledky, se kterými se armáda potýká dodnes. Ani další dva noví ministři, Vilém Holáň a Miloslav Výborný, tento proces nebyli schopni zastavit.

V armádě vázl výcvik, a to nejen v letectvu, ale i v pozemním vojsku. Modernizace armády se zastavila. Vzhledem k nedostatku finančních prostředků se dále narušovala infrastruktura vojenských zařízení. Velení armády se nepodařilo přizpůsobit počty a strukturu přidělenému rozpočtu. Zakázkové řízení a prodeje zbraňových systémů se setkaly s vážnou kritikou. Proto se podle výzkumů veřejného mínění neustále snižovala důvěra v armádu, která za pět let existence Armády České republiky klesla o polovinu, tj. pod 30 %. Ani podpora členství v Severoatlantické alianci nebyla ve srovnání s jinými zeměmi u nás dostatečná, stále kolísala a pohybovala se převážně kolem kladných postojů 50 % občanů.

Na základě analýzy bezpečnostních hrozeb a z nich vyplývajících rizik, existujících strategických dokumentů, úrovně řízení rezortu obrany a stavu vojsk, bylo nutné přijmout řadu zásadních rozhodnutí. Předně vypracovat Národní bezpečnostní strategii, novelizovat Národní obrannou strategii a schválit Vojenskou strategii jako záměru rozvoje armády do roku 2000 s výhledem do roku 2005. Podle těchto dokumentů měly být zpracovány i základní zásady státní politiky v oblasti bezpečnosti a obrany. Z ní měla vycházet i příslušná bezpečnostní, obranná a vojenská legislativa.

Za primární bylo nutné považovat především rozvoj vlastních ozbrojených sil. Vstup do Severoatlantické aliance jako prioritu naší zahraniční politiky bylo nutné při zdůrazňování principu vzájemné solidarity považovat za synergické znásobení našich bezpečnostních jistot a obranných možností. Aby se stalo faktem, bylo k tomu třeba jak kvalitně připravit ozbrojené síly, tak získat podporu občanů.

Při modernizaci armády bylo nutné vycházet z našich lidských, finančních a materiálních možností, tj. budovat armádu nepočetnou, co nejvíce profesionalizovanou, vyzbrojenou méně nákladnými obrannými protiletadlovými a protitankovými zbraňovými systémy a s důrazem na územní obranu s akceschopným využitím a rozšířením záloh. To předpokládalo, aby se obrana stala záležitostí všech orgánů a institucí státu, společnosti i občanů.

Vážnou pozornost vyžadovalo zkvalitnění velitelského sboru, jeho sociálních jistot, motivace a ocenění náročné profese, věnovat pozornost vojenskému školství, získávání mladých lidí pro vojenské povolání a jejich setrvání v armádě.

Vstup do Aliance

Není tajemstvím, že okolnosti našeho vstupu do NATO představovaly nejvážnější rozpor mezi zahraniční a vnitřní politikou. Pro faktický vstup do Aliance jsme totiž udělali málo. Nebyl ani systematicky řízen, Rada obrany státu byla zrušena a Bezpečnostní rada státu ustavena teprve v roce 1998. Stav naší obranyschopnosti klesal. A při získávání občanů pro členství v NATO se angažovalo jen několik rezortů, organizací a jednotlivců, které nemůžeme nazvat jinak než entuziasty, nadšenci, protože tak činili bez větší podpory. A právě mezi těmi, kdo se přece jen výrazněji angažovali, bylo Ministerstvo obrany, které se navzdory tomu stalo terčem kritiky. Ale kdo systematičtěji celý tento proces sledoval nebo dokonce si zakládal o něm archiv, najde tam právě nejvíc dokumentů a informací pocházejících z rezortu obrany a z armády. A nejhodnotnější pak od prvního náměstka ministra obrany Jaromíra Novotného, který měl tuto oblast na starosti.

Byla tu ještě jiná, vážnější věc, proč bylo třeba našemu členství věnovat kvalifikovanější pozornost. I z úst odpovědných politiků a textů publicistů jsme se dozvídali, že tento akt výrazně pomůže zlepšit připravenost země i jejích ozbrojených sil. O tom jistě nebylo pochyb, Aliance nám mohla nejen pomoci, ale nás i aktivizovat. Výsledek však musel být naším dílem. Nebylo možné očekávat, že z Bruselu přijdou direktivy stejně jako kdysi z Moskvy, protože ani ve Varšavské smlouvě se tak doslova a do písmene nejednalo.

Bylo by vážnou chybou, kdybychom ve vztazích k této jediné fungující obranné a bezpečnostní atlantické organizaci byli pasivní. I když jsme byli v branné oblasti ve stavu, v jakém jsme byli, neměli jsme se vzdát kreativního podílu na formování rozšířené Aliance. Zvlášť, když jsme věděli, že zásadní koncepce na další období bude přijata právě v okamžiku našeho vstupu.

Jaká měla být naše armáda na začátku 21. století?

Armáda České republiky se bezprostředně před koncem století a tisíciletí z útočné armády totalitního státu v rámci Varšavské smlouvy v obrannou armádu demokratického státu spojeného aliančními svazky s vyspělými demokraciemi ještě plně netransformovala. Základní příčinou je malý zájem politiků, nekvalifikované civilní řízení a kontrola armády, rezignace na demokratickou výchovu vojáků a malá prestiž armády v očích občanů.

Samo Ministerstvo obrany v dokumentech předložených vládě přiznávalo, že armáda není dobře vyzbrojena a připravena, a to ani přijmout koaliční pomoc. Nepodařilo se splnit záměry a pružně reagovat na výši přidělených finančních prostředků. Obranyschopnost země trvale klesala. Nedařilo se usměrnit strukturu odcházejících vojáků. Velitelský sbor byl oslaben kvalitativně, chyběla i řada vojenských profesí. Prestiž vojsk zachraňovala účast v UNPROFOR, UNCRO, IFOR a SFOR. V přípravě vstupu do Aliance jsme měli předstih v plnění úkolů v Partnerství pro mír. Učinili jsme kroky k dosažení vzájemné operační součinnosti, zvláště v rozvoji technických prostředků komunikace, velení, řízení a vzájemných vztahů. K dosažení standardizace, tj. slučitelnosti, vzájemné operační součinnosti, zaměnitelnosti a stejnosti, jsme však měli k členským státům stále daleko.

Pokrokem bylo přijetí dokumentů **Národní obranná strategie 1997** a **Záměr koncepce výstavby Armády České republiky do roku 2000 s výhledem do roku 2005**. Byl přijat ústavní zákon o bezpečnosti republiky a byl připraven soubor zákonů na něj navazujících.

Podle nové koncepce se armáda členila na *síly okamžité reakce, síly rychlé reakce* a *hlavní obranné síly*. Byly zrušeny dva armádní sbory a vytvořilo se *velitelství pozemního vojska* a *velitelství vojska územní obrany*. Sloučením velitelství sboru taktického letectva a sboru protivzdušné obrany se vytvořilo *velitelství vzdušných sil*.

V **pozemním vojsku** se snížil počet brigád a zřídily síly okamžité reakce a síly rychlé reakce, které se měly postupně doplnit na plné mírové počty osobami, technikou a zbraňovými systémy. Ostatní svazky a útvary hlavních obranných sil byly převedeny na výcvikové základny.

U **vojska územní obrany** se snížil počet brigád a postupně se měla zvyšovat jejich mobilita a bojová hodnota, počet velitelství územní obrany se měl přizpůsobit státoprávnímu uspořádání.

U **vzdušných sil** se měla zvýšit naplněnost bojových útvarů osobami při současné reorganizaci a snížení osob ve velení, řízení a průzkumu, dále zavést víceúčelové taktické

podzvukové a nadzvukové letouny, novou radarovou techniku, protiletadlové komplexy s prvky protiraketové obrany a modernizovat úderné vrtulníky.

Vytvářela se tedy organizační struktura armády pro nastávající století, která počítá s přechodem na moderní zbraňové systémy, prostředky velení a průzkumu s větší přesností a účinností a kompatibilní s armádami NATO. Úspěch závisel na vývoji bezpečnostních hrozeb a finančních možnostech.

Nejsložitější bylo rozhodování o nadzvukových stíhačkách

Bylo zřejmé, že přijetí do Aliance rozhodně ovlivní naši bezpečnostní, obrannou a vojenskou strategii. Rýsovalo se, že konečně odstoupíme od pouhé stálé redukce útočné struktury vojsk Varšavské smlouvy a budeme cílevědomě budovat moderní obrannou armádu složenou především z jednotek rychlé reakce a nenákladné územní obrany. První typ jednotek bude výrazně mobilní a bude je možno využívat i pro úkoly NATO a nejrůznější poslání v mírových misích OSN. Druhý typ jednotek měl mít výrazně charakter národní obrany a měl by být vyzbrojen ručními a lehkými protiletadlovými a protitankovými zbraněmi. Nač by bylo mít tolik tanků pomalu jako Francie? I když samozřejmě jejich branné úkoly jsou jiné a operují v jiných geografických prostorech.

Nejsložitější proto byly rozhodovací procesy o zachování a modernizaci pozemního vojska a zvláště letectva. Příčinou byla zejména nákladnost zbraňových systémů tohoto typu jednotek.

Ve středu pozornosti po rozhodnutí o nákupu 72 podzvukových stíhaček L-159 byl dlouhou dobu nákup letadel nadzvukových. Tento problém byl aktuálně znovu diskutován po informaci představitele Ministerstva obrany Hynka Fajmona, že jednou z uvažovaných variant zajištění našeho vzdušného prostoru je alianční pomoc. My bychom dali k dispozici letiště, o leteckou činnost by se pak postarali letci američtí nebo němečtí. Tedy řešení jistě lacinější, ale o to problematičtější, když např. sociální demokracie byla proti umístění jaderných zbraní a cizích jednotek na našem území.

Rozhodování o nadzvukových stíhačkách bylo složité i proto, že moderní letectvo patřilo mezi naše historické tradice. Mezi dvěma světovými válkami jsme patřili k výrobcům moderních letadel. Po nástupu Hitlera k moci jsme realizovali Masarykovu výzvu Tisíc pilotů republice. Stejný počet pilotů bojoval na frontách druhé světové války, zvláště se podílel na záchraně Velké Británie. Polovina těchto pilotů padla. Ani po druhé světové válce jsme neměli špatné letectvo. Komunistická vláda si nedovolila jej podcenit.

Nezaostávali jsme ani v letecké výrobě. Za zhruba čtyřicet let po válce jsme vyrobili téměř deset tisíc vojenských letadel (v letech 1954-62 3400 ks Mig-21, v letech 1961-74 3500 ks L-29 Delfín a od roku 1975 2900 ks L-39 Albatros). V roce 1998 by však nákup potřebných 24 letounů F-16 stál minimálně 23,8 miliardy Kč a 18 letounů S/A-18 Hornet 24 miliard. S připočtením 2,5 násobku na letové zajištění atd. by to mohlo činit cca 100 miliard Kč. Za cenu těchto letadel by bylo možno umístit v nových bytech obyvatele Hradce Králové či Pardubic a za celou částku postavit stotisícové město nové. Některé úvahy se tedy pohybovaly spíše v říši snů. Zlí jazykové tvrdily, že budeme muset spokojit s letouny L-159.

Ministerstvo obrany to uvádělo jako jednu z variant. Nakonec se rozhodlo pronajmout si čtrnáct nadzvukových stíhaček typu Gripen. Přerušit kontinuitu létání na nejmodernějších strojích by bylo osudné, těžko by se v budoucnosti mohlo obnovit.

Za co nás kritizoval Západ před vstupem do NATO

Česká republika se připravuje do NATO jen pomalu, Kandidáti jsou kritizováni kvůli nízké jazykové připravenosti, Málo profesionálů v české armádě…

S takovými titulky a mezititulky jsme se v roce 1999 mohli setkat v našem tisku pár měsíců před vstupem do NATO. Bylo zřejmé, že jsme přípravu dlouhá léta podceňovali a chtěli jsme ji rychle dohnat. I přes nezájem politiků se relativně nejlépe připravovala samotná Armáda České republiky. Díky tomu, že ji politicky i odborně zajišťoval první náměstek ministra obrany, ze kterého se stal postupně profesionál. Hlavním problémem bylo, že se přijímala opatření ke vstupu do NATO, aniž by armáda měla přesnější politické zadání. To se léta, i přes dobré zkušenosti z bezprostředně polistopadového období až do rozdělení republiky a armády, neustále odkládalo. Ale jak se lze připravovat ke vstupu do Aliance, když nebylo jasno o celkovém rámci naší obrany a armády? Jako bychom dále spoléhali, že někdo bude rozhodovat za nás? Jaká bude velikost ozbrojených sil, proporce pozemních a regionálních vojsk, zda nakoupíme či nenakoupíme nadzvuková letadla, na výrobu jakých zbraňových systémů se zaměříme, kde a jak budeme školit velitelský sbor?

Ministerstvo obrany předložilo soubor zákonů do vlády a parlamentu, aniž by byla přijata bezpečnostní strategie. Stále jako kdybychom přijímali sice důležitá, ale o řád nižší rozhodnutí, která nebyla a nejsou závislá na obecnějších strategických dokumentech. Potom jsme se nemohli divit, když tyto zákony rychle zastarají, budou potřebovat novelizaci, možná mnohonásobnou, jako tomu např. bylo u zákona o civilní službě. Sice jsme nakonec přijali tři bezpečnostní strategie, ale na tu čtvrtou, která měla být přijat v roce 2005 a zavázala se k ní poslední koaliční vláda i svém prohlášení, stále čekáme. Těžko se jí dočkáme dříve než po nové bezpečnostní strategii Aliance. A ta má být přijata teprve koncem roku 2010 na summitu v Lisabonu.

Práce byla upravena pro výzkumný úkol MSM 0021620841 – Rozvoj české společnosti v Evropské unii: rizika a výzvy.

Literatura:

BALABÁN, M. *Rusko: vojenská reforma s otazníky* [interní text].
EICHLER, J. Bezpečnostní politika českého státu. *Vojenské rozhledy,* mimořádné číslo ročníku 1992, s. 16.
FLORIAN, J. Národní bezpečnost ČR: Některé pohledy na její problémy. *Vojenské rozhledy* 6/1994, s. 3.
FUČÍK, J. Občan a obrana vlasti. *Vojenské rozhledy* 2/1995, s. 41.
HUNTINGTON, S. P. *The Soldier and the State.* Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press, 1957.
JANDA, J. Perspektivy obrany státu. *Vojenské rozhledy* 1/1992.
JANDA, J. Cíle a programy v oblasti obrany státu. *Vojenské rozhledy* 9/1992.
JANOWITZ, M. *The Professional Soldier: a Social and Political Portrait*. Glencoes, 1960.
KUBEŠA, M. K některým pojmům strategie bezpečnosti státu. *Vojenské rozhledy* 5/1995, s. 41.
MOSCOS, Ch. C. *Soldiers and Sociology.* Evanson, Illinois: US Army Research Institute, 1988.
NĚMEC, J. Bezpečnostní politika České republiky. *Vojenské rozhledy* 3/1993, s. 11.
NIKLAS, E. *Armáda a politická moc.* Praha: Impuls, 1993.
PEZL, K. Bezpečnost ČSFR a vojenská doktrína. *Mezinárodní politika* 12/1991.
RAŠEK, A. Kontrola společnosti nad armádou. *Vojenský profesionál* 5/1992.
RAŠEK, A. K obsahu a systému civilní kontroly nad armádou. *Sociológia* 24, 1992/3.
RAŠEK, A. *K občanské kontrole armády.* Výběr statí pro výchovu, vzdělávání a rekvalifikaci. Praha, únor 1992.
RAŠEK, A. Demokratizace nebo transformace? *Trend* 4/1997.

RAŠEK, A. Bezpečnostní problémy soudobé Evropy. *Mezinárodní politika* 11/1997.
RAŠEK, A. Bezpečnost v Evropě. *Pohledy* 6/1997.
ŠKRABAL, M., Vlach, O. Přístupy k vypracování vojenské doktríny České republiky a Slovenské republiky. *Vojenské rozhledy,* mimořádné číslo 1992, s. 31.
Armáda: Téměř celé čtyři roky byla na okraji zájmu koaličních a opozičních stran. *MF Dnes*, 20. 3. 1996.
Armáda a společenské změny. Sborník vybraných referátů z vojenské sekce XII. světového sociologického kongresu v Madridu. Praha: Vojenský ústav sociálních výzkumů, 1991.
Armáda v občanské společnosti. Informační zpráva. Zpracovala Hanáková M. Praha: Ústav obranných studií AČR, 1955.
Bezpečnost pro Evropu: Postoje veřejnosti a politické opce. Výzkumný program Bezpečnost pro Evropu, středisko pro rozvoj zahraniční politiky. Prosinec 1992.
Bezpečnostní politika České republiky. Závěrečná zpráva z výzkumného projektu. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 1966.
Bílá kniha o obraně České republiky. Ministerstvo obrany České republiky. Redakce Impuls, 1995.
Bílé knihy o obraně. *Vojenské rozhledy* 1/1995, s. 120.
Czechoslovakia on the Road to Reform: Challenges and Opportunities for U. S. Policy. The Atlantic Council of the United States, Task Force on Czechoslovakia. February 1991.
Česko-německé vztahy za první republiky a za druhé světové války. Praha: Vojenský historický ústav, 1990.
Demokracie a obrana. *Vojenské rozhledy* 10/1993, s. 80.
Initial Report: Security for Europe Project. Brown University. December 1992.
Návrh obrannej doktríny Slovenskej republiky. Bratislava, červen 1994.
Ozbrojené síly a společnost. Sborník vybraných referátů z konference IUS v Baltimoru. SSŘ MNO, 1992.
Parlamenty vyspělých demokratických států a vojenské ekonomika. *Vojenské rozhledy,* mimořádné číslo ročníku 1992, s. 118.
Vojenské doktríny a vojenské transformace v postkomunistické Evropě. *Vojenské rozhledy* 5/1993, s. 25.
Rizika a ohrožení České republiky. Kolektiv pracovníků Institutu pro strategická studia. Praha, červen 1993.
Systém obrany České republiky a jeho tvorba. Institut pro strategická studia Praha, únor 1993.
Tvorba komplexní koncepce bezpečnostní politiky a vojenské doktríny České republiky. (Varianta I). Praha, duben 1993.
Vojenská doktrína ČSFR. Praha, 1992.
Vojenská doktrína. (Návrh) Institut pro strategická studia Praha, 1993.
Vojenská strategie České republiky. (Osnova) Institut pro strategická studia Praha, 1993.
Zahraniční politika ČR jako východisko pro politiku bezpečnostní. Seminář o zahraniční politice MZV-MO, 7. dubna 1993.
Základní teze projektu Bezpečnostní politika ČR. Ústav mezinárodních vztahů Praha, únor 1994.

Upozornění pro autory časopisu Vojenské rozhledy

Článek by měl mít ideálně rozsah zhruba do 15 tzv. normostran. Jedna normostrana představuje třicet řádek na jedné straně při formátu A 4 řádkování 2 - a šedesát úderů (písmen + mezer) na řádku, respektive 1800 znaků. Počet znaků se zjistí, když si otevřete funkci: Soubor \ Vlastnosti \ Statistické údaje \ Znaků s mezerami).

Na konec každého příspěvku uveďte pod čarou svůj krátký životopis, včetně adresy, rodného čísla; u voj. z povolání či o.z. též číslo jeho VÚ respektive VZ a číslo příslušného RFO.

Číslo účtu na nějž je možné zasílat honorář je třeba zaslat okopírované, stačí část výpisu účtu s tímto číslem, bez jakýchkoli dalších údajů. Stačí poslat např. faxem (973) 215 933 „pro Vojenské rozhledy". Důležité je uvést způsob kontaktu (telefonní číslo, fax, e-mail, kontaktní adresa).

Plukovník v.v. JUDr. Otto Klíma – veterán druhé světové války, právník

*** 24. března 1910**
† 11. listopadu 2006

Plukovník ve výslužbě JUDr. Otto Klíma se narodil 24. března 1910 v Benešově u Prahy. Vystudoval právnickou fakultu Karlovy Univerzity v Praze a byl zaměstnán jako advokátní koncipient v Jindřichově Hradci. Po tragickém 15. březnu 1939 hledal způsob, jak uniknout německým okupantům. Přes Rakousko a Rumunsko se dostal do Palestiny.

Po vytvoření československé vojenské jednotky v Gedeře byl podporučík v záloze JUDr. Otto Klíma ustanoven velitelem 2. čety 1. roty, které velel štábní kapitán Zástěra. Se svými vojáky prošel výcvikem a aklimatizací v poušti a záhy byli převeleni do Egypta. Československá jednotka bránila přístav v Alexandrii, který ohrožovala německá armáda z Řecka a Kréty. Poté se podílela na obraně Tobruku proti německé a italské armádě.

Po osvobození Tobruku britskou armádou byl 11. pěší prapor přemístěn zpět do Palestiny a přezbrojen na 200. protiletadlový dělostřelecký pluk. Znovu se ocitl v poušti, tentokrát s britskou armádou generála Montgomeryho a opět u Tobruku, který bránili proti útočícím italským a německým letadlům.

Po vítězném boji se jeho jednotka přesunula parníkem Mauretánie, přestavěným na vojenskou transportní loď do Port Saidu, Indickým oceánem kolem Kapského Města s mezipřistáním ve Freetownu v Siera Leone. Loď plula až k Islandu a zakotvila v Liverpoolu. Jednotka ze Středního východu posílila svými příslušníky nově se tvořící československou obrněnou brigádu v Anglii. Většina vojáků byla přidělena do motorizovaného praporu brigády. Prošla dalším výcvikem ve Skotsku a v polovině roku 1944 po vylodění v Normandii se účastnila obléhání přístavu Dunkerque, kde bylo soustředěno na 12 000 příslušníků wehrmachtu.

„Dne 9. května 1945," vzpomíná plukovník Klíma, „jsme byli naloženi včetně výzbroje na transportéry, projeli jsme poničeným Německem do jižního sektoru fronty a na Šumavě jsme po šesti letech vstoupili na půdu vlasti."

Štábní kapitán Otto Klíma se stal vojákem z povolání a působil po válce na ministerstvu národní obrany v Praze v justiční službě. V roce 1951 byl však podplukovník Klíma propuštěn z armády a degradován na vojína tehdejším ministrem národní obrany generálem Čepičkou. Ve vojenské knížce mu příslušnost k československé vojenské jednotce na Středním východě neuvedli, napsali tam pouze „služba v cizí armádě". Do svého důchodu pracoval v knižním a nakladatelském oboru. V roce 1990 byl rehabilitován a povýšen do hodnosti plukovníka ve výslužbě. Žil pak střídavě v Mnichově a v Praze. Je nositelem řady vojenských vyznamenání, v listopadu 2005 mu byla udělena francouzská Čestná legie.

S panem plukovníkem Klímou jsem se sešel v září 2005 v jeho bytě na Jižním Městě v Praze. Na svůj věk byl velmi aktivní a bylo obdivuhodné, že ještě před dvěma lety byl nejstarším účastníkem univerzity třetího věku.

Šel byste znovu bránit naši zemi?

Ani na okamžik bych neuvažoval o jiné variantě. Tuto zemi mám rád a šel bych ji bránit.

Jak pohlížíte na účast vojáků Armády České republiky v zahraničních misích?

Na tyto vojáky se především my staří „legionáři" díváme jako na „nové legionáře". Jsou to lidé, kteří zvolili vojenskou službu jako svoji profesi. Jsou vojáky z povolání, samozřejmě poslušni vojenských rozkazů, a když jsou vybráni a vycvičeni, aby šli do těchto krizových oblastí, tak jít musí. Ale na druhé straně si uvědomují, že jdou do oblastí, kde je ohrožen jejich život.

Co považujete ve svém životě za největší úspěch?

Já jsem prachobyčejný, běžný občan této republiky. Prošel jsem sice nebezpečnými obdobími ve svém životě, jednak při útěku z republiky, a potom například při ostřelování naší lodi, která nás vezla do Palestiny, britským torpédoborcem. Jinak musím říci, že se mi v životě dařilo, že jsem v řadě situací nebyl zraněn, že jsem nepřišel o život a za éry komunistické vlády jsem nebyl vězněn. Mnoho mých kamarádů bylo za komunismu vězněno anebo dokonce popraveno, jako například plukovník Skokan, který byl telegrafistou a spojkou mezi československou vojenskou misí v Jeruzalémě a londýnskou vládou.

Máte recept na dlouhověkost?

„Myslím si, že dlouhověkost není žádnou osobní zásluhou. Moji rodiče zemřeli jako sedmdesátiletí, v posteli, to znamená dříve, než by museli jít do koncentráku, protože byli Židé. Babička a dědeček jako osmdesátiletí. Já recept na dlouhověkost určitě nemám, nekouřil jsem, ačkoliv jsme v Anglii fasovali cigarety, alkohol piju velice mírně. Ale určitě to je snad v nějakých genech."

Text a foto: plk. v zál. Petr Majer

English Annotations

Time to look back *by General of the Army Ing. Karel Pezl (ret.)*. There are anniversaries inviting us to stop to think about the last twenty years. In fact, this period covered the same time as the pre-war Republic had been in existence. The occupation Russian army was forced to withdraw, the first security and defence doctrine of the independent Federal Czech and Slovak Republic was implemented, armed forces changed their structures into brigade ones. We took part in the First Gulf, a total of 9,000 ex-career soldiers were legally rehabilitated. The former Czechoslovakia was divided into two republics. There were again and again reductions in numbers, budget cuts. In spite of difficulties, we joined the NATO alliance. Looking back is hindsight saying army bodies proved to be resistant, persistent in overcoming all problems. The article is an instrumental text preceding this theme issue focusing on history analyses of constitution of Czech security and defence after 1989. The author was the last Czechoslovak Chief of General Staff and the first Chief of General Staff of the Czech Republic.

The Development of Security Policy and Strategy of the Czech Republic 1990-2009 *by Ing. Vladimír Karaffa, CSc., PhDr. Miloš Balabán Ph.D., PhDr. Antonín Rašek*. This study is based on a paper presented at the conference with the same heading taking place on January 8, 2009. First, the authors enumerate starting points of Czech defence and security polity together with key factors influencing their developments. The whole scale of new threats—from WMD and ballistic proliferation to cyber attack and even non intentional threats like climate change and pandemia—are to be addressed not only in NATO but also in the EU. Existing states of affairs are gradually reflected by Czech security and defence documents: Security Strategy 1999, 2001, 2003; Military Strategy 1999, 2002, 2004, 2008. In this historical context we joined NATO defence alliance and took part in peacekeeping missions abroad. Previous twenty years when we lived in peace could be regarded as a challenge to build Czech statehood. There is no time like a present. Only the future will show us whether we mastered it as much as we could.

Ten Years Since We Joined NATO *by PhDr. Zdeněk Borkovec*. This year we marked the 10th anniversary of our full membership in NATO. We've verified that the nation can become a "full fledged member" in eight or ten years at earliest. Signing the treaty, you became "only" a freshman. You must learn everything, from "consensus building" to forming informal coalition. The author of this article, Deputy of the Czech Permanent Representative to NATO, summarizes the history of fulfilling the membership's prerequisites and following difficult process of implementation of fundamentals and requirements, e.g. the so-called NATO legal acquis (Status of Forces Agreement), Planning and Review Process, setting Force Goals, fixing Identification Friend or Foe on Mi-21 aircraft assigned for Air Policing, problems with developing home infrastructure for Host Nation Support. We joined common security planning, took part in NATO Security Investment Programme and Conference of National Armaments Directors. But today's organization is quite different that used to be, the role and missions have changed. We must be prepared to meet them too.

Reflections over the Transformation of Czech Army *by PhDr. Antonín Rašek*. The basic question of Army transformation was the fact that it was not constituted upon the statehood principle that gives precedence to politicking individual parties. The ultimate goal of this transformation was to build forces loyal to democratic republic, but during the last ten years the top personnel at the Ministry of Defence changed several times, leaving the Army with restricted means, without precise laid down tasks and goals. Uncontrolled interventions into forces structure, reducing numbers of military personnel, lead to balance on the verge of collapse. The basic goal to develop Czech national security and defence policies did not fell short. Army was transforming itself, initially under the management of former generals and later under civilian control, especially after 1991. The division of the armed forces after the split-up of the state at the turn of 1992 went very smoothly, with good discipline. The transformation has been influenced above all by the newly adopted legislation, accession to NATO and to the European Union, participation in missions abroad and professionalization of the Czech armed forces. The whole process has been facilitated by the acceptance and implementation of a broader concept of security.

Conceptual Changes in the Army after 1989 *by Ing. Josef Procházka, Ph.D.* The basic task of the post-1989 period was to formulate a security policy and a strategy ensuing from it. The strategy had to be based on a synthesis of the international policy concept, defence concept and internal security concept to ensure that defence would not be seen solely as the task of the army and the Ministry of Defence, but of the whole state and society—of every citizen. In this article his author evaluates some aspects of the armed forces transformation in process of adaptation. He assesses these changes with regard to approved strategic and conceptual documents that significantly determined this gradual transformation process. He identifies both same of its successes as well as failures. The study does not have a clearly analytical and evaluative character; rather it is a combination of factual information drawn from official sources, country's practical security policy as they appeared in contemporary Czech press, and opinions of the author.

The Czech Dilemma: Integration of National Security System and Transformation of Operational Capabilities of National Professional Security Structures *by Lt.Col. Ing. Bohuslav Pernica, Ph.D.* The security environment is permanently changing. A national set of risks has increased after joining the EU and NATO and EU enlargement. The Czech Republic is obligated to integrate national security capabilities into NATO and the EU. To fulfil its responsibility, the Czech Republic ought to use the capabilities-based planning for further transformation of national security sector. This NATO concept ought to be in use not only within the MoD, but also at other ministries tied or responsible for national security. The national security sector must be planed, programmed, budgeted and transformed like a body. The article deals with the problem of unifying security concepts across Czech public administration. The author points out that our operational capabilities are influenced among others by the lack of labour force at the Czech national labour market.

Will Europe Defend Itself without Americans? Reflections over Europe Security "Twenty Years" After *by PhDr. Miloš Balabán, Ph.D., PhDr. Antonín Rašek.* There are many items in American foreign policy the Europeans do not agree, namely its tendency towards "strong world leadership". On the other hand, the Americans would prefer stronger Europe, namely in time of world's economic crisis when US defence expenditures are practically frozen, and when pre-emptive strategy by president Bush exhausted most of American sources. Even the Europeans feel that they should profile themselves as independent, strong power, but their Common Foreign and Security Policy is still more political declaration than really military strategy. Many security experts suggest that the Lisbon Treaty excludes NATO membership as far as questions concerning defence are concerned. NATO alliance still expects new strategy that ought to be approved in December 2010. The authors predict the necessity to strengthen the so-called Second Pillar of the EU, as the United States are going to be more oriented towards cooperation with Japan, South Korea and Australia. We must bear it in mind, drawing up long-term visions of Czech Security policy.

Defence Research and Development in 1989-2009 *by Doc. Ing. Josef Janošec, CSc.* After a short review of defence R&D history, the author concludes that our country used to reach world's level in some fields: passive warning systems, NBC protection, military surgery, explosives. After the change of political system in 1989 we began to dispose Czech military industries. The only scientific place to left is Defence University Brno, but it is an institution more or less concentrated on education. It is almost impossible to maintain pace with foreign defence industry. In the article there is an exhaustive list of military plants, institutions after 1989, together with the date of their closing down. It is followed by research orientation of defence industry, set according to time periods. The special chapter concentrates on financing defence research, the closing part deals with the period of our membership in NATO. Although there are same positive aspects, such as international cooperation, exploiting sources from abroad, strategical control declined. We see unwise reductions in personnel, abolishing accredited institutions, etc.

MILITARY ART

Security System Reforms: Support to Comprehensive Approaches of EU Crisis Management is also Czech Cause *by Col. GSO Ing. Jaromír Zůna, MSc.* In spite of the fact that it is a new concept, it presents one of key methods of international engagement in crisis areas the EU prefers. Its main components are crises prevention and securing stabilization. Security tasks are composite problems solving one of main state functions: to guard external and internal security together with principles of civil control. This essay among others aims to explain practicability of the EU's concept of preventive engagement as a tool of implementation of the European Security Strategy, further it describes European concept for crisis management missions in the field of civilian administration supporting security and justice. At the end there are some recommendations for the Czech Republic how to form capacities for EU missions and for the transformation of Czech security sectors.

Mission of the Czech Republic in Afghanistan: The Trial of New Dimensions *by PhDr. Libor Stejskal.* The Czech Republic became involved in ISAF in 2002, among others we sent there both field hospital and field surgical team; later meteorological group, traffic control group with EOD team began to serve at the Kabul International Airport. In 2004, the 601st Special Force Group was engaged in Enduring Freedom operation, Czech soldiers served in German Provincial Reconstruction Team (PRT), positive role was played by Czech Operational Mentoring and Liaison Team. Another successful mission was establishing PRT Logar, supporting social, economical development in this province. New common features of PRT, helicopter OMLT, EUPOL mission, partly SOG is the concentration on building Afghan capacities, namely ANSF (Afghan National Security Force) and public administration. Together with their deliberate support, it has multiplying effect, as assistance and training bring more effects than mere fulfilling standard military tasks, guarding e.g. Dutch base.

Life Cycle of ACR Base in Missions Abroad *by Maj. Ing. Eva Zezulová, Ph.D., Maj. Ing. Jiří Štoller, Ph.D., Lt.Col. Doc, Ing. Pavel Maňas, Ph.D.* The article is focused on the Czech military bases during mission abroad and introduces new term "Life Cycle of Military Base". Every system has its own successive stages through which it passes; concept that compares the cyclical nature of organizations, systems, is called life cycle. The Reach-Back concept divides lifetime of the military base into seven phases: Assignment (task,

goals), Preparation, Proposal (draft), Designing, Building, Running and Cancelling. The definition and description of all phases of the Life Cycle of Military Bases is an important contribution to solving series of problems connected with designing, building, running and cancelling of military bases during mission abroad. Dividing into separate sections contributes to the well-mastered supervision of base, as it indicates factual structures of individual stages of daily routine of the base and thus it lowers the risks of neglecting some activities.

OPINIONS, CONTROVERSY

Military Grade Structure During 1989-2009: How Many Officers Are Enough? (20 Years of Rank Structure Transformation) *by Lt.Col. Ing. Bohuslav Pernica, Ph.D.* The important part of the forces transformation deals with the problem reducing in numbers of officers, namely field officers and general corps in the Czechoslovak Armed Forces and lately the Army of the Czech Republic. The main cause of this reduction was new concept of military career, as before the transformation it used to be a lifelong profession. The downsizing started in 1990 and it ought to have been finished by the end of the first period of the Czech Armed Forces Reform, as of 2008/12/31/, but it appears that downsizing is endless. The author quotes figures concerning numbers of officers; several rank charts and tablets with corresponding NATO and Czech grades respectively are used to demonstrate veracity of his statements. According to Lt.Col. Pernica, the downsizing is going to continue but no one knows how many officers for the all-volunteer Czech armed forces will be enough.

The Accession of the Czech Republic to NATO: On the American Road *by Mgr. Jakub Kašík, Bc. Tomáš Kučera.* The Europeans would like to preserve an irreplaceable role of Americans in European security problems. On the other hand, NATO represents for the US a political and military means for American involvement in this region. The whole project of North Atlantic cooperation was drawn according to US demands, not to the contrary. So was the NATO transformation after the Cold War. For the Czech Republic is the bonding with the US the security priority number one. First, we joined the Partnership for Peace, as a primary step, previous to full membership in the Alliance. During wars in the former Yugoslavia in April 1992, we proved our loyalty by sending a joint Czechoslovak battalion for UNPROFOR operation with a total of 500 personnel. At present we've been sending our soldiers abroad to help peace effort of democratic nations headed by the US to stabilize security environment in the frame of international organizations, the UN, OSCE, etc.

INFORMATION PAGES

From Model Formula to Verification and Practical Implementation of Economic Control *by Ing. Svatopluk Kunc.* The purpose of this study is to analyse system of economic control at a level of expense institution of the ACR in comparison with theoretical approaches and experiences of civilian company economics and the practice of NATO armies. The author wants to postulate necessary prerequisites widening the space for rationale economy behaviour and decision-making of leading army management. He creates an economic model constituting methods, proceedings, tools of economic control in all phases of budgeting and accounting processes, behaviour of the whole economic system of defence department. The case study is based upon the presentation delivered at the international conference on economy, logistics and ecology in armed forces taking place at IDET 2009 trade fair. Proposed methods should be used for sources allocation, value based management costing transparency, resulting in saving sources and increasing personal responsibility.

The Association of Officers and Warrant Officers of the ACR has been oriented on the Youth since 2004 *by Maj. Gen. Ing. Stanislav Chromec, CSc. (ret.).* The Association of Officers and Warrant Officers is a voluntary civic society directed and planned by the Central Council. It is the professional association of officers, former officers, and spouses, civilian employees and friends. Its activities cover a broad range of special-interest clubs. It cooperates with similarly oriented associations in NATO countries. The association has a long history of effective professional activities. The author enumerates performances done this year, namely the Paintball Czech Army Cup 2009 or demonstrations of combat engagement of a multinational squad to destroy the attack of terrorist groups. They produced multimedia compact disc "Pictures from Czech History 1914-2004" and organized the conference "The Youth in Present-time Czech History: Risks and Hopes" and are preparing another audio-visual teaching aid "Czech Society in Modern Europe: Destiny, Ties, Retreats and Approaches", made for all elementary and secondary schools.

MILITARY PROFESSIONAL

Missions and Tasks of ACR Logistics Since its Establishment till Present *by Prof. Petr Hajna.* The author discusses the issues surrounding the construction of modern logistic support for the Czech Army as it transforms from a conscript to an all professional force of agile, light forces, with high reliability and low support requirements. The basic philosophy is to create comprehensive system that would offer complex service for a commander in the field of materiel, technology and medical services. The logistics reform must be supported by enhancing communication systems (Information Logistics System) and by seeking the ways of rationale savings, to reach the highest level of compatibility with logistics systems of other NATO nations. "Time Based Competition" and "Time Compression" must be accepted

at all levels of logistics system both in peace and field conditions. In the future, the security problems will be managed more by civilian means than by hard force. The goals will be political, economical and cultural. Those changing threats will ask logistic support to be more flexible, mobile, integrated, compact and precise.

Information Process as a Part of Command and Control System *(Part I) by Lt.Col. Ing. Petr Ryp*. The change of security situation in the world, international ties and last but not least changes in operational environment, exploitation of new technologies are reflected by changes in defence planning, military organization, forces engagement and operational assessment. Time, flexibility, cooperation in coalition operations, interoperability in technology spheres play incommutable roles together with trained personnel. Command and control (C2) is self-contained system depending on many factors provided by the so-called System of Communication and Information. At present it is the very base for information collection, decision-making process, preparing variants of operation for both commander and his staff. Among others the author writes about Network Enabled Capability system introduced into Czech armed forces. C2 programme is also a part of educational curriculum at Defence University Brno.

MILITARY SOCIOLOGY

Military Missions Abroad and Partnership Life *(Findings from Army Sociological Research) by Mgr. Nataša Ballová, Radomír Saliger, Ph.D., Jiří Hodný, Ph.D., Lt.Col. PhDr. Ing. Jiří Pavlát.* It is an information study about sociological research completed among Czech servicemen, former members of military missions abroad, under the aegis of the rector of the University of Defence. The research goal consisted in finding causal relationship between missions and breakup rates. Among others it was determined that for breakups were predispositions even before partners went to missions abroad. A total of 3 % stated they wanted to escape from family problems. Partnership after returning home broke up in 15.6 % of questioned veterans. Research should provide cornerstone data for a proposal of concrete measures for reducing divorces and partings. The stratified sample consists of 348 respondents from the ACR who took part at least in one mission abroad and were married, or lived in long-term partnership. Data collection lasted from July to October 2008.

LANGUAGE PREPARATION

Terminology Problems and Language Preparation at the University of Defence *by PhDr. Jana Kozílková, CSc.* This essay presents the development of opinions on the role of language training of students and learners of foreign language (officer candidates) within the development of speech and understanding capabilities in recent years. It analyses the ratio of general and special languages at military system of language preparation. Increased attention is paid to the acquisition of the so-called special competencies. The article also mentions the activities of educators in the field of terminology. The most stimulating and demanding is a stress upon professional communication at magisterial stages of university education. In conclusion, further trends in given areas are emphasized. The article was written to mark 10th anniversary of the first terminology conference in defence sector and joining the Czech Republic into standardization process that took place at Defence University Brno.

HISTORY PAGES

A Look at Our Army Ten Years Ago *by PhDr. Antonín Rašek*. At that time, the base for plural societies in Eastern Europe was founded. Poland, the Czech Republic and Hungary joined NATO defence alliance. Serious global threats of economic, military, ecology, social, ethnic, religious, criminal characters were lasting. The important question of proliferation of mass destruction weapons was raised. The analyses of security situations in Europe and the World respectively proved that armed conflicts were mostly internal, in a form of civic wars, but demographically endangering bordering countries. Those threats were only discussed, namely nobody fully realized the threat of terrorism. Defence budgets were reduced, all people wanted to profit from the so-called peace dividends. Czech army was loyal to the state; it was not misused in inner political conflicts, which was regarded as something normal by the majority of Czech public. But there were many problems left, especially the role and engagement of the ACR in the following century.

PERSONAL DATA

Colonel (ret.) JUDr. Otto Klíma—veteran of World War II, the Lawyer (1910-2006) *by Col. Petr Majer (ret.)* After forming Czechoslovak military units abroad he served in Egypt, where he was engaged in the battle of Tobruk, a lengthy confrontation between Axis and Allied forces in North Africa during the Western Desert Campaign of World War II. He went through higher training in Scotland, after the Allied invasion of Normandy he took part in the siege of Dunkerque harbour where 12,000 German soldiers of Wehrmacht were concentrated. In 1945, in the rank of Staff Captain, he became career soldier in military judicial service. After communist coup d'etat he was suspended, stripped of honours, degraded from the rank of Lieutenant Colonel to the rank of retired Private. The Velvet Revolution brought him rehabilitation, he was promoted to the rank of Colonel. Among others, in 2005 he was awarded the French Legion of Honour.

Představení autorů tohoto čísla

PhDr. Miloš Balabán, Ph.D. (pplk. v zál.), nar. 1962, absolvent VA, 1983-2001 v armádě, zást. vedoucího odd. veřejných vztahů, vedoucí odd. výkonné komunikace odboru pro styk s veřejností MO, autor a člen řídících výborů dvou mezinárodních projektů EU/PHARE, 1992-1995 viceprezident a člen výkonného výboru Evropské rady braneckých svazů (ECCO). 2002-2004 zahraniční oddělení ČSSD, od r. 2001 spolupráce s Centrem pro sociální a ekonomické strategie (CESES) FSV UK Praha, 2004 vedoucí Střediska bezpečnostní politiky CESES FSV UK. Externí člen katedry západoevropských studií Institutu mezinárodních studií FSV UK. 2006-2008 člen odborné komise pro společenské a humanitní vědy a od r. 2008 odborné komise pro vědy neživé přírody a inženýrství Rady pro výzkum a vývoj, člen pracovní skupiny „Foresight and Scenarios" European Security Research and Innovation Forum. Rozsáhlá publikační činnost.

Mgr. Nataša Ballová, nar. 1955, Filozofická fakulta Masarykovy univerzity, od r. 1997 působila na Vojenské akademii na katedře společenských věd jako odborný asistent. Věnovala se teorii byrokratické organizace, problematice sociálního státu a sociální ekologii. Od r. 2004 pracuje jako odborný asistent na katedře sociálních věd a práva Fakulty ekonomiky a managementu UO v Brně. Přednáší obecnou sociologii, sociologii armády a sociologii výchovy v kurzech doplňkového pedagogického vzdělávání. V současnosti se věnuje realizaci sociologických výzkumů pro potřeby Univerzity obrany a Armády České republiky. Absolvovala kurz distančního vzdělávání na Univerzitě Palackého v Olomouci. Studuje doktorské studium na katedře mezinárodních vztahů a evropských studií Masarykovy univerzity.

PhDr. Zdeněk Borkovec, nar. 1947, Fakulta žurnalistiky UK (1973). V r. 1990 nastoupil na MO jako náčelník správy pro styk s veřejností, ze které se postupně stal odbor pro styk s veřejností. Zde pracoval až do roku 1995. V této době také vykonával po určitou dobu funkci mluvčího MO, v roce 1995 byl jmenován do funkce ředitele odboru vojenské bezpečnostní politiky sekce zahraničních vztahů a následně do funkce ředitele oboru pro spolupráci s NATO. 1999-2002 pracoval jako vedoucí obranných poradců stálé delegace ČR při NATO. Po návratu byl jmenován do funkce ředitele odboru obranné politiky a posléze byl jmenován zástupcem ředitele sekce obranné politiky a strategie-politický ředitel MO. V roce 2006 přešel na ministerstvo zahraničí a byl vyslán jako vedoucí politického úseku SD NATO. V současné době zde působí ve funkci zástupce velvyslance ČR při NATO.

Prof. Ing. Petr Hajna, CSc., (plk. v.z.), nar. 1949, VA Vyškov, VA Brno, sedm let praxe u týlu (útvar-svazek), od roku 1981 pracoval jako učitel na VA v Brně, od 1994 ZVK ve VVŠ PV ve Vyškově, do roku 2006 vedoucí katedry logistiky, v roce 2003 děkanem Fakulty ekonomiky obrany státu a logistiky a v roce 2004 děkanem Fakulty ekonomiky a managementu na VVŠ PV ve Vyškově, profesorem jmenován 2005. Zabývá se problematikou logistické podpory AČR v míru a poli, logistikou Organizace Severoatlantické smlouvy a hospodářskou logistikou. Je autorem několika vědeckých projektů a celé řady vědecko-výzkumných prací a studijních materiálů v oblasti logistiky Armády České republiky. V dané problematice publikuje v tuzemsku i v zahraničí.

Jiří Hodný, Ph.D., nar. 1965, FF MU v Brně, 1990-2004 působil na VA v Brně, po jejím zániku pracoval jeden rok na Právnické fakultě MU, od r. 2005 působí na Univerzitě obrany, v současné době na katedře sociálních věd a práva FEM UO. Absolvoval studium psychologických operací v John F. Kennedy Special Warfare Center and School v USA, kurz psychologických operací ve škole NATO v Oberammergau v SRN a doktorský studijní program teorie obrany státu na Fakultě vojenských technologií UO. V posledních letech se zabývá problematikou médií v ozbrojených konfliktech, psychologických operací a prováděním sociologických výzkumů pro potřeby AČR. Je jedním ze spoluautorů knihy The European Cadet: Professional Socialisation in Military Academies (SRN, 1998), mj. publikoval v americkém časopise The Journal of Slavic Military Studies, kde je současně členem redakční rady.

Ing. Stanislav Chromec, CSc. (genmjr. v. v.), VŠJŽ, voj. učiliště, velitelský obor VTA, ČVUT, vedoucí vědecký pracovník ve Výzkumném ústavu řízení a velení GŠ, vědecký pracovník ve Výzkumném ústavu strojírenské technologie a ekonomiky, vedoucí detašovaného pracoviště UTAR Bratislava, náčelník Správy strategického rozvoje čs. armády, zástupce náčelníka vyzbrojování a technického zabezpečení AČR, člen mezinárodního vedení AFCEA, zakladatel a první prezident české pobočky AFCEA, vedoucí Klubu multimediálních aplikací SDaP AČR, místopředseda SDaP AČR pro výchovu a vzdělávání (Paintball Czech Army Cup 2009).

Doc. Ing. Josef Janošec, CSc., nar. 1951, VA Brno (geodézie a kartografie). Vykonával řadu odborných funkcí, zastával funkci vedoucího odboru systému řízení vědy, techniky, prognózování a výzkumu Institutu pro strategická studia. Od r. 1993 náměstkem ředitele IVOU, poté ředitelem odboru vojenského umění Ústavu obranných studií AČR. Byl pracovníkem odd. vědy odboru správy majetku MO, ředitelem Ústavu strategických studií Vojenské Akademie v Brně, od 2006 ředitelem Výzkumného centra bezpečnosti, Brno, od 1. 11. 2007 jmenován ředitelem Institutu ochrany obyvatelstva MV GŘ HZS ČR v Lázních Bohdaneč. Předseda redakční rady vědeckého recenzovaného časopisu The Science for Population Protection.

Ing. Vladimír Karaffa, CSc. (plk. v zál.), nar. 1950, VVŠ PV ve Vyškově, Marshallovo centrum strategických a ekonomických studí v Garmish-Partenkirchenu, kurz GŠ VA Brno. Vykonával řadu logistických, velitelských i pedagogických funkcí na stupni útvar a motostřelecká divize a ve vojenském školství jako vedoucí katedry. Působil v Institutu pro výzkum operačního umění v Brně, v Ústavu obranných studií v Praze-Braníku a ve vedoucích funkcích na bývalé sekci obranného plánování MO. Tři roky pracoval na operačním velitelství NATO Joint Headquarters Centre v německém Heidelbergu, kde vykonával funkci náčelníka odboru, a zároveň zastával pozici staršího národního představitele na tomto velitelství, od r. 2003 náčelníkem Správy doktrín Ředitelství výcviku a doktrín ve Vyškově. Z titulu své funkce plnil úlohu národního představitele v NATO Allied Joint Operation Doctrine Working Group a Concept Development and Experimentation. V roce 2007 ukončil služební poměr vojáka z povolání a pracuje jako o.z. na SOPS MO.

Jakub Kašík, nar. 1979. V r. 2007 vystudoval obor mezinárodní vztahy – americká studia na Fakultě sociálních věd Univerzity Karlovy, kde nyní studuje v doktorandském studiu. V letech 2006-2007 absolvoval studijní pobyt ve Spojených státech na Kansas State University. V současnosti je vědeckým pracovníkem Střediska bezpečnostní politiky v rámci Centra pro sociální a ekonomické strategie Fakulty sociálních věd UK (CESES). Zabývá se především problematikou zahraniční politiky a bezpečnosti ve Spojených státech.

PhDr. Jan Kozílková, CSc., nar. 1951, absolvovala Filozofickou fakultu Univerzity Palackého v Olomouci, obor němčina-ruština. V letech 1975-1991 pracovala jako odborná asistentka na katedře rusistiky tamtéž, od září 1991 působí ve vojenském školství. Na VVŠ PV ve Vyškově vedla od r. 1993 katedru jazyků, v letech 1997-2004 byla prorektorkou pro zahraniční styky, po vzniku UO pak proděkankou pro vnější vztahy a rozvoj na FEM. Od 1. 9. 2006 je ředitelkou CJP UO. Je autorkou téměř 100 publikací z oblasti srovnávací jazykovědy, metodiky výuky cizích jazyků aj. Vystoupila na řadě konferencí, např. v Polsku, Německu, Rakousku, Bulharsku, na Slovensku, zúčastnila se seminářů a studijních pobytů ve Švýcarsku, Rusku, Německu a Rakousku.

Bc. Tomáš Kučera, nar. 1985, v r. 2007 absolvoval obor politologie a mezinárodní vztahy na Fakultě sociálních věd Univerzity Karlovy a nyní studuje obory bezpečnostní studia a mezinárodní vztahy na téže fakultě. Absolvoval stáže v Ústavu mezinárodních vztahů a v Informačním centru o NATO a je členem studentského týmu Střediska bezpečnostní politiky Centra pro sociální a ekonomické strategie Fakulty sociálních věd UK (CESES). Blíže se zabývá válečnými studii, konfliktními studii a evropskou bezpečností.

Ing. Svatopluk Kunc, nar. 1947, Vojenské automobilní učiliště v Nitře, v r. 1970 byl z armády propuštěn. Následuje Vysoká škola ekonomická v Bratislavě, Fakulta ekonomie a řízení výrobních odvětví (1982), zastával ekonomické a řídící funkce v informační soustavě podniku, šest let funkci výrobně-obchodního náměstka. Po rehabilitaci a reaktivaci (1990) působil v hodnosti podplukovník jako starší důstojník finanční služby divize, později ved. odd. rozpočtu a účetnictví VFÚ v Brně. Od r. 1995 odborným asistentem střídavě na VVŠ PV ve Vyškově a na VA v Brně, nyní odborným asistentem Fakulty ekonomiky a managementu UO v Brně. Aktivně se zabývá problematikou ekonomického řízení a implementovatelností prvků podnikového hospodářství do podmínek AČR. Publikuje v časopisech a sbornících, je autorem nebo spoluautorem několika skript, řešitelem nebo spoluřešitelem vědeckých projektů.

Dr. Petr Majer (plk. v.z.), nar. 1950, Vyšší dělostřelecké učiliště v Martině, Vojensko-pedagogická fakulta VA v Bratislavě (1981), kurz pro informace a komunikaci ve Strausbergu v Německu (1995), studium na Právnické fakultě UK v Praze (1996, 1999). Prošel různými velitelskými funkcemi, starší učitel VDS v Hranicích na Moravě. Od roku 1990 na tiskovém oddělení MO, odboru pro styk s veřejností, a Centru řízení informačních systémů. Od r. 1993 vykonával funkci zástupce náčelníka odd. informací a analýz AVIS-MO, inspektora Inspekce ministra obrany, vědecký pracovník zpětnovazebního informačního systému náčelníka GŠ AČR. Až do svého odchodu do důchodu v únoru 2006 pracoval na tiskovém a informačním oddělení MO. Téměř sedm let vedl Linku Armády České republiky.

Pplk. doc. Ing. Pavel Maňas, Ph.D., nar. 1967, absolvoval Vojenskou akademii v Brně, obor mechanizace budování speciálních staveb. V současné době působí na katedře ženijních technologií Univerzity obrany v Brně. Zabývá se problematikou matematického modelování a analýzy speciálních vojenských konstrukcí, statické výpočty a projektování ocelových konstrukcí, poskytuje konzultace v oboru CAD a CAE technologií, dále se zabývá využitím IT ve výuce odborných předmětů

a správou a administrací sw produktů firmy Autodesk a ANSYS na Univerzitě obrany.

Pplk. PhDr. Ing. Jiří Pavlát, nar. 1960, vystudoval VA v Brně, 1984-1995 působil ve velitelských a technických funkcích v AČR. Po absolutoriu studia jednooborové psychologie na Univerzitě Palackého Olomouc pracoval jako psycholog a interní auditor oblasti lidských zdrojů v Třineckých železárnách,a.s. Třinec, dále jako klinický psycholog. Od r. 2002 pracoval v Expertním centru vojskové psychologie v Praze a od roku 2003 jako vedoucí oddělení na Ředitelství personální podpory. Absolvoval řadu výcvikových a vzdělávacích aktivit, studuje doktorské studium v oboru psychologie práce a postgraduální studium dopravní psychologie na Univerzitě Palackého Olomouc. V současné době se zabývá výzkumnými aktivitami v oblasti psychické zátěže vojáků, psychologickým poradenstvím a diagnostikou.

Pplk. Ing. Bohuslav Pernica, Ph.D., nar. 1973, VVŠ PV, v roce 2003 doktorát na VVŠ PV s dizertací Problém hospodárnosti a profesionalizace Armády České republiky. Po skončení školy pracoval jako náčelník finanční služby protileteckého raketového pluku, 1998-2007 odborný asistent (katedra obchodně finanční Fakulty ekonomiky obrany státu a logistiky VVŠ PV ve Vyškově, katedra ekonomie DEM UO). V letech 2007 až 2009 plánovač-analytik sekce plánování sil MO (GŠ AČR), v současnosti systémový analytik sekce obranné politiky a strategie MO. Zabývá se otázkami financování obrany a ozbrojených sil a tematikou lidského kapitálu v ozbrojených silách. Je autorem dvou monografií, členem České společnosti ekonomické a Asociace veřejné ekonomie.

Ing. Karel Pezl (arm. gen. v. v), narozen 1927, absolvent Vojenské akademie v Hranicích (1946-48), Vojenské akademie v Praze - velitelsko-štábní směr (1953). Pracoval ve velitelských a štábních funkcích na stupni prapor, náčelník operačního oddělení mechanizované divize, armádního sboru, armády, okruhu, náčelník operační přípravy generálního štábu. Po okupaci dvacet let v civilních zaměstnáních. Od roku 1991 poslední náčelník GŠ ČSA, v r. 1993 prvním NGŠ AČR. Roku 1994 se stal poradcem ministra obrany. V letech 1995-1999 pracoval jako poradce v Kanceláři prezidenta republiky. V současné době je členem výkonného výboru klubu pro bezpečnost, obranu a ochranu společnosti a státu BOOSS, a zároveň i předsedou jeho čestného výboru.

Ing. Josef Procházka, Ph.D. (pplk. v zál.), nar. 1966, VA v Brně, logistická stáž v Bundeswehru, kurz obranných zdrojů v USA, kurz generálního štábu UO. Působil jako učitel technické přípravy, pracoval na sekci logistiky GŠ AČR, na majetkové sekci MO, Ústavu strategických studií UO. V současné době je pracovníkem sekce obranné politiky a strategie MO. V roce 1999 sloužil v jednotkách SFOR a v letech 2004-2005 v jednotkách EUFOR na území Bosny a Hercegoviny. V oblasti vědy byl v letech 2000-2007 řešitelem a spoluřešitelem výzkumných projektů zaměřených na budoucí rozvoj ozbrojených sil. Přednáší na UO, na Masarykově univerzitě v Brně a Karlově univerzitě v Praze. Publikační činnost zaměřuje na problematiku dlouhodobého rozvoje ozbrojených sil (strategické řízení a plánování, obranné zdroje, akvizice).

PhDr. Libor Stejskal, nar. 1977, FSV UK, 2003-2004 studijní pobyt v Dánsku na Kodaňské univerzitě, duben 2008 – únor 2009 bezpečnostní expert v provinčním rekonstrukčním týmu vedeném Českou republikou v provincii Lógar v Afghánistánu, v současnosti je vědeckým pracovníkem Střediska bezpečnostní politiky v rámci Centra pro sociální a ekonomické strategie FSV UK. Zabývá se koncepty a teorií bezpečnosti, rolí občanů při zajišťování bezpečnosti v moderní společnosti, reformou bezpečnostního systému a bezpečnostní politikou EU a ČR. Je spoluautorem několika knih, jeho texty vyšly v několika sbornících a časopisech.

PhDr. Antonín Rašek (genmjr. v. v.), nar. 1935; absolvoval vojenskou školu Jana Žižky a pěchotní učiliště. Sloužil šest let u letectva. Vystudoval Filozofickou fakultu UK v Praze, obor filozofie a historie (1961). Poté se stal vojenským novinářem a pracoval ve společenských organizacích armády. V aspirantském studiu se zaměřil na sociologii. Po srpnu 1968 z armády propuštěn, věnoval se jako výzkumný pracovník, lektor a poradce průmyslové sociologii řízení. V letech 1990-1992 byl civilním náměstkem ministra obrany pro sociální a humanitární věci a v roce 1993 ředitelem Institutu pro strategická studia. Pracuje ve Středisku bezpečnostní politiky Centra pro sociální a ekonomické strategie FSV UK. Člen autorského kolektivu publikací Vize rozvoje České republiky do roku 2015 (CESES 2001), Průvodce krajinou priorit pro Českou republiku (CESES 2002) a Putování českou budoucností (CESES 2003). Autor devatenácti románů. Za svou literární činnost dostal řadu cen.

Pplk. Ing. Petr Ryp, nar. 1966, VVTŠ Liptovský Mikuláš, obor automatizované systémy velení PVOS, zastával základní velitelské funkce až do stupně prapor, působil na Velitelství vzdušných sil ve Staré Boleslavi jako zástupce náčelníka operačního oddělení a poté na společném velitelství v Olomouci na odboru operačním jako zástupce náčelníka oddělení přípravy vedoucích pracovníků, velitelů a štábů. Je absolventem praporního štábního kurzu řízení obrany státu-bojové použití vojsk PVO v roce 2003. Od r. 2006 byl odborným asistentem katedry řízení obrany státu Ústavu taktických a operačních studií a od roku 2008 odborným asistentem Ústavu strategických a obranných studií Univerzity obrany v Brně.

Radomír Saliger, Ph.D. (pplk. v. z.), nar. 1958, VVŠ-PV ve Vyškově, VVPŠ v Bratislavě a PedF UP v Olomouci.

Ve vojenském školství působí od roku 1990. Na VVŠ-PV ve Vyškově pracoval na pozici asistenta, vedoucího skupiny sociálních věd a pověřeného zástupce vedoucího katedry sociálních věd a personalistiky. Je členem České pedagogické společnosti, Evropské asociace pro bezpečnost, České asociace pedagogického výzkumu. Od roku 2004 pracuje na pozici vedoucího skupiny sociálních věd na katedře sociálních věd a práva Fakulty ekonomiky a managementu Univerzity obrany v Brně. Kromě pedagogické činnosti se podílí na realizaci sociologických výzkumů pro potřeby AČR.

Mjr. Ing. Jiří Štoller, Ph.D., nar. 1975, VA Brno, obor vojenské pozemní stavby. Poté nastoupil na funkci odborného asistenta na katedře ženijních konstrukcí Vojenské akademie v Brně. V roce 2005 doktorát na UO Brno obor vojenské stavby. 2006-2007 zahraniční mírová mise, 9-10. kontingent AČR v sestavě KFOR, Kosovo, starší důstojník štábu-specialista (stavební činnost, rozšíření základny Šajkovac, úprava základny pro potřeby vrtulníkové jednotky, kompletní zrušení základny Gazalla Line, konsolidace základny Šajkovac). V současné době působí na katedře ženijních technologií UO v Brně. Zabývá se problematikou dočasných a ochranných staveb, geotechnikou a konstrukcí pozemních staveb.

Mjr. Ing. Eva Zezulová, Ph.D., narozena 1971, absolvovala Vojenskou akademii v Brně, obor vojenské pozemní stavby. Poté nastoupila na funkci projektanta skupiny VÚ 7812 Vyškov. V současné době působí na katedře ženijních technologií Univerzity obrany v Brně. Zabývá se problematikou projektového managementu a stavebního práva.

Plk. gšt. Ing. Jaromír Zůna, MSc., nar. 1960, VVŠ PV ve Vyškově, od roku 1984 působil v řadě velitelských a štábních funkcích, mj. je absolventem vyšších kurzů na VA Brno, USAIS Ft. Benning (USA), CGSC Ft. Leavenworth (USA) a NDU Washington D.C. (USA). V letech 1996-1997 se zúčastnil operací NATO IFOR a SFOR v Bosně a Hercegovině. 2001-2002 zastával styčnou funkci na velitelství TRADOC v USA, náčelník štábu Ředitelství výcviku a doktrín SPodV (2003-2004), zástupce ředitele Ředitelství výcviku a doktrín SPodV (2004-2005), ředitel odboru vojskového průzkumu a EB MO (2006), zástupce náčelníka štábu sil podpory a výcviku Stará Boleslav (2006-2007), ředitel Ředitelství výcviku a doktrín ve Vyškově (2007-2008). V současné době je velitelem Velitelství výcviku-Vojenské akademie ve Vyškově.

SUBJECT INDEX 2009

	No	Page
PhDr. Miloš Balabán, Ph.D., PhDr. Antonín Rašek **European Security in Global Context** *(Reflections over Security Analyses and Prognoses in the World, the EU and the CR in 2003-2008)*	1	23
PhDr. Miloš Balabán, Ph.D., PhDr. Antonín Rašek **Will Europe Defend Itself without Americans? Reflections over Europe Security "Twenty Years" After**	4	61
PhDr. Zdeněk Borkovec **Ten Years Since We Joined NATO**	4	23
Doc. Ing. Josef Janošec, CSc. **Defence Research and Development in 1989-2009**	4	71
Ing. Vladimír Karaffa, CSc. **A European Way of "Humane Security"**	2	3
Ing. Vladimír Karaffa, CSc., PhDr. Miloš Balabán Ph.D., PhDr. Antonín Rašek **The Development of Security Policy and Strategy˝of the Czech Republic 1990-2009**	4	5
General of the Army Ing. Karel Pezl (ret.) **Time to look back**	4	3
Lt.Col. Ing. Bohuslav Pernica, Ph.D. **The Czech Dilemma: Integration of National Security System and Transformation of Operational Capabilities of National Professional Security Structures**	4	50
Ing. Josef Procházka, Ph.D. **Conceptual Changes in the Army after 1989**	4	38
PhDr. Antonín Rašek **Sovereignty, Integrity, Political Independence** *(Forming Strategical and Security Documents)*	1	3
PhDr.Antonín Rašek **Contemplations over Obama's Security Policy**	3	3
PhDr. Antonín Rašek **Reflections over the Transformation of Czech Army**	4	29
Capt. Ing. David Řehák, Ph.D., Ing. Monika Grasseová, Ph.D. **Defining Dependency as a Part of Risk Management within Central State Administration**	3	12
MILITARY ART		
Ing. Jaroslav Kulíšek **EU Battle Groups' Deployability in ESDP Operations**	1	31
Ing. Jaroslav Kulíšek **Evaluation and Certification CZE/SVK Battle Group EU**	2	11
Ing. Jaroslav Kulíšek **Operational Areas and BG EU**	3	19
Lt.Col. Ing. Bohuslav Pernica, Ph.D., Col. GSO Ing. Jaromír Zůna, MSc. **Today's Diverse Army: Changes in the System of Training and Career Preparation of Junior Officers**	3	43

Col. GSO Ing. Ján Spišák
The Theory of the Culminating Point
Part I **1** **59**

Col. GSO. Ing. Ján Spišák
The Theory of Culminating Point
Part II **2** **41**

PhDr. Libor Stejskal
Mission of the Czech Republic in Afghanistan: The Trial of New Dimensions **4** **101**

Col. Ing. Miroslav Šuhaj, Ph.D., Doc. Ing. Oldřich Horák, CSc.
The New Role of Intelligence **3** **37**

Maj. Ing. Eva Zezulová, Ph.D., Maj. Ing. Jiří Štoller, Ph.D., Lt.Col. Doc, Ing. Pavel Maňas, Ph.D.
Life Cycle of ACR Base in Missions Abroad **4** **107**

Col. GSO Ing. Jaromír Zůna, MSc.
Security System Reforms: Support to Comprehensive Approaches of EU Crisis Management is also Czech Cause **4** **87**

OPINIONS, CONTROVERSY

Mgr. Jakub Kašík, Bc. Tomáš Kučera
The Accession of the Czech Republic to NATO: On the American Road **4** **124**

Lt.Col. Ing. Bohuslav Pernica, Ph.D.
Social Engineering in Czech Forces behind the Risk Edge: Results of 15 Years of Experiments with the Creation and Implementation of Career Rules **1** **76**

Lt.Col. Ing. Bohuslav Pernica, Ph.D.
The Rating of Aggregate Objectives Applied by Defence Management by Objectives: The Enlistment Goal Case **2** **49**

Lt.Col. Ing. Bohuslav Pernica, Ph.D.
Cash Fulfilment of State Budget, Expense Section, Defence Ministry Chapter, 2004 till 2007 ..... **3** **49**

Lt.Col. Ing. Bohuslav Pernica, Ph.D.
Military Grade Structure During 1989-2009: How Many Officers Are Enough?
(20 Years of Rank Structure Transformation) **4** **114**

Lt.Col. Ing. Karel Vávra
Where Are You Going, Defence Department? **1** **68**

INFORMATION PAGES

Doc. Ing. Štefan Danics, Ph.D., PaedMgr. et ThMgr. Leoš Tuček
Theoretical and Sociocultural Context of Suicide Attacks: The Proliferation of Martyr Subculture **2** **52**

Mgr. Jiří Hodný
Virtual University of Jihad: Training and Schooling Islamic Terrorists in Cyberspace **1** **115**

Jiří Hodný, Ph.D.
Islamists Online **2** **70**

JUDr. Marek Jukl, Ph.D.
Peacetime Application of Some IHL Provisions in Time of Peace **2** **85**

Ing. Miroslav Jurenka
Education in the Field of Security **1** **110**

JUDr. Zdeněk Koudelka, Ph.D.
Military Judiciary in the CR **2** **79**

Ing. Svatopluk Kunc
From Model Formula to Verification and Practical Implementation of Economic Control 4 129

Mgr. Jan Ludvík
ABM a SALT I: Security Dilemma, Cooperation and Rational Choice 3 73

JUDr. Ing. Dalibor Nový
Up to Law Family Tree of Public Contracts 1 100

Prof. PhDr. František Ochrana, DrSc.
Performance Monitoring and Auditing *(An Outline of Starting Points for the Formation of Methodology in Ministry of Defence Department of the Czech Republic)* 1 81

Ing. Aleš Olejníček
Economic Aspects of the Acquisition in Defence Department 1 88

PhDr. Antonín Rašek
The Expanding Role of China and India in Word Security Prognosis *(Prognostic Scenarios)* 3 54

JUDr. Miroslav Tůma
Is Building a Weapons of Mass Destruction Free Zone in the Near East Feasible? 3 65

The Association of Officers and Warrant Officers of the ACR has been oriented on the Youth since 2004 ..... 4 139

MILITARY PROFESSIONAL

Prof. Ing. František Božek, CSc., Lt. Ing. Lukáš Kubiček, Ph.D.
The Evaluation of Health Risks of Exposure to Electromagnetic Fields Generated by Radars – *Part I* 2 99

Prof. Ing. Petr Hajna, CSc.
Missions and Tasks of ACR Logistics Since its Establishment till Present 4 142

Prof. Ing. Aleš Komár, CSc., Ing. Pavlína Vasická
Calculating Physical Condition and Nutritional State of the Soldier 1 135

Maj. Ing. Pavel Otřísal, Lt.Col. Doc. Ing. Zdeněk Skaličan, CSc.
The Report on International 3rd CBRN Commandant and Commanders Conference 2 121

Prof. Ing. Ladislav Potužák, CSc., Col. Ing. Josef Vondrák
Peculiarities of Shooting and Control Mortar Units, Equipped by 120mm Mortars M82 ..... 2 89

Ing. Lubomír Přikryl
Testing and Validation in VTÚPV Vyškov, VOP-026 Šternberk, s.p. 1 121

Lt.Col. Ing. Petr Ryp
Information Process as a Part of Command and Control System *Part I* 4 149

Ing. Vladislav Vincenec, Doc. Ing. Miroslav Cempírek, CSc.
The Transformation of Bundeswehr's Logistics 2 111

LANGUAGE PREPARATION

Mgr. Ludmila Koláčková, PhDr. Eva Složilová, MA, PhDr. Dana Zerzánová
The Continuous Assessment of Defence University Students in English Language 3 78

PhDr. Jana Kozílková, CSc.
Terminology Problems and Language Preparation at the University of Defence 4 168

Mgr. Helena Rýlichová, Mgr. Sonia Šamalíková
Pretesting at the Faculty of Education, Masaryk University *(STANAG 6001 Tests)* 2 124

RNDr. Eva Staňková, Mgr. Alena Müllerová
The Ways of Content and Language Integrated Learning in Military University System 3 84

Capt. Ing. Petra Vráblíková, Ph.D.
Teaching Grammar and Learning Foreign Languages 2 128

Capt. Ing. Petra Vráblíková, Ph.D.
Teaching *Listening Comprehension:* Its Implications for Foreign Languages Acquisition 3 90

MILITARY SOCIOLOGY

Mgr. Nataša Ballová, Mgr. Jiří Hodný, Radomír Saliger, Ph.D.
Army and Public 2008 *(Public Opinion Poll)* 1 162

Mgr. Nataša Ballová, Radomír Saliger, Ph.D., Jiří Hodný, Ph.D., Lt.Col. PhDr. Ing. Jiří Pavlát
Military Missions Abroad and Partnership Life
(Findings from Army Sociological Research) 4 154

Doc. JUDr. PhDr. Miroslav Mareš, Ph.D.
Threat of Extremism from the Point of View of the Czech Armed Forces 2 138

PhDr. Antonín Rašek
Neonacisms and Anarchism *(Inner Security Threats)* 1 148

Maj. Ing. Bohuslav Vlček, Ph.D.
Pacifism and Manning Armed Forces of the Czech Republic by Reserve Soldiers in Time of Threat or War 1 159

HISTORY PAGES

PhDr. Antonín Rašek
A Look at Our Army Ten Years Ago 4 173

BOOK REVIEW

The Phenomenon Ivan Gabal *(Talking to a Brick Wall, Karolinum, 2008)* 2 156

Chapters on Security *(Informative Review)* 3 101

The Legacy of Sammuel Huntington
(From the Prevalence of Ideological Conflicts to the Clash of Cultures) 2 152

Defence Principles of Defence the Czech Republic "2030" *(Informative Review)* 1 175

PERSONAL DATA

Lieutenant Colonel (ret.) Arnošt Polák—Veteran World War II, Member of No. 311 Squadron RAF (Czechoslovak), Secretary of the Free Czechoslovak Air Force Association in Great Britain 1 179

The War Hero Has Gone Away: Major General (ret.) Ing. Antonín Petrák 2 158

Major General in memoriam Bohumil Borecký 3 103

Colonel (ret.) JUDr. Otto Klíma—Veteran of World War II, the Lawyer 4 185

OBSAH ROČNÍKU 2009

	číslo	str.
PhDr. Miloš Balabán, Ph.D., PhDr. Antonín Rašek **Evropská bezpečnost v globálním kontextu** *(Reflexe bezpečnostních analýz a prognóz ve světě, v EU a v ČR v letech 2003-2008)*	1	23
PhDr. Miloš Balabán, Ph.D., PhDr. Antonín Rašek **Ubrání se Evropa bez Američanů? Úvahy o evropské bezpečnosti „dvacet let poté“**	4	61
PhDr. Zdeněk Borkovec **Deset let od vstupu do NATO**	4	23
Doc. Ing. Josef Janošec, CSc. **Obranný výzkum a vývoj v letech 1989-2009**	4	71
Ing. Vladimír Karaffa, CSc. **Evropské pojetí „lidské bezpečnosti“**	2	3
Ing. Vladimír Karaffa, CSc., PhDr. Miloš Balabán Ph.D., PhDr. Antonín Rašek **Vývoj bezpečnostní politiky a strategie ČR v období 1990-2009**	4	5
Arm. gen v. v. Ing. Karel Pezl **Ohlédnutí**	4	3
Pplk. Ing. Bohuslav Pernica, Ph.D. **České dilema: Nutnost integrace národního bezpečnostního systému na základě transformace operačních schopností profesionálních národních bezpečnostních institucí**	4	50
Ing. Josef Procházka, Ph.D. **Koncepční přeměny v armádě po roce 1989**	4	38
PhDr. Antonín Rašek **Suverenita, celistvost, politická nezávislost** *(Tvorba strategických bezpečnostních dokumentů)*	1	3
PhDr. Antonín Rašek **Úvaha nad Obamovou bezpečnostní politikou**	3	3
PhDr. Antonín Rašek **Zamyšlení nad transformací armády**	4	29
Kpt. Ing. David Řehák, Ph.D., Ing. Monika Grasseová, Ph.D. **Vymezení souvislostí jako součást procesu řízení rizik u organizací ústřední státní správy**	3	12
VOJENSKÉ UMĚNÍ		
Ing. Jaroslav Kulíšek **Nasaditelnost Battle Groups EU do operací ESDP**	1	31
Ing. Jaroslav Kulíšek **Hodnocení a certifikace CZE/SVK Battle Group EU**	2	11
Ing. Jaroslav Kulíšek **Operační prostředí prostoru nasazení BG EU**	3	19

Pplk. Ing. Bohuslav Pernica, Ph.D., plk. gšt. Ing. Jaromír Zůna, MSc.
Dnes už jiná armáda: změny v systému přípravy nižších důstojníků **3 43**

Plk. gšt. Ing. Ján Spišák
Teorie kulminačního bodu
1. část **1 59**

Plk. gšt. Ing. Ján Spišák
Teorie kulminačního bodu
2. část **2 41**

PhDr. Libor Stejskal
Mise České republiky v Afghánistánu: Zkouška nových rozměrů **4 101**

Plk. Ing. Miroslav Šuhaj, Ph.D., doc. Ing. Oldřich Horák, CSc.
Nová role zpravodajství **3 37**

Mjr. Ing. Eva Zezulová, Ph.D., mjr. Ing. Jiří Štoller, Ph.D., pplk. doc. Ing. Pavel Maňas, Ph.D.
Životní cyklus základen AČR v zahraničních misích **4 107**

Plk. gšt. Ing. Jaromír Zůna, MSc.
Reformy bezpečnostních sektorů: podpora komplexních přístupů k řešení krizí ze strany Evropské unie je věcí také České republiky **4 87**

NÁZORY, POLEMIKA

Mgr. Jakub Kašík, Bc. Tomáš Kučera
Vstup České republiky do NATO: po americké cestě **4 124**

Pplk. Ing. Bohuslav Pernica, Ph.D.
Sociální inženýrství v ozbrojených silách ČR za hranou rizika – výsledek 15 let pokusů o vytvoření a zavedení kariérního řádu **1 76**

Pplk. Ing. Bohuslav Pernica, Ph.D.
Problém hodnocení stupně dosažení komplexního cíle v odvětví obrany na příkladu rekrutačního cíle **2 49**

Pplk. Ing. Bohuslav Pernica, Ph.D.
Pokladní plnění výdajové části státního rozpočtu – kapitola Ministerstvo obrany v letech 2004 až 2007 ..... **3 49**

Pplk. Ing. Bohuslav Pernica, Ph.D.
Struktura vojenských hodností v letech 1989-2009: Příliš mnoho důstojníků?
(20 let transformace hodnostní struktury) **4 114**

Pplk. Ing. Karel Vávra
Kam kráčíš, rezorte obrany? **1 68**

INFORMACE

Doc. Ing. Štefan Danics, Ph.D., PaedMgr. et ThMgr. Leoš Tuček
Ideový a sociokulturní kontext sebevražedného útoku: proliferace mučednické subkultury **2 52**

Mgr. Jiří Hodný
Virtuální univerzita džihádu: výcvik a vzdělávání islámských teroristů v kyberprostoru **1 115**

Jiří Hodný, Ph.D.
Islamisté online **2 70**

RNDr. Marek Jukl, Ph.D.
Aplikace některých ustanovení mezinárodního humanitárního práva v době mírové **2 85**

Ing. Miroslav Jurenka
Vzdělávání v oblasti bezpečnosti **1 110**

JUDr. Zdeněk Koudelka, Ph.D.
Vojenská justice v ČR **2 79**

Ing. Svatopluk Kunc
Od modelu k ověřování a praktické realizaci ekonomického řízení **4 129**

Mgr. Jan Ludvík
ABM a SALT I: Bezpečnostní dilema, kooperace a racionální volba **3 73**

JUDr. Ing. Dalibor Nový
Vzhůru právním rodokmenem hodnocení veřejných zakázek **1 100**

Prof. PhDr. František Ochrana, DrSc.
Audit výkonu činností
(Nástin východisek pro tvorbu metodiky v rezortu Ministerstva obrany ČR) **1 81**

Ing. Aleš Olejníček
Ekonomické aspekty akvizic v podmínkách rezortu obrany **1 88**

PhDr. Antonín Rašek
Rostoucí role Číny a Indie v prognóze světové bezpečnosti *(Prognostické scénáře)* **3 54**

JUDr. Miroslav Tůma
Je vytvoření zóny bez zbraní hromadného ničení na Blízkém východě reálné? **3 65**

Svaz důstojníků a praporčíků AČR o.s. se od r. 2004 orientuje na mládež **4 139**

VOJENSKÝ PROFESIONÁL

Prof. Ing. František Božek, CSc., Ing. Lukáš Kubiček, Ph.D.
Hodnocení zdravotního rizika expozice elektromagnetickým polím radarů –
1. část **2 99**

Prof. Ing. Petr Hajna, CSc.
Poslání a úkoly logistiky AČR od jejího vzniku do současnosti **4 142**

Prof. Ing. Aleš Komár, CSc., Ing. Pavlína Vasická
Stanovení fyzické kondice a výživového stavu vojáka **1 135**

Mjr. Ing. Pavel Otřísal, pplk. doc. Ing. Zdeněk Skaličan, CSc.
Informační zpráva o mezinárodní 3rd CBRN Commandant and Commanders Conference **2 121**

Prof. Ing. Ladislav Potužák, CSc., plk. Ing. Josef Vondrák
Zvláštnosti střelby a řízení palby minometných jednotek vyzbrojených 120mm M vz. 82 ..... **2 89**

Ing. Lubomír Přikryl
Zkušebnictví ve VTÚPV Vyškov, VOP-026 Šternberk, s.p **1 121**

Pplk. Ing. Petr Ryp
Informační proces jako součást systému velení a řízení
Část 1 ..... **4 149**

Ing. Vladislav Vincenec, doc. Ing. Miroslav Cempírek, CSc.
Transformace logistiky Bundeswehru **2 111**

JAZYKOVÁ PŘÍPRAVA

Mgr. Ludmila Koláčková, PhDr. Eva Složilová, MA, PhDr. Dana Zerzánová
Průběžné hodnocení výsledků studentů UO v anglickém jazyce **3 78**

PhDr. Jana Kozílková, CSc.
Problematika terminologie a jazyková příprava na Univerzitě obrany **4 168**

Mgr. Helena Rýlichová, Mgr. Sonia Šamalíková
Pretestace na Pedagogické fakultě Masarykovy univerzity
(Testy podle STANAG 6001) **2 124**

RNDr. Eva Staňková, Mgr. Alena Müllerová
Cesty k integraci jazykového a obsahového vzdělávání ve vojenském vysokém školství **3 84**

Kpt. Ing. Petra Vráblíková, Ph.D.
Výuka gramatiky při studiu cizích jazyků **2 128**

Kpt. Ing. Petra Vráblíková, Ph.D.
Výuka dovednosti *poslech s porozuměním* při studiu cizích jazyků **3 90**

Vojenská sociologie

Mgr. Nataša Ballová, Mgr. Jiří Hodný, Radomír Saliger, Ph.D.
Armáda a veřejnost 2008
(Výzkum veřejného mínění) **1 162**

Mgr. Nataša Ballová, Radomír Saliger, Ph.D., Jiří Hodný, Ph.D., pplk. PhDr. Ing. Jiří Pavlát
Zahraniční vojenské mise a partnerské soužití
(Poznatky z armádního sociologického výzkumu) **4 154**

Doc. JUDr. PhDr. Miroslav Mareš, Ph.D.
Hrozba politického extremismu z hlediska ozbrojených sil České republiky **2 138**

PhDr. Antonín Rašek
Neonacismus a anarchismus
(Vnitřní bezpečnostní hrozby) **1 148**

Mjr. Ing. Bohuslav Vlček, Ph.D.
Pacifismus a doplňování ozbrojených sil České republiky vojáky v záloze za stavu ohrožení státu a válečného stavu **1 159**

Z HISTORIE

PhDr. Antonín Rašek
Pohled na naši armádu před deseti lety **4 173**

RECENZE

Fenomén Ivan Gabal
(Hrách na zeď, Karolinum, 2008) **2 156**

Kapitoly o bezpečnosti
(Informativní recenze) **3 101**

Odkaz Samuela Huntingtona
(Od převahy konfliktů ideologických ke konfliktům kultur) **2 152**

Principy obrany České republiky „2030“
(Informativní recenze) **1 175**

PERSONÁLIE

Podplukovník ve výslužbě Arnošt Polák – veterán druhé světové války, příslušník 311. bombardovací perutě RAF, jednatel Svazu letců svobodného Československa ve Velké Británii **1 179**

Odešel válečný hrdina Generálmajor v. v. Ing. Antonín Petrák **2 158**

Generálmajor in memoriam Bohumil Borecký **3 103**

Plukovník v.v. JUDr. Otto Klíma – veterán druhé světové války, právník **4 185**

CONTENTS

General of the Army Ing. Karel Pezl (ret.)
Time to look back 3

Ing. Vladimír Karaffa, CSc., PhDr. Miloš Balabán Ph.D., PhDr. Antonín Rašek
The Development of Security Policy and Strategy of the Czech Republic 1990-2009 5

PhDr. Zdeněk Borkovec
Ten Years Since We Joined NATO 23

PhDr. Antonín Rašek
Reflections over the Transformation of Czech Army 29

Ing. Josef Procházka, Ph.D.
Conceptual Changes in the Army after 1989 38

Lt.Col. Ing. Bohuslav Pernica, Ph.D.
The Czech Dilemma: Integration of National Security System and Transformation of Operational Capabilities of National Professional Security Structures 50

PhDr. Miloš Balabán, Ph.D., PhDr. Antonín Rašek
Will Europe Defend Itself without Americans? Reflections over Europe Security "Twenty Years" After 61

Doc. Ing. Josef Janošec, CSc.
Defence Research and Development in 1989-2009 71

MILITARY ART

Col. GSO Ing. Jaromír Zůna, MSc.
Security System Reforms: Support to Comprehensive Approaches of EU Crisis Management is also Czech Cause 87

PhDr. Libor Stejskal
Mission of the Czech Republic in Afghanistan: The Trial of New Dimensions 101

Maj. Ing. Eva Zezulová, Ph.D., Maj. Ing. Jiří Štoller, Ph.D., Lt.Col. Doc, Ing. Pavel Maňas, Ph.D.
Life Cycle of ACR Base in Missions Abroad 107

OPINIONS, CONTROVERSY

Lt.Col. Ing. Bohuslav Pernica, Ph.D.
Military Grade Structure During 1989-2009: How Many Officers Are Enough?
(20 Years of Rank Structure Transformation) 114

Mgr. Jakub Kašík, Bc. Tomáš Kučera
The Accession of the Czech Republic to NATO: On the American Road 124

CONTENTS

INFORMATION PAGES

Ing. Svatopluk Kunc
From Model Formula to Verification and Practical Implementation of Economic Control 129

The Association of Officers and Warrant Officers of the ACR has been oriented on the Youth since 2004 139

MILITARY PROFESSIONAL

Prof. Ing. Petr Hajna, CSc.
Missions and Tasks of ACR Logistics Since its Establishment till Present 142

Lt.Col. Ing. Petr Ryp
Information Process as a Part of Command and Control System *(Part I)* 149

MILITARY SOCIOLOGY

Mgr. Nataša Ballová, Radomír Saliger, Ph.D., Jiří Hodný, Ph.D., Lt.Col. PhDr. Ing. Jiří Pavlát
Military Missions Abroad and Partnership Life *(Findings from Army Sociological Research)* 154

LANGUAGE PREPARATION

PhDr. Jana Kozílková, CSc.
Terminology Problems and Language Preparation at the University of Defence 168

HISTORY PAGES

PhDr. Antonín Rašek
A Look at Our Army Ten Years Ago 173

PERSONAL DATA

Colonel (ret.) JUDr. Otto Klíma – Veteran of World War II, the Lawyer 185

English Annotations 187

Who is Who in This Issue 191

English Subject Index 2009 195

Czech Subject Index 2009 199

English Table of Contents 203

OBSAH

Arm. gen v. v. Ing. Karel Pezl
Ohlédnutí **3**

Ing. Vladimír Karaffa, CSc., PhDr. Miloš Balabán Ph.D., PhDr. Antonín Rašek
Vývoj bezpečnostní politiky a strategie ČR v období 1990-2009 ..... **5**

PhDr. Zdeněk Borkovec
Deset let od vstupu do NATO **23**

PhDr. Antonín Rašek
Zamyšlení nad transformací armády **29**

Ing. Josef Procházka, Ph.D.
Koncepční přeměny v armádě po roce 1989 ..... **38**

Pplk. Ing. Bohuslav Pernica, Ph.D.
České dilema: Nutnost integrace národního bezpečnostního systému na základě transformace operačních schopností profesionálních národních bezpečnostních institucí **50**

PhDr. Miloš Balabán, Ph.D., PhDr. Antonín Rašek
Ubrání se Evropa bez Američanů? Úvahy o evropské bezpečnosti „dvacet let poté“ **61**

Doc. Ing. Josef Janošec, CSc.
Obranný výzkum a vývoj v letech 1989-2009 ..... **71**

VOJENSKÉ UMĚNÍ

Plk. gšt. Ing. Jaromír Zůna, MSc.
Reformy bezpečnostních sektorů: podpora komplexních přístupů k řešení krizí ze strany Evropské unie je věcí také České republiky **87**

PhDr. Libor Stejskal
Mise České republiky v Afghánistánu: Zkouška nových rozměrů **101**

Mjr. Ing. Eva Zezulová, Ph.D., mjr. Ing. Jiří Štoller, Ph.D., pplk. doc. Ing. Pavel Maňas, Ph.D.
Životní cyklus základen AČR v zahraničních misích **107**

NÁZORY, POLEMIKA

Pplk. Ing. Bohuslav Pernica, Ph.D.
Struktura vojenských hodností v letech 1989-2009: Příliš mnoho důstojníků? *(20 let transformace hodnostní struktury)* **114**

Mgr. Jakub Kašík, Bc. Tomáš Kučera
Vstup České republiky do NATO: po americké cestě **124**

OBSAH

INFORMACE

Ing. Svatopluk Kunc
Od modelu k ověřování a praktické realizaci ekonomického řízení **129**

Svaz důstojníků a praporčíků AČR o.s. se od r. 2004 orientuje na mládež **139**

VOJENSKÝ PROFESIONÁL

Prof. Ing. Petr Hajna, CSc.
Poslání a úkoly logistiky AČR od jejího vzniku do současnosti **142**

Pplk. Ing. Petr Ryp
Informační proces jako součást systému velení a řízení
Část 1 ..... **149**

VOJENSKÁ SOCIOLOGIE

Mgr. Nataša Ballová, Radomír Saliger, Ph.D., Jiří Hodný, Ph.D., pplk. PhDr. Ing. Jiří Pavlát
Zahraniční vojenské mise a partnerské soužití
(Poznatky z armádního sociologického výzkumu) **154**

JAZYKOVÁ PŘÍPRAVA

PhDr. Jana Kozílková, CSc.
Problematika terminologie a jazyková příprava na Univerzitě obrany **168**

Z HISTORIE

PhDr. Antonín Rašek
Pohled na naši armádu před deseti lety **173**

PERSONÁLIE

Plukovník v.v. JUDr. Otto Klíma – veterán druhé světové války, právník **185**

Anglické anotace **187**

Představení autorů tohoto čísla **191**

English Subject Index 2009 ..... **195**

Obsah ročníku 2009 ..... **199**

Obsah v angličtině **203**

Upozornění pro autory časopisu Vojenské rozhledy

Příspěvky v českém jazyce zasílejte na adresu redakce na disketě v textovém editoru (T 602, RTF, Word), případně v jednom vytištěném exempláři, nebo prostřednictvím E-mailu voj.rozhledy@army.cz.

Pokud užíváte Office 2007 použijte funkci „uložit v nižší verzi".

Obrázky posílejte zvlášť, odděleně od textu (týká se hlavně příspěvků ve Wordu); studio zpracovává obrázky (grafiku) v programovém balíku Adobe Photoshop. Materiály určené ke skenování (fotografie, mapy) mají být kvalitní, obrázky dodávané v digitální podobě musí být skenované nejméně na 300 dpi velikosti 1:1 a uložené ve formátu EPS, TIFF, BMP, RAW či JPEG s minimální kompresí (tj. komprese = 10).

Vlastní text příspěvku pište vždy hned od prvního sloupce, pro odstavce nepoužívejte tabulátor (tj. zarážku), ale funkci: Formát \ Odstavec \ Speciální \ První řádek. Slova na konci řádku nedělte a nezarovnávejte. Tvrdé ukončení řádku (pomocí klávesy Enter) používejte pouze na ukončení odstavce, respektive titulu ap., ne jednotlivé řádky. Za textovými znaky: . , : ? ! nechte vždy mezeru. V textu na zdůraznění používejte pouze *kurzivu* nebo **tučné písmo**, nikoliv podtržené písmo. Poznámky v textu označujte číslicí (ne indexem), nejlépe v hranaté závorce. Poznámkový aparát připojte souhrnně za celým textem, nikoli na jednotlivých stranách pod čarou, bez použití poznámkového aparátu textových editorů (funkce: Poznámky pod čarou). Je-li to v možnostech autora, je vítané ke každému příspěvku přiložit stručné resumé v angličtině, v rozsahu cca 15 řádek.

Co se týče uvádění použité literatury za článkem: od roku 1996 platí nová norma *ČSN ISO 690: bibliografické citace. Obsah, forma, struktura.* Praha: Český normalizační institut, 1996.

V odkazech na prameny dodržujte toto pořadí údajů: **Monografie:** Jméno autora (v pořadí PŘÍJMENÍ [velkým písmem], křestní jméno) – spoluautoři. *Název: Podnázev* [kurzivou]. Místo vydání, nakladatel, rok vydání, rozmezí stran. **Stať ze sborníku:** Autor stati – spoluautoři [viz výše]. Název: Podnázev [ne kurzivou]. In: Editor sborníku – spoluediteři [obdobně jako u autora monografie] (ed.). *Název sborníku: Podnázev* [kurzivou]. Místo vydání: nakladatel, rok vydání, rozmezí stran. **Stať z časopisu:** Autor stati – spoluautoři [viz výše]. Název: Podnázev. In: *Název časopisu* [kurzivou], ročník, číslo (rok), rozmezí stran. **Stať z denního tisku.** Autor stati [viz výše]. Název: Podnázev. In: *Název Novin* [kurzivou], přesné datum, rozmezí stran. **V odkazech na archivní fondy a sbírky** dodržujte toto pořadí údajů: název archivu a jeho umístění (při opakovaném odkazu jen jeho vžitá zkratka), název a značka fondu (sbírky), signatura, název nebo popis dokumentu. Dvojtečka uvozuje pouze podtitul knihy, dále se užívá za jménem místa vydání, před názvem vydavatele či nakladatelství.

Více viz mj. článek J. Golembievské a V. Vincence Bibliografické citace ve VR 1/2003.

VOJENSKÉ ROZHLEDY

Časopis **VOJENSKÉ ROZHLEDY**
čtvrtletník

Vydává:
Ministerstvo obrany České republiky – Prezentační a informační centrum MO
Rooseveltova 23, 161 05 Praha 6

IČO: 60162694

Vojenské rozhledy, číslo 4/2008
Ročník: XVIII. (L.)
Datum vydání: 23. listopadu 2009

Rozšiřuje:
PIC MO, distribuce, Rooseveltova 23, 161 05 Praha 6
Olga Endlová, tel. (973) 215 563, endlovao@army.cz

Redakce:
Jaroslav Furmánek (šéfredaktor), telefon: (973) 215 733
E-mail: voj.rozhledy@army.cz
Fax: (973) 215 933

Redakční rada: Ing. Petr Pelz (předseda), PhDr. Miloš Balabán, Ph.D., Ing. Jan Doksanský, genmjr. Ing. Jiří Halaška, Ph.D., Ing. Vladimír Karaffa, CSc., doc. Ing. Josef Kašpar, CSc., prof. Ing. Aleš Komár, CSc., Mgr. Antonín Konrád, Ing. Miroslav Musil, Ph.D., plk. gšt. Ing. Tomáš Rak, npor. PhDr. et Mgr. Hana Sobotková, DEA, Ph.D., doc. Ing. Vítězslav Stodůlka, CSc., pplk. Ing. Vlastimil Šlouf, Ph.D., Ing. Milan Štembera, CSc., Ing. Štefan Zigo.

Sídlo redakce: Rooseveltova 23, 161 05 Praha 6
Adresa pro zasílání pošty: Vojenské rozhledy, Úřad provozu a služeb,
Prezentační a informační centrum MO, Generála Píky 1, 161 05 Praha 6

Časopis Vojenské rozhledy v elektronické podobě naleznete na:
http://www.army.cz/avis/voj_rozhl.htm
http://www.army.cz/scripts/detail.php?id=3538 (2004-2009)

Časopis je evidován v databázi České národní bibliografie:
http://aip.nkp.cz/engine/webtor.cgi
http://www.vyzkum.cz/FrontClanek.aspx?idsekce=503642

Články ve všeobecné části a některé další jsou recenzovány.

Grafická úprava: Andrea Bělohlávková

Tiskne: VGHMÚř Dobruška

Evidenční číslo: MK ČR E 6059

Identifikační číslo: ISSN 1210-3292